

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

psychologie práce a organizace

Jan Čapek

**Domácnosti s dětmi v podmínkách
výkonové společnosti**

(Vybrané ekonomicko psychologické aspekty
domácnosti)

**Households with children in the achieving
society conditions**

(Selected economic psychological aspects
of household)

Disertační práce

vedoucí práce - Doc. PhDr. Ing. Karel Riegel, CSc.

2008

Děkuji Doc. PhDr. Ing. Karlu Riegelovi, CSc. za konzultace a podnětné rady při vedení doktorské práce. Dále děkuji PhDr. Josefu Zemanovi za doporučení a pomoc při získávání aktuální literatury. V neposlední řadě děkuji své manželce Markétě za neustálou podporu během studia a psaní práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 20. března 2008

Podpis:

Abstrakt

Počet obyvatel v evropských zemích neustále klesá. Zaměřil jsem se především na to, co mladé lidi při rozhodování, zda mít děti ovlivňuje, jaký je rozdíl ve vnímání dnešních nároků výkonové společnosti u mladých domácností s dětmi a domácností bez dětí. Základní hypotézou, kterou ověřuji, je tvrzení, že podstatná část mladých lidí vnímá děti jako faktor snižující životní úroveň. Na základě studia současných výzkumů uvádím model vlivu faktorů při rozhodování, zda mít děti. Jednotlivé faktory jsou rozděleny do čtyř oblastí, kterými jsou hodnoty, kompatibilita partnerů, podpora státu rodinám a ekonomické podmínky.

Problematiku vlivu jednotlivých faktorů jsem zkoumal na základě tří vzájemně souvisejících výzkumů. V prvním výzkumu jsem zjišťoval, jaké nároky klade výkonová společnost na domácnosti s dětmi a domácnosti bez dětí. Data u tohoto výzkumu obsahují odpovědi respondentů mladších 40 let z reprezentativního vzorku sebraných pomocí strukturovaného dotazníku. V druhém výzkumu jsem zkoumal konkrétní strategie vyrovnávání se s nároky výkonové společnosti u domácností s dětmi a bez dětí na reprezentativním vzorku pomocí dotazníku, ve kterém byla otevřená otázka: „Co konkrétně Vám nejlépe pomáhá vyrovnat se s nároky dnešní společnosti?“ Ve třetím výzkumu jsem mapoval vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti jako vnímání současného života, práce, tlaku na výkon, manželství – partnerství, rodičovství. Dále výzkum zjišťoval, jaké je rozdělení rolí, odpovědností v domácnosti, hospodaření s financemi, spotřeba, volný čas a smysl života. Zkoumání bylo provedeno pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Při analýze odpovědí jsem se snažil hledat společné znaky u respondentů bez dětí a porovnávat je se společnými znaky respondentů s dětmi.

Abstract

Count of inhabitants in European countries is decreasing. I focussed primarily what does influence young people in their decision to have children, what is the difference in perception of the life requirements of the performance oriented society between households with children and households without children. The basic tested hypothesis is the statement, that most of young people consider children as a factor reducing their standard of living. I created model of factors influenced the decision according the studying of recent researches. The factors are divided into four areas – values, compatibility of partners, state support and economic conditions.

I tried to find the level of influence of these factors in the three related researches. The first research enquired after the performance oriented society requirements by the households with children and households without children. The results are based on representative sample of younger 40 years old respondent questionnaire answers. The second research tried to find the concrete strategies, how to cope with performance oriented society requirements by households with children and households without children on representative sample questionnaire with open question: “What does help you to cope with recent society requirements?” In the third research I tried to map the selected economic psychological aspects of household as perception of well-being, work, performance requirements, marriage – cohabitation and parenthood. The research tried to find the role and responsibility division in household, consumption, money management, leisure and purpose of life. I used semi structured enquiry method and I tried to find shared elements of households without children and compare them with shared elements of household with children in answer analysis.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část	
2.1. Domácnost a rodina.....	11
2.2. Domácnost, rodina a současné trendy.....	13
2.2.1. Vzrůst průměrného věku při vstupu do manželství.....	13
2.2.2. Pokles počtu narozených dětí.....	14
2.2.3. Nárůst počtu nesezdaných soužití.....	17
2.2.4. Nárůst mimomanželské plodnosti.....	19
2.2.5. Přesun od smluvních vztahů k emočním poutům při výběru partnera.....	21
2.2.6. Nárůst počtu rozvodů.....	23
2.3. Domácnost, rodina a reprodukční chování.....	25
2.3.1. Vlivy na mikroúrovni.....	25
2.3.2. Vlivy na makroúrovni.....	29
2.3. Domácnost, rodina, státní podpora a daně.....	32
2.4.1. Státní sociální podpora rodinám.....	34
2.4.2. Náklady na vzdělání a přístupnost vysokoškolského studia.....	36
2.4.3. Regulace nájemného a otázka bydlení.....	37
2.4.4. Penzijní systém.....	39
2.5. Vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti.....	41
2.5.1. Sňatkový trh.....	41
2.5.2. Osobní pohoda.....	46
2.5.3. Vzájemné transakce v rodině.....	47
2.5.4. Spotřeba domácnosti.....	52
2.5.5. Rodinné hospodaření s financemi.....	57
2.5.6. Kariéra.....	61
2.5.7. Rodičovství.....	63
2.5.8. Rozdělení povinností v domácnosti.....	66
2.5.9. Volný čas.....	68
2.6. Faktory působící na rozhodování, zda mít děti.....	70
3. Empirická část	
3.1. Výzkum I. : Nároky výkonové společnosti na domácnosti s dětmi a bez dětí	
3.1.1. Východiska.....	71
3.1.2. Metoda.....	72

3.1.3. Výsledky.....	72
3.1.4. Shrnutí.....	84
3.1.5. Diskuse.....	85
3.2. Výzkum II.: Strategie vyrovnávání se s nároky výkonové společnosti u domácností s dětmi a bez dětí	
3.2.1. Východiska.....	85
3.2.2. Metoda.....	86
3.2.3. Výsledky.....	87
3.2.4. Shrnutí.....	90
3.2.5. Diskuse.....	91
3.3. Výzkum III. Mapování vybraných ekonomicko psychologických aspektů u domácností s dětmi a bez dětí	
3.3.1. Východiska.....	91
3.3.2. Metoda.....	92
3.3.3. Vzorek.....	92
3.3.4. Výsledky.....	93
3.3.5. Shrnutí.....	111
3.3.6. Diskuse.....	112
4. Shrnutí	
4.1. Osobní pohoda.....	113
4.2. Práce.....	114
4.3. Výkon.....	114
4.4. Partnerství a rodičovství.....	115
4.5. Chod domácnosti.....	116
4.6. Volný čas.....	117
4.7. Smysl života.....	119
4.8. Diskuse.....	119
5. Závěr.....	121
Literatura.....	122
Přílohy.....	123

1. Úvod

Problematiku domácností s dětmi a jejich ekonomicko psychologických aspektů jsem si vybral proto, že domácností a motivací mladých lidí, zda uzavřít sňatek a mít nebo nemít děti se u nás zabývají především sociologové, ačkoliv je to problematika spíše psychologická. Dalším důvodem je aktuálnost této problematiky zejména v současných výzkumech ekonomických psychologů, protože tlak na výkon v dnešní společnosti a styl života klade právě na domácnosti značné nároky. Počet obyvatel v evropských zemích neustále klesá, protože se rodí méně dětí než kolik lidí umírá, což znepokojuje zejména Evropskou komisi, která hledá způsob, jak tuto tendenci zastavit. Zaměřil jsem se především na to, co mladé lidi při rozhodování ovlivňuje, jaký je rozdíl ve vnímání dnešních nároků u mladých domácností s dětmi a domácností bez dětí. Základní hypotézou, kterou ověřuji, je tvrzení, že podstatná část mladých lidí vnímá děti jako faktor snižující životní úroveň. V první kapitole své teoretické části se nejprve snažím definovat pojem „domácnost“ a to, jak se kryje či nekryje s pojmem „rodina“. Toto považuji z hlediska ekonomické psychologie za velmi důležité, protože v mnoha oborech se oba pojmy vzájemně překrývají a nejsou jednoznačně vymezeny. Ve druhé kapitole se zabývám současnými trendy v naší společnosti, které se týkají rodiny a domácnosti. Důvodem je co nejširše zmapovat současnou situaci ve společnosti a podchytit její vliv na výše zmíněné rozhodování. Prvním trendem je vzrůst průměrného věku při vstupu do manželství. Druhým současným trendem je pokles počtu narozených dětí. Třetím trendem je nárůst počtu nesezdaných soužití, i když se ukazuje, že významná většina z nich poté, co se narodí dítě, se změní v manželství. Čtvrtým trendem je nárůst mimomanželské plodnosti. Pátým trendem je přesun od smluvních vztahů k emočním poutům při výběru partnera. Šestým významným trendem je nárůst počtu rozvodů.

Třetí kapitola pojednává o reprodukčním chování a jednotlivých vlivech, jež na něj působí. Některé z vlivů působí na mikroúrovni a jiné na makroúrovni.

Ve čtvrté kapitole se zamýšlím nad podporou domácností s dětmi ze strany státu a daňového systému, zejména v kontextu vnímání jeho spravedlnosti. Toto zamyšlení jsem záměrně zařadil z toho důvodu, že mladí lidé mohou při rozhodování, zda mít děti, zcela pragmaticky uvažovat, jestli se jim to vyplatí v porovnání s těmi, co děti nemají. Analýzy MPSV a další studie ukazují, že jako nespravedlivá může být vnímána státní sociální podpora rodinám s dětmi, dále náklady na vzdělání a přístupnost vysokoškolského studia, potom regulace nájemného a otázka bydlení a nakonec současný penzijní systém.

V páté kapitole se zabývám vybranými ekonomicko psychologickými aspekty domácnosti. Zatímco u předchozího vymezení současné situace převládal spíše sociologický a ekonomický pohled nad psychologickým, zde je již domácnost a rodina analyzována zcela z pohledu ekonomické psychologie. Prvním aspektem je výběr partnera a teorie zabývající se „sňatkovým trhem“. Druhým aspektem je vnímaná osobní pohoda. Třetím aspektem jsou vzájemné transakce v rodině, zejména vytvořené mechanismy při rozhodování. Rozhodování probíhá na základě diskuse mezi partnery, kteří mívají společné i protichůdné zájmy, a závisí na tom, nakolik je vzájemný vztah harmonický. Rozhodování úzce souvisí s dalším aspektem, kterým je spotřeba domácnosti. Pátým aspektem je hospodaření s financemi v domácnosti a je zaměřeno na strategie nakládání s rodinným rozpočtem. Šestým aspektem je kariéra v rodině v závislosti na rozhodnutí, mít či nemít děti a kdo z partnerů se o ně bude starat. Dalším úzce souvisejícím aspektem je rodičovství a způsob předávání lidského kapitálu, s čímž je spojena velká finanční i časová investice rodičů do svých dětí. Osmým aspektem je rozdělení povinností v domácnosti. Posledním devátým aspektem je způsob trávení volného času a časová proporce věnovaná určitým aktivitám.

V šesté kapitole uvádím model vlivu faktorů při rozhodování, zda mít děti. Jednotlivé faktory vychází z předchozích teoretických poznatků a jsou rozděleny do čtyř oblastí, kterými jsou hodnoty, kompatibilita partnerů, podpora státu rodinám a ekonomické podmínky.

V empirické části mé práce jsou uvedeny výsledky tří vzájemně souvisejících výzkumů. První zkoumá vnímání nároků výkonové společnosti, druhý zjišťuje strategie, jakým způsobem se s těmito nároky vyrovnat a třetí se snaží zmapovat některé vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti. Třech různých výzkumů a třech různých metodologických přístupů jsem využil proto, abych eliminoval či kontroloval co nejvíce intervenujících proměnných. Prvním výzkumem je zjišťování, jaké nároky klade výkonová společnost na domácnosti s dětmi a domácnosti bez dětí. Data u tohoto výzkumu obsahují odpovědi respondentů mladších 40 let z reprezentativního vzorku sebraných pomocí strukturovaného dotazníku. Dotazník obsahoval 25 otázek a zkoumal celkem sedm oblastí: životní situaci, úspěch, práci, nároky na výkon, zátěž, volný čas a postoj k penězům.

V druhém výzkumu jsem zkoumal konkrétní strategie vyrovnávání se s nároky výkonové společnosti u domácností s dětmi a bez dětí. Zkoumání bylo provedeno na reprezentativním vzorku pomocí dotazníku, ve kterém byla otevřená otázka: „*Co konkrétně Vám nejlépe pomáhá vyrovnat se s nároky dnešní společnosti?*“ Na takto položenou otázku byla získána řada velmi variabilních odpovědí. Pro jejich třídění byly vytvořeny kategorie, umožňující odpovědi detailně analyzovat dle jejich obsahu a v případě potřeby jednotlivé kategorie

sloučit. Nakonec z kvalitativní analýzy odpovědí vyplynulo 18 následujících kategorií: 1. odpočinek, spánek; 2. snění, útek od reality; 3. rodina, přátelé; 4. příroda; 5. TV, rozhlas, kultura; 6. sport; záliby, koníčky; 7. zdraví; 8. peníze, sociální jistoty; 9. práce, zaměstnání; 10. sebezdokonalování, sebevzdělávání; 11. sex, alkohol, cigarety; 12. osobní vlastnosti; 13. náboženství, víra; 14. jiné faktory; 15. neřeší, nezabývá se, 16. vystačí si sám(a); 17. nic; 18. neví.

Ve třetím výzkumu jsem mapoval vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti jako vnímání současného života, práce, tlaku na výkon, manželství – partnerství, rodičovství. Dále výzkum zjišťoval, jaké je rozdělení rolí, odpovědností v domácnosti, hospodaření s financemi, spotřeba, volný čas a smysl života. Zkoumání bylo provedeno pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Respondenti odpovídali na otázky týkající se výše zmíněných oblastí. Při analýze odpovědí jsem se snažil hledat společné znaky u respondentů bez dětí a porovnávat je se společnými znaky respondentů s dětmi. Celkem bylo pomocí kvótního výběru zařazeno do výzkumu 14 respondentů tak, aby vzorek byl co nejvyváženější. Mezi výběrové kvóty patřily: pohlaví, věk, vzdělání, počet dětí, forma soužití a víra.

Sběr dat u prvního výzkumu proběhl během dubna 2006 u druhého výzkumu proběhl v listopadu 2006 a u třetího během května a června 2007. To znamená, že ve výzkumu jsou promítnuty reformy před volbami 2006. Nyní vstoupí v platnost nové reformy v roce 2008, které budou mít na domácnosti zásadní vliv a některé popsane aspekty se změní. To znamená, že se na základě toho pozmění i názory respondentů z mých výzkumů a závěry z nich mohou pozbýt platnost.

2. Teoretická část

Ekonomická psychologie je svým charakterem interdisciplinární, pohybuje se na pomezí mezi ekonomy a psychologii a je jedním z oborů aplikované psychologie. Podle Riegela (2007) řeší jak obecné ekonomické otázky z psychologického hlediska, tak psychologické stránky speciálních problémů jako jsou dary, daně, primitivní ekonomiky, hospodaření domácností atd. Její význam je patrný především v hlubším zkoumání motivačních faktorů, hodnotových orientací, sociálního srovnávání a ovlivňování a učení v podmínkách úspěchu a selhání. Ekonomická psychologie se zabývá jedincem, jeho rozhodováním a volbou, faktory které toto ovlivňují a nakonec důsledky těchto rozhodování a voleb. Dalším jejím předmětem zájmu jsou různé ekonomické jevy a jejich vliv na lidské chování a to vše na různých úrovních systému od jedince přes mikroúroveň až po makroúroveň.

Předmětem mého zkoumání bylo především rozhodování na mikroúrovni, kterou tvoří domácnost. Snažil jsem se přitom podchytit co nejvíce vlivů z prostředí, kterými zejména na domácnosti působí dnešní na výkon zaměřená společnost. Jedinci ve výkonové společnosti mají tendenci posuzovat všechny činnosti z hlediska úspěchu, který je obecně vnímán především jako dosažení kariéry v zaměstnání či úspěch v podnikání. To jedinci zajišťuje ekonomický status od něhož se odvíjí jeho prestiž ve společnosti (Velký sociologický slovník, 1996).

2.1. Domácnost a rodina

Definice domácnosti ani rodiny není jednoznačná, protože se odvíjí od různých úhlů pohledu podle toho, jak a za jakým účelem jsou pojímány. Domácnost je definována jako „obydlený a uspořádaný prostor a zároveň skupina lidí, která jej obývá, společně v něm hospodaří a provádí řadu společných činností vázaných na tento prostor. Je běžně chápána jako rezidenční a ekonomická jednotka a k jejímu vymezení nestačí ani pouze společné bydlení, ani pouze společné hospodaření. Domácnost se tak nekryje zcela s pojmem 'byt' ani s pojmem 'rodina', přestože je dnes vázána na byt a skupinu lidí, kterou je často nukleární či rozšířená rodina.“ (Velký sociologický slovník, 1996, str. 218) Z hlediska počtu členů může být domácností též dospělý samostatný jednatel „single“, žijící a hospodařící sám v bytě. Dále může domácnost tvořit i více rodin vzájemně příbuzných a bydlících společně. Rodina je pak skupinou dvou a více osob, příbuzných na základě pokrevní linie, manželství nebo adopce, kteří spolu bydlí.

Při statistických šetřeních se zkoumá bytová domácnost, což je soubor osob trvale bydlících v bytě. Je to jednotka, podle níž se zjišťuje úroveň bydlení a vybavení. Později byla domácnost kromě společného bydlení definována i společným hospodařením, spočívajícím ve společném hrazení nákladů na bydlení, vybavenost a stravu. Právě na základě výpovědí těchto domácností je zjišťována životní úroveň a vychází se z vybavení předměty dlouhodobého užívání, z příjmů a údajů o bytu či domu. „Od roku 1961 se při studiu počtu a složení domácností vychází z tzv. cenové domácnosti jako nejmenší kolektivity osob spojených společným bydlením, společným hospodařením a příbuzenskými vztahy. Cenové domácnosti se dělí na domácnosti úplné rodinné a neúplné rodinné, vícečlenné nerodinné a domácnosti jednotlivců. Do rodinných domácností patří kromě manželů a dětí nebo jednoho rodiče s dětmi také další jednotlivé osoby, které s nimi bydlí a společně hospodaří, nikoli však podnájemníci.“ (Velký sociologický slovník, 1996, str. 218)

Důvod vzniku domácnosti lze spatřovat v pudu sebezáchovy a potřeby mít vlastní teritorium. Proto domácností může ale být i skupina osob, které se sdružily v zájmu přežití, na ochranu svých zájmů a pro usnadnění realizace určitých činností. Domácnost ovlivňuje prostorové chování lidí a jejich reprodukční chování a garantuje realizaci a elementární chod činností, jako je příprava jídla, spánek, odpočinek a další. V domácnosti se často odehrávají i pracovní aktivity, zajišťující alespoň zčásti obživu jejich členů. Podle Riegela (2007) se ekonomické procesy v domácnosti odehrávají na principech primitivních ekonomik. Funguje zde princip redistribuce, kdy každý z členů přispívá do společné pokladny, ze které je financován chod domácnosti a sním spojené služby. Toto společné hospodaření funguje podle předem dohodnutých pravidel. Dále v domácnosti funguje princip reciprocity, kdy členové domácnosti si navzájem poskytují služby, za které ovšem často neočekávají reciproční hodnotu. Důležitá je i dělba práce, kdy jednotlivé činnosti v domácnosti může dělat ten, kdo má pro onu práci nejlepší předpoklady. Podle mého názoru neplatí neoklasické ekonomické pojetí domácnosti jako instituce zakládané z důvodu minimalizace nákladu transakce. Pokud v domácnosti jsou mezi jejími členy harmonické vztahy, pak se svým vnitřním chodem vymykají tržním principům, velkou roli zde hraje prosociální chování a altruismus. To se může projevat jak ve formě darů, pomoci, spolupráci, tak v projevech podpory, sympatie a porozumění (Slaměník, 1997).

Psychologie se zabývá spíše rodinou než domácnostmi. Rodinu pak vidí jako „společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“ (Hartl, 2000, str. 512). Podle Možného (2006) se z domácnosti stává rodina v okamžiku, kdy se páru narodí první dítě. Ekonomická psychologie vidí nejmarkantnější rozdíl mezi

domácností a rodinou v síle emočních pout mezi jednotlivými členy. Zatímco rodina je charakterizována vysokým stupněm intimity mezi jejími členy, rozmanitým a častým vzájemným ovlivňováním trvajícím po významné časové období, domácnost se obvykle vyznačuje méně důvěrnými vztahy jejích členů mezi sebou. Nicméně rodina i domácnost jsou malou sociální skupinou, která spojuje své členy pocity, důvěrností, spoluprací a vzájemnou pomocí mezi sebou. (Kirchler, Rodler, Hoelzl, Meier 1988). Samozřejmě domácnost prochází i krizovými obdobími, kdy její členové spolu nespolupracují, často se objevují hádky vyvolávající napětí, dochází k vzájemnému napadání a urážení, kdy každý z partnerů se snaží prosazovat své zájmy a není ochoten ke kompromisu. Vztah mezi nimi je však stále stabilní, trvalý a neprojevují zájem od sebe odejít. Já se přikláním k názoru Národní zprávy o rodině (2004), že rodina obsahuje přinejmenším příbuzenské dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Dále, aby byla domácnost rodinou, musí plnit základní funkce, kterými jsou reprodukční, socializační, sociálně ekonomická a regenerační funkce. To znamená, že důležitá je okolnost mít děti. Pokud všechny názory shrnu, podmínkou pro rodinu je, aby její členové žili spolu po delší časové období, během něž se mezi nimi vytvoří intimní vztahy. Dále musí společně hospodařit s financemi, mít a vychovávat děti. Poslední podmínkou, která se týká pozitivních emočních vztahů a osobní pohody v rodině, je ochota pomáhat si navzájem a vytváření prostoru pro rozvoj a podpora tohoto rozvoje u všech jejích členů.

2.2. Domácnost, rodina a současné trendy

Důvodem zařazení popisu současných trendů týkajících se domácnosti a rodiny je co nejdříve zmapovat situaci ve společnosti a podchytit její vliv na rozhodování, zda mít či nemít děti. Tyto trendy jsou pro mladé lidi nejen patrné v bezprostředním okolí u vrstevníků, ale je na ně hojně poukazováno i v médiích, takže se nelze s těmito vlivy neseťkat.

2.2.1. Vzrůst průměrného věku při vstupu do manželství

Národní zpráva o rodině (2004) uvádí, že během 90. let vzrostl průměrný a modální věk při vstupu do prvního manželství přibližně o čtyři roky. V roce 2000 činil nejčastější věk prvního uzavřeného sňatku u mužů 26,6 let a u žen 24,2 let. V roce 2002 již činil nejčastější věk u mužů 29,7 a u žen 27,2 let, přičemž v západoevropských zemích se průměrný věk pohyboval v intervalu 27 – 29 let u žen a muži vstupovali do prvního manželství ještě o 2 – 3 roky starší. Před rokem 1989 byl sňatek a založení rodiny u většiny mladých lidí prvním krokem

k osamostatnění se. V současné době se mladí lidé nejprve věnují své seberealizaci, vystřídají více zaměstnání a budují pracovní kariéru. Proto je sňatek zejména u mužů a žen s vysokoškolským vzděláním odkládán až na později. Výzkumy z devadesátých let minulého století prokázaly, že žít pro rodinu a děti bylo důležité pouze pro ženy se základním vzděláním. Nejvíce respondentů považovalo za nejdůležitější najít si zajímavou a užitečnou práci. Muži považovali za důležité mít hodně peněz, čas na vlastní koníčky a zájmy a dosáhnout úspěchu a uznání. Ženy naopak preferovaly spíše klidný život bez rizik a napětí. Obvyklá strategie dnešních mladých lidí při plánování budoucnosti spočívá v tom, že nejprve se věnují studiu, na které navazuje nebo může být s ním i spojena cesta do zahraničí za získáním zkušeností či zajímavého výdělků. Poté nástup do zaměstnání nebo podnikání a případný kariérový postup umožní vytvoření materiálních podmínek pro vstup do manželského a následně rodinného života, zejména pořízení si vlastního bydlení. Při práci preferují především realizaci svých zájmů a koníčků (Kučera, 2000). Lepší zaměstnání, postavení v něm a z toho vyplývající materiální zabezpečení znamená pro mladé lidi i větší nezávislost. U mužů je toto materiální zázemí navíc spojeno i s větší atraktivitou pro potenciálního partnera.

2.2.2. Pokles počtu narozených dětí

Dalším současným trendem souvisejícím se zvýšením průměrného věku osob vstupujících do manželství je odložení založení rodiny do vyššího věku. S rostoucím věkem ženy při vstupu do manželství se ovšem snižuje i pravděpodobný počet dětí, které mohou porodit, a proto podle demografických analýz má tento trend výrazný vliv na pokles počtu narozených dětí. V roce 2005 dosáhl věk prvorodiček 26,6 let, přičemž v roce 2004 byl 0,3 roku nižší. Téměř třetina žen má první dítě až po třicítce (http://www.lidovky.cz/ln_domov.asp?r=ln_domov&c=A060323_110820_ln_domov_znk, staženo 23.3. 2006). Od devadesátých let minulého století, kdy byl počet dětí 1,9 na jednu ženu, došlo k hlubokému poklesu porodnosti, kdy v roce 1999 se na jednu ženu narodilo 1,13 dítěte. Od roku 2000 dochází k mírnému nárůstu (Národní zpráva o rodině, 2004). V roce 2005 byla zaznamenána porodnost 1,3 a v roce 2006 pak porodnost 1,4 dítěte na jednu ženu. Podle Šulové (1998) vede toto odsouvání narození dítěte na pozdější dobu právě ke snížení porodnosti, protože ve vyšším věku je již menší ochota měnit svůj dosavadní životní styl, přerušit či opustit kariéru a mohou se vyskytnout i zdravotní komplikace spojené s vyšším věkem. Podle mého názoru tento problém souvisí i s výše zmíněnými důvody odkladu sňatku z důvodu budování kariéry a získání hmotného zázemí. Mladí lidé učiní rozhodnutí, že se budou nejprve věnovat kariéře a

teprve potom se vezmou a budou mít děti. Poté, co si vybudují určité postavení, je pro ně těžké dostát svému předsevzetí. Problematické může být i rozhodování, kdo z rodičů za nových původně těžko předpokládaných okolností svou kariéru načas obětuje a bude se o dítě starat. Stává se, že k dohodě nedojde a narození dítěte je obětováno kariéře. To může znamenat podstatný zásah do vztahu, který skončí později rozvodem, protože ten, komu dítě chybí, si může časem začít hledat jiného partnera, který mu narození dítěte umožní. Proto podle Rabušice (2001) je třeba u odkládaného sňatku vzít v úvahu fakt, kolik dětí rodiče plánují mít. Jelikož trend počtu dvou plánovaných dětí zůstal stejný, dá se očekávat, že tento počet mladé matky přesto, že do manželství vstoupili později, se budou snažit ještě splnit. Oblíbeným trendem české populace v posledních třiceti letech minulého století bylo mít dvě děti, zejména díky nově nastaveným pravidlům finanční podpory ze strany státu zavedeným v sedmdesátých letech. Počet dvou dětí se zdůvodňoval také tím, aby první dítě mělo věkem přiměřeného partnera ke hrám, nižšími náklady na druhé dítě oproti prvnímu a možností případné péče staršího dítěte o mladší. Pouze jedno dítě měli obvykle rodiče, kteří uzavírali sňatek v pozdějším věku nebo se brzy po uzavření sňatku rozvedli a nový vztah již nenavázali. Přestože dochází k úbytku narozených dětí, plánovaná bezdětnost zůstává na nízké úrovni (téměř 4% mužů a téměř 2% žen). Průměrný počet plánovaných dětí je 2,02. Vyšší počet dětí než dvě plánují častěji muži, protože ženy již počítají s tím, že péči o děti budou zajišťovat právě ony a obávají se těžkostí, které to přinese při jejím skloubení s vykonáváním zaměstnání (Hamplová, 2000). Australský výzkum (<http://www.aiifs.gov.au/institute/pubs/resreport11/summary.html>, staženo prosinec 2007), dospěl k o něco málo odlišným závěrům, protože nejvíce mladých lidí plánuje mít dvě děti, na druhém místě pak tři děti, přičemž průměrný plánovaný počet činí 2,4 dítěte u mužů a 2,5 dítěte u žen. Šlechtová (2006) uvádí všeobecně uznávaný názor, že pokud jedinci nemohou mít tolik dětí, kolik si přejí mít, mohou svůj život vnímat jako méně kvalitní a tento jev tak může ukazovat na deficit blahobytu jedinců. Sleenbosová (podle Šlechtové, 2006) s tímto názorem polemizuje, protože chtěná velikost rodiny závisí na řadě faktorů, např. na ekonomických vyhlídkách, na partnerství nebo na životním stádiu jedince. Mladší ženy odkládají děti na pozdější věk a navíc mohou své přání s postupem času redukovat, protože přehodnocují své možnosti na základě osobních zkušeností. Záměry se mění i z generace na generaci, protože mladí napodobují vzorce svých rodičů. Pokud ve své rodině zažili plodnost pod hranicí reprodukce a takový vzorec pozorovali i kolem sebe ve společnosti, přizpůsobí i svou plodnost této zažité zkušenosti. Podobným závěrům dospěly výzkumy uvádějící důvody pro odložení založení rodiny (Sobotková, 2007). Prvním důvodem je, že roste počet žen, které dosahují vyššího

vzdělání, které jim potažmo umožňuje dosáhnout vyšší pozice a budování kariéry v zaměstnání. Dalším důvodem je mnohem více rozvedených znovu uzavíraných manželství, než tomu bylo dříve. Výzkum na anglické populaci prokázal, že starší matky mívají velmi často mladší partnery. Posledním důvodem je pokrok ve vývoji antikoncepce a posun ve vnímání jejího používání.

Já se přikláním k názoru Rabušice (2001), že na pokles počtu narozených dětí má zásadní vliv právě používání antikoncepce. Hlavním motivem pohlavního styku se díky široké škále antikoncepčních prostředků a jejich vysoké účinnosti stalo uspokojení sexuálního pudu a motiv spojený s plozením dětí byl odsunut. Plození dětí je pak pouze vedlejším produktem a někdy nechtěným výsledkem této aktivity. Podobný názor zastávají i Weiss se Zvěřinou (2001), kteří uvádějí, že díky hormonální antikoncepci převážila u pohlavního styku zábavní nad kreační funkcí. Sobotková (2007) podobně upozorňuje na posun ve vnímání používání antikoncepce a poukazuje na to, že důležitou roli hraje věk matky. Antikoncepci užívají především ženy do 35 let a právě u starších žen pak dochází z důvodu snížení antikoncepční bdělosti mnohem více k nezáměrným těhotenstvím.

Dalším důležitým faktorem, který ještě ke snižování plodnosti přispívá, je indukovaná potratovost. Umělé potraty u nás byly zavedeny dříve než ve většině západoevropských zemí. Před rokem 1989 byla interrupce považována jako antikoncepce ex post a největší podíl interrupcí připadal na ženy se dvěma dětmi. Po roce 1990 po prudkém nárůstu se situace změnila a potratovost začala klesat a to zejména díky mladším ženám, které začaly používat hormonální antikoncepci. Výzkum z roku 2000 ukázal, že šedesát procent mladých lidí mělo stálého partnera, z toho tři čtvrtiny žily pravidelným sexuálním životem a pouze dvě třetiny z nich používaly antikoncepci. Pokud by žena otěhotněla, tak 60% respondentů by zvolilo sňatek, 23% nevědělo, jak by se zachovalo, přes 10% by zvolilo interrupci a pouze necelých 7% porod bez sňatku. K potratu by se uchýlili především studenti, častěji ženy než muži (Hamplová, 2000). Podle Rabušice (2001) se nechtěná těhotenství objevují až při vyšším počtu dětí, protože u prvního dítěte jde spíše o otázku nevhodného načasování narození než o úplné odmítání dítěte. Velkým nedostatkem u zjišťování poklesu plodnosti je však fakt, že se zkoumaly pouze vlivy spojené s životem ženy a byl zanedbáván vliv muže. Takto nebyla brána v úvahu velmi důležitá vyjednávání mezi mužem a ženou týkající se oblasti sexuálního života, reprodukčních záměrů a životní orientace.

2.2.3. Nárůst počtu nesezdaných soužití

Oproti počátku devadesátých let minulého století se o třetinu zvýšil počet nesezdaných soužití patrný zejména u osob do třiceti let v souvislosti se snížením sňatečnosti. Nejvíce vzrostl počet u osob se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, ale stále nejvíce je nesezdané soužití zastoupeno u osob se základním vzděláním. Pro nesezdané partnerství jsou nejčastěji uváděny důvody jako zkouška společného bydlení, prozatímní nepřítomnost dítěte či inklinace k hédonistickému způsobu života, užívat si života bez závazků. Po narození dítěte většinou ženy s vysokoškolským vzděláním uzavírají sňatek, zatímco ženy s nižším vzděláním zůstávají často svobodnými matkami ať už z důvodu nezájmu partnera o společné soužití a výchovu dětí, nebo z důvodu výhod, které svobodným matkám přináší systém sociálních dávek (Národní zpráva o rodině, 2004). K podobným závěrům dochází i Hamplová (http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/148_socioweb%201-08%20cely%201.pdf, staženo leden 2008), podle níž je život v nesezdaném soužití výhodný z hlediska nastavení systému sociálních dávek, ale hraje zde významnou roli i nejistá budoucnost či kvalita vztahu s otcem dítěte. Matky též zvažují hledisko, zda jim manželství s příslušným mužem přinese vyšší ekonomický status a finanční zajištění, a pokud tomu tak není, raději zůstanou svobodnými. Neznamená to však, že by se nesezdané soužití stalo trendem rovnocenným s manželstvím. Velmi častým důvodem pro toto soužití je zjišťování kompatibility obou partnerů pro budoucí manželství, jestli se oba partneři k sobě hodí a budou spolu dobře vycházet. Ukazuje se, že okolo sedmi desetin svobodných mladých lidí preferuje před manželstvím toto soužití na zkoušku. Jedná se však většinou o přechodný stav, který je zakončen buď sňatkem nebo rozchodem. Impulem ke vstupu do manželství u kompatibilních párů je pak často těhotenství ženy anebo rozhodnutí mít dítě. Nesezdané soužití může být dále přechodným stádiem zejména, když jsou děti malé, a ukazuje se, že jej minimálně praktikují lidé s vyšším než středním vzděláním (Soukupová II, 2007). Výsledky výzkumů však ukazují, že soužití na zkoušku a větší poznání partnera nezvyšuje subjektivně vnímanou kvalitu manželství. Spíše naopak, soužití před svatbou tuto vnímanou kvalitu manželství zhoršuje (Frey, 2001). Dále se ukazuje, že páry, které před svatbou žily v nesezdaném soužití, jsou méně stabilní, protože mají vyšší rozvodovost než páry, které vstoupily do manželství přímo (Chaloupková, 2006; Šťastná, 2006). Sňatek bez zkoušky volí především praktikující věřící a ti, kteří nevítají změny. Nesezdané soužití volí naopak lidé s negativní zkušeností s manželstvím jejich rodičů, která jim ukázala manželství jako rizikovou záležitost. Tito lidé pak volí nesezdané soužití z důvodu snadnějšího rozchodu. Ukázalo se, že nesezdané soužití jako konečná forma budoucího partnerského soužití je záležitostí spíše okrajovou, protože

přes drtivá většina mladých lidí jednoznačně preferuje uzavřít sňatek (Vymětalová, 2000; Chaloupková, 2007).

Manželství je většinou nazíráno dvěma pohledy. Prvním je jeho praktičnost, především kvůli narození a zabezpečení dětí, a druhým je jeho morální hodnota, i když tento tradiční pohled s klesajícím věkem respondentů je stále méně zastáván. Tradiční pohled je syčen faktory jako posvátnost instituce manželství, obětování se rodičů pro děti, důraz na lásku mezi rodiči a dětmi a odsuzování nevěry, rozvodů, potratů a nesezdaného soužití. V průzkumech z devadesátých let minulého století se prokázalo, že „manželství získalo v očích české společnosti takový význam, že se podle její poměrně velké části stalo nejen základem a klíčovou podmínkou osobního štěstí, ale také podmínkou normality... Uzavření sňatku a zkušenosti s životem v manželství se tak do určité míry staly součástí osobnosti.“ (Kučera, 2000, str. 22). To potvrzují i závěry Chaloupkové (2007), která zkoumala motivaci vdaných matek, proč vstoupili do manželství. Celkem 82% z nich se shodlo na tom, že manželství poskytuje větší jistotu než nesezdané soužití a že děti se mají rodit do manželství. Dále většina žen odpověděla, že vstoupili do manželství, protože to bylo přání jejich partnera, že ženatí muži jsou zodpovědnější než svobodní a uzavření manželství usnadňuje jednání na úradech. Dvě pětiny z nich uzavřelo sňatek, protože si to přáli jejich rodiče. Dalším důvodem bylo lepší zabezpečení v případě rozpadu partnerského vztahu a výhody plynoucí z manželství. 91% žen vdaných při narození jejich prvního dítěte považuje manželství za ideální formu partnerského života. Podle výzkumu Kuchařové (2003) si manželství více váží lidé s nižším vzděláním a současně v něm spatřují záruku určité finanční úrovně a nejvhodnější prostředí pro výchovu dětí. Možný (2006) ovšem upozorňuje, že tradičně chápána rodina, to znamená manželský pár s dětmi, tvoří v Evropě pouze čtvrtinu všech domácností.

Dalším fenoménem souvisejícím se stále sílícím liberálním postojem k partnerskému vztahu je rostoucí počet svobodných mladých lidí žijících ve vlastní domácnosti, označovaných jako „singles“. Hartl (2000, str. 538) tyto jedince definuje jako „žijící ze svobodného rozhodnutí osaměle, velmi často s pravidelnými sexuálními kontakty, přesvědčené o výhodách života bez závazků“. Charakteristickým znakem této skupiny proto je, že se sami rozhodli pro bezdětnost, ale nežijí v sexuální abstinenci. Občas si někoho do bytu přivedou, někdy i na delší dobu, kterou bychom mohli kvalifikovat jako nesezdané soužití. Tato soužití s partnery mohou být omezena například na několik dnů v týdnu nebo vztahy na dálku doplňované o nárazová setkání či jednoznačně otevřené vztahy. Jakmile jim však přestane toto soužití vyhovovat, tak ho ukončí, protože kladou důraz na nezávaznost a nezávislost. Jako riziková

z hlediska budoucího navázání dlouhodobého vztahu a založení rodiny může být to, že čím déle člověk žije tímto způsobem života, tím postupně ztrácí schopnost partnerského soužití a přizpůsobení se druhému člověku (http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf, staženo leden 2008).

Singles se opírají o své nadprůměrné příjmy, někdy i o štedrý systém státní sociální podpory, popřípadě bydlí u rodičů nebo společně s dalšími stejně orientovanými lidmi a dělí se o náklady na bydlení. Existují dva důvody, proč si tento stav vybrali, ale navzájem se vylučují. Prvním důvodem je, že mají takové zaměstnání, které je dobře placené, ale vyžaduje maximální nasazení s dlouhými přesčasy a časovou flexibilitu spočívající v neplánovaných i dlouhodobějších služebních cestách či výjezdech do zahraničí. Druhým možným důvodem je nezávislý pohodlný hédonistický životní styl bez odpovědnosti, podporovaný reklamou a komercializací volnočasových aktivit (Možný, 2006). Podle Mareše (2003) stojí za růstem počtu těchto jedinců přebytek žen ve společnosti nebo emancipace žen, zejména zpřístupnění rolí a životních drah, které pro ně mohou být alternativami či konkurencí vůči mateřství.

2.2.4. Nárůst mimomanželské plodnosti

Významně rostoucím dnešním trendem souvisejícím s nesezdaným soužitím je rození dětí mimo manželství. Podíl bezdětných nesezdaných párů bez dětí je sice dvakrát vyšší než podíl nesezdaných párů s dětmi, ale počet narozených dětí na jednu ženu v manželství klesl mezi roky 1990 a 2006 o polovinu z 1,74 na 0,87 dítěte a počet narozených mimo manželství trojnásobně narostl z 0,16 na 0,46. Zatímco manželská plodnost klesala především ve věku do 25 let, mimomanželská plodnost rostla napříč celým věkovým spektrem. Výzkumy jednoznačně prokázaly, že mimomanželská plodnost závisí zejména na vzdělání žen, od něhož se odvíjí jejich ekonomický status. Zatímco ženám s vyšším vzděláním se rodí děti častěji v manželství, dlouhodobě nejvyšší podíl mimomanželsky narozených dětí je patrný u žen se základním vzděláním (Zeman, 2007). Je proto zajímavým paradoxem, že liberální postoj k dlouhodobým nesezdaným soužitím a nesezdaným soužitím s dětmi zaujímají spíše lidé s vyšším vzděláním a naopak lidé s nižším vzděláním zastávají názor, že ti, kteří chtějí mít děti, mají uzavřít manželství. Je to tím, že mezi respondenty s nižším vzděláním je velké procento neprovdaných matek, které chtěly uzavřít sňatek, ale neměly vhodného partnera nebo otec dítěte nesouhlasil se sňatkem. Je to též patrné z toho, že tato skupina zastává názor, že jeden rodič může vychovávat dítě stejně dobře jako oba společně (Chaloupková a Soukupová, 2007). K podobnému závěru došla i Hamplová (2007), protože se ukázalo, že čím nižší vzdělání matky mají, tím vyšší je podíl těch, které byly v době porodu samy. Právě

nárůst počtu dětí narozených osamělým matkám bez stálého partnera zasluhuje pozornost, protože jejich počet se od roku 1990 více než zdvojnásobil. Tyto nedobrovolně svobodné matky pocházejí většinou z neutěšených sociálních poměrů a rodičovství je pro ně hlavním zdrojem identity a statusu ve společnosti. Dalším z této situace plynoucím problémem je, že děti těchto matek jsou nejvíce ohroženy materiální deprivací a stejně jako ony vyrůstají v nepříznivých sociálních podmínkách (http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/148_socioweb%201-08%20cely%201.pdf, staženo leden 2008). Proto je pravděpodobné, že stejný model jako ony budou v budoucnu také opakovat.

Katrňák (2006) vidí příčinu mimomanželské plodnosti zejména v nízkém třídním postavení, protože podle jeho zjištění svobodné matky pocházejí z ekonomicky chudých domácností, žijí ve velkých městech a se zmenšujícím se sídlem jejich výskyt klesá a jejich postavení je reakcí na sociálně politická opatření státu. Podle něho svobodné mateřství nepodmiňuje vyšší třídní postavení, kulturní rozhled svobodných matek a hodnotové preference, v nichž se odráží jejich pojetí mateřského a rodinného života. Podle Rychtaříkové (2006) lze příčinu mimomanželské plodnosti hledat v demografických faktorech jako je změna struktury podle rodinného stavu, především přesun mezi svobodnými a vdanými ženami, dále v behaviorálních faktorech spočívajících ve změně hodnotového systému a v působení vnějšího populačního klimatu, zejména ve změně systému podpory rodiny. Chaloupková (2007) při výzkumu motivace matek, proč zůstávají svobodnými definovala tři výrazné typy. Prvním typem (30%) jsou již výše zmíněné nedobrovolně svobodné matky. Do manželství nevstoupily, protože partner se sňatkem nesouhlasil nebo neměly jistotu ohledně stability vztahu. Důvodem mohlo být i to, že nebo byl již ženatý nebo v době narození dítěte partnera neměly. Druhým typem (33%) jsou matky s liberálními postoji, které zastávají názor, že manželství je zbytečná formalita a není důležité. Mají zpravidla vyšší vzdělání, většina z nich žila při narození dítěte s jeho otcem v nesezdaném soužití a deklarovaly nejvyšší jistotu ohledně dalšího vývoje partnerského vztahu. Třetím typem (37%) jsou pragmatické svobodné matky, pro které je manželství zbytečnou institucí, jež nepřináší žádné výhody. Navíc zdůrazňovaly finanční výhodnost postavení svobodné matky a že manželství znamená ztrátu svobody a nezávislosti. Tyto matky nejvíce deklarovaly jako důvod neuzavření sňatku nejistotu ohledně dalšího vztahu s otcem dítěte a byla pro ně charakteristická nestabilita partnerského vztahu v době kolem narození dítěte.

2.2.5. Přesun od smluvních vztahů k emočním poutům při výběru partnera

Hledání a výběr partnera už není především instrumentální záležitost jako spojování majetku či vzájemná dohoda o sňatku dětí ze strany rodičů, jak tomu bylo až do počátku dvacátého století. Podle Wydlera (Willi, 2006) již minula i éra hédonického sexuálního uvolnění sedmdesátých let a nahradil ji romantický ideál lásky, takže v současnosti jedinec hledá partnera především sám na základě citové náklonnosti. Mladí lidé vyzdvihují manželství vzniklé na základě romantické lásky a odsuzují manželství, vzniklé na základě materiálních a praktických důvodů. Romantická láska ale vede k přeceňování charakteristik partnera, kvůli kterým ho milujeme a podceňování nebo ignorování charakteristik důležitých pro společný život v manželství. To znamená, že si dnes lidé vybírají partnera na základě zkreslených informací a důsledek se projeví, až láska postupem času ztratí na intenzitě (Frey, 2001). Willi (2006) sice poukazuje na to, že manželský vztah, který začal velkou láskou, je stabilnější a pouze zřídka taková manželství končí rozvodem, ale také vidí velký problém v tom, že pokud partnery přestane láska spojovat, tak se rozcházejí. Manželství již není udržováno společenskými, náboženskými a ekonomickými tlaky a lidé zastávají strategii sériové monogamie. Dojde-li ke zklamání jednoho či obou partnerů nebo k vážnější krizi mezi nimi, začnou hledat štěstí jinde a dochází k rozvodu (Čapek I, 2006). Touto strategií je ovšem manželství zranitelnějším, protože se v tomto ohledu nijak neliší od nesezdaného soužití.

Tato tendence vybírání si na základě přitažlivosti zesílila zejména rostoucí vzdělaností a osamostatněním žen, dále rozšířením vysokoškolského vzdělání a tím přenosu ekonomického na kulturní kapitál. Dále se sbližují rolová očekávání od mužů a žen, klesá hodnota mateřství a velikost rodiny je omezována i jinými než biologickými limity. Přesto, že vlastní rodina ztratila kontrolu nad výběrem či namlouváním partnera, autorita rodičů stále má podstatný vliv na rozhodování, zda nakonec s partnerem uzavřít manželství či nikoliv. Dále je zde vliv podpory ze strany rodičů, zejména v začátcích manželství. Kromě toho rodina působí na výběr partnera i nepřímo svou výchovou, hodnotami a postoji, které potomkům vštěpovala (Možný, 2006). To potvrzují i výzkumy, protože respondenti stále deklarují ve výběru partnera určitý konzervatismus s důrazem na rodinné hodnoty, jako dobrý vztah k dětem, zodpovědnost a poctivost, smysl pro rodinný život a tolerance, jak je vidět v následující tabulce, kde byly respondenty posuzovány jednotlivé vlastnosti na pětibodové škále (1 – nejméně důležité, 5 – nejvíce důležité).

Ženy	
Vlastnost	Skóre
Dobrý vztah k dětem	4,28
Zodpovědnost a poctivost	4,22
Smysl pro rodinný život	4,18
Tolerantnost	4,10
Intelligence	3,94
Dobré vychování	3,93
Rozhodnost	3,75
Přizpůsobivost	3,68
Dobré finanční a hm. zázemí	3,57
Úspěšnost v zaměstnání	3,50
Ctižádost	3,39
Hezký vzhled a vystupování	3,38
Osobitost, nekonvenčnost	3,30
Sportovní založení	2,82
Vysokoškolské vzdělání	2,50

Muži	
Vlastnost	Skóre
Dobrý vztah k dětem	4,20
Zodpovědnost a poctivost	4,09
Smysl pro rodinný život	4,08
Tolerantnost	4,06
Intelligence	3,84
Dobré vychování	3,83
Přizpůsobivost	3,70
Hezký vzhled a vystupování	3,67
Rozhodnost	3,50
Úspěšnost v zaměstnání	3,27
Osobitost, nekonvenčnost	3,18
Ctižádost	3,17
Dobré finanční a hm. zázemí	3,14
Sportovní založení	2,88
Vysokoškolské vzdělání	2,20

Pramen: upraveno podle Vymětalové, 2000, str. 103

Ženy vnímají u většiny vlastností větší důležitost než muži. Muži naopak dávají oproti ženám větší důležitost přizpůsobivosti, hezkému vzhledu a pěknému vystupování a sportovnímu založení. Co se týká odlišnosti z hlediska pořadí, tak pro ženy je při výběru partnera důležitější rozhodnost a finanční a hmotné zázemí, pro muže naopak je při výběru partnerky důležitější osobnost a nekonvenčnost. Z toho plyne, že pro muže je daleko důležitější fyzická atraktivita partnerky, zatímco pro ženy zabezpečení materiálních potřeb rodiny, popřípadě společenská prestiž. Preference vlastností při výběru partnera jsou rozdílné i z hlediska osobnostního založení respondentů. Respondenti se vyjadřovali, jakým způsobem řeší situace, které přináší život. Muži řešící životní situace rázným způsobem přikládali největší význam rozhodnosti partnerky, hezkému vzhledu a vystupování, její úspěšnosti v zaměstnání, dobrému finančnímu a hmotnému zajištění. Naopak muži řešící situace umírněným způsobem dávali důraz na dobrý vztah k dětem, tolerantnost, zodpovědnost a poctivost partnerky. Podobně tomu je u žen, protože ty, které řeší životní situace rázným způsobem, zdůrazňují oproti umírněným hezký vzhled a vystupování, ctižádostivost, rozhodnost a sportovní založení. Dále byl zkoumán postoj respondentů k životním změnám. Muži i ženy vítající změny připisovali největší důležitost sportovnímu založení partnera a jeho osobitosti a nekonvenčnosti. Naopak těm, kterým změny vadí, přikládali výše zmíněným vlastnostem

relativně nejnižší důležitost. U žen navíc má význam rozhodnost partnera, kterou preferovaly ženy vítající změny (Vymětalová, 2000).

2.2.6. Nárůst počtu rozvodů

Od čtyřicátých let minulého století roste počet rozvodů v české společnosti. V roce 2003 byla zaznamenána rozvodovost 48%. V roce 2005 se rozvedlo 31.300 párů, což bylo o 1800 méně než v roce 2004 nejméně za posledních pět let. Rozvodem tak v roce 2005 skončilo 47,3 procenta manželství a podle statistiků se zdá, že vývoj v rozvodovosti kulminoval v roce 2004, kdy se rozpadlo 49,3 procenta svazků (http://www.lidovky.cz/ln_domov.asp?r=ln_domov&c=A060323_110820_ln_domov_znk, staženo 23.3. 2006).

Ukazuje se, že mladí lidé mají spíše liberální postoje k rozvodům. U výzkumu, který provedla Hamplová (2000) třetina respondentů odpověděla, že rozvod by měl být jednoduchou záležitostí, další třetina odpověděla, že rozvod by neměl být snadný, pokud jsou v rodině děti a poslední třetina projevila názor, že by rozvod neměl být snadnou záležitostí pro žádné manželství. Názor, že rozvod by měl být zakázán se objevil pouze u nepatrné části respondentů (téměř 2%). Zde se jedná především o respondenty, kteří praktikují své náboženské přesvědčení. Zajímavé bylo, že muži jsou vůči rozvodům otevřenější a to přesto, že většinu žádostí ve skutečnosti podávají ženy. Na postoj k rozvodům má velký vliv to, zda respondenti v blízké době plánují vstup do manželství. Ženy, které neplánují v dohledné době sňatek dvakrát více podporují snadné rozvody. Naopak ženy, které plánují v blízké době sňatek, berou mnohem větší ohled na děti. Z toho plyne, že ženy, jež se chystají vdát, by chtěly mít větší právní jistotu, že se s nimi budoucí muž nerozvede. Ale může to též znamenat, že rozvod je přijímán jako součást dnešní reality, ale pokud by se měl týkat jich samotných, jejich tolerance vůči němu klesá.

Frey (2001) podotýká, že lidé podléhají iluzi, že mají vše pod kontrolou, a výrazně podceňují pravděpodobnost vlastního rozvodu. Proto přijímají příliš málo preventivních opatření, aby tato možnost nenastala. Naproti tomu Mareš (2006, str. 34) se domnívá, že lidé už s rozvodem dopředu určitým způsobem kalkulují: „Lidé přizpůsobují zvýšenému riziku rozvodu své životní strategie (a to se týká i dětí). Jak formalizace vztahu sňatkem, tak dítě komplikují rozchod, stejně jako ho komplikuje společný majetek. Narůstá proto snaha udržet odděleně individuální vstupní kapitály obou partnerů (nebo je alespoň označit pomocí manželské smlouvy i jinak). Často je volena strategie opatrných společných investic při nejistých začátcích soužití – nezapomínejme, že i dítě je investice, a proto je rozhodování o jeho

narození obezřetnější; tak i vědomí rizika rozchodu přispívá k odkládání prvních těhotenství nebo dokonce k bezdětnosti partnerských svazků.“

Podle Možného (2006) mohou na pravděpodobnou rozvodovost působit následující prediktory. Prvním je poměr příjmu muže a ženy. Čím vyšší má žena příjem, tím je manželství stabilnější, protože lépe situovaná manželství se méně rozpadají. Ovšem, jak se výše příjmu ženy blíží k výši příjmu muže anebo ho přesahuje, manželství stabilitu ztrácí. Druhým je věk vstupu do manželství, protože manželství uzavřené před 19. rokem života má velkou pravděpodobnost, že se rozpadne. Mladí partneři jsou většinou mentálně a osobnostně nezralí a mají v manželství nepřiměřená očekávání. Pokud je navíc žena v tomto věku těhotná, je to další ještě silnější předpoklad budoucího neúspěchu manželství. Sňatek a rodičovství v raném věku a z toho plynoucí nižší vzdělání snižují šance na trhu práce a tím je domácnost determinována k nižším příjmům. Mladý pár pak zůstává silně závislý na rodičích, což ztěžuje vzájemnou adaptaci. Mezi věkem sňatku a pravděpodobností rozvodu ale neexistuje lineární závislost. Další pravděpodobnost rozvodu lehce stoupá, jakmile se manželský pár přehoupne přes průměrnou věkovou hranici vstupu do manželství, protože partneři si už vypěstovali nezávislý životní styl, kterého se těžko zbavují. Třetím prediktorem je bezdětnost nebo malý počet dětí, protože manželství bez dětí se snadněji rozvádějí a manželství se třemi a více dětmi mají významně nižší rozvodovost. Čtvrtým prediktorem je velikost místa bydliště, protože městské populace se rozvádějí více než obyvatelstvo na venkově. Pátým prediktorem je víra. Nejpevnější jsou manželství ortodoxních Židů. Katolíci se rozvádějí méně než protestanti a ti méně než nevěřící. Smíšená manželství jsou méně stabilní než manželství nábožensky homogenní. Šestým prediktorem je zkušenost z rodiny, protože děti z rozvedených rodin mají vyšší náchylnost k rozvodu. Je to ale silně ovlivněno věkem, kdy se rodiče rozvedli a pohlavím dítěte. Sedmým prediktorem je doba trvání manželství, protože nejvíce manželství se rozvádí ve třetím až pátém roce a další o něco slabší vrchol je mezi deseti až dvanácti lety trvání sňatku. Posledním prediktorem je pořadí manželství, protože opakované manželství je o něco málo náchylnější k rozvodu než manželství první. Naopak proti rozvodu působí, pokud manželka pečuje o svého muže, manžel je úspěšný ve svém povolání, manželé nemají časté konflikty kvůli sexu a vzájemným vztahům, dále se manželům podařilo do svých rodinných vztahů integrovat obě své širší rodiny a staré přátele a nakonec manžel má cit pro nezávislost a sebekontrolu své ženy.

S rostoucím počtem rozvodů souvisí i růst počtu neúplných rodin, kdy se o děti stará pouze jeden z rodičů. Národní zpráva o rodině (2004) uvádí, že během let 1994 až 2004 došlo k významnému snížení počtu úplných rodin, a to zejména se závislými dětmi. Podle sčítání v

roce 2001 představovaly úplné rodiny přibližně jednu polovinu všech censových domácností. Nejhuře nesou rozvod rodičů právě jejich děti, které jsou velmi citlivé na každé napětí v rodině. V mnohých případech berou rodiče po rozvodu své děti jako své partnery a svěřují se jim se svými problémy a děti tak přestávají být dětmi a brání se této situaci různými strategiemi. Dynamické extrovertní dítě aktivně bojuje za svého rodiče, kterého druhý rodič ztratil, a snaží se ztracujícího rodiče ponižovat jak během rozvodu, tak i po něm. Citlivé introvertní dítě se zase snaží uniknout vnitřnímu narušení a před bojem utíká. Svou potřebu bezpečí nenaplnuje ve vztazích, ale v předmětech, jež jsou díky svým technickým parametrům daleko spolehlivější než lidé. Hodně dětí pak kompenzuje svou potřebu bezpečí u počítačových her nebo na internetu a mohou si tak na nich vypěstovat patologickou závislost (Prekopová, 2001). I pozdější životní dráha dětí je rozvodem poznamenána. Podle Šťastné (2006) děti rozvedených rodičů odcházejí dříve z domova a začínají dříve žít s prvním partnerem. Z této skutečnosti pak vyplývá i vyšší pravděpodobnost pozdějšího rozvodu u těchto dětí v porovnání dětmi z nerozvedených rodin.

2.3. Domácnost, rodina a reprodukční chování

Psychologie volby a rozhodování předpokládá různé přístupy, podle kterých k nim dochází (Lea, Tarpy a Webley, 1994). Prvním je teorie racionální volby vycházející z ekonomického předpokladu, že člověk se rozhoduje na základě maximalizace užitku. Dalším přístupem je zvyková volba, která není založena na racionalitě, ale na posilování dříve osvědčených voleb. Abych mohl jednotlivé vlivy zmapovat, snažil jsem se je rozdělit podle toho, zda působí na mikroúrovni nebo makroúrovni.

2.3.1. Vlivy na mikroúrovni

Představitelem racionální volby, zda mít nebo nemít děti, je mikroekonomická teorie plodnosti, která vychází z předpokladu, že se rodiče zpočátku rozhodnou, kolik dětí chtějí mít a tuto volbu buď zrealizují nebo nezrealizují na základě reálných příležitostí a limitů. Plodnost je tedy výsledkem vědomého rozhodnutí a účelového jednání. Děti jsou chápány jako určitý typ zboží přinášející rodičům užitek, který závisí na jejich kvalitě. Tato kvalita je souhrnem neovlivnitelných dědičných faktorů a faktorů, které se dají ovlivnit výchovou (Rabušic, 2001).

Podle Beckera (1991) je funkcí domácnosti spotřeba předmětů a služeb. Tyto předměty jsou nakupovány a pomocí času členů domácnosti přetvářeny v komodity, které jsou předmětem spotřeby. Děti jsou takto chápány jako služby, které rodičům poskytují a tím jim přinášejí potěšení neboli užitek. Jsou dlouhodobou kapitálovou investicí, jsou s nimi spojeny výdaje na jejich pořízení i udržování a jejich hodnota je odvozována od nabídky služeb, které poskytují a míry jejich užitku. Výchova dětí a čas jim věnovaný ze strany rodičů se porovnává s užitekem, jež děti rodičům přináší. Hovoří se o nákladech ušlých příležitostí, to znamená ušlého výděleku, který rodič mohl za tento čas docílit. Čím je práce rodiče kvalifikovanější, tím je lépe placená a tím více rostou náklady ušlých příležitostí. Nejde tu ovšem pouze o výdělek, ale i nabírání zkušeností a zdokonalování dovedností spojených s kariérním postupem. Proto s rostoucím příjmem počet dětí klesá. S rostoucím příjmem rostou i investice do vzdělání a zdraví tedy do lidského kapitálu dítěte a na základě toho je požadována i jeho vyšší kvalita ve smyslu kvality poskytovaných služeb. Dítě je takto vnímáno jako znak úspěchu rodičů. Rodiče očekávají jeho bezproblémový vývoj, že bude prosperovat podle jejich představ a realizovat plány související s jejich ambicemi.

Podobně Frey (2001) uvádí, že děti jsou pro domácnost významnou výdajovou složkou a rozhodnutí mít děti znamená investovat značné prostředky po dobu nejméně dvaceti let, dokud se dítě neosamostatní tím, že si začne vydělávat a založí vlastní domácnost. V některých případech, pokud se dítě neosamostatní, to může být do konce života. Z toho vyplývá, že rodič nikdy nemá jistotu, nakolik bude jeho investice zhodnocena. Velmi právě záleží na socializaci dítěte v rodině a jeho dalším vzdělávání, zda rozvine své schopnosti a získá takové znalosti a dovednosti, aby v budoucnu co nejlépe uspělo na trhu práce a dokázalo se samo o sebe postarat, a potažmo uspělo i na sňatkovém trhu, aby si našlo a získalo co nejvíce kompatibilního partnera. To znamená, že domácnost se vyvíjí v čase, má svou dynamiku a zajišťuje svou budoucnost pomocí předávání nejen finančního, ale i lidského a kulturního kapitálu. Kahn – Zahnová (2007) uvádí, že náklady na dítě než dospěje odpovídají přibližně částce, kterou by rodiče zaplatili za rodinný dům a navíc jsou tu i náklady za čas, který dítěti obětují, protože se musí zříci některých aktivit, které již s dítětem nebudou stíhat. Podle statistik v Německu každá druhá matka, která studuje, se rozhodne děti nemít. U nás je zatím počet žen, které se rozhodly nemít děti, pohybuje někde mezi 5 – 15% u mužů je tento podíl vyšší, přes 21% (Sobotková, 2007).

Podle Rabušice (2001) je teorie maximalizace užitku sporná, protože rodiče by museli od počátku mít jasnou představu o počtu dětí, které chtějí mít, jasnou představu o výdajích na děti a o své budoucí participaci na trhu práce. Představa o velikosti rodiny se stabilizuje až

potom, co plození dětí bylo započato a toto rozhodnutí je přehodnocováno po každém dalším dítěti a to i z hlediska, jakého je pohlaví. Pokles počtu narozených dětí je tedy způsoben vědomým záměrem rodičů, kteří zvažují na jedné straně sociální, ekonomické a politické faktory a na druhé faktory hodnotové, které po roce 1989 doznaly značné změny. Podobný názor, že rodiče nedokáží předvídat budoucí náklady na děti, zastává i Sirovátka (2006) a upozorňuje zejména na nepředvídatelné riziko rozpadu rodiny. V případě, že se rodina s dětmi rozpadne, jsou pak ženy konfrontovány s vysokou pravděpodobností chudoby.

Hamplová (2000) zkoumala postoje mladých bezdětných lidí k rodičovství a zjistila, že jsou ambivalentní. Třetina respondentů odpověděla, že mít děti znamená příliš velké omezení svobody rodičů, ale zároveň souhlasilo s tím, že jak děti rostou, jsou největší radostí v životě. Dále byly zajímavé jejich výpovědi, nakolik se chtějí jednou věnovat dětem a nakolik práci. 16% mužů a 9% žen chce dávat přednost práci před rodinou. 40% mužů a 33% žen se chce věnovat obojímu stejně. Nejvíce, přes 50% žen a 40% mužů chce dávat přednost rodině. Tyto výsledky korespondují se závěry Národní zprávy o rodině (2004), protože podle ní se význam dětí pro rodiče posunul především do emocionální roviny. Systém sociální péče a důchodového pojištění značně omezil význam dětí jako investice pro hmotnou podporu a zajištění ve stáří. Rodiče jsou tak v podstatě na dětech nezávislí a to snížilo materiální nezbytnost přítomnosti dětí v rodině a otevřelo to pole pro nahrazování dětí jinými možnostmi, které přinesou bezdětným párům dostatečné emocionální uspokojení. Mladí lidé jsou přitom ovlivněni oběťmi, které rodičovství přináší. Mezi tyto oběti patří zpomalení kariéry matky, finanční znevýhodnění a dopad na manželský vztah, protože polovina rodičů uvádí, že je vyčerpaná, popřípadě to má vliv na emocionální labilitu ženy a sexuální život. Další obětí je omezení osobní svobody, protože narození dítěte podstatně zasahuje do životního stylu rodičů, což je zároveň nejzávažnějším uváděným důvodem pro odklad narození dítěte. Kromě výše zmíněných důvodů sem patří i to, že rodičovství je nezvratné rozhodnutí, které nelze vzít zpět. Dále je to obava, že by nebyli dobrými rodiči a v neposlední řadě, že nechtějí přivést děti na svět, kde hrozí nukleární konflikt a kde jsou další vážné globální problémy.

Kuchařová (2003) uvádí závěry výzkumu poukazující na to, že rodiče si po narození prvního dítěte uvědomí změnu svého časového fondu, zejména matky, a jeho využití. Dále se změní poměr mezi příjmy a výdaji s celkovým negativním dopadem na ekonomickou situaci rodiny. Pozitivní změnou je naopak to, že narození dítěte má příznivý vliv nejen na vztahy mezi jeho rodiči, ale ještě více na vztahy mezi generacemi. U později rozvedených párů se však ukázalo, že pokud dítě mělo být stmelujícím prvkem nefungujících manželských vztahů a nestalo se

tak, bylo jeho narození vnímáno tak, že mělo negativní dopad na vztah s partnerem. Naopak u párů s více dětmi se ukázalo, že dopad narození prvního dítěte byl příznivěji hodnocen.

Problematickou otázkou tedy je, v čem spočívá užitek dítěte pro rodiče. Leibenstein (podle Rabušice, 2001) rozlišuje konzumační užitek, zahrnující emocionální, psychické a jiné mimoekonomické užítky, dále užitek z práce již děti vykonávají a nakonec zajištění rodičů ve stáří. Pokles plodnosti je pak podle něho způsoben poklesem v očekávané utilitě dětských služeb. Sobotková (2007) uvádí, že mezi výhody rodičovství patří rozvoj vztahů mezi partnery, protože mateřství přináší nový vztah s dítětem a dodává novou dimenzi ve vztahu k partnerovi. Rodičovství je zároveň příležitostí poznávat sebe i partnera tak, jak by to bez dítěte nebylo možné. Dále rodičovství přináší osobní naplnění, příležitost k sebevyjádření a osobnímu rozvoji, dodává pocit osobní hodnoty a naplnění smyslu života. Další výhodou je pokračování rodu, že prostřednictvím dětí přesáhne rodina do budoucnosti. Poslední uváděnou výhodou je vnímání rodičovství jako známky dospělosti, přičemž tento důvod uvádí téměř čtyři pětiny žen a něco přes jednu pětinu mužů. To, že děti mohou být i výrazným dočasným pojítkem mezi partnery, když jejich vztahy nefungují harmonicky, ukazuje i průzkum identity řídících pracovníků, který ukázal, že pro podstatnou většinu z nich je důležitější role otce či matky oproti roli partnera či partnerky (Čapek, 2001).

Šalamounová (2006) provedla výzkum, jenž zjišťoval, jaká je nejčastěji uváděná hodnota dítěte. Respondenti nejvíce souhlasili s výroky (téměř 80%) spojenými s emočním upokojením ze vztahu (radost z pocitu mít děti na blízku, pocit, že rodič je pro dítě potřebným, největší možná blízkost vztahu rodič – dítě), (téměř 70%) s pocitem štěstí a spokojenosti (pocit štěstí a spokojenosti doma se svými dětmi; kdo je rodičem, může být naprosto spokojen se svým životem), (přes 55%) s pocitem zodpovědnosti vůči společnosti. Pouze 44% respondentů souhlasilo s výrokem, že člověk může být opravdu šťastný, pouze když má děti, přičemž u kategorie bezdětných a svobodných to bylo přes 35% a u věkové kategorie 18 až 29 let to bylo téměř 38% respondentů. To znamená, že mezi mladou generací je bezdětnost stále více akceptovanou záležitostí. Jako důvody, proč lidé nechtějí mít další dítě, respondenti velmi málo uváděli subjektivní příčiny spojené s vlastním pohodlím, přičemž u mladých respondentů do 30 let byly kromě ekonomických faktorů tyto důvody zmiňovány přibližně dvakrát častěji než u respondentů starších. Z dalšího výzkumu, jak ovlivňuje počet dětí možnosti naplňování hodnot vyplynulo, že respondenti neviděli děti jako překážku v jejich naplňování. Nejčastěji odpovídali, že nezáleží na počtu dětí nebo že to jde při dvou dětech. Rozdíly v odpovědích byly závislé na počtu dětí, které respondenti již měli, a

částečně na vzdělání. Bylo zajímavé, že se neprokázal rozdíl z hlediska pohlaví, přestože ženy na sebe přebírají větší díl starosti o děti a domácnost.

Mareš (2002) také zkoumal hodnotu dítěte pro rodiče a dospěl ke čtyřem základním faktorům. Prvním faktorem bylo vnímání dítěte jako zdroje (převážně pozitivních) emocí a souhlas respondentek s ním se pohyboval obecně kolem 60%, bez ohledu na vzdělání či jiné znaky. U druhého faktoru bylo dítě vnímáno především jako emoční zabezpečení rodičů do vzdálené budoucnosti, zejména jako opora proti osamocení ve stáří. U třetího faktoru bylo mít dítě vnímáno jako určitý metafyzický rozměr spojený se zachováním kontinuity rodu, tradice či majetku, posláním a smyslem života. Dítě je tu něčím, co přenáší rodiče přes generace, co po něm zůstane, i když zde nebude. U čtvrtého faktoru se objevil často motiv mateřství jako včlenění ženy do lidských vztahů a jako součást jejích životních strategií. Kahn – Zahnová (2007) vidí podobně jako předešlé výzkumy nejvýraznější hodnotu dítěte jako zdroje emocí, protože rodiči poskytují uznání a ocenění za práci, jež s dětmi mají a snahu, kterou po celou dobu výchovy vyvíjejí. Tato pochvala a uznání výrazně pak zvyšuje sebedůvěru rodiče.

Hofmanová a Hofman (podle Rabušice, 2001) vidí hodnotu dítěte v tom, že rodičům přináší status dospělosti, pocit reprodukce sebe samých – pokračování rodu, pocit afiliace, je zdrojem stimulace, novosti v životě a zábavy, dále je zdrojem pocitu kreativity, naplnění a kompetence, přináší zdroj moci a pocit kontroly, umožňuje srovnávat se a soutěžit, čímž může přinášet prestiž a je ekonomicky užitečné.

Rabušic (2001) vidí hodnotu dítěte také v tom, že redukuje nejistotu, protože člověk je narozením dětí omezen a redukuje se tak počet možných variant pro rozhodování v životě. Tím je pro něho jeho další život čitelnější a jistější. Redukce nejistoty samozřejmě platí i pro toho, kdo se rozhodne pro kariéru a bezdětnost, ale zde jde ještě o rozhodnutí zvrátané, zatímco v případě rozhodnutí mít děti je toto rozhodnutí po jejich narození již nezvratné. Na druhou stranu ovšem upozorňuje na aplikaci poznatků z kognitivní psychologie u Friedmanové a spol., že lidé podceňují riziko u dobrovolně podstupovaných rozhodnutí, o nichž se domnívají, že je mohou ovlivňovat, zatímco přeceňují rizika, která kontrolovat nemohou. Proto mladí lidé, kteří se dobrovolně rozhodnou pro rodičovství, se domnívají, že budou na základě výchovy schopni ovlivňovat osud dítěte a mají tendenci snižovat ve srovnání s ostatními nejistotami rizika spojená s plozením dětí.

2.3.2. Vlivy na makroúrovni

V minulosti již mezi léty 1960 – 1980 již došlo v Evropě k prvnímu poklesu plodnosti z 2,9 na 1,9 dítěte, což bylo způsobeno snížením dětské nemocnosti a úmrtnosti, to znamená, že

rodiny mohly snížit porodnost, aniž by to negativně ovlivnilo počet dětí, které se dožily dospělosti. Tento pokles porodnosti pak ještě pokračoval v devadesátých letech až pod míru prosté reprodukce, což bylo způsobeno nízkou sňatečností, zvýšením průměrného věku vstupu do manželství a průměrného věku žen v době prvního porodu, dále trendem vysokého rozvodovosti a pluralizací forem soužití vedoucí k růstu počtu neúplných rodin a mimomanželských porodů. Dále tuto situaci ovlivnily ekonomické globalizační tlaky a rostoucí konzumní aspirace domácností, které učinily neudržitelným model rodiny s pouze jedním zaměstnaným členem a rodina, kde chodí do zaměstnání muž i žena se stala obvyklou normou. V neposlední řadě tuto situaci ovlivnily i technologické změny a nová ekonomika služeb, které vytvořily rostoucí poptávku po ženách na trhu práce, jakož i aspirace žen a jejich zájem po větším společenském a pracovním uplatnění (Sirovátka, 2006). Coale (podle Rabušice, 2001) uvádí, že k ovlivňování plodnosti ze strany rodičů dochází za předpokladu, že plodnost je vnímána jako akt vědomé kulturně legitimní volby, dále redukce plodnosti je vnímána jako sociálně a ekonomicky přínosná a nakonec tuto redukci musí umožňovat efektivní techniky kontroly porodnosti. V současné době jsou u nás všechny tyto podmínky dokonale splněny.

Výzkumy ukazují několik příčin poklesu porodnosti u nás. První příčinou je změna hodnotové orientace, zejména posílení individualismu a zdůrazňování seberealizace jedince, jeho práv a potažmo změny v oblasti rodiny a partnerských vztahů (Kocourková, 2002). Matějček se o změně hodnotové orientace zmiňuje takto (1999, str. 205): „Ubylo dětí v rodinách, následkem čehož se citová hodnota jednoho každého z nich velice zvýšila. Naše rodiny...žijí v blahobytu, o jakém se našim prababičkám ani nezdálo. To zřetelně mění žebříček hodnot.“ Podle Sirovátky (2006) změna životního stylu souvisí se vzestupem post-materialistických hodnot souvisejících s individualismem a seberealizací. O tom, že se zásadně mění žebříček hodnot, ukazuje i to, že k zemím s výrazně nízkou plodností patří tradiční katolické a rodinně orientované země. O změně hodnot se zmiňuje i Možný (1999, str. 18 - 19), když poukazuje na obtížné období, kterým dnešní civilizace prochází: „Na jedné straně imperativ technického pokroku, logika racionálního rozvržení univerza a tlaky trhu působící proti tomu, z čehož samy vzešly, totiž proti protestantské etice odloženého užitku. ... Dítě je kvintesencí odloženého užitku a atrofie protestantské etiky otevírá prostor pro kdysi absurdní otázku, proč vlastně mít děti.“ Podobný názor zastává i Beck, který upozorňuje na hédonismus a na spotřebu zaměřený životní styl. Nejlepší šanci pro kariérový růst a potažmo vysoký plat mají svobodní a bezdětní. Firmy preferují flexibilní pracovníky bez ohledu na pohlaví, kteří nejsou vázáni na určité místo a mohou pracovat po celém světě, kde je právě potřeba. Dále je

firmami preferována disponibilita pracovníka, že bude pracovat tak dlouho a s takovým nasazením, jak bude firma požadovat. To znamená, že pokud lidé nebudou vstupovat do vztahu a nebudou mít žádné závazky, bude jejich plat mnohem vyšší. Tato příčina souvisí i s rostoucím uplatněním žen a zvyšování jejich příjmů, protože domácnost si zvykne na životní standard a životní styl, vycházející ze dvou příjmů a je pro ni těžké se v určitém smyslu obětovat a standardu se na nějakou dobu vzdát. Se vzděláním roste i napětí mezi mateřskou a pracovní rolí rodičů. Velká část mladých lidí usiluje o brzký návrat do zaměstnání, protože péče o děti a domácnost je vnímána jako stereotypní a návrat do práce je zpestřením.

Druhou příčinou poklesu porodnosti, která ovšem s tou první úzce souvisí jsou negativní dopady ekonomické transformace spočívající v omezení státní podpory rodinám a z toho plynoucí ekonomická nejistota rodin (Kocourková, 2002). Je zřejmé, že tlak na výkon a rostoucí soutěživost v globalizující se ekonomice zužuje prostor pro skloubení zaměstnání a mateřství a tak všeobecně dochází k poklesu porodnosti pod míru prosté reprodukce. Podobný názor zastává i Hamplová (2006), protože pokles plodnosti je podle ní zapříčiněn ekonomickými těžkostmi, změnou hodnot a navíc ještě určitou pohodlností vycházející ze tří názorů: je pohodlné žít u rodičů, je možné mít dítě ve vyšším věku a je možné žít mimomanželský intimní život. Dále se ukázaly určité závislosti těchto příčin na vzdělání. Jako nejliberálnější se projeví lidé se středoškolským vzděláním. Lidé s nižším vzděláním jsou ovlivněni spíše ekonomickými faktory, lidé s vyšším vzděláním naopak zdůrazňují hodnotové faktory.

Ucelenou teorii, která se snaží vysvětlit pokles plodnosti nabízí Hakimová (podle Chromková Manea, Mrázová a Rabušic, 2006), která ji založila na preferencích ve společnosti a na trhu práce. Vychází ze současných trendů a vyzdvihuje zejména rovné příležitosti, jež zásadně mění zvyky a hodnoty, a používání antikoncepce, jež umožňuje ženám zásadně kontrolovat svou plodnost. Mohou tak relativně bezstarostně žít sexuální život tím, že samy zabrání početí nechtěného dítěte, samy si rozhodnou, zda zůstanou dobrovolně bezdětné nebo kdy, kde a s kým zvolí mateřství. Dalšími trendy jsou růst možností vybrat si nemanuální zaměstnání bez fyzické námahy, zejména v expandujícím sektoru služeb, vyžadující profesionální dovednosti, vzdělání nebo odbornou kvalifikaci a mezilidské komunikační schopnosti, jež jsou ženám vlastní. Kromě zmíněných trendů teorie preferencí vychází z předpokladu, že ženy si musí určit priority týkající se otázky, zda dávají přednost rodině nebo zaměstnání. Dále si ženy podle svých hodnotových preferencí musí zvolit příslušnou strategii, zda se budou orientovat pouze na domov a rodinu nebo pouze na práci a kariéru v zaměstnání nebo se budou snažit zaměstnání a domácnost nějakým způsobem skloubit, aniž by jednomu či druhému dávaly

přednost. Posledním předpokladem pak je, že ženy nebudou jednat stejně na pro-populační politiku státu, ale v jejich reakcích se projeví výše zmíněné preference.

Další ucelenou teorií, která se snaží vysvětlit pokles je teorie konfliktních preferencí, s níž přichází Voas (podle Chromková Manea, Mrázová a Rabušic, 2006). Tato teorie upozorňuje na to, že o počtu dětí v domácnosti nerozhoduje pouze žena, ale že důležitý vliv při rozhodování má i názor jejího partnera. Vnáší tak do teorie prvek odlišných partnerských preferencí na velikost rodiny. Pro výslednou plodnost je tak klíčová kombinace preferencí obou partnerů a jejich interakce a na základě toho může dojít k různým partnerským modelům. Přání o počtu dětí mohou pak být u obou partnerů shodná nebo hledání partnera je na preferencích ohledně velikosti rodiny nezávislé nebo v případě neshody v individuálních preferencích se jedna z preferencí stane dominantní. To znamená, že pokud jsou preference obou partnerů rozdílné, dochází ke konfliktu, který musí oba partneři řešit. Řešení konfliktu je pak silně ovlivněno kulturou společnosti a z ní vycházející společenskou normou týkající se plodnosti. Samozřejmě preference obou partnerů se mohou během života měnit a vyvíjet a to až do konce reprodukčního období páru.

2.4. Domácnost, rodina, státní podpora a daně

Je otázkou, zda by měl stát zasahovat různými pro-natalitními opatřeními či ne. Pro hovoří nepříznivý ekonomický dopad přetrvávající nízké úrovně plodnosti a silná poptávka ze strany veřejnosti kvůli udržení nebo zvýšení popularity u voličů. Proti hovoří obavy ze zasahování do soukromých záležitostí občanů a vysoké náklady při zavedení pro-natalitních opatření. Mezi současné trendy řešící tuto problematiku patří rodinná politika spočívající v podpoře skloubení zaměstnání s péčí o rodinu a koncepce rovnoprávného postavení mužů a žen, která je upřednostňována oproti sociální politice, to je finanční podpoře pomocí systému sociálních dávek. Dalším trendem je imigrační politika a důraz na adaptační opatření mezi něž patří sociální a penzijní reforma. Třetím trendem je adekvátní ocenění péče o děti a staré osoby, to znamená, že péče o děti je chápána stejně jako jakékoliv zaměstnání. Posledním trendem je ocenění výchovy dětí v rodině jako budování lidského kapitálu spočívající v korekci znevýhodnění rodin s dětmi oproti bezdětným domácnostem (Kocourková, 2002). Rodinná politika zahrnuje peněžité dávky a služby spojené s rodičovstvím a výchovou dětí a péčí o členy domácnosti jako jsou přídavky na děti, rodičovský příspěvek, porodné, dávky spojené s opatrovnictvím, daňové úlevy spojené s přítomností dětí, investice do vzdělávacího systému a zařízení formální péče o děti, a opatření spojená s participací rodičů na trhu práce, jako je

rodičovská dovolená, možnost práce na částečný úvazek, bezpečné pracovní prostředí pro budoucí matky, dávky poskytované lidem pečujícím o nezaopatřené děti nebo nemohoucí členy domácnosti. Některá opatření jsou poskytována plošně všem občanům splňujícím podmínky pro poskytnutí pomoci, jiná jsou závislá na příjmu domácnosti a redukuje sociální nerovnosti a chudobu, další naopak zvýhodňují pouze osoby s určitým příjmem nebo osoby, které se rozhodly pro určitou životní strategii, např. zůstat s dětmi doma (Valentová, 2006).

Rabušic (2002) před pro-natalitní politikou varuje, protože mezi ní a úrovní porodnosti neexistuje přímočarý kauzální vztah a upozorňuje, že nikde cílená pro-populační opatření nevedla k úspěchu a dlouhodobě nezvýšila počty plozených dětí. Podobný názor zastává i Loužek (2002), podle něhož pro-populační opatření nemohou kompenzovat explicitní náklady spojené s dětmi. Čermáková (2000) naopak varuje, že pokud stát deklaruje, že mu na počtu dětí nezáleží a že je to individuální záležitost, vytváří vlivové schéma, jež významně určuje chování lidí v této oblasti. Já se přikláním k názoru Kučery (2002, str. 31), který vidí smysl pro-natalitní populační politiky „ve vytváření podmínek pro svobodné odpovědné rozhodování mladých lidí o tom, zda vstoupí do manželství a zda v něm budou mít děti: kdy a hlavně kolik. ... Jde o podmínky pro realizaci práva stát se rodičem a povinnost převzít dlouhodobou odpovědnost za péči a výchovu dětí. V podstatě tedy rodiče přijímají trvalý závazek – a obdobně by stát měl převzít určitý závazek, že bude vytvářet stabilizované sociální prostředí příznivé ve všech směrech pro rodiny s dětmi. ... Smyslem rodinné a populační politiky je bránit tomu, aby rozhodování mladých lidí 'o dětech' probíhalo pod tlakem neúnosných životních podmínek, budoucími rodiči neřešitelných vlastními silami, bez solidární pomoci těch, kteří děti nemají.“

Hypotéza, že „podstatná část mladých lidí vnímá děti jako faktor snižující životní úroveň“, je založena na teorii racionální volby a úzce souvisí s rozdílem vnímání životní situace u domácností s dětmi a domácností bez dětí. Toto vnímání může být ovlivněno podporou ze strany státu tak, že obě skupiny by měly mít pocit spravedlnosti z hlediska porovnání toho, co státu dávají a co za to od něho dostávají. Při posuzování spravedlnosti je ovšem nutné vzít v potaz všechny možné faktory, které jej ovlivňují a co je nejdůležitější, žádný neopominout. Proto Rawls (1995) pojímá spravedlnost jako férovost. Společnost, která splňuje principy spravedlnosti jako férovosti, má charakter dobrovolného systému založeném na rovnoprávnosti. Rovnoprávní lidé s právem klást vzájemné požadavky by stěží souhlasili s principem, který požaduje pro některé osoby nižší životní vyhlídky jen kvůli tomu, aby se jiní lidé těšili z větší sumy výhod. Podobně Lea, Tarpy a Webley (1994) uvádí, že zdanění je považováno za spravedlivé tehdy, je-li vnímáno jako spravedlivé. Pokud plátcí považují

daňový systém za nespravedlivý, může u nich vzniknout odpor daně platit nebo hledat možnosti, jak se dani vyhnout.

Podle výzkumu, co konkrétně mladí lidé potřebují, aby mohli mít děti, nejvíce respondentů odpovědělo, že je to nejprve vlastní byt a dále dostatek finančních prostředků. S velkým odstupem za nimi pak dále zmiňovali důvody jako partnerské zázemí a zaměstnání. Ostatní důvody jako zralost, pomoc a podpora rodiny, pomoc ze strany státu, zdraví, vybavení domácnosti a budoucí perspektiva se ukázaly pouze jako důvody okrajové (Hamplová, 2000). Podle Rychtaříkové (2003) jsou ženy ochotny uvažovat o dalším dítěti za předpokladu možnosti pracovat na částečný úvazek, flexibilní pracovní doby, úpravy mateřské dovolené, příspěvku pro rodiče pečující o dítě a lepšího bydlení. Podle Soukupové (II, 2007) občané v Česku spíše než po systémových změnách, které by jim pomohly sladit péči o rodinu a zaměstnání, volají po zvýšení rodičovského příspěvku a zajištění dostupného bydlení.

Podle Sirovátky (2006) se objevují v současné době požadavky na větší zvýhodnění rodin s dětmi zvýšením jejich politického vlivu na základě volebních procedur, což by mohlo vést ke změně ekonomických stimulů jako je výhodnější daňové zatížení rodin s dětmi oproti domácnostem bez dětí.

2.4.1. Státní sociální podpora rodinám

Dávky státní a sociální podpory by měly podle původně zamýšleného účelu kompenzovat rodinám s dětmi náklady spojené s jejich společenskou funkcí, jako reprodukční funkce, výchovná funkce atd. resp. tyto výkony ocenit. Přídavek na dítě, ačkoli byl konstruován jako dávka kompenzující náklady na výchovu a péči o dítě za účelem poskytnout náhradu za prostředky vydané rodiči na pokrytí základních životních potřeb dítěte, plní v současnosti stejnou funkci jako klasicky testovaný sociální příspěvek určený sociálně slabým nízkopříjmovým rodinám s dětmi. Do roku 1992 se výše přídavku na dítě geometricky zvyšovala v závislosti na počtu dětí v rodině, ale pak byl zaveden systém rovného přídavku pro každé další dítě. Podobu plošného přídavku na dítě u výdělečně činných osob s dětmi má zavedená sleva z daně z příjmu doplněná daňovým bonusem. Odečitatelná položka od základu daně na dítě je nahrazena slevou ve výši 6.000 Kč na každé dítě, v případě postiženého dítěte je to 12.000 Kč. Jestliže potenciální sleva náležející poplatníkovi není vyčerpána na daňovou povinnost poplatníka, dochází k výplatě daňového bonusu. V některých zemích EU je tímto způsobem konstruován přímo přídavek na děti.

Výhodnější podmínky oproti rodinám s dětmi mají nesezdaná soužití, kde partneři žijí a hospodaří spolu, ale matka se oficiálně deklaruje jako samoživitelka. Matka samoživitelka měla až do roku 2007 nárok na prodlouženou mateřskou dovolenou a s ní spojenou peněžitou pomoc v mateřství o devět měsíců déle než vdaná či s partnerem žijící žena. Osamělé matky jsou dále zvýhodněny o sedm dnů více při nároku na podporu při ošetřování člena rodiny a mají nárok na vyšší sociální příspěvek. Dále se při dorovnávání do životního minima u dávek sociální potřeby a počítání příjmu domácnosti u přídatku na dítě a jiných dávek kalkuluje pouze s příjmem samoživitelky, ačkoliv celkový příjem domácnosti je vyšší o příjmy jejího partnera. Z pohledu sociálního systému je za společné soužití s partnerem považováno soužití trvající déle než tři měsíce. Nejvýhodnější je účelové nesezdané partnerství především v párech, kde je každý z partnerů ekonomicky neaktivní a každému samostatně je dorovnáván příjem do výše životního minima. Největší rozdíly ve prospěch účelového nesezdaného soužití, kde se matka deklaruje jako samoživitelka, jsou však patrné u domácností s více dětmi, kde příjem takové domácnosti přesahuje příjem domácnosti žijící v manželství o více než 3,5 tisíce korun (Soukupová I, 2007). Kromě toho neúplné domácnosti a rodiny podobně jako úplné rodiny se třemi a více dětmi patří mezi ty, které nejvíce postihuje distorze mezi daňovým a dávkovým systémem a dostávají se tak do pastí nezaměstnanosti. Pokud mají nízkou kvalifikaci, jsou v tak nízkém příjmovém pásmu, že se jim nevyplatí z hlediska výše vyplácených dávek pracovat, protože jejich výše se zhruba vyrovná výši obdržené mzdy (Soukupová II, 2007).

Další diskutovanou dávkou je rodičovský příspěvek, který by měl ocenit rodičovskou péči o dítě v raném věku. Nejprve došlo k výrazné změně, díky níž není omezen maximální hranicí příjmu, ale je poskytován každé matce bez ohledu na výši jejích příjmů. V souvislosti s reformou veřejných financí byl nejprve zvýšen z 1,1 násobku částky životního minima na výživu a ostatní základní osobní potřeby rodiče na 1,54 násobek, což činilo 3.573 Kč. Pokud bychom to ovšem porovnali s hodinovou mzdou, vychází nám při předpokladu 168 hodinového pracovního měsíce 21,3 Kč/hod, což odpovídá velmi nízké hodnocené práci. Současně byla podmínka osobní celodenní péče rodiče o dítě doplněna možností, aby rodič zajistil péči o dítě jinou zletilou osobou po dobu, po níž vykonává výdělečnou činnost. Odstranění původního podmínění nároku na rodičovský příspěvek vlastní péčí o dítě pobírajícím rodičem, protože původní účel byl ocenit práci v rodině jako důležitou výchovně – socializační funkci pro společnost. Tento původní cíl mohl do jisté míry substituovat účel mateřské mzdy, o jejímž zavedení se diskutuje v řadě zemí EU (Národní zpráva o rodině, 2004). Před volbami v roce 2006 byl původní nízký rodičovský příspěvek dvojnásobně

zvýšen na 7.582 Kč, což činí něco málo přes 45 Kč/h. Od roku 2008 se výše bude odvíjet s od délkou období, kdy bude rodič příspěvek pobírat. Důležitým faktem je, že rodič pobírající příspěvek může být výdělečně činný, jeho příjem není testován a po dobu výdělečné činnosti může péči o dítě zajistit jinou zletilou osobou. Další, co je třeba zmínit, je fakt, že rodič, aby se mohl rozhodovat o délce pobírání příspěvku, musel pobírat peněžitou pomoc v mateřství. Pokud se rozhodne pro dva roky, rodičovský příspěvek činí 11.400 Kč, pokud tři roky, pak 7.600, pokud celé čtyři roky, pak 3.800 Kč. Tento systém zvýhodňuje pracující rodiče, kteří se vrací co nejdříve do práce a přenechávají péči o dítě některému z institucionálních zařízení a znevýhodňuje rodiče, kteří chtějí s dítětem sami zůstat co nejdéle doma a starat se o něj. Důležitým motivačním faktorem pro osobní domácí péči o dítě jednoho z rodičů byl též výpočet daně ze společného základu daně manželů, který umožňuje nejvyšší možné úspory na dani z příjmu právě manželům s dětmi, kde jeden je výdělečně činný a druhý má nulový příjem, protože rodičovský příspěvek se jako jiné dávky za zdanitelný příjem nepovažuje. Institut společného zdanění tak zvýhodňoval manžele, kteří vyživují alespoň jedno dítě, které s nimi žije ve společné domácnosti. To znamená, že ze společného zdanění byli vyloučeni nesezdaní partneři, manželé bezdětní, starší manželé, kteří již nevyživují své děti nebo u nich jejich dítě nežije a je tedy zřejmě nezávislé (<http://www.mpsv.cz/cs/2>, staženo prosinec 2007). Od roku 2008 však tento institut zanikne, protože z hlediska zaváděných nových podmínek zdanění ztrácí své opodstatnění.

2.4.2. Náklady na vzdělání a přístupnost vysokoškolského studia

Pro rodiny s dětmi je značným nákladem vzdělání dětí, které jim umožní uplatnění v budoucím životě. Nejlepší podmínky pro budoucí uplatnění na trhu práce mají lidé s vysokoškolským vzděláním. Proto je velmi citlivá otázka bezplatnosti vysokoškolského vzdělání a přístup k němu. Leibenstein (podle Rabušice, 2001) považuje vzdělání za rozhodující faktor plodnosti, který významně ovlivňuje preference počtu dětí v rodině, protože se zvyšujícím životním standardem klesá plodnost. Rabušic (2001) hovoří o kvalitě dětí v souvislosti se soutěživostí a meritokratickými prvky ve výkonové společnosti. Tato kvalita je závislá především na vstupech souvisejících se vzděláním a zdravím dítěte a časem stráveným péčí o děti v domácnosti. To znamená, že čím více dětí v rodině je, tím se snižuje jejich kvalita, protože rodinné zdroje jsou omezené a musí se mezi ně dělit. Easterlin (podle Rabušice 2001, str. 132) pak upozorňuje na to, že „velký počet dětí v rodině snižuje kulturní kapitál, s nímž jdou děti do školních a pak i studijních lavic, přelidnění ve školách snižuje

kvalitu a množství získaných dovedností, přelidněný trh práce snižuje možnost nalézt zaměstnání“.

Vnímání spravedlnosti současných podmínek přijímacího řízení můžeme rozdělit na problematiku poptávky a nabídky a sociální selektivitu při přijetí na vysokoškolské studium. Podle Matějů a kol. (<http://www.stratif.cz/?operation=display&id=92>, staženo listopad 2006) trvající převis poptávky po vysokoškolském vzdělání vede k neúměrně ostré konkurenci na vstupu. Z věkové skupiny 18/19 let je přijata necelá čtvrtina uchazečů, což odpovídá přibližně polovině počtu přijatých z této věkové kohorty v porovnání se západní Evropou a USA. To znamená, že jsou zvýhodněni starší uchazeči oproti uchazečům, kteří ukončili střední školu. O některé obory vysokoškolského studia je značný zájem, tudíž dochází k vysokému převisu poptávky nad nabídkou, např. humanitní, o některé je zájem malý, např. technické, takže jsou přijati všichni hlásící se uchazeči. Poměr oborů s vysokým převisem a oborů s téměř stoprocentní šancí na přijetí je přibližně 10:1. Proto u atraktivních oborů je cílem přijímacího řízení vybrat velmi omezený počet z vysokého počtu uchazečů, a přitom 40% hlásících se tvoří již dříve odmítnutí uchazeči. Další úzce související problematikou je vliv sociálního původu na studium. Při stejných studijních předpokladech děti pocházející z dělnických rodin či z rodin méně vzdělaných rodičů častěji volí střední odborné vzdělání a rezignují na podání přihlášky na vysokou školu. Podle výzkumu podíl studentů prvních ročníků vysokých škol pocházejících z rodin s nejvyšším sociálně ekonomickým statusem je dvakrát vyšší než odpovídá podílu této skupiny v příslušné populaci. Totéž platí o dětech rodičů s vysokoškolským vzděláním. Je ovšem otázkou, zda by za jiných podmínek přijímacího řízení děti pocházející z dělnických rodin či z rodin méně vzdělaných rodičů projeví o vysokoškolské studium zájem, protože se jedná o investici jak časovou, tak finanční a odložení plnohodnotných výdělků a finanční nezávislosti oproti situaci, kdyby šli ihned pracovat. Podle Katrňáka (2002) děti dělnických rodičů nejsou doma vedeni k dalšímu studiu, protože mají volný vztah se školou, přebírají materiální životní strategii a orientují se na práci, peníze, rodinu, příbuzné a přátele.

2.4.3. Regulace nájemného a otázka bydlení

Pro mladé lidi, kteří se chtějí vzít a mít děti je důležité mít vyřešenou otázku bydlení. Regulace nájemného, která se týká 90% všech nájemních bytů, znevýhodňuje mladé páry na úkor těch, kteří nájemní bydlení získali před rokem 1989 a na počátku 90 let minulého století. Zákon o cenách z počátku 90. let spolu s novelou občanského zákoníku měl regulovat ceny k postupné nápravě pevných dotovaných cen nájmu zavedených minulým režimem. Jeho

smyslem bylo sociálně únosným způsobem postupně jednostranně ve prospěch pronajímatelů zvýšit nájemné v již uzavřených smlouvách až na úroveň, která by pokrývala běžné náklady s provozem domu a umožňovala i dosažení zisku. Po dosažení cílového stavu by byla takto pojatá regulace ukončena a další vývoj by se plně řídil již obecným principem sjednávání ceny. Maximální cena měsíčního nájemného byla s ohledem na kategorii bytu, kategorii velikosti obce a výši inflace od roku 1993 postupně zvyšována v souladu s vyhláškou o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná v souvislosti s užíváním bytu. Deregulační mechanismus dával prostřednictvím specifického koeficientu obcím pravomoc upravit výši nájemného rovněž s přihlédnutím k místním podmínkám. Při zohlednění celkového růstu cenové hladiny mezi roky 1990 a 2001 činil reálný růst průměrné výše nájemného cca 300%. V porovnání s postupem deregulace nájemného byly podstatně razantněji uvolňovány ceny energií, což vedlo k akceleraci zatížení českých domácností výdaji na bydlení a projevilo se v porovnání se situací v zemích EU ne zcela typickým stavem, v němž výdaje na nájemné průměrné české domácnosti žijící v nájemním sektoru bydlení tvoří jen zhruba třetinu celkových výdajů na bydlení, zbylé dvě třetiny představují výdaje za služby a energie spojené s bydlením. Na základě stížností majitelů nemovitostí, že vyhláška nájemníky neúměrně zvýhodňuje, ji ústavní soud ke konci roku 2001 zrušil. Zrušenou vyhlášku pak nahradil cenový výměr, který fakticky znamenal pouze prolongaci právní úpravy předchozí vyhlášky. Přesto, že byl cenový výměr dvěma dalšími nálezy ústavního soudu z roku 2002 a 2003 zrušen, následky předchozí regulace ve formě nabytých práv nájemníků přetrvávají, protože pokud nedojde k dohodě mezi pronajímatelem a nájemcem o nové výši nájemného, pronajímatel nemůže jednostranně nájemné zvýšit a zůstává zachován původní stav.

Ačkoli původním smyslem regulace byla náprava cenových deformací z období plánovaného hospodářství, bývá často podle Národní zprávy o rodině (2004) nesprávně chápána a zdůvodňována jako forma redistribuce prostředků směrem k příjmově slabším domácnostem. V tržním hospodářství je cena plnohodnotnou tržní ekonomickou kategorií a nemůže bez vážných deformací plnit jakoukoli sociální funkci. K tomu slouží nástroje sociální politiky. Cena rovněž nemůže rozlišovat zákazníka podle věku či jeho majetkových poměrů.

Nájemní bydlení bývá často prvním samostatným bydlením pro mladé lidi. Faktické zmrazení cen nájemného v 90% segmentu nájemního bydlení zapříčiňuje to, že pro nově vznikající rodiny je tento druh nájemního bydlení nedostupný, protože je deformován trh s bydlením a někteří pronajímatelé této situace převisu poptávky zneužívají a pronajímají své byty za daleko vyšší ceny v porovnání s tím, kdyby existoval neregulovaný trh. Je pravdou, že nájemní bydlení tvoří 28% celkového bytového segmentu, ale pro začínající rodiny bez

vybudovaného finančního zázemí je zbylý segment bydlení zpočátku nedostupný. Lidé, kterým se podařilo získat byt s nájemným na úrovni dříve uplatňovaného maximálního základního nájemného, jsou tak oproti ostatním značně zvýhodněni. Jako problematický je viděn především přechod po uvolnění regulace, než by došlo k vyrovnání nabídky a poptávky a od toho se odvíjející tržní ceny nájemného. Množství lidí by se ocitlo dočasně bez bydlení, a těm, kteří jsou sociálně slabí, by musel být dorovnán rozdíl mezi dosavadním regulovaným a tržním nájemným ze sociálních dávek (Národní zpráva o rodině, 2004). Další kontroverzním faktem je, že většina těchto zvýhodněných nájemníků si mohla svůj byt od obce odkoupit za přibližně třetinovou cenu oproti ceně tržní v rámci privatizace bytového fondu.

2.4.4. Penzijní systém

Dalším faktem, který mohou mladí lidé vnímat jako nespravedlnost zvýhodňující současné penzisty je penzijní systém, o jehož reformě se již dlouho diskutuje. Současný stav důchodového systému se potýká s několika hlavními problémy. Prvním z nich je vysoká nivelizace důchodů, která nemotivuje k vyšší ekonomické aktivitě, a s ní související vysoká míra příjmové solidarity daná konstrukcí výpočtu důchodu. Vzniká tak značná příjmová redistribuce a s ní spojená klesající diferenciací důchodů, jejímž důsledkem je, že při stejné relativní výši příspěvků na důchodové pojištění mají osoby s vyššími příjmy relativně nižší důchody. Tento princip příjmové solidarity uvnitř jedné generace umožňuje zabránit sociálnímu vyloučení některých skupin obyvatel a jejich ohrožení chudobou. Naproti tomu může nadměrná solidarita působit jako demotivační faktor pro účast v základním důchodovém pojištění. Proto bude třeba nalézt přiměřený kompromis mezi mírou solidarity a motivací účastnit se pojištění (Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému, 2003).

Dalším problémem je mezigenerační solidarita, spočívající v nevýhodnosti podmínek vůči současné generaci v produktivním věku oproti generaci, která již odešla nebo půjde do penze v nejbližších letech. Tyto nevýhodné podmínky jsou důsledkem stárnutí obyvatelstva, tedy zvyšování podílu důchodců a počtu plátců pojistného. Zatímco v roce 1993 byl poměr dva plátců pojistného na jednoho důchodce, v roce 2045 bude poměr jednoho plátce pojistného na jednoho důchodce. V případě schválení dalšího zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod i po roce 2007 na 63 let, bude dosaženo podílu 1:1 až v roce 2050 a při eventuálním rozhodnutí o zvýšení věkové hranice na 65 let by tento ukazatel dosáhl maxima v roce 2060, a to cca 0,95. Úroveň průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě postupně klesá z 47% v roce 1998 na 44% v roce 2004. Pokud by se nic nezměnilo, dnešní

třicátníci by pravděpodobně dostávali starobní důchod na úrovni 25% své hrubé mzdy. Proto bylo s účinností od roku 1996 přijato postupné zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod. Dále je postupně prodlužováno období, ze kterého jsou zjišťovány výdělků pro výpočet důchodu, z pětiletého na cílově třicetileté v roce 2016 a byla zavedena dynamická konstrukce výpočtu důchodu, která spočívá zejména v indexaci dosažených výdělků pro výpočet důchodu v závislosti na obecném mzdovém nárůstu. Posledním opatřením je pak zrovnoprávnění mužů a žen v nárocích na pozůstalostní důchod. Se solidaritou mezi generacemi, ale i se solidaritou uvnitř generace souvisí i nárůst počtu předčasných starobních důchodů v předchozích letech a potažmo stagnace reálného odchodu do důchodu. Po sankčních opatřeních přijatých v roce 2001 došlo k zastavení dramatického růstu počtu nově přiznávaných předčasných starobních důchodů a v roce 2002 došlo k jejich poklesu.

Dalším problémem je zvýhodnění postavení osob samostatně výdělečně činných (OSVČ), které se podílejí na úhradě systému stále menší mírou, a úhrada jejich dávek se tak stále více přenáší na zaměstnavatele, zaměstnance a státní rozpočet. Toto zvýhodnění spočívá v možnosti volby relativně nízkého vyměřovacího základu a skutečnost, že se při jeho stanovení vychází z rozdílu mezi příjmy a výdaji za kalendářní rok. OSVČ podle statistických údajů platí v průměru pojistné z vyměřovacího základu, které činí 28% vyměřovacího základu zaměstnance, ale jejich starobní důchod by činil 52% průměrného starobního důchodu zaměstnance. Proto bylo od roku 2003 rozhodnuto o postupném zvyšování minimálního vyměřovacího základu pro odvod pojistného u OSVČ, který bude od roku 2006 činit 50% z rozdílu mezi příjmy a výdaji, nejméně však částku rovnající se polovině průměrného měsíčního příjmu v národním hospodářství zjištěného za příslušný kalendářní rok. Vláda předložila zákon, který zavádí maximální vyměřovací základ pro odvod pojistného i pro zaměstnance, který by se měl v budoucnu sjednotit s maximálním vyměřovacím základem pro OSVČ. V roce 2007 by měl maximální vyměřovací základ činit pětinasobek, v roce 2008 čtyřnasobek a v roce 2009 trojnásobek průměrné hrubé mzdy.

Posledním zde zmíněným problémem je velký rozsah náhradních dob pojištění, který je jedním z hlavních důvodů rostoucího nesouladu mezi příjmy z pojistného a výdaji na důchody. Jedná se o solidaritu ekonomicky aktivních osob s ekonomicky neaktivními. Podíl náhradních dob pojištění započítávaných pro účely důchodového pojištění činí cca 30%, což je ojedinělé ve srovnání se zahraničím. Široký rozsah krytí prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění může působit negativně na ochotu platit do základního důchodového systému pojistné, neboť takto nastavený systém vyžaduje poměrně vysokou pojistnou sazbu. Ta je nyní na úrovni 28% hrubého příjmu. Prvním krokem ke srovnání bylo přijetí zákona,

podle kterého jsou náhradní doby pojištění hodnoceny pro výši důchodu ve srovnání s dobami pojištění v rozsahu 80% s výjimkou péče o dítě a o bezmocnou osobu (Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech, 2005).

Vše, co zde bylo zmíněno, je založeno na modifikaci stávajícího systému. Odborná veřejnost se ovšem shoduje na nutnosti razantní komplexní důchodové reformy, protože reformy veřejných financí zajišťují stabilizaci českého základního důchodového pojištění přibližně do roku 2023, avšak důsledky spojené s nepříznivým budoucím vývojem, zejména stárnutím populace, nemohou vyřešit. Proto generace, která půjde do důchodu po roce 2023 žije v nejistotě, zda na vyplácení jejich penzí ještě bude, a neví, jak se má zachovat. Mohou se objevit protichůdné tendence vnímání této problematiky. Základní otázkou je počítat či nepočítat s touto eventualitou a snažit se v co nejmenší míře či co největší míře platit do současného systému? Měl by si člověk strádat na svůj důchod, aby nežil v chudobě nebo peníze maximálně utratit a užít si, protože se důchodu vůbec nedožije? Zajímavé by bylo toto vnímání podchytit možná i s ohledem na navrhovanou komplexní penzijní reformu.

2.5. Vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti

Dalším problémem, na který jsem se zaměřil je rozdíl ekonomického úhlu pohledu a úhlu pohledu ekonomické psychologie na vybrané aspekty domácnosti jako sňatkový trh, osobní pohoda, transakce v rámci domácnosti, spotřeba, hospodaření s financemi, kariéra, rodičovství rozdělení povinností, trávení volného času. Výchozími principy ekonomického zkoumání jsou individualismus a racionalismus chování vycházející z úsilí o maximalizaci užitku. Ekonomický přístup uvažuje o domácnostech jako jednočlenných, ignoruje dělbu práce, specializaci a konflikt v rodině. Domácnost je ovšem jednotkou, v níž se produkují nejen spotřební statky, ale i morální hodnoty jako láska, sebeúcta a prestiž. Ve svém výzkumu jsem se snažil zjistit, jak se vybrané domácnosti s jednotlivými aspekty vypořádaly a jak je vnímají.

2.5.1. Sňatkový trh

Klasickým případem, kde ekonomická psychologie polemizuje s klasickou ekonomickou teorií je problematika výběru partnera neboli „sňatkového trhu“ (marriage market). Podle Možného (2006, str. 115) sňatkový trh „poukazuje na skutečnost, že v každé společnosti existuje sociální prostor, v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování, zvažování a vytřídování párů, které potenciálně směřují k manželství.“ Bourdieu (podle Mareše, 2003, str.

76) uvádí, že „cílem je dosáhnout ‘dobrého manželství’ neboli maximalizovat jeho ekonomický, symbolický a dnes stále častěji i emocionální přínos a minimalizovat ekonomické i symbolické náklady uzavření takového svazku i života v něm“.

Ekonomická racionální teorie sňatkového trhu ukazuje na to, že účastníci mají obvykle nedostatečné či zkreslené informace o užítku, jenž jim přinese soužití s potenciálním partnerem. Pokud by bylo možné ukončit manželství bez jakýchkoliv ztrát, pak by účastníci uzavřeli sňatek s prvním jenom trochu přijatelným partnerem, protože jakékoliv manželství je z hlediska míry užítku lepší než žádné. Poté by stále pokračovali v hledání, dokud by nenarazili na dalšího v porovnání se stávajícím lepším partnera, přinášejícího větší užitek. Ovšem již uzavřené manželství určitým způsobem omezuje přístup ke svobodným partnerům a náklady na jeho ukončení mohou být poměrně vysoké, zvláště v případě, pokud se narodily děti, byly učiněny významné investice do stávajícího manželství nebo z ukončení vyplývá výrazné emočně nepříjemné vyrovnaní se se situací. Proto si účastníci neberou hned prvního partnera, ale snaží se nejprve o něm získat informace. Přitom ale nepřestávají hledat jiného partnera s větším užítkem. S každým dalším hledáním se zlepšuje informovanost účastníků a tím se zvyšuje užitek očekávatelný z manželství. Na druhou stranu ale vyhledávání samo o sobě stojí čas, úsilí a jiné vzácné zdroje. Čím déle hledání trvá, tím rostou náklady ve formě ztracených příležitostí, to znamená, že se odkládají výnosy plynoucí z manželství a zároveň partner, který má doposud pro účastníka nejvyšší užitek, může být čekáním znejistěn a mezitím uzavřít sňatek s jiným účastníkem. Proto účastníci, kteří se rozhodnou pro sňatek, jsou si vědomi, že by v budoucnu mohli najít někoho lepšího, ale náklady na další hledání by zřejmě převýšily zisk plynoucí z manželství s osobou s potenciálně větším užítkem (Becker, 1991). Podle Možného (2006) tato teorie může vysvětlit fakt, jak někdo může učinit velmi špatnou volbu a vybere si takového partnera, se kterým se v manželství dostane do velkého strádání a neřešitelných potíží, takže jediné řešení je nakonec rozvod. Pokud přihlédneme k situaci, ve které si ho vybíral, např. vnějšími podmínkami omezené množství partnerů, z nichž si mohl vybírat, jeho tehdejší volba se může jevit jako velmi racionální. S tím souvisí i problém mladých žen, které se nejprve věnují kariéře a teprve po vybudování určité pozice v zaměstnání si chtějí najít partnera a založit s ním rodinu. To může být jak z důvodu věnování se ryze zaměstnání a nedostatku příležitostí si partnera najít, tak i z důvodu rozchodu s dosavadním partnerem během budování kariéry, který například toužil co nejdříve založit rodinu. U této ženy pak může dojít k situaci, kdy v jejím věku má na výběr ze značně omezeného množství potenciálních svobodných partnerů, protože většina pro ni věkově odpovídajících partnerů je již zadána. Takové ženě nezbyvá nic jiného než učinit volbu

z omezeného nabízejícího se množství, jež může rozšířit i o mladší partnery, rozbít cizí manželství a „přetáhnout“ k sobě již zadaného partnera, zplodit dítě s milencem a být zatím svobodnou matkou nebo zůstat celý život svobodnou a bezdětnou. Mužům, kteří se věnují kariéře a odkládají sňatek paradoxně věkem množství potenciálních partnerek přibývá, protože kromě nezadaných partnerek se každý rok dostávají na trh nové ročníky potenciálních nevěst. Mužova hodnota na sňatkovém trhu vybudovanou pozicí v zaměstnání neustále stoupá, protože oproti mladším mužům, kteří mají pouze příslib možného vybudování kariéry, on přináší jistotu, protože toho skutečně dosáhl. Podle ekonomické teorie se však může stát, že v budoucnu uzavření sňatku pozbude smyslu. Při hledání partnera se totiž uplatňuje princip, že člověk hledá to, čeho se mu nedostává a nabízí to, co by mohl potřebovat partner. Sňatek se pak uzavře v případě, že obě strany dostanou to, čeho se jim nedostávalo. Pokud by obě strany získaly pouze to, co už samy mají, pak by pro ně uzavření sňatku nemělo smysl. Kratochvíl (2000) zkoumal očekávání mužů a žen od manželství a dospěl k těmto závěrům. Zatímco ženy především očekávají od muže, že si s nimi bude povídat, duševní porozumění, empatii a projevy lásky, muž od ženy nejvíce očekává péči o domácnost, sexuální uspokojení, neustálý obdiv a nezatěžování starostmi. Z toho vyplývá, že pokud se ženy budou věnovat budování kariéry jako muži a přestanou nabízet pečovatelskou a reprodukční schopnost, přestanou mít muži o sňatek s nimi zájem a sňatečnost výrazně poklesne. Otázkou ovšem je, nakolik jsou rozdíly mezi oběma pohlavími vrozené a nakolik jsou vytvořené a upevněné sociálními vlivy. Nicméně nelze přehlédnout (Plaňava 2000), že v poslední době se začínají rozdíly mezi muži a ženami zmenšovat od vnějších znaků jako vizáž a oblékání, až po chování a hodnotové preference.

Pokud to shrneme, tak podle klasické ekonomické teorie jedinec přichází na sňatkový trh v tom případě, jestliže od manželství očekává zvětšení užitku. Řídí se stínovými cenami, na jejichž základě usiluje o maximalizaci užitku. K rozvodu může dojít v důsledku nedokonalých informací o partnerovi, tj. na základě nedostatků sňatkového trhu. Mladí lidé se však při výběru partnera chovají zcela jinak. Ačkoliv podle této teorie je výběr určitého partnera zásadním životním rozhodnutím a má velmi významný vliv na to, jak se bude život dále ubírat, mladí lidé věnují výběru vhodného partnera velmi málo pozornosti. Většina lidí věnuje výběru partnera velmi málo času, vybírá si z velmi úzkého vzorku a vynakládá na jeho hledání poměrně nízké náklady. Mnoho lidí si dokonce vezme prvního partnera, se kterým má vážnou známost, přičemž u žen je tato tendence o něco málo větší než u mužů.

Proto se tento ekonomický pohled ukazuje u výběru partnera jako neaplikovatelný. Výzkumy totiž prokázaly, že intenzivnější vyhledávání partnera ještě nezaručuje větší kvalitu

manželství. Podobně je tomu, pokud člověk má již více zkušeností se společným soužitím a žil s předchozími partnery. Lepší manželství nezaručí ani fakt, že rozhodnutí předcházet romantický vztah s dotyčným partnerem (Frey, 2001). Výběr partnera krokem do neznáma, protože člověk nikdy nemůže předpokládat vše, co se v životě přihodí, jako nemoci, nečekané zátěžové události a tragédie, a teprve v těchto situacích se ukáže, zda partner obstojí nebo selže. Podobně poukazuje na omezenost závěrů teorie racionální volby a maximalizace prospěchu Oppenheimerová. (podle Hamplové, 2003). Proces výběru by měl brát v úvahu nejen současné, ale i pravděpodobné budoucí charakteristiky partnera, zejména perspektivu vztahu s ním. To ovšem zvyšuje nejistotu výběru a prodlužuje dobu potřebnou k rozhodnutí. Proto lidé odkládají sňatek do vyššího věku, kdy už je zřejmé, jak uspějí na pracovním trhu. Tlak na odložení sňatku může být kompenzován předpokladem úpravy nepřesných odhadů určitých charakteristik v pozitivním smyslu tím, že se partner bude snažit přizpůsobit našemu očekávání. Snižuje-li se reálná pravděpodobnost tohoto přizpůsobení po sňatku, zvyšuje se nejistota, která se projeví oddálením rozhodnutí sňatek uzavřít. Tato nejistota je v současné době řešena většinou mladých lidí nesezdaným soužitím na zkoušku, které má co nejrychleji a co možná nejvíce odhalit nejisté odhady některých charakteristik. Tato metoda však neodhalí vše, zejména ne fakt, jak se partner zachová při situacích, které společný život v různých jeho fázích přináší. Vývoj samozřejmě není bezproblémový a rodina prochází různými krizemi, ať už zákonitými nebo neočekávanými, které mohou souviset s katastrofickými událostmi. Při těchto událostech musí být dosavadní role a zodpovědnosti radikálně změněny, což přináší u jednotlivých členů rodiny různé oběti. Dalším zdrojem nejistoty je budoucí zařazení partnera na trhu práce a vybudování si postavení v zaměstnání, což má rozhodující vliv na životní styl páru, příjmy a socioekonomický status. Načasování sňatku má pak stejnou důležitost jako načasování prvního zaměstnání. S pracovní rolí muže a ženy souvisí i míra nejistoty o budoucích preferencích ženy, týkajících se mateřství a budování kariéry. Pokud žena na mateřství rezignuje a bude se věnovat kariéře, pak oba partneři ekonomicky obstojí i bez manželství a je otázkou, zda i nadále jim sňatek bude připadat jako perspektivní.

Otázkou ale je, podle jakých kritérií se člověk orientuje při posuzování vhodnosti pro manželství u určitého partnera. O těchto kritériích pojednává komplexní Mursteinova teorie (podle Kratochvíla, 2000), která uvádí, že se při volbě partnera uplatňují tři přitažlivé síly (Stimulus – Value – Role). V první fázi na člověka působí podnět, při kterém posuzuje přitažlivost vzhledu, chování, vlastností, schopností a pověsti potenciálního partnera. Přitom je nejen důležité jeho hodnocení, ale též ocenění zmíněných charakteristik okolím a reciprocita posouzení i ze strany partnera. Z toho vyplývá relativita podnětu k dané situaci a

prostředí a závislost na tom, zda i na straně toho druhého existuje momentálně ochota vztah navázat. Ve druhé fázi člověk posuzuje při vzájemném kontaktu informace o partnerovi, zda má společné zájmy, postoje a hodnoty a může-li se s ním po této stránce shodnout. Pokud zjistí neshodu s potenciálním partnerem a pokud nejsou tyto nedostatky kompenzovány jinými výhodami, rozchází se s ním. Ve třetí fázi člověk zjišťuje, zda může ve vztahu zaujmout či vytvořit si vzájemně se doplňující role a získat uspokojení svých potřeb. Ke spokojenosti dochází tehdy, je-li výměna vyrovnaná. Ve všech fázích se při tom uplatňuje princip vyváženosti výměny. Zajímavá je i otázka, které osoby člověka přitahují, jeví se mu jako atraktivní, protože každý preferuje zcela odlišný typ, co se týká fyzického vzhledu a chování. Existuje Winchova teorie vzájemné komplementarity (podle Plaňavy, 2000), která zdůrazňuje v prvním kroku sociologické faktory, ale později především uspokojování potřeb vycházejících z jejich osobnosti, kdy u obou partnerů jsou uspokojovány stejné potřeby, ale různé intenzity nebo každý z partnerů uspokojuje rozdílné potřeby, přičemž může jít buď o pozitivní, to znamená komplementární výměny, nebo výměny konfliktní, které se vylučují. Z toho plyne, že člověka přitahují partneři se stejnými nebo protichůdnými vlastnostmi a charakteristikami než má on sám. Testování však tuto teorii nepotvrdilo. Naproti tomu jiné teorie vycházející z psychoanalýzy uvádějí, že člověk si vybírá partnera podle dvou principů (Willi, 2006). Prvním principem je výběr řídicí se náklonností k rodiči, kdy člověk hledá rodičovský objekt a vybírá si partnera, který má podobné vlastnosti a chování jako rodič. Druhým principem je pak narcistický výběr objektu, kdy člověk miluje a vyhledává na partnerovi to, čím je sám, čím byl a kým by chtěl být. Tento princip mu pak s velkou pravděpodobností zajistí, že bude mít pocit, že ho partner miluje a oceňuje.

Adler (podle Lemana, 2000) odhalil, že si navíc člověk vybírá partnera kompatibilního v rámci sourozenecké konstelace jak co do pořadí, tak i pohlaví. Například druhorozený muž se starší sestrou si vybírá ženu, která byla prvorozená a měla mladšího bratra. Jako manželství s nejhorší prognózou vidí manželství dvou jedináčků.

Dalšími důležitými faktory při výběru partnera jsou věk, vzdělání a ekonomické postavení. Průzkum partnerských vztahů mladých svobodných lidí ve věku 18 – 30 let (Vymětalová, 2000) prokázal, že třetina žen a téměř polovina mužů žije bez stálého vztahu s partnerem nebo nemá vážnou známost. Pokud vztah navážou, průměrná délka partnerského vztahu činila dva a tři čtvrtě roku a prodlužovala se s věkem respondentů. U mužů byla vždy kratší, neboť měli partnerky v průměru o dva až čtyři roky mladší, ženy naopak navazovaly vztah s partnerem starším v průměru o tři roky. To navazuje na tradiční model partnerského vztahu a manželství, kdy žena je mladší než muž, což souvisí s atraktivnějším vzhledem mladší partnerky a její

pravděpodobně lepší fyzické a psychické kondice umožňující zplodit a vychovat zdravé potomky. Ženy naopak volí starší muže z důvodu větší psychické vyzrálosti pramenící z větší zkušenosti a pravděpodobnějšího lepšího ekonomického zajištění rodiny vyplývající z vybudované pozice v zaměstnání. Dále si mladí lidé hledají partnera podobné úrovně vzdělání, což se projevuje jak u vyučených, tak u středoškoláků s maturitou a vysokoškoláků, u kterých je tato tendence nejsilnější, přičemž u mužů tato tendence nižší než u žen. Nejčastěji vyskytující se model partnerského vztahu je totiž ten, v němž má muž vyšší nebo stejné vzdělání jako žena. To znamená, že mladí lidé si vybírají především partnera pocházejícího z přibližně stejného sociálního prostředí daného ekonomickou aktivitou a vzděláním. To vychází z tradičního modelu, kdy hlavním živitelem v rodině je muž, a proto si vybírá partnerku s nižším maximálně stejným ekonomickým postavením. Ženy pak volí partnera se stejným ekonomickým postavením z důvodu pravděpodobného vzájemného porozumění, protože oba mají podobné zkušenosti a nacházejí se v podobné situaci, což zajišťuje menší pravděpodobnost budoucích konfliktů v jejich vztahu.

2.5.2. Osobní pohoda

Kebza (2005) uvádí, že pojem osobní pohody se v anglosaské terminologii většinou opisuje a je nejčastěji denotativně spojen s pojmy jako spokojenost (satisfaction), často ve spojení životní spokojenost (life satisfaction), dále blaho (welfare), radost (pleasure), úspěšnost, prosperita (prosperity) či štěstí (happiness), často ve vztahu ke zdraví (health) nebo k různým variantám slovního spojení být zdravým (state of being healthy). Proto osobní pohoda obsahuje nejen u nás ustálené chápání duševní pohody, ale rozšiřuje jej ještě o tělesnou, sociální a spirituální dimenzi. Osobní pohoda je obvykle operacionalizována jako dlouhodobý prožitek (řádově několik týdnů), který však obsahuje i proměnlivější charakteristiky, související jednak s aktuálním psychickým stavem, jednak s proměnlivostí a dynamikou nálad. Přitom je ovšem obtížné odlišit její emoční (aktuální) a osobnostní (habituální) složku. Nástroje osobní pohody tak obsahují míry pozitivní afektivity a životní spokojenosti. Osobní pohoda bývá chápána jako jedna ze dvou dimenzí kvality života. Kvalita života se dělí na subjektivní a objektivní osobní pohodu, jejíž součástí je funkční kapacita organismu, zdravotní stav a socioekonomický status. Součástí subjektivní osobní pohody je psychická osobní pohoda, sebeúcta (selfesteem), sebeuplatnění (self-efficacy) a osobní zvládání (personal control, mastery). Psychická osobní pohoda je tvořena emočními a kognitivními prvky, jako pozitivní a negativní afektivita, štěstí, životní spokojenost, shoda mezi očekávanými a dosaženými životními cíli, psychosomatické symptomy a nálada.

Ryffová a Keyessová (podle Kebzy, 2005) uvádějí šest základních dimenzí osobní pohody, kterými jsou sebepřijetí, autonomie, osobní rozvoj, smysl života, zvládání životního prostředí a pozitivní vztahy s druhými. Podle mého názoru lze tyto dimenze rozdělit na dvě základní skupiny. První skupina by byla, jak člověk vnímá sama sebe, a druhá, jak vnímá sociální vztahy a své okolí. První skupina dimenzí z hlediska působení dnešní společnosti a zaměření mého výzkumu úzce souvisí s vnímáním vlastního úspěchu. Posuzování úspěchu jedincem probíhá podle různých kritérií a je zasazeno do kontextu konkrétní situace. Kritéria posuzování se odvíjejí od hodnotové orientace jak jedince, tak celé společnosti, které se navzájem ovlivňují až tak, že jedinec hodnoty společnosti akceptuje a přebírá nebo se vůči nim vymezuje a odmítá je. Orientace jedinců ve výkonové společnosti je charakterizována jako tendence posuzovat všechny činnosti z hlediska úspěchu či neúspěchu, což je všeobecně vnímáno jako synonymum pro kariéru. Havlová (1996) uvádí pět různých možností pojetí úspěchu v povolání. První je postup nahoru po žebříčku pozic se stále zvyšující se sférou moci a vlivu. Může být provázena i touhou být známým či slavným nebo být šedou eminencí, kdy svou moc uplatňuje v pozadí. Druhou je orientace na bohatství a konzum, tzn. orientace na povolání s co nejvyššími příjmy, za které si člověk bude moci pořídit nadstandardní bydlení, vůz, spotřební zboží a trávení volného času. Aby toho dosáhl, je ochoten riskovat zdraví a nést různé nevýhody dobře placeného povolání, například být k dispozici a být mobilní tak, jak bude firma požadovat. Třetí je práce sama o sobě, její smysluplnost, tedy vědomí přínosu práce pro druhé. Tato varianta je častá u profesionálních spíše více kvalifikovaných povolání, jako jsou lékaři, vědci, pedagogové a pracovníci v sociální oblasti. Čtvrtou je touha po proslulosti a slávě, tedy zaměření na prestiž, vyniknout nějakým mimořádným uměním nebo činem. Pátou je jistota stabilizované profesní dráhy, kterou doprovází nechuť k riziku.

Druhá skupina dimenzí souvisí se sociální integrací jedince do společnosti a komunity, sociální soudržností, sociální akceptací společnosti a lidí, sociálním přínosem jedince pro společnost a sociální aktualizací hodnocení potenciálu společnosti k vývoji (Keyessová, podle Kebzy 2005). Vztahy jedince s ostatními lidmi důležitým faktorem osobní pohody a výrazně pomáhají nebo ztěžují vyrovnání se s tlakem na výkon v dnešní společnosti. Sociální opora je kromě jiného chápána jako tlumící systém chránící proti škodlivému vlivu stresových událostí. Přitom děti jsou vnímány jako zdroj převážně pozitivních emocí a opora do vzdálené budoucnosti, zejména vůči osamocení ve stáří (Mareš, 2002). Podobně i Hamplová (2006) poukazuje na velmi vysoký vliv toho, zda člověk dlouhodobě žije sám nebo s partnerem.

Manželství a partnerství umožňuje nejenom lepší zdravotní stav, finanční situaci a životní standard, ale i společnost, vzájemnou podporu, pomoc povzbuzení.

2.5.3. Vzájemné transakce v domácnosti

Lidé vstupují do manželství ze dvou důvodů. Prvním je praktičnost manželství, která spočívá ve finanční jistotě, právních zárukách majetkových vztahů a zabezpečení dětí a zajištění jejich zdárného vývoje. Druhým důvodem je emoční uspokojení, které spočívá v naplňování citových potřeb člověka, zejména potřeby sounáležitosti a bezpečí. Výzkumy prokázaly tendenci, dávat větší prostor emočnímu uspokojení nad praktičností, protože za nejdůležitější respondenti označili lásku a touhu po bezpečném zázemí (Hamplová, 2000). Podle Williho (2006) si však partneři poskytují nejen láskyplnou podporu, ale také vzájemně podněcují svůj osobní vývoj tím, že mají vůči sobě vzájemná očekávání a poskytují si zpětnou vazbu. Ten, kdo si vybere partnera, s nímž se obtížněji jedná, bude muset investovat více úsilí do budování vzájemného vztahu. Podobně Satirová (2006) uvádí, že každý pár se sestává kromě dvou individualit i ze vztahu mezi nimi (my) a při zdravém utváření dvojice musí mít každá ze tří entit svůj prostor. Každá z osob musí mít možnost být sama sebou, aby mohla rozvíjet pro ni charakteristické zájmy a vlohy a každý z partnerů by měl v tomto směru druhého podporovat a být jím podporován. Třetí vztahová část spočívá v oblasti chování partnerů, to znamená jejich prožívání vyplývající z toho, že jsou spolu, že rozhodují a působí společně. Tento vztah žije sám o sobě, ale je ovlivněn sebehodnocením u obou partnerů a způsobem jejich komunikace. Aby byl vztah zdravým, měl by být založen na rovnosti a nikoliv na nadřazenosti a podřízenosti nebo závislosti jednoho partnera na druhém. O jaký vztah se jedná, lze rozpoznat podle toho, nakolik obě osoby stojí na vlastních nohou a jsou autonomní, nakolik jsou k sobě upřímní, nakolik si důvěřují a zda jsou odpovědní za své činy a dodržují sliby. Kromě toho by každý z partnerů měl být laskavý, zábavný, zdvořilý, ohleduplný a realistický, musí mít svobodu volby komentovat dění, navzájem podporovat sny toho druhého a spolupracovat s ním. Při námluvách je pro oba partnery společné setkání prioritou a oba svůj život přizpůsobují tak, aby si jeden na druhého udělali čas. Po svatbě všechny ostatní předtím zanedbávané oblasti života jako rodina, přátelé, pracovní záležitosti, koníčky a ostatní zájmy nabývají opět své důležitosti a partner přestává být tou jedinou velmi důležitou osobou. Důvod, proč většina partnerů není schopna s druhým zdravého utváření dvojice, je v tom, že lidé se berou především na základě přitažlivosti a neberou v potaz další důležité okolnosti spočívající ve vzájemné kompatibilitě ve věcech jako, jak společně hospodařit s penězi, jak si rozdělit povinnosti v domácnosti, jak trávit volný čas, jak budovat kariéru v zaměstnání apod.

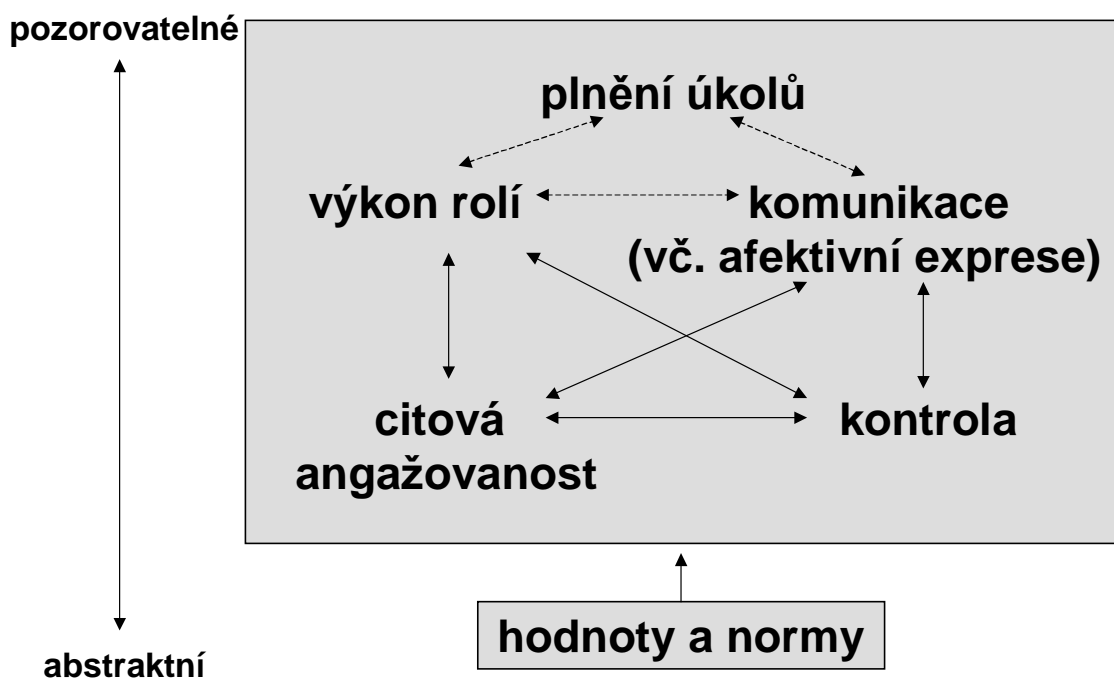
Na procesu, jestli se o těchto všech věcech dokáží partneři dohodnout, pak záleží, bude-li se počáteční láska této dvojice i nadále prohlubovat. Láska je cit, jenž si oba partneři musí neustále pěstovat. Lee (podle Kirchlera 1993) rozlišuje šest stylů lásky. Prvním stylem je Eros, což je romantická, sexuálně orientovaná vášnivá láska. Druhým stylem je Ludus, touhu vyvolávající, hravá flirtující láska. Třetím stylem je Storge, láska založená na přátelství. Čtvrtým stylem je Mánie, posedlost druhým a touha jej vlastnit. Pátým stylem je Pragma, což je druh lásky založený na rozumovém uvažování. Posledním šestým stylem je Agape, což je altruistická bezpodmínečná láska. Podle mého názoru zpočátku u mladých párů převládá Eros Ludus nebo Mánie. Později tyto styly ustupují a na důležitosti nabývá Storge a Pragma. Pouze velmi kompatibilní páry, umožňující si navzájem být sami sebou a budující vzájemný vztah se dopracují ke stylu Agape. Podobný názor má i Sternberg (podle Slaměníka, 1997), který vytvořil trojúhelníkový model lásky s třemi dimenzemi: intimitou, vášní a závazkem. Intimita od počátku na základě vzájemného poznávání roste, ale později klesá. Vášně nejprve rychle vzrůstá a později pozvolná klesá. Závazek také vzrůstá, zejména u úspěšných vztahů, obvykle však můžeme zaznamenat několik vrcholů a poklesů. Jako zvláště zajímavé považuje srovnání, nakolik jsou jednotlivé dimenze rozvinuté u jednotlivých milujících osob, čím a v jaké míře přispívá každý partner ke vzájemné lásce.

Důležité z hlediska transakcí v domácnosti je i vnímání partnera, které je ovlivněno naší projekcí, jak poznamenává Willi (2006, str. 171): „Druhého člověka nedokážeme vnímat jinak, než podle subjektivní konstrukce obrazu, který na něj promítáme. Proto je důležitá naše ochota ke stálému prověřování a opravám obrazu, který si o něm utváříme. Partnerský vztah je nepřetržitý proces vzájemného hledání a vyjasňování... Jestliže říkáme, že nás partner často vnímá na základě svých představ, musíme říci, že se na tom do značné míry podílíme my sami. I můj partner tedy může ovlivnit, zda mne můj zkreslený obraz jeho osoby nepolapí. Měl by proto náš obraz korigovat a tak dlouho se s námi dohadovat, až se naše vzájemné vnímání rozšíří a doplní natolik, aby se naše představy mohly doplňovat.“

Procesy a dynamiku vztahů v domácnosti dobře znázorňuje procesuální model rodinného fungování, který vytvořili Steinhauer, Santa-Barbara a Skinner (podle Sobotková, 2007). Základní aktivitou a nadřazeným cílem je plnění úkolů. Prostřednictvím plnění úkolů rodina dosahuje svých cílů, které zahrnují možnost vývoje všech členů rodiny, poskytování bezpečí a zajištění dostatečné soudržnosti a jejího efektivního fungování. Plnění úkolů je závislé na výkonu různých rolí, vyžadujících kvalitní proces komunikace zajišťující výměnu důležitých informací pro plnění úkolů i pro průběžné určování rolí. Velmi důležitým prvkem komunikace je afektivní exprese, která může brzdit nebo naopak usnadňovat různé aspekty

plnění úkolů a úspěšného začlenění do rolí. Rozhodujícími složkami afektivní exprese jsou obsah, intenzita a časové charakteristiky pocitů. Komunikace citů je náchylnější k distorzi a k zablokování pokud je rodina pod vlivem stresu. Podobně působí na plnění úkolů typ citové angažovanosti, přičemž autoři rozlišují pět jejích typů: nezapojenou rodinu, rodinu vyhýbající se citům, narcistickou rodinu, empatickou rodinu a provázanou rodinu. Projevy citové angažovanosti zahrnují jak schopnost rodiny uspokojovat emocionální potřeby, zvláště potřebu bezpečí, tak flexibilitu v podporování autonomie jednotlivých členů rodiny. Na plnění či neplnění úkolů v rodině má vliv také kontrola, definovaná jako způsoby vzájemného ovlivňování. Pro kontrolu v rodině jsou důležité některé charakteristiky rodinných vzorců, jako predikovatelnost rodiny v jejích interakcích, dále konstruktivnost interakcí a nakolik je odpovědný styl vedení v rodině. Podle kombinací těchto charakteristik můžeme rozlišovat: rigidní, flexibilní, ležérní a chaotický styl kontroly v rodině. Definování a plnění úkolů může být zásadně ovlivněno také hodnotami a normami dané kultury obecně a zvláště hodnotami a normami konkrétního rodinného systému. Hodnoty a normy jsou v pozadí všech ostatních rodinných procesů a pro jejich pochopení je nutné zvážit, jak jsou rodinná pravidla explicitní, nakolik jsou rodinné normy kongruentní se širším sociálně kulturním kontextem a jaký je rozsah, v němž je rodinným členům dovoleno určovat své vlastní chování a postoje.

Schematické znázornění procesuálního modelu rodinného fungování

Zdroj: Sobotková, I. : Psychologie rodiny. Portál 2007, str. 67

Ekonomická psychologie se zabývá mechanismy, jakým způsobem v domácnosti probíhá rozhodování. Kirchler, Rodler, Hoelzl, a Meier (2006) poukazují na fakt, že se v rámci obvykle používaných technik výzkumu zjišťujícího informace o rodinách, oslovuje pouze jeden z členů rodiny. Toto může vést ke značně zkresleným odpovědím, protože mínění jednoho člena, například co se koupí, nemusí ještě znamenat, že je to v souladu s názory a postoji partnera a ostatních členů rodiny. Tento fakt je součástí strategie firem nabízejících předváděcí akce za účelem prodeje různých výrobků s tím, že pokud se akce zúčastníte, dostanete různé výrobky jako dárky nebo vám umožní prohlídku zajímavého místa (památky, zoo, města, koncertu) za sníženou cenu dopravy a vstupu do objektu. Pokud se akce zúčastní celý manželský pár, dostává navíc ještě další mnohem zajímavější dárky (Čapek, 1999).

Domácnosti denně čelí rozhodování na základě diskuse mezi partnery, kteří mají protichůdné zájmy. Při rozhodování jsou partneři motivováni snahou použít optimálně finanční zdroje, založit rozhodnutí na racionálních argumentech, získat dostupné informace a pečlivě vybrat požadovaný výrobek. Pokud jsou zájmy partnerů rozdílné, záleží na tom, který z partnerů má větší vliv svůj názor prosadit. O míře vlivu prosadit se obvykle rozhoduje míra informovanosti, subjektivní zájem o oblast, o níž se rozhoduje, a diskusní styl, jakým způsobem se prezentují argumenty. Dalším důležitým faktorem jsou rozhodnutí, která již byla učiněna v minulosti. Pokud jeden z partnerů v minulosti prosadil své přání, má určitý dluh vůči partnerovi, jemuž tehdy nebylo vyhověno, a při budoucích rozhodováních by měla být opět obnovena rovnováha. Tato rovnováha vlivu na rozhodování může být provázána a jít napříč různými oblastmi, jako ekonomické záležitosti, práce, volný čas atd., ale může být rozlišována i pro každou oblast zvlášť. Dále zde hraje určitou roli i otázka časového rámce, protože partneři se orientují na výsledek nejbližšího rozhodování v minulosti nebo uvažují o průměrném vlivu při všech minulých rozhodováních (Hoelzl, Rodler, Meier, Kirchler, 2001). Kromě těchto principů se do rozhodování promítá fakt, nakolik harmonický je vztah mezi oběma partnery. „Pokud je mezi oběma harmonický vztah, není důležité, který z partnerů má větší vliv, protože interakce mezi partnery probíhá podle ‘principu lásky’. V případě, že spokojenost se vztahem mezi oběma klesá, partneři se v interakci chovají podle ‘principu půjčky’, kdy partner uspokojuje druhého, ale očekává za to od něho protislužbu buď v krátkém nebo delším časovém horizontu. Pokud je kvalita vztahu ještě nižší, interakce mezi oběma probíhá podle ‘principu rovnováhy’, kdy dochází mezi oběma k výměně zdrojů jako mezi obchodními partnery ve smyslu bezprostřední vyváženosti mezi účty ‘má dátí’ a ‘dal’.

Při dalším snižování kvality vztahu se umocňuje síla vlivu a zájmů. U disharmonických

vztahů dominuje ten z partnerů, který má ve vztahu větší vliv, tím že ovládá výměnný obchod mezi oběma partnery a to vše podle principu ´sobeckého sledování svých zájmů´“ (Kirchler a Hofmann, 2006, str. 519).

2.5.4. Spotřeba domácnosti

Z hlediska ekonomické psychologie je důležitá vybavenost domácnosti, tj. skladba předmětů a věcí, jež jsou používány k zajištění jejího chodu i k trávení volného času jejími příslušníky. Spotřebu domácnosti můžeme rozdělit na nutnou či luxusní nebo na nákup zboží krátkodobé nebo dlouhodobé spotřeby. Novák a Pokorná (2007) uvádí podíl, kolik procent z měsíčního příjmu domácnosti by mělo být použito na uspokojení krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých potřeb. U krátkodobých k životu nezbytných potřeb by mělo být použito 65% příjmu. U střednědobých potřeb, kam patří obnova domácího mobilního parku, dovolená a zlepšení vybavení bytu a sebevzdělávání, by mělo být použito 20% příjmu. U dlouhodobých potřeb, jako je spoření sobě na důchod či dětem na studia nebo bydlení v budoucnosti, by mělo být použito 15% příjmu. V některých případech není jasné, co zahrnout mezi investice a výdaje. Typickým příkladem je nákup domu či bytu. Ačkoliv si na to bereme úvěr a pravidelně splácíme jistinu a úroky, jedná se o dlouhodobou investici, protože cena nemovitosti stoupá a při udržení standardních růstových makroekonomických podmínek je velká pravděpodobnost, že ji v budoucnu můžeme se ziskem prodat. Z hlediska měsíčních příjmů a výdajů však splátka hypotéky je výdaj. Stejně tak pravidelné spoření je výdaj, ale z dlouhodobého hlediska je to příjem. Proto zde uvádím názorný přehled, jaké příjmy a výdaje se v rámci domácnosti mohou vyskytovat:

Příjmy a výdaje domácnosti

Pro definování, do které skupiny zboží patří z hlediska spotřeby, můžeme rozlišit čtyři základní kritéria. Prvním kritériem jsou pořizovací náklady zboží. Druhým je angažovanost v rozhodování, jaký vliv má člen rodiny při nákupu zboží, přičemž zboží může být užitečné pouze pro jednoho člena nebo pro více členů rodiny a může být zakoupeno z peněz jednoho člena rodiny nebo rodinného rozpočtu. Třetím kritériem je rozhodovací mapa. Pokud jde o často kupované zboží, pak rozhodující členové mají již detailní informace o nabídce zboží a podmínkách na trhu a mají již zavedenou strategii rozhodování vedoucí k optimální či uspokojující volbě. U málo kupovaného zboží dlouhodobé spotřeby je potřeba nejprve vytvořit rozhodovací mapu pomocí zvažování různých hledisek. Čtvrtým kritériem je společenský status zboží. Zboží dlouhodobé spotřeby jako auto, dům či byt je velmi viditelnou statusově symbolickou položkou, oproti zboží krátkodobé spotřeby, které má z hlediska společenského statusu podstatně nižší význam. (Kirchler, Rodler, Hoelzl a Meier, 1988).

Při uvažování, jaké zboží si pořídit či nepořídit lze rozlišit dva procesy rozhodování. První vychází z teorie informací, jejich převádění a zpracování, má kognitivní charakter a zákazníci podle něj usilují o racionální rozhodování, ve kterém někdy pro své nedostatky selhávají, např. v paměti a pozornosti. Dalším procesem rozhodování je zvyková volba, která bývá využívána jako vysvětlení volby v negativním smyslu, jako chování, jež není vedeno

racionálním předvídáním. Na druhé straně tento přístup vystihuje chování, které je opakováno na základě posilování. Já se přikláním k názoru, že racionalita tohoto procesu záleží na tom, zda je zvyk zpevněn na základě ověřování nebo automaticky přejat, a zda je zákazník stále otevřen na základě porovnání zvyk změnit. Pak se ovšem stírá hranice mezi oběma procesy (Lea, Tarpy a Webley, 1994). Rozhodování podle prvního výše zmíněného procesu můžeme rozdělit do třech stádií. V prvním stádiu zákazník rozpoznává své potřeby. Při tom se projevují rozdílné demografické charakteristiky, životní styl, osobnostní rysy, znalosti, postoje a motivace. Dále zde působí socioekonomické, kulturní či rodinné vlivy prostředí a předchozí informace v paměti zákazníka. Člověk je v situaci, kterou doprovází pocity nejistoty či neklidu a touhy po určitém zboží. V druhém stádiu vyhledává zákazník informace a vyhodnocuje varianty nabídky tak, že jí věnuje pozornost, snaží se ji pochopit a podržet v paměti. Vychází jak z informací uchovaných v paměti, tak jemu dostupných informací z okolí. Přitom dochází ke změně stavu nespokojenosti a nastupuje zhodnocení variant a rozhodnutí pro jednu z nich. Ve třetím stádiu zákazník realizuje své rozhodnutí a poté dochází k následným dynamickým procesům, kdy vyhodnocuje uskutečněný nákup, zda je se zakoupeným produktem spokojen či nespokojen. Kirchler, Rodler, Hoelzl a Meier (1988) uvádějí výsledky výzkumu Davise a Rigauxa z roku 1974, kteří zkoumali pomocí dotazníku míru vlivu manžela a manželky u 79 belgických domácností na nákup určitého zboží. Výsledky ukázaly, že manželé a manželky mají rozdílné přístupy u druhého stádia procesu rozhodování o koupi - hledání informací oproti prvnímu a třetímu stádiu. Rozhodnutí o koupi bylo nejčastěji učiněno společně. Při výzkumu byl prokázán zásadní vliv manželky při společném rozhodování o nákupu čistících prostředků, kuchyňských potřeb, dětského oblečení, ostatního nábytku, manželčina oblečení, jídla a pití. Naopak manžel má zásadní vliv na nákup životního a ostatního pojištění. Obvykle každý nezávisle na druhém se rozhoduje při koupi léků, kosmetiky, alkoholických nápojů a zahradního náčiní. Společně se rozhodují o nákupu hraček, nábytku do obývacího pokoje, zábavy mimo domov, bydlení, volného času a vzdělání. Nejprve samostatně a pak společně, přičemž vlivem mírně převažuje žena, se rozhodují o nákupu zařízení, údržby domova, mužova oblečení. Naopak nejprve samostatně a pak společně, přičemž vlivem mírně převažuje muž, se rozhodují o koupi spořicích produktů, automobilu, TV a stereo produktů. K podobným výsledkům došel i Rajas (2007), podle kterého se o nákupu především rozhodují společně, ale manžel má větší vliv na nákup auta, domu, domácí elektroniky, pořízení úvěrů a jídla mimo domov, např. v restauraci. Manželka má naopak větší vliv na nákup jídla do domácnosti. Přiměřeně stejný vliv pak muž i žena mají

na nákup nábytku a zařízení do bytu, pořízení dovolené, nákup kulturních akcí, jako jsou divadlo, kino, koncerty a ostatní zábavy.

Při společném rozhodování o nákupu zboží využívají oba partneři různé taktiky, aby druhého ovlivnili a přesvědčili jej, aby zboží na jehož pořízení mají zájem, bylo nakonec zakoupeno. Kirchler (1993) rozlišuje osmnáct taktik, jejichž používání zkoumá z hlediska pohlaví, spokojenosti vzájemného soužití, struktury dominance, délky soužití.

Obsah	Taktika	Definice a příklady
Emoce	Vyvolávání pozitivních emocí	Využívání manipulace, humoru či svádění
	Vyvolávání negativních emocí	Využívání hrozeb, násilí, cynismu a zesměšňování.
Fyzické projevy	Manifestace bezmoci	Projevování bezradnosti, využívání nemoci nebo pláče
	Agrese	Nátlak, ubližování, napadání a používání násilí
Zacházení se zdroji	Odměňování	Nabídka služeb a další zdrojů
	Trestání	Odnímání zdrojů, např. finančního zabezpečení
Přítomnost	Naléhání	Neustálé trvání na koupi, hovoření o tom a „otravování“ druhého, dokud se druhý nevzdá
	Únik	Rezignace, ustupování, vyhýbání se tématu a vzdávání se
Podávání informací	Otevřené informování	Otevřený hovor o svém zájmu a obhajování potřebnosti zboží
	Překrucování informací	Lhaní a podávání zkreslených informací
Další lidé	Nepřímá koalice	Poukazování na to, že se jedná též i o potřebu dětí a odkazování se na sousedy
	Přímá koalice	Hovor o nákupu v přítomnosti dalších lidí
Čin	Autonomní nákup	Spontánní nákup, aniž by se partner druhého dovolil nebo to s ním konzultoval
Kompetence	Rozhodování na základě kompetencí	Odkazování se druhému na to, jak jsou v rodině rozdělené role, jak jsou stanoveny normy
	Ustupování na základě kompetencí	Ustoupení druhému, protože má za volbu určitého zboží zodpovědnost
Obchod	Výměnný obchod	Odkazování se na služby či prospěch, které partner druhému prokázal v minulosti
	Oboustranně výhodný obchod	Hledání společného optimálního řešení výhodného pro obě strany
Rozum	Racionalita	Rozumná diskuse o obou alternativách podložená logickými argumenty a oproštěná od všech emocí

Zdroj: upraveno podle Kirchlera, 1993, str. 408

Výsledky výzkumu u 252 manželských či nesezdaných rakouských párů ukázaly, že mezi často používané taktiky patří oboustranně výhodný obchod, racionalita, otevřené informování a nepřímé koalice. Oproti tomu taktiky jako trestání, manifestace bezmoci, autonomní nákup, vyvolávání negativních emocí a rozhodování či ustupování na základě kompetencí se ukázaly jako zřídka užívané. Z hlediska pohlaví ženy více než muži využívají taktiky manifestace bezmoci, úniku, dále nabízejí výměnný obchod a hledají oboustranně výhodné řešení. Muži oproti ženám více využívají taktiku odměňování, autonomního nákupu a rozhodují se na základě kompetencí. Z hlediska spokojenosti se vzájemným soužitím bez ohledu na pohlaví využívají spokojení partneři více využívají pozitivních emocí, racionalitu a vyhýbají se taktikám jako překrucování informací, trestání, využívání negativních emocí a agrese. Nespokojení naopak využívají více taktiky autonomního nákupu. Z hlediska dominance ve vztahu dominantní ženy ve vztahu využívají oproti mužům více taktiky oboustranně výhodného obchodu a racionalitu. Z hlediska délky trvání vztahu se prokázalo, že u déle trvajících vztahů partneři více využívají taktiky autonomního nákupu, rozhodování a ustupování na základě kompetencí. Naopak tyto páry méně často oproti krátce spolu žijícím párům využívají pozitivních emocí, otevřeného a překrouceného poskytování informací, výměnného a oboustranně výhodného obchodu.

Dále byly taktiky aplikovány na tři typy konfliktů při nákupu zboží. První se týká náhodných parametrů a je označován jako konflikt možností. V tomto případě si partneři nemusí konflikt uvědomovat. Jedná se například o situaci, když se partneři shodnou na užitečnosti a hodnotě zboží, ale nesouhlasí spolu ohledně kvality různých variant zboží. Druhý se týká především hodnot a je nazýván konfliktem hodnoty. V tomto případě si partneři konflikt mezi sebou uvědomují. Jedná se například o konflikt, když partneři nesouhlasí přijatelností produktu z etického hlediska. Třetí se týká rozdělení zdrojů mezi jednotlivé členy skupiny a je označován jako konflikt rozdělování. V tomto případě si je vědom konfliktu nejméně jeden člen skupiny. Může se například jednat o konflikt, kdy se diskutuje, zda koupit zboží, které využije pouze jeden nebo pouze někteří členové skupiny. Výsledky výzkumu prokázaly, že u konfliktu možností oproti ostatním typům konfliktů jsou nevhodnými taktikami manifestace bezmoci a otevřené informování. Naopak jako účinné se podle odpovědí respondentů ukázaly takové taktiky jako překrucování informací, nepřímé koalice a ustupování na základě kompetence. U konfliktu hodnoty respondenti vidí jako účinné taktiky nepřímé koalice, dále jak otevřené informování, tak překrucování informací a poté rozhodování či ustupování na základě kompetencí. U konfliktu rozdělování využívají respondenti daleko více taktiky výměnného či oboustranně výhodného obchodu oproti druhým dvěma typům konfliktů.

Z hlediska pohlaví se ukázalo, že ženy více než muži u konfliktu možností využívají taktiku manifestace bezmoci a nabízejí oboustranně výhodný obchod. Naopak méně než muži využívají taktiku autonomního nákupu a rozhodování na základě kompetencí. U konfliktu rozdělování ženy oproti mužům používají více taktiku úniku, hledání oboustranně výhodného řešení a ustupování na základě kompetencí. Naopak méně než muži využívají taktiku autonomního nákupu a rozhodování na základě kompetencí. Spokojení partneři bez ohledu na pohlaví využívají oproti nespokojeným především u konfliktu rozdělování a konfliktu hodnoty pozitivních emocí a racionalitu. Spokojené ženy se u konfliktu možností vyhýbají nepřímým koalicím a spokojení muži se u konfliktu rozdělování vyhýbají přímým koalicím.

2.5.5. Rodinné hospodaření s financemi

V poslední době ekonomická psychologie věnuje pozornost rozdělení rolí mezi partnery z hlediska hospodaření s domácími financemi. Základem rodinného hospodaření je rodinný rozpočet. Z něho se vydávají jednotlivé náklady na stravu, bydlení, energie, dopravu, zdraví a hygienu, odívání, volný čas, vzdělání a kulturu. Výzkumy uvádí několik modelů hospodaření s financemi, mezi něž patří systém jednoho pokladníka, systém povolování, systém společné či částečné společné pokladny a systém nezávislého hospodaření - každý za své. Systém jednoho pokladníka spočívá v tom, že jeden z partnerů, obvykle manželka řídí hospodaření celé domácnosti, kromě osobního kapesného manžela. Systém povolování je aplikován většinou v rodinách, kde s penězi hospodaří muž. Co se v domácnosti pořídí, podléhá jeho souhlasu, zatímco on sám ostatní o dalších vydáních neinformuje, včetně nákladů na jeho osobní potřebu. Systém společné pokladny spočívá v tom, že všechny nebo část příjmů obou partnerů chodí na jeden účet, oba partneři s ním hospodaří a o financích rozhodují společně. Systém každý za své je založen na osobním nakládání se svým příjmem a oddělené zodpovědnosti za vydání. Ani jeden z partnerů nemá přístup ke všem penězům v domácnosti (Pahl, 1995). Na základě těchto modelů můžeme definovat několik strategií nakládání s rodinným rozpočtem podle podílu partnerů na rozhodování, i když v rámci jednotlivých typů strategií se může podíl měnit ohledně na odbornost či kompetenci každého z partnerů. Prvním je demokratický podíl na rozhodování a strategií tomu odpovídající je zcela, ale i částečná společná pokladna. V tomto případě dávají oba partneři všechny své příjmy nebo podstatnou část příjmů dohromady bez ohledu na to, kolik kdo vydělává. Z této pomyslné pokladny se platí výdaje na domácnost a oba si z ní v případě zcela společné pokladny berou i na své osobní výdaje tolik, na čem se dohodli. Tato strategie je praktikována zejména u domácností s dětmi, ale i bez dětí a je výborná pro demonstraci vzájemné důvěry mezi

partnery, zvláště ze strany toho, který vydělává více. Tento systém zároveň dává možnost spolurozhodování o každé části rozpočtu podle společně stanovených pravidel. Nevýhodou této strategie může být diskutabilní férovost rozdělení zdrojů a obtížné hlídání nákladů, zvláště při nenadálých událostech, aby nebyl rozpočet domácnosti překročen.

Druhým je autoritativní rozhodování, kdy dominuje jeden z partnerů nad druhým a strategií tomu odpovídající je systém povolování, kdy za chod a rozpočet celé domácnosti je výhradně zodpovědný dominantní partner. Patří sem i systém jednoho pokladníka, kdy dominantní partner deleguje zodpovědnost za chod domácnosti na podřizujícího se partnera tím, že mu přidělí částku na financování tohoto chodu a on ji musí nebo nemusí vykazovat. Pokud rozpočet překročí nebo nastanou nenadálé výdaje, musí dominantního partnera žádat o navýšení této částky. Tato strategie bývá nejčastěji aplikována pokud oba partneři žijí spolu z příjmů jednoho z nich nebo jeden z partnerů je zcela zodpovědný za chod celé domácnosti. Tato strategie je dobrá pro přehledné, cílené a úsporné hospodaření s financemi, zvláště pokud je dominující partner praktičtější a je schopen více ušetřit a druhý partner mu v tomto hledisku zcela důvěřuje. Nevýhodou je nerovnoprávnost obou partnerů při rozhodování o financích, a proto je opět diskutabilní férovost rozdělení zdrojů, zvláště pokud dominance jednoho z partnerů je vynucená a druhý partner mu při hospodaření s financemi ne zcela důvěřuje. Třetím je liberální rozhodování a strategií tomu odpovídající je částečná společná pokladna, kdy oba partneři přispívají na chod domácnosti a společné výdaje buď rovným nebo poměrným dílem závislejícím na výši jejich příjmu. Zbytek příjmu si každý nechává pro sebe a nakládá si s ním podle svého uvážení. Dalším systémem je hospodaření každý za své, kdy každý podle vzájemné dohody hradí ze svého příjmu určité služby spojené s chodem domácnosti. Tuto strategii používají buď partneři, kteří nemají jasnou vizi perspektivy vztahu do budoucna, nebo je pro ně obtížné se spolu o financích dohodnout. Výhodou této strategie je férovost rozdělení zdrojů a přehled o hospodaření domácnosti. Nevýhodou je pak minimální důvěra mezi partnery vyplývající z jejich maximální nezávislosti jeden na druhém a roztržičnost z hlediska cílů a zájmů obou partnerů. Podle Ashby a Burgoyne (2005) je strategie nezávislého hospodaření s financemi (každý za své) nejvíce využívána u párů žijících v nesezdaném soužití. K podobnému závěru dospěla i Chaloupková (2006), i když podíl nesezdaných párů, kde oba hospodaří společně, během devadesátých let u nás díky měnící se socioekonomické struktuře stoupl. Pokud však vezmeme v úvahu rozdílnou sociálně demografickou a sociálně ekonomickou strukturu, pak se rozdíly v závislosti na rodinném stavu stíraly. Oddělené hospodaření je daleko častější u bezdětných, protože bezdětné páry hospodaří společně třikrát méně než domácnosti s jedním dítětem a pětkrát

méně než domácnosti se dvěma a více dětmi. Oddělené hospodaření je dále častější u lidí méně spokojených s rodinným životem a u těch, kteří mají zkušenost s rozvodem či rozpadem předchozího nesezdaného soužití. Lidé se zkušeností s předchozím partnerským soužitím budou s dvakrát větší pravděpodobností hospodařit odděleně, než lidé bez této zkušenosti.

Sonnenberg, Burgoyne a Routh (2005) provedli výzkum u 400 britských respondentů, který zjišťoval, jaký systém hospodaření s financemi považují za nejlepší v manželství, když jsou partneři bez dětí a v manželství s dětmi. Jako nejlepší vyšel podle odpovědí respondentů v obou případech systém společné pokladny s demokratickým rozhodováním, přičemž jeho obliba u manželství s dětmi mírně převažovala. Výsledky výzkumu uvádí následující tabulka:

Systém hospodaření s financemi v domácnosti	Manželství bez dětí	Manželství s dětmi
Zcela společná pokladna (demokratické rozhodování)	60,5 %	72,9 %
Částečná společná pokladna (oba přispívají stejně)	17,4 %	8,5 %
Částečná společná pokladna (oba přispívají různě)	13,9 %	8,0 %
Nezávisle na sobě (každý za své)	2,7 %	1,5 %
Zcela společná pokladna (autoritativní rozhodování)	1,7 %	4,7 %
Povolování	1,0 %	2,7 %
Jiné	2,7 %	1,7 %

Zdroj: upraveno podle Sonnenberg, Burgoyne a Routh (2005), str. 4

Kratochvíl (2000) uvádí, že nejpraktičtější strategií je zcela společná pokladna, kdy se příjmy rozdělí na několik dílčích rozpočtů (obálek) určených na konkrétní výdaje jako nájem, potraviny, společně trávený volný čas atd. Každý partner hospodaří s těmi rozpočty, za které je zodpovědný. Mezi těmito dílčími rozpočty jsou pak i rozpočty na osobní výdaje pro každého z partnerů, tedy přidělené kapesné, jež má k dispozici. Podle mého názoru je nejlepší kombinace demokratického a autokratického způsobu rozhodování. Příjmy by se měly posílat na společný účet, který by měl obhospodařovat jeden z partnerů, který je praktičtější, dokáže více šetřit a rozumí financím. Každý z partnerů je pak zodpovědný za jednotlivé rozpočty, které spadají do jeho kompetence a hospodaří s nimi podle pravidel, na kterých se společně dohodli. Pokud přijde nějaká nečekaná událost, při jejím řešení má pak hlavní slovo partner, který zodpovídá za hospodaření s celkovým rozpočtem domácnosti.

Mladí lidé, kteří spolu začínají žít v jedné domácnosti otázku společného hospodaření často považují za nepodstatnou věc a předpokládají, že se na něm bez obtíží dohodnou. První možný konflikt nastane v jejich očekávání, že hospodaření domácnosti bude probíhat podle stejného modelu nebo zcela opačně, jak byli zvyklí z domácností svých rodičů. Poté, co se dohodnou, nastane druhý konflikt při nutném přehodnocení výdajů rozpočtu po narození prvního dítěte. Především mladí otcové jsou nepříjemně překvapeni, když musí omezit své běžné osobní výdaje, protože domácnost přišla o příjem partnerky a výdaje spojené s péčí o dítě se ukážou jako nečekaně vysoké. Partnerka obviňuje partnera, že si pro sebe nechává příliš mnoho peněz a nepřispívá na domácnost tak, jak by mohl. Partner zase obviňuje partnerku, že neumí s penězi hospodařit. Další konflikty ohledně přehodnocení výdajů rodinného rozpočtu mohou nastat, pokud jeden z partnerů ztratí práci a je nezaměstnaný. Výčitky ze strany jednoho z partnerů se mohou týkat i finanční podpory rodičů či příbuzných druhého partnera. Asi nekontroverznějším tématem pak bývá placení alimentů a případně další podpora poskytovaná partnerem jeho bývalé partnerce a dětem. Nedostatek financí vede k ohrožení základních potřeb jistoty a bezpečí a ukazuje se, že solidarita mezi partnery může v důsledku nedostatku peněz selhávat a jeden či druhý z partnerů začíná hledat své vlastní řešení situace bez ohledu na celou rodinu (Matějček, Dytrych, 2002).

Dalším samostatným problémem hospodaření s financemi je spoření či investování. Domácnosti volí mezi různými formami spoření, aby dosáhly své finanční cíle, kterými jsou speciální výdaje, jako je například pořízení domu nebo bytu, zajištění životního standardu v penzi nebo akumulace bohatství. Typickými charakteristikami investic jsou výnos, měřený úrokovou sazbou nebo výší dividendy, dále risk, což je pravděpodobnost výnosu investice a vázanost, tedy časové období, po které s finančními prostředky není možné disponovat a investovat je jinde. Zatímco v minulosti bylo investování jako jiné specificky mužské role v domácnosti doménou manželů, v současnosti se více uplatňuje vzájemné spolurozhodování partnerů, kam, kolik a do čeho investovat. Dominance partnera nebo partnerky nezávisí tolik na oblasti, o které se rozhoduje, ale na měnících se charakteristikách jako, kdo bude vlastníkem v budoucnu pořízeného zboží, časových zdrojích nebo specifických zájmech. Dalšími faktory, které hrají roli při dominanci jednoho z partnerů nebo vzájemnosti při rozhodování, jsou míra spokojenosti se vztahem, původ finančních zdrojů a odbornost. Čím větší je spokojenost se vztahem, tím větší je spolurozhodování o investicích, což vyplývá z větší důvěry k partnerovi. Pokud do společného rozpočtu přispívá i partnerka, pak ve vyšší míře spolurozhoduje též o investicích. Nicméně výše dominance partnerky s nezávislým příjmem není ekvivalentní výši příspěvku do rozpočtu domácnosti. Přestože partnerka

vydělává stejně nebo více než partner, její dominance při rozhodování o investicích je stále menší než partnerova. Odbornost v rozhodování o investicích v sobě zahrnuje dva aspekty. Pokud se partneři považují za odborníky jsou dominantnějšími při rozhodování. Jestliže jeden z partnerů považuje druhého za většího odborníka, nechává mu více dominance při rozhodování. Bylo prokázáno, že čtyři formy investic zůstaly záležitostí, kde převážně v páru dominují muži. Zatímco u investice do životního pojištění je to z důvodu velmi dlouhodobého období nemožnosti s penězi disponovat, u investic do obligací, podílových fondů a akcií je to z důvodu vysokého riziku. Dále se prokázalo, že větší odbornost u mužů v páru vede k mužské dominanci při rozhodování u investic, zatímco větší odbornost u žen v páru vede ke společnému rozhodování o investicích. Rozdíl mezi tradičními páry, kde dominuje muž, a páry deklarujícími vzájemnou rovnost spočívá v tom, že za některých okolností u prvního typu partner pouze nechává partnerce možnost, aby spolurozhodovala o investicích, zatímco u druhého typu partner partnerce umožňuje rozhodovat se o investicích samostatně (Meier, Kirchler, Hubert, 1999).

2.5.6. Kariéra

Ještě v předminulém století byl klasický model, kdy se věnoval kariéře pouze muž, jenž živil rodinu, a žena se starala o děti a domácnost. V první polovině minulého století vykryštovaly však na základě měnících se podmínek tři různé pohledy na zaměstnanost žen. Konzervativní pohled poukazoval na to, že žádná žena nemá být zaměstnaná mimo svou domácnost, zvláště má-li děti. Ženy by neměly mužům konkurovat v soutěži o pracovní místa, protože je odpovědností mužů živit rodinu. Zaměstnání a účast ve veřejném životě jsou pro ně škodlivé, protože posláním ženy je mateřství, k němuž je svými dispozicemi určena. Druhý nekonzervativní pohled připouští zaměstnání pouze u bezdětných žen. Žena jako svobodná získá kvalifikaci ve svém zaměstnání a pokračuje v něm i jako vdaná až do doby, než se narodí děti. Pak zaměstnání opouští a vrací se do něho teprve až jsou děti odrostlé a její péči už tolik nepotřebují. Ještě fundamentalističtější část tohoto pohledu zastává názor, že žena dává přednost nejen péči o vlastní děti, ale i o vnoučata, zestárlé její či manželovi rodiče, je-li toho zapotřebí, což může zkrátit druhou fázi jejího zaměstnání. Třetí egalitární pohled poukazuje na devaluaci kvalifikace ženy během péče o děti. Pokud je mateřská fáze delší, například i několik po sobě narozených dětí, ztratí žena kontakt s rozvojem v oboru a tím je odsouzena k vykonávání méně kvalifikované práci v oboru. I v případě, že se jí podaří zvýšeným úsilím výpadek dohnat, většinou v soutěži na vyšší místo s muži stejných schopností prohrává (Možný 2006). Zajímavé výsledky ohledně vnímání pracovní role

českých žen zjistila Čermáková (2000). Podle ní se vnímání zaměstnání našich žen zásadně liší od žen v západní Evropě, protože ho nevnímají jako druhotné a méně významné ve vztahu k zaměstnání partnera, nýbrž se pokládají za živitelky či spoluživitelky rodiny a to přesto, že přinášejí domů v průměru o třetinu menší výdělek. Zaměstnání je pro ně důležité z hlediska prestiže a sociálních kontaktů. Kromě toho vnímají, že míra jejich pracovní účasti významně souvisí s jejich finanční nezávislostí a posiluje jejich celkovou nezávislost, emancipaci.

Aby se výše zmíněné nerovnosti mezi muži a ženami odstranily byl zaveden institut rodičovské dovolené, takže o dítě může pečovat jak otec, tak matka, popřípadě se mohou v péči vystřídat. Ze strany otců je však možnosti rodičovské péče o děti využíváno minimálně přesto, že byla prokázána její prospěšnost. Pro raný vývoj dítěte je primární osobou matka, ale důležitá je i role otce, protože připravuje dítě na život ve společnosti. Děti, jež jsou s otcem častěji v kontaktu jsou lépe připraveny na zvýšené nároky mimo rodinu a je jim usnadněn vstup do extrafamiliárního prostředí (Šulová, 2004). Bylo zjištěno, že čím více času rodiče pouze dětem věnují, tím hůře vnímají svou situaci. Pokud jeden z rodičů přeruší svou kariéru, aby se mohl věnovat dětem, žije rodina pouze z jednoho platu a státních příspěvků. Na vydělávajícího partnera je pak velký tlak, aby rodinu uživil, protože z tohoto platu se hradí potřeby obou partnerů a dětí. Rodiče vydávají též vysoké náklady týkající se vzdělání a koníčků u dětí, které přispívají k jejich rozvoji. Další nevýhodou pro tyto rodiče je pokles volného času věnovaného sám sobě, nárůst množství práce spojené s péčí o děti a věnované udržení chodu domácnosti (Čapek II, 2006). Domácnosti se tak dělí na ty, které šanci mít děti či věnovat se dětem obětovaly anebo pro to vůbec nemají vloh a na ty, které navzdory všem tlakům, jež na ně život v dnešní společnosti vytváří, děti mají či se jim věnují a považují je za přinejmenším stejně silný zdroj uspokojení jako kariéru v zaměstnání. Partneři u dvoukariérových rodin mohou zvolit tři možné strategie v budování kariéry. První je strategie, kdy oba partneři budují kariéru ve svém oboru, což umožní rodině zabezpečit větší finanční zdroje. Tyto zdroje pak umožní přesunout břemeno péče o děti a domácnost na placené služby. Nejdůležitější je však dokonalá logistika spočívající v zorganizování chodu domácnosti a výkonu profese tak, aby se vzájemně nevyklučovaly. Druhou je strategie dvouosobní kariéry, kdy se oba partneři rozhodnou spolupracovat na podporování kariéry jednoho z partnerů. Druhý z partnerů pak mobilizuje a investuje všechny zdroje na podporu budování jedné kariéry v rodině, což bývá ve většině případů kariéra muže. Neznamená to, že by druhý budování kariéry úplně vzdal, ale klade svou kariéru vždy až na druhé místo. Zisku z této kariéry pak požívají oba dva. Úskalí této strategie pak spočívá v tom, že partner nesoucí kariéru může druhého zradit a partnera opustit, což se často děje u mužů, jejichž kariéru

podporovala obětavá žena. Tito muži si najdou o generaci mladší partnerku s úmyslem stejný model znovu opakovat. Třetí a nejčastější strategií jsou rodiny se dvěma příjmy, kdy oba partneři vykonávají nekariérové povolání. Zaměstnání partnerů je pro domácnost zdrojem příjmu a zárukou určitého životního standardu, ale nemusí být pro oba trvale hlavním zdrojem osobní identity (Možný, 2006). S tím souvisí i to jaký obor nebo profesní dráhu si partneři zvolí. Můžeme rozlišit čtyři základní typy profesní dráhy, i když se zde dopouštím značného zjednodušení. První možností je nechat se zaměstnat v soukromém sektoru, což přináší velmi dobrý výdělek, ale málo času na rodinu. Soukromá firma od zaměstnance vyžaduje maximální nasazení jak co do výkonu, tak i času podle potřeb firmy. Druhou možností je podnikatelská dráha, která s sebou nese velké riziko, zda člověk překoná počáteční rozjezd za cenu nemalých finančních i časových investic a dokáže sehnat zakázky, které mu počáteční investice vrátí a zajistí mu dobrý výdělek, který může být i mnohem vyšší, než by dosáhl zaměstnáním v soukromém sektoru. Postupem času se může ze své firmy stáhnout, najít za sebe náhradu a pouze dohlížet nebo firmu prodat a získané finanční prostředky výhodně investovat. To mu může poskytnout doživotní finanční zabezpečení a čas na rodinu. Třetí možností je státní či obecní sektor, jenž přináší stabilitu zaměstnání, čas na rodinu, ale oproti soukromé sféře nízký výdělek. Čtvrtou možností je neziskový sektor, který člověka naplňuje co do smysluplnosti, protože se věnuje charitě a pomáhá potřebným, ale je to za cenu velkého pracovního vytížení, to znamená na úkor rodiny a nízkého výdělku, jenž mu závislost na dotacích a grantech může poskytnout. Mezi těmito dráhami je velmi obtížná prostupnost, to znamená, že jakmile člověk určitou dráhu zvolí, je těžké přejít na dráhu jinou.

Pokud se ženy rozhodnou pro bezdětnost a budování kariéry, nemají to zpočátku jednoduché. Bartáková (2006) uvádí výsledky výzkumu OECD, podle nichž se výrazně neliší kariérní postupy u žen bez dětí a žen s dětmi, a vysvětluje to sníženou ochotou zaměstnavatelů investovat do budoucích kariér zatím bezdětných žen z důvodu jejich latentního mateřství. Na trhu práce existuje vertikální genderová segmentace, která znamená nižší tarifní zařazení žen v rámci stejné profese a malý podíl žen ve vedoucích pozicích.

2.5.7. Rodičovství

Asi nejpalčivější současný problém euroamerické civilizace je rozhodování partnerů, zda mít či nemít děti, což bylo hlavním tématem mého zkoumání. Rodina, která má děti, vytváří lidský kapitál ve smyslu přípravy dítěte na plnohodnotný život a reagovat na různé situace s vizí vlastních představ. Při tvorbě lidského kapitálu je proto důležité nejen institucionální vzdělávání dítěte ale i jeho socializace, aby dítě vyrůstalo ve zdravé a funkční rodině. Taková

rodina musí být soudržná, ale přitom respektovat a podporovat autonomii všech jejích členů, umožňuje jim samostatnost, vede je k zodpovědnosti, nezávislosti myšlení a hodnocení, poskytuje pocit emoční blízkosti, sounáležitosti a vzájemnosti. U zdravé a fungující rodiny je dále důležitá adaptabilita spočívající v adekvátním tvořivém řešení situací, které život přináší, kdy je nutné měnit rodinnou strukturu, pravidla, role. Podstatné je zde i vyjádření podpory, zájmu a zaujetí ve vzájemné komunikaci, to znamená stabilitu ve smyslu možnosti se spolehnout na ostatní členy rodiny ve chvílích, kdy zažívám osobní potíže (Šulová 1998). Tlak na rodiče v dnešní na výkon zaměřené společnosti přináší značná rizika, která mají vliv na vývoj dětí. Langmeier a Krejčířová (1998, str. 287) upozorňují na to, že „zvýšený stres, nedostatek času i absence podpory poskytované v úplných rodinách druhým partnerem ovšem zvyšují riziko agresivního chování, které vyplývá z opakované frustrace. Těživá ekonomická situace mnohdy ústí v pocity bezmoci a rezignace rodičů na vlastní výchovnou roli: ignorují dítě, nevěnují mu pozornost a neuplatňují potřebnou kontrolu – dítě pak napodobuje jejich nevšímavost a vyhledává vlastní podněty. Na druhé straně však vznikají problémy v rodinách podnikatelů, v rodinách, kde se oba rodiče věnují kariéře apod.“

Podle Zemana (I, 2005) se v dnešní společnosti uplatní lidé, kteří budou odolní vůči existenciálním tlakům, což znamená, že by měli mít vyšší emocionální stabilitu, nízkou bazální úzkost, tedy lidé otevření, odolní, schopní odkládat okamžité uspokojení a schopní investovat psychickou energii do budoucnosti. Vznik takovéto osobnosti je umožněn především ve fungující rodině nebo v prostředí úspěšně imitujícím intimitu stabilních láskyplných vztahů. Někteří rodiče a není jich dnes mnoho berou věnování se rodině a dětem jako seberealizaci nebo poslání. Tyto rodiny mívají více dětí a dokonce využívají i možnost domácí školy, kdy vyučují děti školního věku doma. Z tohoto pohledu Zeman (II, 2005, str. 3) rozlišuje angažované a minimální rodičovství: „Minimální rodičovství je společenský trend vycházející ze současného euroamerického společenského diskursu, který implicitně nadřazuje ekonomickou a společenskou výkonnost jedince nad jeho úspěšnost vztahovou. Neznačená nějaké deficitní či poškozující rodičovství, ale nezbytné minimum rodičovských aktivit směřujících k dítěti s cílem dítěti neuškodit, ale zároveň maximalizovat prostor svobody rodiče. Angažované rodičovství vyjadřuje rodičovský postoj odporující tomuto trendu. Společenská hodnota angažovaného rodičovství je podporována nedávno objevenými charakteristikami dítěte a dětství. Za jeho prvky je považována schopnost rodiče aktivně rozvíjet své rodičovské kompetence, vytvářet vhodné vztahové a materiální prostředí a úspěšně vytvářet investice do dítěte i do vlastní osoby, což se prakticky projevuje úspěšným vyřešením problému slučitelnosti rodiny a profese a to z hlediska otce, matky i dítěte.“

Důležitost interakce mezi rodičem a dítětem ukazují výzkumy vlivu rodičovské péče na vývoj dítěte v raném věku (Dittrichová, Papoušek, Paul a kol., 2004; Šulová, 2006). Meves (podle Prekopové, 1993) odsuzuje převrácené hodnoty dnešní společnosti hédonismu a nadměrného materiálního blahobytu. Tento způsob života vede ke stoupající zaměstnanosti žen s dětmi v kojeneckém věku, které místo mateřského mléka dětem dávají vyrobené potravinové náhražky a místo, aby si s nimi hráli a věnovali jim láskyplnou pozornost, tak jim pustí televizi. Místo toho, aby dětem stanovili při dobývání okolního světa smysluplně stanovené hranice, vyhýbají se konfrontaci a vše dětem dovolí. Důsledkem takové výchovy je pak panovačnost a neovladatelná agrese těchto dětí vedoucí k závislosti na moci a k duševním poruchám v sociálních vztazích. Podobně i Šulová varuje, že pokud péči o dítě rodiče svěří různým státem podporovaným institucím nebo prarodičům či profesionálním pečovateli, může to mít kontraproduktivní následky z hlediska emocionální funkce rodiny, jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí. Do této emocionální funkce můžeme zahrnout potřebu zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřebu klidu a uvolnění, potřebu sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřebu známosti, důvěrnosti, potřebu společných perspektiv a plánů, potřebu vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému a nerecipročnímu (Šulová, 1998). Coleman (podle Sedláčkové, 2006) podobně poukazuje na to, že odchodem ženy z rodiny za prací se zmenšuje sociální kapitál rodiny, který je pro děti sociální a psychickou oporou a utváří se na základě intenzity a kontinuity vztahů mezi dítětem a jemu blízkými dospělými v rodině. K osvojení si důvěry k druhým a socializaci je pro dítě nutné pevné zázemí rodinných vztahů mezi rodiči navzájem i mezi rodiči a dětmi. Stálou otázkou však zůstává, do jakého věku dítěte by s ním matka měla zůstat doma, aby to nemělo škodlivý vliv na jeho další vývoj a dále kdy, do jaké míry a kým je nahraditelná.

Dalším výrazným vlivem výkonové společnosti na domácnosti je tlak na spotřebu a poměřování se, co si může domácnost na základě příjmu jejich členů pořídit. Matějček a Dytrych (2002) upozorňuje na sklon k závisti mezi dětmi vyplývající z jejich vnímání relativního bohatství či chudoby rodin svých a rodin vrstevníků. Děti se mezi sebou porovnávají, zda chodí oblékaní ve značkovém oblečení, jaký mají mobilní telefon, jaké mají vybavení domácnosti, model auta, kde a jak tráví svůj volný čas. Výkonová společnost vyznačující se konzumem vede pomocí reklamy k tomu, že příjemci médií mají dokonalý přehled o nejnovějších výrobcích, jejich typech funkcích a cenách. Na reklamy jsou nejvnímavější právě děti. Závistivost jako psychická vlastnost je pak podporována zejména atmosférou v rodině, kde se porovnává co kdo má či nemá, co si může či nemůže dovolit. Přitom nezáleží, zda jde o rodiny relativně bohaté či relativně chudé. V chudých rodinách je

toto porovnávání pěstováno debatami, kdo si co pořídil, kde na to vzal a jak skvěle si žije a v bohatých zase okázalým přesycováním svých dětí přepychovými módními novinkami.

2.5.8. Rozdělení povinností v domácnosti

V druhé polovině dvacátého století, zvláště v USA a západní Evropě a postupně i u nás dochází k přesunu od patriarchální dominance k partnerství, tzn. demokratickému rozhodování uvnitř rodiny. Vnitřní demokratizace rodiny byla důsledkem zlepšování ekonomického a sociálního postavení žen. S tím souvisí i změna v životních hodnotách, především zmenšování vlivu náboženství a rozklad tradiční morálky, jejíž součástí byla poslušnost dětí a přísná výchova. Autorita muže se zmenšila a je kladen důraz na osobní nezávislost, dále se zmenšuje vliv rodiny na děti a dochází k posilování sociálních vlivů, jako školy, skupiny věkových vrstevníků a především médií (Musil, 1967). Tomuto trendu se přizpůsobují i státem vytvářené podmínky. Aby ženy v porovnání s muži měly rovnocenné podmínky pro budování pracovní kariéry byla rodičovská dovolená umožněna i otcům popřípadě oba mohou delegovat péči dětí a domácnost na někoho dalšího. Ačkoliv tento vliv vyrovnávající postavení muže a ženy v dnešní společnosti je patrný, sklon k tradičnímu pojetí rodiny stále přežívá. Podle výzkumu, který provedl Plaňava a kol. (2000), více než polovina svobodných vysokoškoláků ze zkoumaného souboru deklaruje, že v manželství by měl být v obecné rovině praktikován egalitářský až identický model soužití: společně rozhodovat o všem, partneři mají mít „stejné slovo“; společná a spravedlivě napůl dělená péče o děti a jejich výchovu; finanční hospodaření má být ve stejné míře záležitostí obou; oba se mají profesně angažovat; volný čas mají prožívat společně; mít společné přátele i zájmy. Ovšem tato výpověď se zcela odlišuje od konkrétní představy, jak to bude skutečně fungovat u nich doma, protože ženy očekávaly větší vlastní kompetenci i větší pravomoci ve sféře rozhodování, než připouštěli muži. Ze zkušeností se lze domnívat, že u vrstev se základním a středoškolským vzděláním bude naznačená tendence ještě výraznější. Názor na rozdělení prací si většinou každý z partnerů přináší ze své rodiny a snaží se jej prosadit i v nové domácnosti a to často vede ke konfliktům mezi partnery. Kratochvíl (2000) proto doporučuje, aby se rozdělily úseky či druhy práce na základě dohody mezi členy domácnosti. Ze všech prací si každý vybere, co by chtěl dělat tak, aby bylo dosaženo vyrovnané bilance. Zbývající práce, které nikdo dělat nechce se mohou přidělit nebo se v těchto činnostech mohou jednotliví členové rodiny periodicky střídat. Přesto, že v domácnosti, kde dělají kariéru oba partneři, by měly být práce v domácnosti rozděleny rovnoměrně, zpravidla tomu tak není. V případě, že je jeden z partnerů v domácnosti a mají nejvýše dvě děti, pak by nemělo

docházet k rozdělování úkolů, ale mělo by jít o pomoc druhého partnera. Partner v domácnosti se dohodne s pracujícím partnerem, v čem je jeho pomoc potřebná a on ji přijme jako svůj závazek. Dále může ještě přispět svou pomocí na vyžádání, například v určitých nestandardních situacích. K harmonii vztahu však přispívá, pokud je pomoc muže spontánní a nevyžádaná. Muž by měl sám od sebe vycítit, že žena jeho pomoc momentálně potřebuje.

Výzkumy však ukazují, že oproti deklarovaným postojům, jaký by měl být poměr rozdělení prací v domácnosti, ženy vykonávají rutinní domácí práce přibližně o 15% častěji než muži. Dále se prokázalo, že právě u péče o domácnost je nejmenší požadovaná rovnost mezi mužem a ženou. Větší požadovaná rovnost je u podílu na výchově dětí a největší u přispívání do rodinného rozpočtu (Národní zpráva o rodině, 2004). Maříková (2000) zmiňuje výsledky výzkumu z roku 1994 a podotýká, že sledované činnosti zůstávají ve všech typech domácností doménou žen. Ženy vždy nebo obvykle nejvíce perou (90%), dále pečují o nemocného (64,1%), nakupují (61,2%), vaří (56,9%) a uklízí (43,8%). Dále se ukázalo, že podíl pomoci mužů se liší podle toho, zda se jedná o dvoukariérovou domácnost nebo jednokariérovou či nekariérovou. V dvoukariérových domácnostech téměř 30% mužů vždy nebo obvykle pere. Dále muži zhruba stejně jako ženy nebo společně nejčastěji vaří (38,5%), dále pečují o nemocného (32,8%), nakupují (31,8%), uklízí (27,7%) a perou (6,9%). Mezi muži a ženami se však v odpovědích objevily výrazné rozdíly. Variantu „vždy žena“ volili muži méně často a největší rozdíl se projevil u vaření (téměř 22%) a úklidu (přes 12%). Naopak variantu „oba zhruba stejně“ nebo „společně“ volili muži častěji než ženy a největší rozdíl se projevil u vaření (16,5%) a u nákupů (přes 13%). Naopak u jednokariérových domácností se odpovědi mužů a žen příliš nelišili, spíše se k sobě přibližovali. U vysokoškoláků ve dvoukariérových domácnostech se projeví rozdíly ještě vyšší a jsou mnohem vyšší než u domácností jednokariérových. Z toho vyplývá, že muži se záměrně stylizují či vnímají, že v domácnosti funguje spíše egalitářské rozdělení povinností, nebo ženy se stylizují či vnímají, že v domácnosti funguje spíše rozdělení povinností tradiční. Mezi muži a ženami tak ohledně rozdělení rolí v domácnosti existuje konflikt, protože respondenti označili rozdělení domácích prací a s nimi spojených povinností jako nejčastější zdroj konfliktů mezi partnery. Výzkum Hochschildové (Podle Šmídové, 2003) v USA ukázal podobné výsledky, protože mnoho párů zastávalo názor, že sdílí povinnosti, ačkoliv skutečně tomu tak bylo jen u málo párů. Muži čekají, až budou požádáni o pomoc a přitom doufají, že požádání nebudou. Jejich strategií může být, že jsou záměrně nešikovní nebo poskytují náhradní nabídky jako kutilství, zahradnické práce, ale i emocionální podporu a ocenění nebo redukci svých očekávání. Podle výzkumu postojů k dělbě práce mezi muži a ženami v dalších zemích (Valentová, 2006)

vyplývá, že občané České republiky, Slovenska, Litvy a Polska zastávají tradiční pojetí, zatímco respondenti z bývalého východního Německa a Nizozemí zastávají liberální pojetí. Z výsledků výzkumu u holandské populace podobně jako u nás vyplývá, že práce v domácnosti zastávají oproti mužům více ženy (49,5%) i když je nemalý počet domácností, kde jsou domácí práce rozděleny mezi muže a ženu napůl (49%). Domácností, kde domácí práce oproti ženám zastávají muži, je minimum (1,5%). Bylo prokázáno, že čím více muž oproti ženě vydělával, tím méně se na pracích v domácnosti podílel. Dále se prokázalo, že čím vyšší měla žena vzdělání, tím více se muž podílel na domácích pracích, což je vysvětlitelné odklonem od tradičního pojetí rozdělení domácích prací u lidí s vyšším vzděláním. Zajímavým psychologickým poznatkem bylo to, že časté debaty o penězích v domácnosti měly vliv na snížení podílu muže na některých domácích pracích. Z toho lze vyvodit, že harmonie týkající se finančních záležitostí uvnitř domácnosti má pozitivní vliv na vyvážené rozdělení méně atraktivních domácích prací (Antonides a van Ophem, 2007).

Rozdělení domácích prací mezi partnery	Procent
Především žena	2,2%
Žena s příležitostnou pomocí muže	23,4%
Žena s častou pomocí muže	23,9%
Žena a muž půl napůl	49%
Muž s častou pomocí ženy	0,8%
Muž s příležitostnou pomocí ženy	0,5%
Především muž	0,2%

Zdroj: Antonides, G. – van Ophem J. A. C. : Division of Labor and Financial Management of the Household. 32. kongres IAREP, Ljubljana 9 –12. září 2007, str. 20

Zaběhnuté mechanismy rozdělení prací a činností v domácnosti musí pružně reagovat na dynamiku rozvoje domácnosti vyplývající z růstu a vývoje dětí a na nenadálé situace, kdy je třeba celý systém přehodnotit, například v případě nemoci, při ztrátě zaměstnání či úmrtí některého člena domácnosti (Plaňava, 2000).

2.5.9. Volný čas

Kratochvíl (2000) uvádí, že volný čas je třeba rozdělit na pět různých okruhů. Prvním je čas, který má každý pro sebe, trávený mimo dosah partnera. Pokud partneři neakceptovali princip otevřeného soužití a nutí se trávit veškerý čas spolu, může to vést k významným neshodám. Druhým je čas trávený prostorově spolu, ale každý se věnuje jiné činnosti, která jej baví a

kteřou s ním druhý nesdílí. Aby měl každý svého koníčka, který mu přináší aktivní odpočinek a uspokojení, je důležité z hlediska duševní hygieny. Třetím je čas, při němž se oba baví pouze spolu při společné činnosti, hře, výletu, procházce, kulturní akci či posezení v restauraci. Předmětem je zde nezávazná pohodová konverzace o různých událostech z okolí, ze světa, z práce, o úspěších, radostech a dětech. Čtvrtým je čas trávený spolu ve společnosti jiných osob jako jsou přátelé, rodiče, příbuzní a na různých společenských akcích. Přítomnost blízkých může být kladným podnětem ke konverzaci, ve kterém se manželé mohou jeden od druhého dozvědět více než když se pokoušejí si spolu povídat sami. Pátým je čas trávený spolu nad řešením nahromaděných problémů formou porady či konstruktivní hádky.

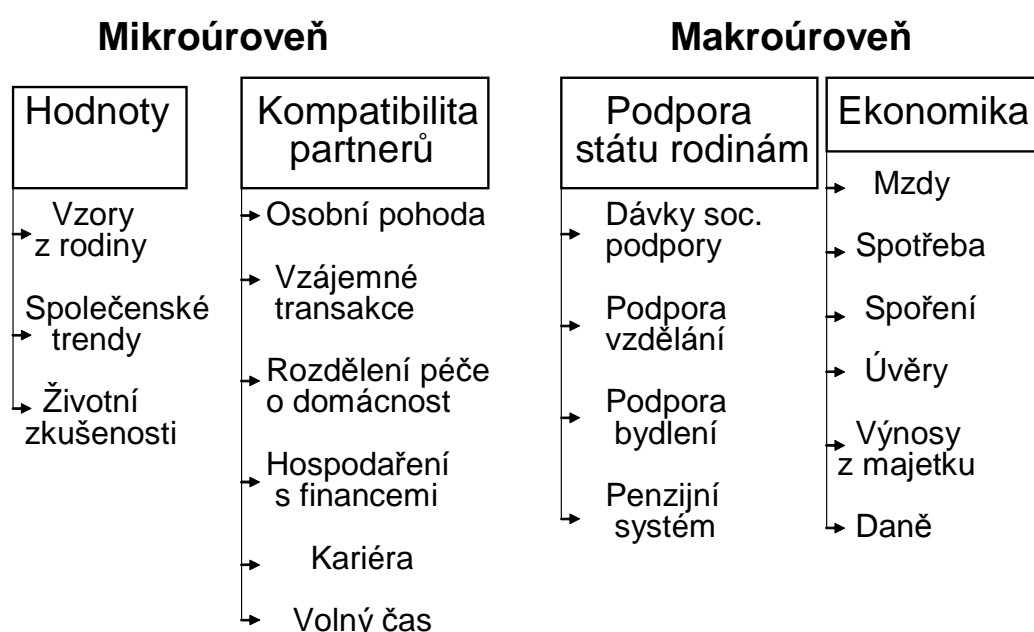
Trávení volného času v domácnosti mohou narušit závažné úkoly, které některého z partnerů podstatně omezují v trávení času s ostatními. Mezi tyto problematické skutečnosti patří přesčasy nebo vedlejší zaměstnání, dojíždění do zaměstnání, funkce, studium při zaměstnání a stavba rodinného domu. Nejproblematictější z nich jsou poslední dvě zmíněné skutečnosti zejména, pokud je studium jednostranné a nepracují-li oba partneři na stavbě spolu.

Šlechtová (2003) na základě používané výchovné strategie, vztahu rodič-dítě, okruhu jiných osob, s nimiž se rodina stýká a povahy těchto kontaktů dospěla ve svém výzkumu významu hodnoty dítěte v rodinách se třemi dětmi k rozlišení tří ideálních typů rodin. Prvním je pár a děti, který klade důraz na vzájemný vztah rodičů a vyzdvihuje význam společné komunikace. Děti jsou plodem vztahu, ale vztah má v porovnání s nimi větší prioritu. Kontakty s ostatními jsou zaměřeny na lidi se společným zájmem a s lidmi s nimiž sympatizují. Podobně i své děti podporují v kontaktech s kamarády. Druhým a zároveň nejčastějším typem je rodinný podnik. Otec i matka zde zastávají tradiční role a v tomto smyslu vychovávají i děti. Zastávají názor, že rodina má fungovat pohromadě, zapojují děti do domácích prací a dalších rodinných aktivit a volný čas tráví daleko více v rodinném kruhu oproti trávení času například s přáteli. Rodiče tolerují, že si děti zvou domů kamarády a baví se s nimi, ale nijak tyto vztahy nepodporují. Třetím typem je rodina dvou generací vrstevníků, protože rodiče zde nesou ve svém vztahu charakteristiky vrstevníků a v manželství jsou si rovnými partnery. Seznámili se nezáměrně v prostředí vrstevnické skupiny, kde primární byla společná zábava a nikoliv zájem o stejnou věc. Vyznačují se tím, že do výchovy dětí si nechávají méně zasahovat ze strany prarodičů. Dokáží vystoupit ze své identity rodiče a prožívat i další identity, zvláště identitu vrstevníka, protože důležité jsou pro ně společné aktivity se svými vrstevníky. K tomu, aby se staly vrstevníky, vedou i své děti tak, že organizují pro ně různá setkání s dětmi stejného věku. Jejich strategií je přivádět na svět děti velmi rychle po sobě, aby si navzájem byly vrstevníky.

2.6. Faktory působící na rozhodování, zda mít děti

Na základě předchozí teorie jsem vytvořil model vlivu faktorů při rozhodování zda mít či nemít děti. Tento model rozlišuje mikroúroveň a makroúroveň a čtyři základní výše detailně popisované oblasti, jimiž jsou osobní a společenské hodnoty, kompatibilita partnerů založená na komunikaci a rozdělení rolí a povinností mezi nimi v domácnosti, dále podpora rodin s dětmi ze strany státu a stávající stav ekonomiky.

Model vlivu faktorů při rozhodování zda mít děti

Moje hypotéza, že podstatná část mladých lidí vnímá děti jako faktor snižující životní úroveň, je spojena zejména s oblastmi na makroúrovni, to znamená s podporou státu rodinám s dětmi a s ekonomickými podmínkami. Testováním této hypotézy se zabývám v empirické části své práce.

3. Empirická část

Počet obyvatel v evropských zemích neustále klesá, protože se rodí méně dětí než kolik lidí umírá. Na základě studia literatury o současných trendech a vnímání podpory ze strany státu u domácností s dětmi jsem si vymezil základní hypotézu, že „podstatná část mladých lidí vnímá děti jako faktor snižující životní úroveň“. Vycházel jsem přitom z údajů Národní zprávy o rodině (2004), která zmiňuje, že v roce 2002 byl příjem bezdětných domácností vyšší než příjem domácností s dětmi, a předpokládá, že rozdíl se rok od roku bude ještě zvyšovat. Dále zpráva uvádí, že od počátku do konce devadesátých let minulého století průměrný počet dětí na jednu ženu postupně poklesl z 1,89 až na 1,14 narozených dětí jedné ženě. Od roku 2000 dochází k mírnému nárůstu až na 1,33 dítěte na jednu ženu v roce 2006 (Zeman, 2007). Teprve čas ukáže, zda jde o zvrát nebo pouze přechodný stav, protože v současné době rodí ženy ze silných ročníků ze sedmdesátých let minulého století, které narození dětí dosud odkládaly.

Při zkoumání jsem si byl vědom, že v dnešním komplexním a neustále se měnícím socioekonomickém systému není možné definovat, eliminovat či kontrolovat všechny intervenující proměnné (Štikar, Rymeš, Riegel a Hoskovec, 1996). Proto jsem se rozhodl ověřovat hypotézu na základě tří různých výzkumů a vždy použít zcela rozdílnou metodologii. V prvním kvantitativním reprezentativním výzkumu jsem použil metody dotazníku. V druhém reprezentativním výzkumu jsem respondentům položil jednu otevřenou otázku a odpovědi jsem vyhodnocoval kvalitativně. V třetím výzkumu, který sice nebyl reprezentativní, ale respondenti byli vybíráni pomocí kvótního výběru, jsem využil polostrukturovaného rozhovoru. V každém z těchto výzkumů jsem porovnával odpovědi respondentů žijících v domácnosti s dětmi a respondentů žijících v domácnosti bez dětí a hledal, jaké jsou rozdíly mezi oběma typy domácností.

3.1. Výzkum I. : Nároky výkonové společnosti na domácnosti s dětmi a bez dětí

3.1.1. Východiska

Prvním výzkumem bylo zjišťování, jaké nároky klade dnešní výkonová společnost na domácnosti. U výkonové společnosti je výkon požadavkem, vyžaduje slepé plnění příkazu, je

nutností, a tím se stává rituálem (Riegel, 2006). Zaměřil jsem se proto především na to, jak mladí lidé vnímají životní situaci, úspěch, práci, nároky na výkon, zátěž, volný čas a postoj k penězům. Kromě zjišťování, jak se liší ve svých odpovědích mladá domácnost bez dětí oproti mladým domácnostem s dětmi, jsem zkoumal, zda se výsledky ještě liší s ohledem na počet dětí v domácnosti.

3.1.2. Metoda

Data byla sbírána pomocí sítě tazatelů strukturovaným dotazníkem u reprezentativního vzorku 503 respondentů během dubna 2006. Z tohoto vzorku jsem vybral 238 respondentů mladších 40 let (110 bez dětí a 128 s dětmi), jejichž odpovědi jsem v tomto výzkumu zpracoval. Většina výsledků, které jsou dále uvedeny, nebyla vzhledem k malému vzorku statisticky významná, takže je nelze zobecňovat. Ty rozdíly, které se ukázaly jako statisticky významné, jsou uvedeny v tabulkách zvýrazněny. U postoje k penězům a trávení volného času, kde měli respondenti uvést, kolik hodin v průměru stráví různými činnostmi, bylo využito metody analýzy rozptylu.

3.1.3. Výsledky

Sociodemografické charakteristiky	Inklinace k bezdětnosti	Inklinace mít děti	Koef. a st. Význ.
Vzdělání	Respondenti s VŠ	Respondenti se ZŠ	0,157 Ne
Pohlaví	Muži (53,3%)	Ženy (61,7%)	0,250 (99%)
Věk	20 – 24 let (57,6%) 25 – 29 let (55,2%)	30 – 34 let (60,8%) 35 – 39 let (72,2%)	0,208 (99%)
Stav	Žijící odděleně (100%), žijící s partnerem ve společné domácnosti (93,1%), svobodný, svobodná (65,6%)	žonatý, vdaná (90,4%) rozvedený, rozvedená (65,4%)	0,542 (99%)
Ekonomická aktivita	Pracovníci středního managementu a majitelé malé firmy (71,7%), odborníci, specialisté, pracovníci s VŠ (64,7%)	Studující (68,4%), živnostníci, OSVČ (66,7%), zaměstnanci s nutnou kvalifikací (58,3%), zaměstnanci bez nutné kvalifikace (53,6%)	0,402 (95%)

Výsledky neprokázaly rozdíl v porovnání respondentů bez dětí a s dětmi u víry, příjmu, regionu, podniku, velikosti podniku a velikosti místa bydliště. Rozdíl se naopak projevil u

věku a pohlaví. U věku se ukázalo, že mladší inklinují k bezdětnosti a starší k tomu, mít děti. U pohlaví se ukázalo, že mladí muži spíše inklinují k bezdětnosti, zatímco mladé ženy inklinují k tomu, mít děti. Dále se projevil rozdíl u vzdělání, ale nebyl statisticky prokázán. Ukázalo se, že respondenti s vysokoškolským vzděláním inklinují spíše k bezdětnosti. To koresponduje s ekonomickou aktivitou, protože u profesí zpravidla vyžadujících vyšší vzdělání jako střední management a majitelé malé firmy, odborníci a specialisté s VŠ statisticky významně inklinují k bezdětnosti a studující, živnostníci a zaměstnanci s nutnou kvalifikací a bez nutné kvalifikace inklinují naopak k tomu, mít děti. Dále se statisticky potvrdily již známé trendy, že respondenti žijící v manželství a rozvedení zpravidla mají děti, zatímco respondenti žijící odděleně, žijící s partnerem ve společné domácnosti a svobodní zpravidla děti nemají.

Životní pohoda	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. Význ.
Vnímání životní situace	Dobře (45%) Špatně (21%)	Dobře (37%) Špatně (30%)	0,239 ne
Co to způsobilo (vnímající hůře svou situaci nad 50%)	Úroveň hmotného zabezpečení (83%), společenské podmínky (72%), vzdělání (61%), zaměstnání (54%)	Úroveň hmotného zabezpečení (80%), zaměstnání (73%), společenské podmínky (72%), obec, město, region (61%)	
Co to umožnilo (vnímající lépe svou situaci nad 50%)	Zaměstnání (84%), schopnosti (83%), vzdělání (69%), rodina (68%), způsob trávení volného času (64%), úroveň hmotného zabezpečení (59%),	Schopnosti (91%), rodina (81%), zaměstnání (69%), vzdělání (68%), úroveň hmotného zabezpečení (65%), způsob trávení volného času (62%), obec, město, region (55%)	
Bude se jim dařit lépe, jestliže (nad 30 voleb)	budou dobrým odborníkem a budou se dále vzdělávat (50), se jim podaří vybudovat a udržet si významné postavení v práci (40), získají a udrží si vlivné kontakty (40), budou umět odpočívat a udržovat se fit (38), budou udržovat vztahy a časté kontakty se svými přáteli (31)	získají a udrží si pevnou oporu ve své rodině (50), budou dobrým odborníkem, a budou se dále vzdělávat (48), podaří se jim vybudovat a udržet si významné postavení v práci (40), budou umět odpočívat a udržovat se fit (36), podaří se jim dosáhnout vysokého životního	

		standardu a udržet si jej (36), získají a udrží si vlivné kontakty (31)	
Jak se uplatňuji v životě	Dobře (73%)	Dobře (68%)	0,089 ne
Jak vnímají své příjmy a majetek	Bohatí (13%) Čím méně dětí, tím bohatší se cítí být	Bohatí (7%) Čím více dětí, tím chudší se cítí být	0,157 0,135 ne
Obavy z budoucnosti	Ano (43%)	Ano (49%)	0,213 ne
Jsem spokojenější oproti před r. 1989	Ano (76%)	Ano (69,5%)	0,151 ne
Naše společnost je dnes výrazně lepší než před r. 1989	Ano (68%)	Ano (60%)	0,098 ne
Stát by měl zajistit přijatelnou životní úroveň pro každého	Spíše ano (53%) Rozhodně ano (26%)	Spíše ano (45%) Rozhodně ano (34%)	0,097 ne
Jsme na světě abychom si užívali	Ano (80%)	Ano (74%)	0,185 ne
Můj osobní život je pro mě důležitější než sebelepší práce	Ano (83%)	Ano (88%)	0,133 ne

Výsledky prokázaly, že více respondentů bez dětí vnímá svou životní situaci dobře (rozdíl 8%) a více respondentů s dětmi vnímá svou životní situaci špatně (rozdíl 9%). Dále více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi se cítí jako bohatí (rozdíl 6%), dobře se uplatňuje v životě (rozdíl 5%), je spokojenější než před rokem 1989 (rozdíl 6,5%) a souhlasí s výrokem, že jsme na světě proto, abychom si užívali (rozdíl 6%). Naopak více respondentů s dětmi má obavy z budoucnosti (rozdíl 6%), rozhodně souhlasí, že stát by měl zajistit přijatelnou životní úroveň pro každého (rozdíl 8%) a souhlasí s výrokem, že osobní život je pro ně důležitější než sebelepší práce (rozdíl 6%).

To koresponduje se zjištěními, které uvádí národní zpráva o rodině (2004), protože důraz na roli jedince ve společnosti vede k poklesu hodnoty připisované rodině. Výchova dětí je přes svůj zásadní význam pro budoucí fungování společnosti na stávajících principech pojmána jako důsledek svobodného rozhodnutí rodičů a jejich preferencí bez zřetele na prospěšnost pro celou společnost. Rozhodnutí mít či nemít děti je považováno za soukromou věc mladých lidí, kterou společnost nikterak neovlivňuje ani neupřednostňuje. Důsledkem toho je, že plození dětí a tvorba lidského kapitálu není dostatečně materiálně a finančně oceněno, což při ztrátě přímého materiálního nebo finančního užitku z dětí znevýhodňuje rodiny s dětmi vůči ostatnímu obyvatelstvu. Z analýzy ČSÚ z roku 2004 (podle Hory, 2006) vyplývá, že v

rodinách se dvěma dětmi tvoří spotřební výdaje na děti téměř padesát procent celkových spotřebních výdajů. S vyšším počtem dětí sice výdaje na každé dítě klesají, ale výrazně se zvyšují výdaje rodinného rozpočtu. Rychtaříková (2003) k situaci domácností s dětmi ještě uvádí, že se během devadesátých let snížila reálná hodnota dávek vyplácených v souvislosti s náklady na péči o dítě na polovinu až třetinu.

Subjektivní vnímání příjmové situace zkoumal též Hora (2006). Podle jeho závěrů se výrazně nelišilo vnímání příjmové situace u domácností s jedním či dvěma dětmi a domácností bez dětí. Příjem domácností, kde jeden z partnerů je na rodičovské dovolené je zřejmě kompenzován prací druhého z partnerů, systémem sociální ochrany, způsobem hospodaření a určitou přípravou na narození dítěte na základě plánovaného rodičovství a možná i vlivem jiných hodnot jako je radost a z toho plynoucí spokojenost a osobní pohoda. K výraznému zhoršení vnímání příjmové situace dochází až u domácností se třemi a více dětmi. Neprokázal se výraznější vliv věku dětí, ale subjektivní vnímání příjmové situace je výrazně podmíněno postavením respondentů na trhu práce. Domácnosti, které mají potíže uplatnit se na trhu práce, mohou zvolit strategii zplodit velký počet dětí a zvýšit si svůj životní standard ze sociálních dávek, které na děti pobírají. Tyto dávky jsou pak spotřebovány na základní potřeby všech členů rodiny a nejsou použity na rozvoj lidského kapitálu dětí. Vzniká tak začarovaný kruh, kdy tyto děti mají v dospělosti stejné potíže se svým uplatněním, jako měli jejich rodiče.

Podobné závěry jako u nás přinesl i výzkum na populaci v Polsku (Liberda a Peczkowski, 2007), kde výsledky ukázaly, že respondenti s dětmi se necítí v porovnání s respondenty bez dětí být chudší, přestože se prokázalo, že respondenti bez dětí mají oproti respondentům bez dětí vyšší příjmy. Tento fakt je zde možné vysvětlit i silnou religiozitou, kdy mít děti je na základě silné náboženské tradice vnímáno jako poslání a děti jsou velmi významná hodnota.

Ve výzkumu jsem dále zjišťoval, jaké důvody vedou respondenty k tomu, že vnímají svou životní situaci dobře či špatně. K rozlišení vnímání situace respondentů bylo využito škály vnímání současné situace (Riegel, Vaněk, Čapek a Straka, 2005). Respondenti vnímající svou životní situaci špatně uvádějí, že ji způsobila především úroveň hmotného zabezpečení. Respondenti s dětmi dávají větší váhu zaměstnání a místu bydliště, zatímco respondenti bez dětí společenským podmínkám a vzdělání. Respondenti, kteří vnímají svou situaci dobře a nemají děti, se liší oproti respondentům s dětmi v tom, že vidí příčinu této situace především v zaměstnání a způsobu trávení volného času, zatímco respondenti s dětmi vidí příčinu ve svých schopnostech, rodině, úrovni hmotného zabezpečení a místě bydliště. Respondenti bez dětí a respondenti s dětmi se odlišují i co se týče strategie, co udělají do budoucna, aby se jim dařilo

lépe. Respondenti s dětmi na rozdíl od respondentů bez dětí kladou na první místo získání opory ve své rodině a pak teprve budování odbornosti ve své práci.

Tato zjištění jsou logická, protože lidé s dětmi si musejí najít takové zaměstnání, které jim umožní věnovat se dětem a tudíž nejsou tak flexibilní z hlediska časových možností, takže některá většinou velmi dobře placená zaměstnání či pozice pro ně nepřicházejí v úvahu. Podobně je tomu u mobility, protože jsou více omezení regionem, ve kterém bydlí a delší dojíždění pro ně nepřipadá v úvahu. Ti respondenti s dětmi, kteří bydlí nebo se přistěhují do místa bydliště s dobrými možnostmi získání zaměstnání tuto skutečnost náležitě oceňují. Bezdětní pak jsou v možnostech získat tyto pozice limitováni především nižším vzděláním, než je vyžadováno. Společenské podmínky by mohly souviset právě s horšími podmínkami pro získání vzdělání u některých vrstev, jak to popisuje ve svých pracích Matějů (<http://www.stratif.cz/?operation=display&id=92>, staženo listopad 2006). Pro domácnosti s dětmi je právě důležitá podpora rodinného zázemí, kdy se jeden z rodičů obětuje, aby druhého podporoval v budování kariéry a tím celá rodina získala určitou úroveň hmotného zabezpečení.

Práce	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
Vnímání práce (nad 10%)	jako způsob, jak získat prostředky pro obživu svou a rodiny (50%), jako cestu k rozvoji a uplatnění jejich schopností (16%), jako zábavu, která je navíc dobře živí (13%), jako nutnost, kterou musí nějak přežít (11%)	jako způsob, jak získat prostředky pro obživu svou a rodiny (41%), jako cestu k rozvoji a uplatnění jejich schopností (21%), jako nutnost, kterou musí nějak přežít (15%)	0,152 ne
Nejbližší styl práce (první tři)	praktické provádění konkrétních úkolů podle daných pravidel, detailní dokončování práce ve vysoké kvalitě (51%), vymýšlení nových věcí, zlepšování postupů, hledání nových řešení a souvislostí (16%), prosazování myšlenek, kterým věřím, častá komunikace s lidmi získávání druhých pro to, aby nápad přijali (13%),	praktické provádění konkrétních úkolů podle daných pravidel, detailní dokončování práce ve vysoké kvalitě (43%), vymýšlení nových věcí, zlepšování postupů, hledání nových řešení a souvislostí (19%), organizování a ovlivňování práce druhých lidí, koordinace úkolů, lidí a prostředků, úsilí o dosahování výsledků (17%),	0,096 ne
Důležitost dodržování termínů	na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se pohodlně úkoly stihly splnit (40%), výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu (28%), termíny je potřeba dodržovat jen u důležitých činností (16%)	na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se pohodlně úkoly stihly splnit (37%), na termíny se netlačí a je dost času (25%), výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu (17%)	0,222 ne

Důležitost kvality výsledků práce (první tři)	na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se dodala vysoká kvalita (47%), výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě (27%), vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností (17%)	na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se dodala vysoká kvalita (49%), výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě (22%), vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností (11%)	0,149 ne
Ochota za větší odměnu více pracovat	Ano (84%)	Ano (79%)	0,199 ne
Jaké úkoly nejraději plníte	Obtížné (56%)	Obtížné (46%)	0,162 ne
Když mám před sebou náročný úkol (první tři)	jeho zvládnutí je otázkou jejich profesionální cti (34%), je to otrava, ale hledí ho rychle splnit (28%), přijímám to jako výzvu, jdu s nadšením do toho (24%)	obvykle mají obavy, jak ho zvládnou (27%), jeho zvládnutí je otázkou jejich profesionální cti (26%), přijímám to jako výzvu, jdu s nadšením do toho (19%)	0,262 96%
Nakolik % se cítí vytížení	Málo vytížení (20%) Napůl vytížení (28%) Maximálně vytížení (43%) Přetížení (9%)	Málo vytížení (7%) Napůl vytížení (43%) Maximálně vytížení (32%) Přetížení (18%)	0,261 98%

Výsledky prokázaly, že respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi vnímají více práci jako způsob, jak získat peněžní prostředky pro obživu svou a rodiny (rozdíl 9%) a jako zábavu, která je navíc dobře živí (rozdíl 5%). Dále respondenti bez dětí raději prakticky provádějí konkrétní úkoly podle daných pravidel, detailně dokončují práci ve vysoké kvalitě (rozdíl 8%). Cítí se lépe, když výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu (rozdíl 11%), termíny je třeba dodržovat jen u důležitých činností (rozdíl 4%), výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě (rozdíl 5%), vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností (rozdíl 6%). Pokud mají před sebou náročný úkol, je to pro ně více otrava, ale hledí ho rychle splnit (rozdíl 9%), jeho zvládnutí je pro ně více věcí jejich profesionální cti (rozdíl 8%), více ho přijímají jako výzvu a jdou do toho s nadšením (rozdíl 4%) a raději plní obtížnější úkoly (rozdíl 10%). Oproti respondentům s dětmi jsou více ochotni pracovat za vyšší finanční odměnu než nyní (rozdíl 5%).

Naopak respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí vnímají více svou práci jako cestu k rozvoji a uplatnění jejich schopností (rozdíl 5%) a jako nutnost, kterou musí nějak přežít (rozdíl 4%). Dále respondenti s dětmi raději organizují a ovlivňují práci druhých lidí, koordinují úkoly, lidi a prostředky, usilují o dosahování výsledků (rozdíl 4%), vymýšlejí nové věci, zlepšují postupy, hledají nová řešení, poznávají novinky, hledají souvislosti (rozdíl 3%).

Cítí se lépe, když na termíny se netlačí a je dost času (rozdíl 15%), na kvalitu se netlačí (4%) a kvůli spěchu se často kvalita obětuje termínu (4%). Pokud mají před sebou náročný úkol, mají více obavy, jak ho zvládnou (rozdíl 15%) a raději plní spíše lehké úkoly (rozdíl 10%). Co se týče zátěže, tak respondenti bez dětí se cítí více maximálně vytížení: na 91 – 100% (rozdíl 11%), respondenti bez dětí naopak více přetíženi: nad 100% (rozdíl 9%).

Tato zjištění ukazují, že respondenti bez dětí se v práci realizují, orientují se spíše na to, aby dobře vykonávali zadané úkoly, stanovují si priority, dávají důraz na kvalitu a dodržování termínů. Respondenti s dětmi naopak berou spíše práci jako nutnost a orientují se na rozvoj svých schopností, jsou motivováni spíše zajímavostí práce. Mají rádi spíše pohodu a je jim nepříjemný tlak na kvalitu, dodržování termínů a obtížnější úkoly.

Výkon	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ
Co znamená termín „výkon“ v dnešní společnosti (počet voleb nad 40)	množství dokončených úkolů za jednotku času (62), nahromadění majetku, výdělek, zisk (48), úspěšné dosažení cíle (47), splnění uložených povinností (44)	množství dokončených úkolů za jednotku času (58), splnění uložených povinností (56), úspěšné dosažení cíle (50), úspěch na veřejnosti (40)	
Jak vnímají termín „výkon“ sami (počet voleb nad 30)	úspěšné dosažení cíle (57), úspěšně prožitý život (52), úspěšná spolupráce s jinými lidmi (45), splnění uložených povinností (39), množství dokončených úkolů za jednotku času (37)	splnění uložených povinností (63), úspěšně prožitý život (57), úspěšné dosažení cíle (55), množství dokončených úkolů za jednotku času (42) jako úspěšnou spolupráci s jinými lidmi (42),	
Ti, kdo vykonávají svou práci skutečně dobře, by měli vydělávat třeba i několikrát více než ti, kdo jsou jen průměrní, nebo na to kašlou	Ano (97%)	Ano (92%)	0,126 ne
Můj plat odpovídá úsilí, které ve své práci vynakládám	Ano (49%)	Ano (46%)	0,106 ne
Osobně považuji peníze za měřítko podaného výkonu	Ano (78%)	Ano (69%)	0,099 ne

Výsledky prokázaly, že respondenti bez dětí mají více dojem, že dnešní společnost vnímá výkon jako nahromadění majetku, výdělek, zisk, zatímco respondenti s dětmi mají více dojem, že je výkon ve společnosti vnímán jako splnění uložených povinností, úspěšně prožitý život a úspěch na veřejnosti. Jiné odpovědi pak respondenti uváděli u otázky, jak vnímá výkon každý sám osobně. Respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi vnímají sami o něco více výkon jako úspěšné dosažení cíle, úspěšnou spolupráci s jinými lidmi a jako úspěch na veřejnosti. Naopak respondenti s dětmi vnímají výkon více jako splnění uložených povinností a nahromadění majetku, výdělek, zisk. Více respondentů bez dětí se přiklání k názoru, že ti, kdo vykonávají svou práci skutečně dobře, by měli vydělávat třeba i několikrát více než ti, kdo jsou jen průměrní, nebo na to kašlou (rozdíl 5%), že jejich plat odpovídá úsilí, které ve své práci vynakládají (rozdíl 3%). Dále respondenti bez dětí více považují peníze za měřítko podaného výkonu (rozdíl 9%).

Tato zjištění ukazují určité vymezení obou skupin vůči sobě navzájem v tom smyslu, že obě skupiny cítí vnímání výkonu v dnešní společnosti podobně jako jej sama osobně vnímá opačná skupina. Zatímco respondenti bez dětí uvádějí, že vnímání výkonu ve společnosti spočívá v nahromadění majetku, dobrém výdělku a zisku, respondenti s dětmi se domnívají, že vnímání výkonu spočívá spíše ve splnění povinností a dosažení úspěchu. Pokud jde o osobní vnímání výkonu, vyplývá, že více respondentů bez dětí vnímá výkon jako dosažení úspěchu, zatímco více respondentů s dětmi jako nahromadění majetku, výdělek a zisk. Nízký skóre vnímání nahromadění majetku, výdělku a zisku u respondentů bez dětí se jeví jako racionalizace, protože u dalších otázek týkajících se vyšší odměny za vyšší výkon, platu odpovídajícímu vynakládané úsilí a peněz jako měřítka výkonu skórovali více než respondenti s dětmi.

Úspěch	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
Na čem nejvíce závisí úspěch jednotlivce (počet voleb nad 30)	na prostředcích, které jsou k dispozici (66) na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí (54), na velikosti odměny (52), na jasně stanovených cílech (43), na vztazích s ostatními lidmi (38)	na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí (65), na prostředcích, které jsou k dispozici (60), na velikosti odměny (52), na vztazích s ostatními lidmi (42), na jasně stanovených cílech (39) na vnějším tlaku (32)	

Osobně považuji peníze za měřítko úspěchu	Ano (75%)	Ano (71%)	0,038 Ne
Jak vnímáte svou momentální pracovní úspěšnost	Úspěšní (82%)	Úspěšní (76%)	0,129 Ne
Škoda, že nejsem o pár let mladší, měl bych více příležitostí k uplatnění	Ano (32%)	Ano (40%)	0,095 Ne

Výsledky prokázaly, že více respondentů bez dětí se domnívá, že úspěch jednotlivce nejvíce závisí na prostředcích, které jsou k dispozici (peníze, technologie, znalosti, organizace) a na jasně stanovených cílech, zatímco více respondentů s dětmi se domnívá, že nejvíce závisí na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí, na vnějším tlaku (okolnosti, vedoucí) a na podporujícím rodinném zázemí. Více respondentů bez dětí vnímá, že jsou momentálně pracovně úspěšní (rozdíl 6%) a osobně považuje peníze jako měřítko úspěchu (rozdíl 4%). Více respondentů s dětmi souhlasí s výrokiem „škoda, že nejsou o pár let mladší, měli by více příležitostí k uplatnění“ (rozdíl 8%).

Tato zjištění potvrzují předchozí výsledky, kdy respondenti bez dětí jsou zaměřeni na dosažení kariéry v zaměstnání a respondenti s dětmi na zdokonalování svých schopností a seberealizaci v případě, že mají podporu své rodiny.

Týmová práce	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
Co se dnes hodnotí více	Individuální výkon (62%) Společný (týmový) výkon (38%)	Individuální výkon (58%) Společný (týmový) výkon (42%)	0,045 ne
Co vy osobně hodnotíte více	Individuální výkon (48%) Společný (týmový) výkon (52%) čím méně dětí respondenti mají, tím více hodnotí společný (týmový) výkon	Individuální výkon (58%) Společný (týmový) výkon (42%) čím více dětí respondenti mají, tím více hodnotí individuální výkon	0,114 ne
Na kom nejčastěji závisí výkon týmu (možnosti nad 10%)	na všech členech (58%), na vedoucím (19%), na nejlepších členech (16%),	na všech členech (52%), na nejlepších členech (22%), na vedoucím (11%),	0,114 ne

Výsledky prokázaly, že ačkoliv obě skupiny deklarují shodně, že se dnes více hodnotí individuální výkon oproti výkonu týmovému, více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi odpovědělo, že sami hodnotí více týmový než individuální výkon (rozdíl 10%), přičemž ukázalo se, čím více respondenti dětí mají, tím více individuální výkon hodnotí. Více respondentů bez dětí se domnívá, že výkon týmu nejčastěji závisí na všech členech (rozdíl 6%) a na vedoucím (rozdíl 8%). Více respondentů s dětmi se naopak domnívá, že výkon týmu nejčastěji závisí na nejlepších členech (rozdíl 6%) a středně výkonných členech (rozdíl 7%).

Tato zjištění opět potvrzují, že respondenti bez dětí jsou více orientováni na dosahování výsledků v rámci zaměstnání, kde výsledek ovlivňuje především souhra celého týmu a vedení týmu ze strany jeho vedoucího. Respondenti bez dětí si naopak zakládají především na svých individuálních schopnostech a tak oceňují hlavně individuální výkon. Více jim vyhovuje pracovat samostatně, protože si mohou sami určovat tempo práce a ostatní pracovníci z týmu na ně netlačí. Dalším možným vysvětlením je, že respondenti bez dětí rádi spíše pracují v týmu, kde jim vyhovuje a vyhledávají co největší bezprostřední komunikaci mezi členy, zatímco respondenti s dětmi raději pracují sami a vyhovuje jim střídá komunikace s ostatními, protože jsou přesyceni komunikací z rodiny.

Postoj k penězům	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
Pracuji jenom proto, že je to pro mne jediný způsob, jak získat peníze	Ano (69%)	Ano (66%)	0,047 ne
Vadí mi, když jich mám málo (1) nevadí mi, když jich mám málo (7)	Průměr = 1,68	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 1,79 Rodiče s 2 dětmi = 2,38 Rodiče s 3 a více dětmi 1,58	ANO VA 96%
Jak nějaké mám, hned je utratím (1) Šetřím, hlídám ceny a krotím se(7)	Průměr = 3,03	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 3,47 Rodiče s 2 dětmi = 2,98 Rodiče s 3 a více dětmi 1,84	ANO VA 95%

Výsledky prokázaly pouze nepatrný rozdíl mezi skupinami v tom, že pracují pouze proto, že je to jediný způsob, jak získat peníze. Respondenti bez dětí o něco více s tímto výrokem souhlasí (rozdíl 3%). Oběma skupinám respondentů vadí, když mají peněz málo, přičemž nejméně to vadí respondentům s dvěma dětmi. Dále respondenti, když mají peníze, spíše je

utrátí, přičemž nejvíce utrácí respondenti s třemi a více dětmi a nejméně respondenti s jedním dítětem. U respondentů se dvěma dětmi je podobná tendence jako u bezdětných.

Mezi oběma skupinami se neprojevil statisticky významný rozdíl v následujících dimenzích:

Výrok	Průměr
Peníze: je to ocenění mé práce (1) – uznání od ostatních je důležitější (7)	2,1
Mám je rád(a) (1) – nemám je rád(a) (7)	1,6
Potřebuji je (1) – nepotřebuji je (7)	3,3
Stále o nich přemýšlím (1) – vůbec o nich nepřemýšlím (7)	2,2
Jsou prostředkem k životu (1) – jsou můj cíl (7)	2,9
Nejprve složenky (1) – nejprve zábava (7)	4,3
Jsem až chorobně spořivý(á) (1) – jsem až chorobně rozhazovačný(á) (7)	4,0

Z výsledků vyplývá společná tendence pro obě skupiny spíše peníze utrácet a spotřebovávat než šetřit, což odpovídá celkové náladě ve společnosti a vysoké zadluženosti domácností.

Volný čas	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
všední den, hodin - zaměstnáním (výdělečná činnost)	Průměr = 8,5	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 7,0 Rodiče s 2 dětmi = 7,2 Rodiče s 3 a více dětmi 6,4	ANO VA 97%
všední den, hodin - prací doma při údržbě domácnosti	Průměr = 1,3	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 2,4 Rodiče s 2 dětmi = 2,4 Rodiče s 3 a více dětmi 1,9	ANO VA 99%
všední den, hodin - s přáteli (bez rodiny)	Průměr = 1,3	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 0,5 Rodiče s 2 dětmi = 0,9 Rodiče s 3 a více dětmi 0,6	ANO VA 95%
víkend, hodin - pouze s partnerem	Průměr = 3,5	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 2,2 Rodiče s 2 dětmi = 1,7 Rodiče s 3 a více dětmi 1,5	ANO VA 99%
víkend, hodin - s přáteli (bez rodiny)	Průměr = 2,2	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 1,0 Rodiče s 2 dětmi = 2,0 Rodiče s 3 a více dětmi 1,2	ANO VA 97%
víkend, hodin - spánkem	Průměr = 8,2	Průměr Rodiče s 1 dítětem = 7,7 Rodiče s 2 dětmi = 8,2 Rodiče s 3 a více dětmi 6,2	ANO VA 99%

Z výsledků vyplývá, že ve všední den respondenti bez dětí tráví o hodinu až dvě více času v zaměstnání a o půl až hodinu více času s přáteli bez rodiny. Naopak respondenti s dětmi tráví oproti respondentům bez dětí o půl až hodinu více při údržbě domácnosti. O víkendu respondenti bez dětí tráví o hodinu až hodinu a půl více času pouze s partnerem oproti respondentům s dětmi. Respondenti bez dětí a se dvěma dětmi tráví o hodinu více času pouze s přáteli bez rodiny oproti respondentům s jedním a se třemi a více dětmi. Dále respondenti bez dětí se dvěma dětmi tráví o víkendu spánkem o půl hodiny více než respondenti s jedním dítětem a o dvě hodiny více oproti respondentům se třemi a více dětmi.

Mezi oběma skupinami se neprojevil statisticky významný rozdíl v následujících dimenzích:

Činnost	Průměr
všední den, hodin - prací doma pro zaměstnavatele	0,4
všední den, hodin - hobby sám(a)	1,0
všední den, hodin - pouze s partnerem	1,4
všední den, hodin - zábavou (bez rodiny)	0,8
všední den, hodin – spánkem	7,2
všední den, hodin - další aktivity	1,0
víkend, hodin - zaměstnáním (výdělečná činnost)	1,5
víkend, hodin - prací doma pro zaměstnavatele	0,5
víkend, hodin - prací doma při údržbě domácnosti	2,8
víkend, hodin - hobby sám(a)	1,5
víkend, hodin - další aktivity	1,0

Pokud porovnáme výsledky u domácností s dětmi právě podle počtu dětí, jeví se jako optimální mít dvě děti a nejnevýhodnější mít tři a více dětí. Domácnosti se dvěma dětmi oproti domácnostem s jedním a třemi a více dětmi tráví ve všední den nejvíce času v zaměstnání. O víkendu tráví více času s přáteli bez rodiny a jejich doba spánku se dokonce vyrovná době spánku domácností bez dětí. Oproti domácnostem s jedním dítětem tráví stejný čas při údržbě domácnosti ve všední den, ale méně času o víkendu pouze s partnerem.

Tato zjištění lze vysvětlit tím, že mít dvě děti není tak náročné na čas, jako mít pouze jedno či tři a více dětí. Pokud je starší dítě již větší, že je schopno se postarat o mladšího sourozence a mladší se již osamostatnilo a nevyžaduje bezprostřední péči matky, zabaví se hraním spolu a nepotřebují tolik péče a pozornosti rodičů, jako je tomu v případě domácnosti s jedním dítětem. Zvládání chodu domácnosti je o něco obtížnější, ale užitek z toho, že se oba sourozenci spolu zabaví to podle mého názoru převáží. Náklady na domácnost jsou o něco vyšší, ale snižují se tím že sourozenci po sobě různé věci dědí. U domácností se třemi a více dětmi se období, kdy se sourozenci spolu zabaví prodlužuje o čas, až se všechny nejmladší děti osamostatní, takže jsou schopny hrát si samy se staršími sourozenci bez pozornosti

rodičů. Zvládání chodu domácnosti je také obtížnější a náklady jsou vyšší v porovnání s domácnostmi s jedním a dvěma dětmi.

Postoj ke členství ČR v EU	Respondenti bez dětí	Respondenti s dětmi	Koef. a st. význ.
Členství ČR v EU nám nepřinese nic nového	Ano (55%) Čím méně dětí mají, tím více s výrokem souhlasí	Ano (42%) Čím více dětí mají, tím méně s výrokem souhlasí	0,147 0,137 ne

Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí méně souhlasí s výrokem, že členství v EU nám nepřinese nic nového (rozdíl 13%). Dále se prokázalo, že čím více respondenti dětí mají, tím méně s výrokem souhlasí. Toto zjištění by se dalo vysvětlit tím, že nejvíce výhod členství v EU přinese mladým lidem, kterým se rozšiřují možnosti studovat a pracovat v zahraničí. Z tohoto důvodu respondenti s dětmi vidí v členství v EU právě nové příležitosti pro své děti.

3.1.4. Shrnutí

Z výzkumu vyplynulo, že respondenti s dětmi vnímají svou životní situaci hůře, než respondenti bez dětí. Co se týče práce, tak respondenti bez dětí se více orientují na kvalitní plnění zadaných úkolů ve stanoveném termínu, aby si vybudovali pozici ve svém zaměstnání. Respondenti s dětmi se naopak více orientují na rozvoj svých schopností, mají více rádi pohodu a je pro ně méně příjemný tlak na kvalitu, dodržování termínů a řešení obtížnějších úkolů. Velmi důležitá je pro ně přitom podpora ze strany rodiny. Tyto sklony se odrážejí i v jejich názorech na týmovou práci. Respondenti bez dětí jsou orientováni na dosahování výsledků v rámci zaměstnání, kde výsledek ovlivňuje především souhra celého týmu a vedení týmu ze strany jeho vedoucího. Respondenti bez dětí si naopak zakládají především na svých individuálních schopnostech a tak oceňují hlavně individuální výkon.

Z výsledků vyplývá, že jako nejlepší strategií se jeví mít dvě děti s odstupem 2 – 3 roky mezi sebou. Výhodou je, že starší sourozenec si může hrát s tím mladším a tak se oba zabaví. Díky tomu budou s velkou pravděpodobností kooperativnější než děti, které vyrostly jako jedináčci. Dále nebudou v budoucnu tolik potřebovat péči rodičů, protože starší sourozenec se může postarat o toho mladšího. Náklady na druhé dítě se zmenšují tím, že mnoho věcí může zdědit po starším sourozenci a náklady na energie jsou minimální, protože například na vaření, vodu a topení jsou zanedbatelné pokud se činnosti realizují pro obě děti současně (koupou se spolu, bydlí ve stejném pokoji). Je zde větší pravděpodobnost, že jedno z dětí naplní očekávání

rodičů a větší šance, že se členové domácnosti postarají jeden o druhého pokud nastane nějaká nečekaná obtížná situace a když rodiče zestárnou. Výsledky prokázaly, že postoj k penězům a způsob trávení volného času domácností se dvěma dětmi se tak nejvíce podobá domácnostem bez dětí, protože tráví stejné množství času s přáteli a o víkendech stejně dlouho spí. Domácnostem se dvěma dětmi navíc nejméně ze všech kategorií domácností vadí, když nemají peníze.

3.1.5. Diskuse

Výsledek, že domácnosti se dvěma dětmi tráví v mnohém volný čas podobně jako domácnosti bez dětí a jsou v tomto směru na tom lépe než domácnosti s jedním dítětem je diskutabilní. Mohl být totiž ovlivněn velikostí a složením vzorku respondentů. Prvním faktorem mohlo být vzdělání, zejména větší zastoupení respondentů s nižším vzděláním v kategorii domácností se dvěma dětmi a větší zastoupení respondentů s vyšším vzděláním u kategorie s jedním dítětem. Dalším možným ovlivňujícím faktorem mohlo být pohlaví, zejména větší zastoupení mužů v kategorii bezdětných a v kategorii se dvěma dětmi a naopak větší zastoupení žen u kategorie s jedním dítětem. Svou roli mohlo sehrát i věkové složení, zejména větší zastoupení mladších věkových kategorií u kategorie se dvěma dětmi, a ekonomická aktivita, zejména větší zastoupení zaměstnání náročných na čas u kategorie s jedním dítětem a naopak větší zastoupení zaměstnání méně náročných na čas u kategorie se dvěma dětmi.

3.2. Výzkum II. : Strategie vyrovnávání se s nároky výkonové společnosti u domácností s dětmi a bez dětí

3.2.1. Východiska

Dalším výzkumem sledujícím nároky výkonové společnosti bylo zjišťování, jakým způsobem se lidé s nároky vyrovnávají. Toffler (1992) uvádí, že jednotlivci nebo skupiny lidí jsou společností tlačeni, aby zaměnili jeden kompletní model života za jiný místo toho, aby postupně zařazovali jednotlivé drobné změny do modelu stávajícího. To vytváří silný tlak na adaptibilitu člověka až do takových extrémů, že bude překročeno jeho adaptivní pásmo. Aby k tomu nedošlo používáme různé strategie, jejichž účinnost můžeme zvýšit tím, že je budeme

vědomě a systematicky používat. Proto mě zajímaly konkrétní vědomé strategie, jak se lidé snaží těmto nárokům vyrovnat.

3.2.2. Metoda

Zkoumání bylo provedeno na 1715 respondentech pomocí dotazníku, ve kterém byla otevřená otázka: „*Co konkrétně Vám nejlépe pomáhá vyrovnat se s nároky dnešní společnosti?*“ Na takto položenou otázku byla získána řada velmi variabilních odpovědí. Pro jejich třídění byly vytvořeny kategorie, umožňující odpovědi detailně analyzovat dle jejich obsahu a v případě potřeby jednotlivé kategorie sloučit. Nakonec z kvalitativní analýzy odpovědí vyloučily následující kategorie:

- 1 - odpočinek, spánek
- 2 - snění, útek od reality
- 3 - rodina, přátelé
- 4 - příroda
- 5 - TV, rozhlas, kultura
- 6 – sport
- 7 - záliby, koníčky
- 8 – zdraví
- 9 – peníze, sociální jistoty
- 10 - práce, zaměstnání
- 11 - sebezdokonalování, sebevzdělávání
- 12 - sex, alkohol, cigarety
- 13 - osobní vlastnosti
- 14 - náboženství, víra
- 15 – jiné
- 16 - neřeší, nezabývá se, vystačí si sám(a)
- 17 - nic
- 18 – neví
- 19 - odmítl odpovědět

Analýza této otázky byla provedena na základě prvního stupně třídění. Kategorizovány byly všechny odpovědi - v řadě případů respondenti uvedli více faktorů, které jim pomáhají vyrovnávat se s nároky dnešní společnosti. Z tohoto důvodu převyšuje suma relativních četností 100 %.

Dále mě zajímalo, jakou roli hraje mezi těmito strategiemi rodina, protože se domnívám, že její význam je ve společnosti značně podceňován, a proto stále více mladých lidí se pod vlivem nároků dnešní společnosti rozhoduje pro bezdětnost. Abych zjistil, zda a jak se liší odpovědi mladých respondentů s dětmi a bez dětí, vybral jsem jako v předchozím výzkumu z celého vzorku respondenty mladší 40 let (486 bez dětí a 250 s dětmi), které jsem vzájemně porovnával.

3.2.3. Výsledky

Kategorie, pomáhající vyrovnat se s nároky dnešní společnosti (N = 1715)	Celá populace ČR	Do 40 let (N = 736)			
		Bez dětí (486)		S dětmi (250)	
		Procent	Četnost	Procent	Četnost
1) ODPOČINEK, SPÁNEK	9,9	47	9,4	32	12,8
2) SNĚNÍ, ÚTĚK OD REALITY	0,3	5	1,0	4	1,6
3) RODINA, PŘÁTELÉ	42,9	198	39,6	185	74,0
4) PŘÍRODA	4,9	12	2,4	10	4,0
5) TV, ROZHLAS, KULTURA	7,4	26	5,2	14	5,6
6) SPORT	6,1	40	8,0	18	7,2
7) ZÁLIBY, KONÍČKY	7,5	17	3,4	14	5,6
8) ZDRAVÍ	2,3	2	0,4	3	1,2
9) PENÍZE, SOCIÁLNÍ JISTOTY	3,8	8	1,6	8	3,2
10) PRÁCE, ZAMĚSTNÁNÍ	7,2	26	5,2	17	6,8
11) SEBEZDOKONALOVÁNÍ, SEBEVZDĚLÁVÁNÍ	4,2	39	7,8	10	4,0
12) SEX, ALKOHOL, CIGARETY, KÁVA	3,3	24	4,8	6	2,4
13) OSOBNÍ VLASTNOSTI	9,3	56	11,2	38	15,2
14) NÁBOŽENSTVÍ, VÍRA	2,3	6	1,2	2	0,8
15) JINÉ FAKTORY	1,4	9	1,8	7	2,8
16) NEŘEŠÍ, NEZABÝVÁ SE, VYSTAČÍ SI SÁM(A)	6,3	13	2,6	8	3,2
17) NIC NEPOMÁHÁ	3,8	17	3,4	6	2,4
18) NEVÍ	9,3	40	8,0	19	7,6

Z odpovědí na otázku, co konkrétně nejlépe pomáhá občanům vyrovnat se s nároky dnešní společnosti, vyplývá jednoznačný závěr. Největší části občanů ČR (téměř 43%) pomáhá **rodina, děti, manželé, druhové a družky, příbuzní a přátelé**. Jinými slovy, skutečnost, že se mají na koho obrátit, mají jistotu ve svých blízkých, kteří jim pomohou v nesnázích, že mají někoho, s kým se mohou podělit o své starosti. Tato kategorie je oproti ostatním uváděným faktorům zastoupena jednoznačně nejvíce a výrazně dominuje. Velký rozdíl se ukázal při porovnání respondentů bez dětí a respondentů s dětmi, protože respondenti s dětmi uváděli faktory této kategorie téměř dvakrát více než respondenti bez dětí. Zajímavé je i srovnání četností jednotlivých faktorů v této kategorii u obou skupin respondentů:

Bez dětí (N = 486)	Četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Rodina	70	14,0	Rodina	89	35,6
Přátelé	73	14,6	Přátelé	38	15,2
Přítel/kyně	18	3,6	Přítel/kyně	6	2,4
Partner/ka	16	3,2	Partner/ka	5	2,0
Blízcí, známí, okolí	5	1,0	Blízcí, známí, okolí	3	1,2
Rodiče	5	1,0	Rodiče	2	0,8
Manžel/ka	4	0,8	Manžel/ka	16	6,4
Dobré vztahy	3	0,6	Děti	23	9,2

Rodinu uváděli respondenti s dětmi dva a půl krát více než respondenti bez dětí. U přátel je to přibližně stejné, i když u respondentů s dětmi mírně převažují. Pozoruhodné je, že děti respondenti uváděli méně často než manžela či manželku, partnera či partnerku, přítele či přítelkyni dohromady. To by ukazovalo na zdravé pojetí dětí v domácnosti, protože pokud po narození dítěte se posouvá partner/ka až za něj, vede to k patologickému stavu, který může vést k vzájemnému odcizení partnerů.

Další kategorie jsou zastoupeny méně, jejich podíl se pohybuje do 10 %. Patří mezi ně např. **odpočinek, spánek**. Tuto kategorii, jejíž charakteristickým rysem je pasivita, označilo 9,9 % dotázaných. Tuto kategorii volilo téměř o třetinu respondentů s dětmi více než respondentů bez dětí a dokonce o téměř čtvrtinu více než celá populace. To koresponduje s výsledky prvního výzkumu, kdy dvakrát více respondentů s dětmi oproti respondentům bez dětí odpovědělo, že jsou přetíženi (nad hranici svého maxima).

Další kategorií, která pomáhá vyrovnávat se s nároky dnešní společnosti jsou určité **osobní vlastnosti, rysy či charakteristiky**, ve které věří a které si pěstují právě k tomuto účelu. Tuto skutečnost uvedlo 9,3% respondentů. Tyto vlastnosti jsou velmi rozmanité a často se liší dle osobnosti jednotlivých subjektů. Patří mezi ně smysl pro humor, pro realitu, optimismus, cílevědomost, asertivita, kreativita, ctižádost, přátelská povaha, schopnost nadhledu, idealismus, rozvaha, tolerance, vytrvalost, skromnost, inteligence, píle, pevná vůle, sebevědomí, sebedůvěra, motivace apod. Do této skupiny též patří schopnost přizpůsobit se, flegmatismus, schopnost držet se průměru a nevyčnívat. Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi (15,2%) využívají více osobních vlastností oproti respondentům bez dětí (11,2%), aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti. Z porovnání s celkovou populací ČR vyplývá, že respondenti do 40 let využívají osobní vlastnosti více.

Další kategorií (7,4%) pomáhající vyrovnávat se s dobou jsou **kulturní aktivity**, mezi něž patří poslech hudby, četba knih, ale též sledování televize, poslech rozhlasu, návštěva divadla či kina. Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let TV, rozhlas a kulturu k vyrovnání se s nároky oproti celé populaci o něco méně využívají (5,2% resp. 5,6%).

Podobně jsou zastoupeny **nejrůznější záliby a koníčky** (7,5%), mezi něž patří zahrádkaření a chalupaření či chataření, cestování, nejrůznější domácí práce, rybaření a další formy aktivního odpočinku. Respondenti s dětmi z hlediska časově omezených možností využívají tuto kategorii méně (5,6%), ale ještě méně ji využívají respondenti bez dětí (3,4%), nejspíše z důvodu přílišného vytížení v zaměstnání. Mezi kategoriemi je uváděn rovněž **sport** (6,1%) v podobě cyklistiky, aerobiku, posilování, nejrůznějších forem cvičení apod. Nejvíce tuto kategorii využívají respondenti bez dětí (8,0%) a pak respondenti s dětmi (7,2%).

Kategorii **práce, zaměstnání** označilo paradoxně jako způsob vyrovnání se s nároky 7,2% všech dotázaných, 6,8% respondentů s dětmi a 5,2 respondentů bez dětí. Zajímavé výsledky přinesla kategorie **sebezdokonalování, sebevzdělávání**, v podobě práce na sobě, stálého poznávání, studia jazyků, kterou označilo 4,2% všech respondentů, 4,0% respondentů s dětmi a téměř dvojnásobný počet respondentů bez dětí (7,2%). Toto by se dalo interpretovat, že vzdělání umožní dostatečný výběr takové pozice v zaměstnání, která umožní lepší vyrovnávání se s nároky dnešní společnosti.

Zanedbatelná však není ani skupina těch, kteří uvádějí, že se **spoléhají jen sami na sebe**, věří jen sobě a svým zkušenostem, nezabývají se druhými, starají se jen sami o sebe, nic neřeší, je jim vše lhostejné, ničeho si nevšímají, jsou se společností zcela ztotožnění a nic nepociťují. Tento způsob vyrovnávání se s nároky dnešní společnosti označilo 6,3 % všech respondentů. U respondentů s dětmi je to pouze 3,2% a u respondentů bez dětí pouze 2,6%. To znamená, že o polovinu méně respondentů do 40 let se vyrovnává s nároky tak, že se je snaží neřešit.

Jiné kategorie jsou zastoupeny méně. Jako kategorie vyrovnávání se s nároky společnosti je částí respondentů (4,9%) uváděna **příroda** (vycházky do přírody, zvířata atd.). Tuto kategorii označilo 4,0% respondentů s dětmi a pouze 2,4% respondentů bez dětí. Kategorii **zdraví, zdravý životní styl a správná životospráva** označilo 2,3% všech respondentů, 1,2% respondentů s dětmi a pouze 0,4% respondentů bez dětí. Zde se ukazuje, že dokud se člověk nesetká s vážnými zdravotními problémy u sebe nebo u někoho ze svého blízkého okolí, tak tuto kategorii podceňuje.

Kategorie **peníze a sociální jistoty**, zde zejména zajištění bydlení, dobrého sociálního zázemí, jistota důchodu označilo 3,8% všech respondentů, respondentů s dětmi 3,2% a respondentů bez dětí 1,6%.

3,3% respondentů označilo jako vyrovnávání se s nároky kategorií **sex, alkohol, kávu a cigarety**. Tuto kategorii označilo 4,8% respondentů bez dětí a pouze 2,4% respondentů s dětmi.

Pro část populace (2,3%) je tímto rozhodující kategorií **náboženství a víra v boha**, přičemž u respondentů bez dětí je to pouze 1,2% a u respondentů s dětmi dokonce 0,8%.

Kategorií **snění a útěk od reality** označilo pouze 0,3% všech respondentů, 1,0% bez dětí a 1,6% s dětmi.

Zbývajících 1,4% respondentů uvedlo **jiné faktory** jako zábava, štěstí, svoboda atd., respondenti bez dětí 1,8% a respondenti s dětmi 2,8%.

Poslední skupina 3,8% všech respondentů již rezignovala a uvedla, že jim nepomáhá nic, 3,4% respondentů bez dětí a 2,4% respondentů s dětmi.

Zbývajících část 9,3% všech respondentů uvedla, že neví, co by jí pomohlo vyrovnat se s nároky dnešní společnosti, 8,0% respondentů bez dětí a 7,6% respondentů s dětmi.

3.2.4. Shrnutí

Závěrem k této problematice lze uvést, že dnešním občanům České republiky nejvíce pomáhá vyrovnat se s nároky dnešní společnosti skutečnost, že se mohou opřít o rodinu, příbuzné a známé. Toto zázemí jim dodává nejvíce energie a síly. Rodinu uváděli respondenti s dětmi dva a půl krát více než respondenti bez dětí. U přátel je to přibližně stejné, i když u respondentů s dětmi mírně převažují. Další kategorie jsou zastoupeny méně, jejich podíl se pohybuje do 10 %. Odpočinek a spánek jako způsob vyrovnávání se s nároky označilo 9,9 % dotázaných. Tuto kategorii volilo téměř o třetinu respondentů s dětmi více než respondentů bez dětí a téměř o čtvrtinu více než celá populace. Další kategorií jsou určité osobní vlastnosti, rysy či charakteristiky, jež uvedlo 9,3% respondentů. Tyto vlastnosti jsou velmi rozmanité a často se liší dle osobnosti jednotlivých subjektů. Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi využívají více osobních vlastností oproti respondentům bez dětí. Dalšími kategoriemi jsou: kulturní aktivity (7,4%), které respondenti do 40 let oproti celé populaci o něco méně využívají; nejrůznější záliby a koníčky (7,5%), což respondenti s dětmi z hlediska časově omezených možností využívají méně (5,6%), ale ještě méně ji využívají respondenti bez dětí (3,4%); dále sport (6,1%), který nejvíce využívají respondenti bez dětí (8,0%) a pak respondenti s dětmi (7,2%); práce, zaměstnání (7,2%), sebezdokonalování, sebevzdělávání (4,2%), kterou daleko více využívají respondenti bez dětí (7,2%). Jsou i respondenti, kteří si

problém neřeší, nepřipouští si ho a spoléhají se pouze sami na sebe (6,3%). U respondentů s dětmi je to pouze 3,2% a u respondentů bez dětí pouze 2,6%. Další kategorie byly respondenty uváděny mnohem méně (pod 5%): příroda (4,9%); peníze a sociální jistoty (3,8%); sex alkohol a cigarety (3,3%); zdraví (2,3%); náboženství a víra v boha (1,2%) a snění a útěk od reality (0,3%). Z výzkumu vyplynulo, že vyrovnání se s nároky dnešní společnosti je závažným problémem, protože téměř desetina všech respondentů (9,3%) uvedla, že neví, co by jí pomohlo vyrovnat se s nároky dnešní společnosti, z toho 8,0% respondentů bez dětí a 7,6% respondentů s dětmi.

3.2.5. Diskuse

Některé zmíněné rozdíly mezi jednotlivými skupinami jsou pod hranicí statistické chyby, takže zmíněné závěry je třeba doložit dalšími výzkumy, které by je buď potvrdily nebo vyvrátily. Z hlediska ekonomické psychologie by bylo zajímavé detailně zpracovat kategorii osobní vlastnosti, rysy či charakteristiky, které pomáhají se s nároky dnešní společnosti vyrovnat. Jelikož šlo o reprezentativní výzkum, kde byli na otevřenou otázku tázáni laici, jsou jejich odpovědi i z hlediska malé četnosti obtížně zpracovatelné do ucelené teorie. Pokud bych chtěl u této kategorie obdržet relevantní výsledky, využil bych metody expertního šetření.

3.3. Výzkum III. : Mapování vybraných ekonomicko psychologických aspektů u domácností s dětmi a bez dětí

3.3.1. Východiska

Účelem výzkumu bylo zmapovat, některé vybrané aspekty domácnosti jako vnímání současného života, práce, tlaku na výkon, manželství – partnerství, rodičovství. Dále výzkum zjišťoval, jaké je rozdělení rolí, odpovědností v domácnosti, hospodaření s financemi, spotřeba, volný čas a smysl života.

3.3.2. Metoda

Zkoumání bylo provedeno pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Respondenti odpovídali na otázky týkající se výše zmíněných oblastí. Při analýze odpovědí jsem se snažil hledat společné znaky u respondentů bez dětí a porovnávat je se společnými znaky respondentů s dětmi.

3.3.3. Vzorek

Celkem bylo pomocí kvótního výběru zařazeno do výzkumu 14 respondentů tak, aby vzorek byl co nejvyváženější: mezi výběrové kvóty patřily: pohlaví, věk, vzdělání, počet dětí, forma soužití a víra.

Pohlaví	
Muž	7
Žena	7
Celkem	14

Věk	
20 – 24 let	2
25 – 29 let	2
30 – 34 let	5
35 – 39 let	5
Celkem	14

Vzdělání (muž a žena)	
VŠ	1
VŠ a VŠ	5
SŠ a VŠ	1
VŠ a SŠ	2
SŠ a SŠ	5
Celkem	14

Soužití	
Svobodný (single)	1
Manželství	8

Nesezdané soužití	4
Celkem	14

Povolání		Příjem domácnosti
Muž	Žena	
Organizační manažer	Úřednice – státní správa	39.000
Bankovní úředník	Studentka	20.000 (uvedl pouze muž)
Podnikatel	Bankovní úřednice	25.000 (uvedla pouze žena)
Technik specialista s VŠ	PR pracovnice	60.000 (uvedl pouze muž)
Lékař	Právníčka na rod. dovolené	32.500
Literát	Toho času bez partnerky	15.000
Podnikatel	Lékařka	25.000 (uvedla pouze žena)
Advokát	V domácnosti	35.000
Recruitment manager	Rodičovská dovolená	47.500
Podnikatel	Pokladní	50.000
Student	Studentka	Neuvedli
Soukromý zemědělec	Rodičovská dovolená	87.500
Autodopravce	Rodičovská dovolená	37.500
Prodáváč	Doručovatelka	25.000

Způsob bydlení	Počet dětí	Četnost
Vlastní dům	3	1
	2	2
Vlastní byt	2	3
	0	2
Pronajatý byt	0	3
	1	1
	2	1
Neuvedl	2	1

Víra	
Bez vyznání	6
Věřící, není členem církve	5
Věřící, člen církve	3

3.3.4. Výsledky

Vnímání současného života

Respondenti s dětmi i bez dětí se ve vnímání současného života příliš neliší a uvádějí, že jsou se současným životem vcelku spokojeni. Zásadní odlišnost se projevila u žen s více dětmi, protože téměř všechny uvádějí, že mají obavy o zdraví manžela nebo svých dětí: „*Manžel je nemocný, dcera je nemocná, ale jinak vcelku spokojenost.*“ nebo „*Žiji celkem v životní pohodě, mám obavy o zdraví manžela a dětí.*“ nebo „*Mám se skvěle, chystáme se na dovolenou, manžel je fajn, obavy z nemoci máme snad už za sebou.*“ nebo „*V porovnání s celorepublikovým průměrem v pořádku. Jsem spokojená, naučila jsem se brát věci tak, jak jsou. Kritériem spokojenosti je pro mě zdraví, od té doby, co mám děti*“. Další, co ženy s více dětmi uvádějí, je únava: „*V současnosti jsem unavená.*“ nebo „*Mám šťastné a pohodové období života. Mám spokojené manželství, děti, neřešíme bytové, finanční ani jiné problémy. Občasné „bouřky“ jsou většinou způsobené stresem z nevyspání a „24“ hodinové péče o děti, ale umíme je dobře a rychle zažehnat tím, že se domluvíme, omluvíme, zasmějeme.*“ nebo „*Mám trochu obavu z budoucnosti, protože jsem začala stavět domek a to s sebou přinášelo hodně stresu a nejistot do budoucna. Má to určitě vliv na vztahy v naší rodině.*“ nebo „*Nerada brzy vstávám, nebaví mě zachovávaní pravidelných denních rutin.*“

Muži s více dětmi jsou zase hodně vytížení v práci a snaží se najít si alespoň trochu času na rodinu: „*Já osobně hekticky kvůli práci, začínající stavbě apod. Ale jako rodina si držíme společné, nepracovní neděle, aby se člověk nezbláznil a abychom se neodcizili.*“ nebo „*Nějak jo, díky rodině a dětem, uspokojení z práce (i se všemi těžkostmi). Děti spokojenost, partner jakž takž, obavy ano, spíš větší než menší – o rodinu, o zdraví, o život. Spokojenost z určitých věcí (cestování do zahraničí, spokojenost v přírodě, sám), ale střídá se to z horšíma.*“

U respondentů bez dětí nebo s jedním dítětem není, co se týče pohlaví, větší rozdíl ve vnímání. Jsou spokojeni se svou finanční nezávislostí a pak podle toho, zda se realizují v práci: „*Žijeme si velmi dobře, po návratu ze zahraničí, kde jsme byli jeden rok, jsme si našli práce, které nás baví. Nedávno se nám narodila dcera, takže jsme moc spokojeni.*“ nebo „*Jsem spokojený, můžu si dovolit v podstatě, co chci, co do denního standardu. Mám lepší finanční situaci než rodiče.*“ nebo „*Žiji uvolněně a do jisté míry bezstarostně, děti zatím nemám, nepřikládám životním problémům velkou váhu, jsem optimista.*“ nebo „*Jsem spokojený, mám vše, co jsem chtěl, mám svobodu rozhodovat se o svém čase. Materiální stránka je lepší než v minulosti, jsem spokojený v manželství. Partnerka je také spokojená,*

máme pouze drobné rozpory v detailech. Budoucnost vnímám optimisticky, protože se dokážu o sebe a o rodinu postarat.“ Pokud se však v práci nerealizují nebo nejsou spokojeni se vztahem nebo osobním životem, pak se to negativně odráží na jejich celkové spokojenosti: *„Partnerka má těžkosti v práci a tak má určité obavy do budoucna, jak to dopadne.“* nebo *“Mohlo by to být i horší. V podstatě jsem spokojená, nic mi nechybí – mám práci, školu, mám kde bydlet, co jíst. Děti nemám, ale mám obavy z toho, zda se dostanu na vysokou školu. nebo „Žiji si velmi dobře, v posledních letech se mi vyplnilo mnoho věcí, o kterých jsem snil, setkávám se se spoustou zajímavých lidí, daří se mi má práce. Nejsem však spokojen se svým osobním životem.“*

Tyto výsledky potvrzují závěry z předcházejících výzkumů, že respondenti s více dětmi vnímají daleko větší zátěž, muži především z práce, aby uživili rodinu, a ženy z péče o děti a domácnost. Přesto vnímají svůj život optimisticky a jsou spokojeni.

Vnímání práce

Téměř všechny respondenty práce baví a cítí se jako úspěšní, pokud se v práci realizují. Samozřejmě některé činnosti je v práci baví a jiné ne. U vnímání práce se jako nejdůležitější faktor ukázal pracovní kolektiv a vedení: *„Cítím se jako úspěšná, jelikož vedoucí si mé práce cení.“* nebo *„Vadí mi, když je špatný kolektiv nebo vedoucí.“* nebo *„Práce mě baví, dělám v kolektivu s bývalými spolužáky, takže si všichni dobře rozumíme.“* nebo *„Nebaví mě řešení konfliktů mezi spolupracovníky.“*

Dalším už méně zmiňovaným faktorem je odměna za práci: *„Peněžní odměna je, ale není úměrná velkému pracovnímu vypětí.“* nebo *„Cítím se být dost úspěšný, protože užívám rodinu a něco zbude.“*

Dále se respondenti liší podle toho, kde pracují, jaká je jejich pracovní náplň, pocit prospěšnosti a jakou mají zodpovědnost. Důvody, proč je práce baví a cítí se úspěšní, jsou různé. U práce vyžadující odbornost je to uznání okolí: *„Úspěšný docela jsem, z hlediska vnitřního pocitu i uznání okolí, i vědomí toho, že člověk dělá pozitivní věc, obecně uznávanou.“* nebo *„Těší mě zájem druhých o mou práci.“* nebo *„Cítím se být úspěšný, nešel jsem po kariéře a přesto mám dobrou prestižní pozici. Úspěšný je ten, kdo si splnil cíle a sny a unesl to.“* Dále je práce baví, když má smysl a viditelný výsledek: *„Práce má jasně definovaný smysl, výsledek je viditelný. Nebaví mě veřejná prezentace výsledků práce a práce do šuplíku, více mě baví to dělat, než to prezentovat.“*

Pracující matky s dětmi oceňují, že dokáží skloubit své pracovní a mateřské povinnosti: *Cítím se celkem úspěšná vzhledem k tomu, že jsem zvládla náročnou práci při každodenní péči o*

rodinu.“, dokáží se znovu uplatnit po rodičovské dovolené: „*Cítím, že jsem úspěšná, pocituji intelektuální rozvoj, jsem ráda, že jsem opět v práci po mateřské.*“ Dále se jim na práci líbí samostatnost: „*Pracuji samostatně a baví mě to.*“ nebo „*Mám v práci pocit relativní svobody.*“ nebo „*Baví mě práce v terénu a nebaví dohadování s jinými úřady.*“

Specifickou skupinu tvoří ženy na rodičovské dovolené. Ty se cítí úspěšnými, protože se starají o děti a mají dobrý pocit z plodů jejich výchovy: „*Starám se o děti a náramně mě to baví.*“ nebo „*Připadám si úspěšná a plnohodnotná, když se daří vychovávat a něco naučit děti, nekřičet na ně, trpělivě vysvětlovat.*“ Naopak jim vadí stereotypní rutina: „*Nemusela bych každodenní stereotyp a „maratón“, málokdy se mi podaří sehnat hlídání a jít se odreagovat.*“

Z odpovědí respondentů vyplývá, že vnímání práce závisí na tom, nakolik se v práci realizují, jaký je pracovní kolektiv a jaká je za práci odměna. Dále vnímání práce závisí na pohlaví a počtu dětí. O domácnost a děti se starají především ženy, pro které je obtížné skloubit práci a domácnost. Pokud se jim to podaří, přináší jim to pocit úspěšnosti. Dále vyplývá, že raději pracují samostatně, aby si mohli svou práci samy organizovat, což koresponduje s výsledky prvního výzkumu.

Vnímání výkonu

Většina respondentů bez ohledu na to, zda mají nebo nemají děti, vnímá nároky jako vysoké nebo nadprůměrné, ale jsou s tím smířeni a snášejí je dobře, protože je berou jako nutnost: „Nároky nakládané na mě jsou velké, nechci říkat maximální. Někdy je snáším špatně. Výkon podáván velký, ale z hlediska rodinného a soukromého života to není optimální. Skloubení práce a rodiny jde někdy hůř, i když dle mě docela slušně a úspěšně (v mezích možností). Stojí to velké vypětí a souvisí to s vnímáním okolí, tj. není to dostatečné: subjektivně to jde, ale odezva z okolí je negativní. V porovnání s ostatními dobře snáším nároky dobře.“ *nebo* „Zvládám práci poměrně dobře, většinou je více práce v odpoledních hodinách a pak večer. Někdy zůstávám v práci i 14 hodin, ale je to potřeba, agentura se teprve rozjíždí.“

Někdy nároky zasahují do partnerského života či rodinného života: „*Nároky jsou na nás nárazové, minulé čtyři měsíce jsem jezdil kolem 20 hodin denně. Snášel jsem to relativně dobře, vadí mi na tom, že opravdu není doma na nic čas, ani na spaní. Rodina šla stranou, visela na manželce. Máme ty společné neděle, ty si vzít nedám.*“ nebo „*Nároky poměrně*

vysoké (obvolávání úřadů, řemeslníků, umývačů oken), dávání do pořádku účetnictví, pokladny apod. časté volání někam a pro něco. Snáším celkem dobře, mezitím bývá dost času. Skloubení práce a partnerství jde těžko, většinou se míváme“ nebo „Fyzicky mě práce dost vyčerpává, takže doma nefunguje tak, jak by bylo záhodno.“

U některých žen, přesto, že jsou na ně kladeny vysoké nároky, dokážou skloubit práci a rodinu: *„Nároky na můj výkon převyšují průměr, ale snáším je dobře, daří se mi dobře skloubit práci a rodinu.“* nebo *„Protože máme zemědělskou farmu, kromě mateřské dovolené musím zastat funkci vyplňovatele různých hlášení a agendy s tím spojené, což je časově velmi náročné a ve spojení s výcvikem koní, který se též snažím provádět, mám pocit, že jedu na maximální výkon. Vždy se snažím pracovat tak, abych nešidila děti a aby netrpěly mou nervozitou, že nestíhám.“*

Objevily se i odpovědi zejména u úředníků, dále studenta, konzultanta, pracovníka na volné noze a pracovníků státní správy, které zmiňují, že nároky nejsou vysoké nebo pouze nárazově: *„Jak si to zorganizuji, tak si práci udělám. Je to pohoda, když je třeba, tak se s kolegy vzájemně zastupujeme.“* nebo *„Nároky na výkon jsou odpovídající, nejsou přehnané. Skloubení práce a rodiny je horší, čas na práci v domácnosti mám až po 21. hodině, když děti spí. Každý víkend jezdíme na chalupu.“* nebo *„Plním snad všechny nároky, co šéf požaduje. Každopádně, kdybych je neplnil, tak by mi to řekl. Snáším vše dobře, jsem spokojen. Práci a domov zvládám odlišit. Nemíchám to a stíhám to díky pracovní morálce.“* nebo *„Nároky na výkon jsou průměrné, v určitých obdobích jsou výkyvy, kdy je velký nápor a pak dlouho nic. Už jsem si na to zvykl, je to podobné jako na VŠ, vyhovuje mi práce pod stresem, dokáží se dokopat k výkonu. Skloubení práce a rodiny se mi daří, protože špičky nejsou tak časté, občas musí odmítnout služební cestu, která je delší měsíc a víc, protože by to partnerka hůře nesla, což mě mrzí.“* nebo *„Nároky v mých pracích jsou střídavé. Jinak si určuji nároky vlastní, jsou to spíše nároky psychické a emocionální, ale to k tomu patří, takže to vnímám velmi dobře. Zatím nemusím kloubit práci a rodinu, bohužel. Na to mít rodinu se těším, stejně tak na „nároky“, které rodinný život klade.“* nebo *„Nároky na výkon nejsou velké, mám mnoho vedlejších aktivit a někdy se mi je nedaří skloubit mezi sebou a zároveň se studiem.“*

Odpovědi respondentů ukázaly, že vnímání nároků jako vysokých není závislé tolik na tom, zda mají či nemají děti, ale jak náročnou práci vykonávají a nakolik se dokáží s nároky vypořádat. Podle mého názoru každý si volí takovou práci, aby se dokázal s jejími nároky vypořádat, a pokud se nároky zvýší natolik, že to již nezvládne, může si najít práci jinou, která mu z hlediska míry nároků bude vyhovovat. U domácností, kde jsou všichni závislí na příjmu jednoho člena je ovšem změna zaměstnání z důvodu přílišné náročnosti značně

zátěžovou situací, takže tito živitelé se snaží vyrovnat se s daleko vyšší náročností než jsou ochotni akceptovat ostatní.

Manželství - partnerství

Výběr partnera se liší z hlediska pohlaví: pro ženy jsou důležité hodnoty a zájmy, zejména smysl pro rodinný život a výchovu dětí: „Partnera jsem si vybrala, protože měl zájem o rodinný život.“ nebo „Partnera jsem si vybírala podle společných zájmů.“ nebo „Partnera jsem si nevybírala, jednoho dne jsme se potkali v práci, povídali si a zjistili, že tak to chceme napořád. Imponoval mi smysl pro rodinu, úžasný vztah k dětem a v neposlední řadě víra.“ Dalším zmiňovaným kritériem při výběru partnera u žen byla sympatie, chování a zamilovanost: „Byl na první pohled sympatický.“ nebo „Potkali jsme se ve škole, moc se mi líbil.“ nebo „Vybrala jsem si ho, protože byl sympatický, imponoval mi (tehdy), podle toho jak se ke mě choval.“ nebo „Partnera jsem si vybrala, protože jsem do něj byla zamilovaná, přitahoval mě.“ nebo „S manželem se známe od dětství, byl jiný než ostatní.“

U mužů je při výběru partnera na prvním místě vzhled a určité charakteristiky či vlastnosti partnerky: „Vybíral jsem podle zevnějšku, podle postavení, vzdělání a zařazení do sociální skupiny. Svou roli sehrálo i doporučení od druhých.“ nebo „Partnerku jsem si vybral, protože se mi líbila. Pak jsme se lépe poznali a vyhovovali jsme si navzájem. Po roce a půl jsme se sestěhovali.“ nebo „Partnerku jsem si vybíral především podle vzhledu a povahových vlastností. Dalším důležitým faktorem byla stálost či věrnost, pravdomluvnost.“ nebo „Vodítkem při výběru partnerky byla krása a inteligence.“

Dalším kritériem pro výběr partnerky u mužů byly společné zájmy a vzájemné porozumění: „Partnerku jsem si vybral podle podobných zájmů a pohledu na svět.“ nebo „Neméně důležité bylo i souznění – podobné názory na život: aby chtěla mít rodinu, klidný život bez rozbrojů a stresů.“ nebo „Partnerky si vždy vybírám velmi intuitivně. K výběru přistupuji velmi emocionálně. Podstatné je pro mě porozumění v zásadních životních postojích ke světu a v podobných hodnotách a ve vzájemné úctě a respektu.“

Většina respondentů je s formou svého soužití spokojena. Diskutabilní je ale vztah mezi partnery bez ohledu na formu soužití, protože někteří uvádějí, že by to v tomto smyslu mohlo být lepší: „Jsem spokojen, jak kdy, mohlo by to být horší, mohlo by to být lepší. K větší spokojenosti by toho nemuselo být mnoho, ale není.“ nebo „Spokojenost je jak kdy.“

Dále se ukázalo, že někteří respondenti žijící v partnerství později uzavřeli nebo se chystají uzavřít sňatek: „Rok a půl spolu žijeme ve společné domácnosti. Jednou se chci ale oženit.“ nebo „Nejprve jsme spolu žili v partnerství. Partnerka si po ukončení školy vybrala

nastěhování se ke mně namísto bydlení u rodičů. Po třech letech společného soužití jsme chtěli mít spolu rodinu, a tak jsme se vzali. Manželství je více závazné, každý si nemůže jít svou cestou, pro pořízení dětí je to nutná věc. Manželství s dětmi má i daňové zvýhodnění. Po vstupu do manželství se oproti partnerství nic moc nezměnilo, pouze máme teď společný účet.“ nebo *„Bylo to dlouhé, než jsme se dali dohromady, ale je to přesně ten vztah, který jsme si oba přáli. V září plánujeme svatbu.“*

Výsledky korespondují s již provedenými reprezentativními výzkumy (Vymětalová, 2000). Muži oproti ženám při výběru partnera více preferují vzhled a určité rysy, ženy naopak společné hodnoty a zájmy. Též se ukázalo, že forma nesezdaného soužití je aplikována spíše na zkoušku, pro zjištění, nakolik jsou partneři pro vzájemné soužití kompatibilní. Tito partneři pak, pokud se oba rozhodnou pro to, mít spolu dítě, nebo krátce po jeho narození, uzavřou ve většině případů sňatek.

Rodičovství

Téměř všichni respondenti děti mají nebo je v budoucnu plánují mít. Nejvíce respondentů, kteří se rozhodli mít děti, jako důvody uvádějí, že mít děti je přirozené a že to patří k manželství. *„Děti k manželství patří.“* nebo *„Děti jsem vždy chtěla, byl to můj prvořadý zájem, zůstala jsem s nimi 5 let doma.“* nebo *„Mít děti bylo přání nás obou a rozhodovali jsme se víceméně spontánně.“* nebo *„Chceme mít děti, protože mít děti je v každém zakódované.“* nebo *„Prostě jsme je oba chtěli.“* Okrajově se vyskytly i důvody, že: *„Děti jsou pokračovatelé rodu.“* nebo *„Rozhodovali jsme se podle citu, chtěli je mít, bez nich je to špatný.“*

Dalším důvodem, proč mít děti, je iniciativa a touha jednoho z partnerů: *„Mít děti bylo iniciativou manželky, už od chození spolu o dětech uvažovali.“* nebo *„Žena vždy přišla s návrhem, že by jsme mohli mít a že by chtěla miminko. Já vždy souhlasil.“* nebo *„Nemáme žádné děti ani je neplánujeme, partner by děti chtěl, ale já ne.“*

V některých odpovědích se objevilo, že pro narození dětí je nejprve třeba splnění určitých podmínek, ať už časových, fyzických, bytových nebo kariérových. *„Děti jsme chtěli mít co nejdříve, první jsme měli ještě před získáním společného bytu.“* nebo *„Už před svatbou jsme mluvili o třech dětech. Chtěli jsme je co nejdříve, vzhledem k našemu věku (35 a 50 let).“* nebo *„Děti chceme nejdříve tak za pět let, protože partnerka ještě studuje.“* nebo *„Chtěl bych děti mít až si koupíme dům, asi za rok a půl.“* nebo *„Děti zatím nemáme, jednou bych chtěl mít tři, ale až po dokončení studia a získání solidního místa.“*

Zajímavé výsledky přinesl počet plánovaných dětí. Ti, co mají děti, většinou odpovídají, že jim stačí současný počet, protože mít další, by znamenalo výraznou zátěž: „*Máme dvě děti 6 a 10 let. Dvě děti nám ke štěstí stačí.*“ nebo „*Máme dvě dcery: 4 a 6 let. Další děti už z časových důvodů nechceme.*“ nebo „*Máme dvě děti (1 a 4 roky). Další neplánujeme, bylo by to složitější, náročnější, i finančně, partnerka by to hůř zvládala. Narušovalo by to víc život, byl by neklidnější a složitější, i z kulturních tradic (dvě děti je asi průměr).*“ nebo „*Máme dvě děti, 4 a 1 rok. Další děti neplánujeme.*“ nebo „*Máme tři děti: 4, 2 a 1 rok. Další neplánujeme, také vzhledem k věku. Víc dětí je větší starost, ale i radost.*“ nebo „*Máme dvoutměsíční dceru. Z miminka jsme nadšeni a plánujeme další tak do 2 až 3 let.*“

Téměř všichni respondenti, kteří děti nemají, je do budoucna plánují mít: „*Děti zatím nemáme, ale plánujeme je. Já bych chtěl tři, partnerka maximálně dvě.*“ nebo „*Zatím děti nemáme, ale plánujeme mít asi dvě.*“ nebo „*Nemám děti, ale přál bych si je mít dvě děti, nejlépe dcery.*“ nebo „*Děti zatím nemáme, jednou bych chtěl mít tři.*“

Všichni respondenti s dětmi jsou s nimi vcelku spokojeni přesto, že někdy je to obtížné. Největší přínos dětí vidí stejně respondenti bez dětí, jako respondenti s dětmi v tom, že přinášejí radost, obohacení a smysl života: „*Děti dávají maximum, radost, lásku, cit, zachování rodu (pocit že se to přenáší dál, kopie nebo spíš otisk sebe).*“ nebo „*Děti mi dávají obohacení života a pohled, jak se na svět dívá mladší generace.*“ nebo „*S dětmi jsme moc spokojeni, dávají nám všechno.*“ nebo „*Děti mi dávají obrovské uspokojení, radost, pocit štěstí, naplnění, smysl života.*“ nebo „*Jsou smyslem mého života a velká radost.*“ nebo „*Přínos dětí vidím v předávání zkušeností, radosti ze života, něco po mně zůstane.*“

Dále respondenti uvádějí, že jim děti naopak berou nebo je budou omezovat, co se týká větších obav, menší svobody a zkrácení volného času: „*Děti berou trochu volnosti, volného času a nevázanosti. Dále je tu strach o ně a strach o sebe, kdyby se něco stalo, že budou nezaopatřené.*“ nebo „*S dětmi jsem spokojená, akorát mi berou volný čas, ale nechápu to jako ztrátu.*“ nebo „*Berou čas, finance a energii.*“ nebo „*Spokojen jsem, i když někdy jde člověku hlava kolem apod. Berou osobní volno a sobecké zájmy, dávají náplň života a radost. Děti jsou to nejhezčí, co mohou dva lidé udělat, pokud se o ně řádně starají, vychovávají je s láskou a neberou je jako přítěž.*“ nebo „*Omezení, které narození dětí přinese, vidím v omezení v čase, v penězích a pracovních možnostech.*“

Odpovědi respondentů se rozcházejí se současným trendem nízké porodnosti v evropských zemích a u nás, kdy v minulém roce byla zaznamenána porodnost 1,4 dítěte na jednu ženu. Výběr samozřejmě není reprezentativní, ale z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi mají v současné době dvě až tři děti. Pokud mají jen jedno dítě, tak v budoucnu, podobně jako

respondenti bez dětí, celkem dvě až tři děti plánují. Důvody, proč respondenti děti mají, jsou spojeny s určitou tradicí a posláním člověka děti zplodit podobně, jak to znají ze svých rodin a automatického přenášení této tradice z generace na generaci.

Uváděný přínos dětí se částečně shoduje s výsledky výzkumu na toto téma (Mareš, 2002), kdy nejčastější přínos dítěte je zmiňován právě jako zdroje emocí, dále jako opory proti osamocení ve stáří, udržení kontinuity života a upevnění mezilidských vztahů v rodině. Přesto, že děti někdy zlobí, rozšiřují škálu různých obav o ně a přinášejí omezení svobody a volného času, jsou respondenty s dětmi i bez dětí vnímány značně pozitivně.

Rozdělení odpovědností a rolí v domácnosti

Výsledky ukázaly, že u domácností s dětmi, kde pracují oba, to funguje tak, že muž pouze vydělává a žena pracuje a stará se o domácnost a o děti nebo se o práci v domácnosti a péči o děti partneri spolu dělí: „Manžel vydělává a kryje větší část nákladů. Já musím zajistit většinu domácích prací a oprav.“ nebo „Oba pracujeme, manžel pracuje okolo baráku. Dělíme se v péči o domácnost i o děti.“ U dvoukariérových domácností bez dětí se většinou oba o činnosti v domácnosti dělí nebo střídají: „V současnosti pracujeme oba, o domácnost se staráme společně, úklid děláme napůl.“ nebo „Máme pronajatý byt a fungujeme napůl (50% na 50%) víceméně rozděleně. Vaříme a uklízíme na střídačku, žehlí více partnerka, pereme spolu.“ Nebo „Vždy je to na domluvě obou dvou, na momentální situaci. Hlavně o tom moc nepřemýšlet a dělat, co je potřeba. Vše se dělá pro druhého a pro dítě, proto je to emocionální záležitost.“

Při rozdělování činností v domácnosti se jako zodpovědnosti ženy jeví především činnosti jako péče o děti, praní žehlení, uklízení a zbytek prací v domácnosti, které nezastane muž: „Já dělám domácí práce a zbylý čas věnuji dětem.“ nebo „Manželka má na starosti praní a žehlení prádla a údržbu čistoty.“ nebo „Zbytek prací vykonávám já (uklízení, vysávání...). Volný čas trávíme podle toho, jak se dohodneme.“

Jako zodpovědnosti především muže se jeví činnosti jako správa rodinných financí, plánování volného času a technická údržba domácnosti, bytu či domu. V některých případech i vaření a pečení, především příprava večeře, mytí nádobí, nakupování, odvážení a vyzvedávání dětí: „Manžel vyzvedá děti ze školky a připravuje večeři, občas hlídá děti, provádí

technickou údržbu a stará se o rodinné finance.“ *nebo* „Já dělám nádobí, občas vaření. Dále plánuji volný čas tak, že navrhuji varianty a v polovině případů uspěji.“ *nebo* „Přítel nakupuje, občas vynese koš, většinou vaří a peče a z větší části zastává správu financí.“ *nebo* „Já se podílím na nákupu, luxování a mytí oken. Pro založení rodiny vytváříme zatím budoucí potenciál.“

Specifickým případem jsou domácnosti, kde se starají o malé děti a žena je v domácnosti nebo na rodičovské dovolené. Zde celkovou péčí o děti a domácnost ve většině případů zajišťuje žena, muž vydělává a podle svých možností doma vypomáhá: „*Matka se stará o rodinu, výchovu dětí a péči o ně. Otec je živitel a současně vychovatel. Podle časových možností se stará o rodinu, celkovou agendu, o domácnost, výchovu dětí, úklid kuchyně, o zábavu a volný čas jako organizátor aktivit.*“ *nebo* „*Manžel pracuje, já se starám o domácnost a o děti podle toho, jak rostou.*“ *nebo* „*Vzhledem k tomu, že jsem na mateřské dovolené, chod domácnosti (vaření, běžný úklid, prádlo, výchova dětí) mám na starost já. Manžel mi pomáhá s mytím nádobí a uspáváním dětí, pokud je večer doma. Vydělávání peněz je na něm. Běžné nákupy obstarává také manžel. Volný čas trávíme společně s ohledem na věk dětí, popřípadě si manžel bere děti, abych se mohla věnovat svým zájmům. Toto rozdělení rolí nám vyhovuje. Do zaměstnání zatím nastupovat nebudu.*“ *nebo* „*Dá se říci, že jsme klasická rodina. Maminka s dětmi doma, stará se o domácnost, o výchovu dětí píše úkoly apod. Otec rodinu zabezpečí finančně, podporuje maminku a pomáhá jí, když je doma. Udržuje technicky domácnost.*“ *nebo* „*Já vydělávám a partnerka dělá hodně práce v domácnosti. Já se jí snažím ve všem pomáhat. Volný čas jsme si vždycky organizovali společně, každý z nás přišel s nějakým nápadem jak a co, a to neměníme.*“

Některí respondenti uvádějí, že do rozdělení prací začleňují i děti, v závislosti na jejich věku. V některých domácnostech děti pomáhají na základě projevené ochoty, v dalších mají zadané pravidelné povinnosti: „*Děti pomáhají podle svých sil a chuti.*“ *nebo* „*Děti mi pomáhají, ale ne příliš spontánně, někdy je musím přitlačit výhrůžkou.*“ *nebo* „*Děti si sami uklízí pokojíček, chtějí pomáhat v kuchyni, ale ještě jsou dost malé, takže jim to nedovoluji.*“ *nebo* „*Řekla bych, že domácí záležitosti jsou spíše na mě, ale starší syn mi pomáhá v rámci svých možností.*“

Ukázalo se, že u rozdělení zodpovědností záleží na tom, zda je žena v domácnosti a muž pracuje nebo zda vydělávají oba. Dále hraje roli, jak náročné na čas mají zaměstnání. Kromě toho záleží na tom, zda v domácnosti mají děti a jak jsou staré, protože u malých dětí péče o ně zabere značné množství času. Naopak větší děti mohou doma i pomáhat. U domácností s

dětmi se o domácnost a děti stará většinou žena a muž spíše vypomáhá podle toho, jak mu to umožňuje jeho zaměstnání. Jako nejproblematictější vidím situaci, kdy žena po rodičovské dovolené jde znovu pracovat, protože musí dojít k přerozdělení povinností v domácnosti. Pro muže je často obtížné doma více přibrat si další povinnosti v domácnosti, protože si už zvykl na zaběhaný standard, který je pro něho obtížné měnit. U domácností bez dětí se oba partneři o činnosti v domácnosti dělí nebo se při jejich vykonávání střídají. Mezi činnostmi, které vykonávají spíše muži, patří správa rodinných financí a technická údržba domácnosti, bytu či domu. Ženy se naopak více starají o děti, perou, žehlí a uklízí. Mezi činnostmi, které dělají oba partneři, patří nakupování, vaření, mytí nádobí a plánování volného času.

Hospodaření s financemi

Ukázalo se, že v dvoukariérových domácnostech s dětmi, kde muž podniká, spravuje finance právě on: „*U nás spravuje rodinné finance manžel.*“ nebo „*Manžel vydělává, kryje větší část nákladů a spravuje finance.*“ U dvoukariérových rodin s dětmi, kde každý má své zaměstnání, spravují finance většinou společně: „*Ve věci financí v naší rodině rozhodujeme společně a naše fondy jsou společné.*“ V domácnostech s dětmi, kde manžel pracuje a žena je na rodičovské dovolené, rozhodují o financích většinou muž a žena společně: „*Finance máme společné, spravuji je já, ale rozhoduji s manželkou.*“ nebo „*Správa financí je společná, jen se vždy na začátku měsíce domluvíme, kam pojedeme a co koupíme, ale pak i příležitostně.*“ nebo „*Máme dva účty, tři platební karty a vybíráme si, jak kdo potřebujeme. Rovněž hotovost doma je společná a bereme si dle potřeby. Funguje to, nemáme problém. Řekneme si, vzal jsem si, vybral jsem si tolik a tolik.*“

Z výsledků dále vyplývá, že domácnosti bez dětí, žijící v manželství, využívají společný účet a finance většinou spravuje muž nebo rozhodují oba partneři společně: „*Správu financí mám na starosti já, peníze chodí na společný účet, manželka má k němu kartu. Já kartou platím výjimečně, v případě velkého nákupu nebo v případě nouze. Ženy nerozumí investování a většinou rozhazují, žena by neměla utratit více než vydělá a já to chci mít pod kontrolou.*“ U domácností bez dětí, kteří nejsou sezdání, většinou každý z partnerů hospodaří se svým příjmem a přispívá z něho na domácnost: „*Oba máme mzdu. Finance máme každý své, společné výdaje za elektřinu, plyn, nájem a nákupy dělíme.*“ nebo „*Vzhledem k současnému stavu každý vedeme své finance. Na krytí společných výloh, zatím malých, se podílíme oba stejným dílem.*“ nebo „*Pracujeme oba. Finance spravuje z větší části přítel.*“

Jako spoření využívají jak domácnosti s dětmi, tak domácnosti bez dětí bez rozdílu spořicí produkty se státní podporou, jako stavební spoření a navíc produkty, na které přispívá i

zaměstnavatel, jako penzijní připojištění a životní pojištění. Z úvěrových produktů využívají především hypotéky. Pojistné produkty využívají minimálně a většina se je snaží eliminovat na povinné minimum. Dvoustupňové rodiny s dětmi již mají děti větší a jejich finanční situace je lepší. Většinou splácí hypotéky a zbývající peníze se snaží investovat: „*Oba pracujeme. Máme hypotéku na barák a obvyklé pojištění jako domácnosti, auta a manžel má životní pojištění.*“ nebo „*Oba máme mzdu. Každý máme stavební spoření. Investujeme do nemovitostí, které pronajímáme. Máme hypotéku a velké dluhy, které splácíme, takže spíše šetříme. Z pojištění máme životní pojištění v rámci hypotéky. Se situací jsem spokojena, ale ještě jeden a půl roku budeme více finančně zatíženi, nemůžeme úplně rozhazovat.*“ nebo „*Zdroje příjmu jsou moje mzda a příjmy z podnikání manžela. Máme stavební spoření, platíme si penzijní připojištění. Z úvěrů splácíme hypotéku. Máme životní pojištění, pojištění majetku a automobilu. S pojištěním jsem spokojena, dává mi pocit jistoty.*“

nebo „*Naše příjmy jsou pouze mzdy. Investujeme do stavby domku (spoření). Rádi bychom si vzali nějaký rozumný úvěr, který bude v našich silách splácet. Máme oba životní pojištění.*“

U rodin s dětmi, kde muž vydělává a žena je na rodičovské dovolené je finanční situace horší, protože žijí z pouze jednoho platu. Také splácí hypotéku. Otázku bydlení většinou teprve řeší: „*Zdroje příjmu jsou plat ze zaměstnání a mateřská dovolená, trochu výnosy z majetku. Investuji do spoření, máme stavební spoření a teď do bydlení, stavíme dům. Z úvěrů máme hypotéku na dům, jinak nic. Pojištění máme jenom bytu a auta, jinak nic. Úroky ze spoření jsou malé, ale jinak jsem celkově spokojen.*“ nebo „*Příjem pochází z manželovy práce. Splácíme úvěry na rekonstrukci bytu. Máme pojištění domácnosti, životní, auta, protože je to nutnost.*“ nebo „*Manžel má příjem z podnikání v mechanizaci živočišné výroby a ze zemědělské farmy. Já mám mateřskou a přídavky. Já mám stavební spoření, včetně dětí, penzijní připojištění. Všichni máme životní pojištění, dále máme pojištěný majetek a koně. S finanční situací jsem spokojená, s různými pojištěními spíše ne, kromě pojištění majetku.*“ nebo „*Příjem máme jen mojí činností. Investovali jsme postupně něco do domácnosti, pak ojeté auto, dodávku na podnikání a teď snad do stavby domku. Mám životní pojištění - nic moc výnos. Pojištěnou mám jen dodávku, protože je denně v provozu a živí nás.*“ nebo „*Zdroje příjmu jsou vázané na úspěch v práci, takže některý měsíc, když dodám více klientů pro více firem, je peněz více. Některý měsíc, když se tolik nedaří, je jich méně, ale vždy to stačí na to, co chceme. Nemáme třeba vlastní bydlení, zatím bydlíme v dlouhodobém pronájmu. Do budoucna si chceme postavit nějaký dům a asi si na to někde půjčit. Mám životní pojištění.*“

Sezdaní bez dětí mají většinou vlastní bydlení, ale pokud chtějí do budoucna děti, musí k tomu vytvořit příslušné bytové a jiné podmínky, a proto spoří nebo si berou či uvažují o hypotéce: *„Zdroje příjmu jsou dva platy ze zaměstnání a malé dividendové příjmy. Investuji do bydlení a akcií. Stavební spoření je nevýhodné. Penzijní připojištění mám pouze proto, že na něj přispívá zaměstnavatel, jinak to považuji za vyhazování peněz, fondům nedůvěřuji. Z úvěrů chci pouze hypotéku, úvěry si neberu, protože mám peněz dost a na lichvu nepřispívám. Kreditní kartu nemám, protože bych se musel hlídat, abych neutrácel. Leasing nechci, protože klienti jsou nuceni do předražených oprav originálními součástkami v nedůvěryhodných autorizovaných servisech. Pojištění nechci, vždy se pojišťuji na nutné minimum.“*

Nesezdaní partneři většinou žijí v pronajatém bytě a spoří si do budoucna nebo utrácejí: *„Oba máme mzdu. Každý máme stavební spoření, úvěry nemáme, spíše šetříme. Z pojištění mám životní pojištění. S financemi jsem spokojen.“* nebo *„Můj příjem se skládá z příležitostných výdělků a podpory od rodičů. Nechceme zbytečně šetřit ani vydávat, když se s penězi nemanipuluje, tak se neztratí.“* nebo *„Příjem mám ze mzdy, přítel částečně fondy a akcie. Oba máme stavební spoření. Pojištění máme jenom auta a domácnosti a zákonné sociální a zdravotní. Jsem s tím spokojena a nevím, co na tom změnit. Časem, až mi bude 25 let, tak si zavedu penzijní připojištění.“*

Zcela odlišná je situace u svobodných, kteří žijí samostatně: *„Neumím hospodařit s penězi, ale léta už se snažím se to naučit. Vždy chci mít rezervu, abych nebyl na někom závislý. Co nemám rád, je půjčování si peněz, především půjčování si peněz na splátky. Mám na to, na co momentálně mám. Peníze nejsou v mém životě důležité, jsou pro to, abych nebyl na nikom závislý a měl na to, na co mít chci, ale jinak víc o nich nepřemýšlím.“*

V našem případě kromě dvoukariérových párů s dětmi využívají zcela společnou pokladnu především domácnosti, kde vydělává pouze muž a žena je v domácnosti nebo na rodičovské dovolené. Domácnosti s dětmi, kde vydělávají oba a manžel podniká, používají systém jednoho pokladníka. Taktéž je tomu u bezdětné domácnosti žijící v manželství. Domácnosti žijící v nesezdaném soužití využívají nezávislé hospodaření - každý za své nebo systém jediného pokladníka. Hospodaření s penězi respondentů z části odpovídá závěru výzkumu, který provedly Burgoyne, Reibstein, Edmunds a Dolman (2007). Z něho vyplývá, že ze vzorku 42 dvoukariérových domácností bez dětí používali partneři před svatbou minimálně (3 domácnosti) systém jednoho pokladníka. Nejčastěji respondenti používali částečnou společnou pokladnu (17 domácností) a hospodaření nezávisle na sobě – každý za své (17 domácností). Ukázalo se, že rok po svatbě se ztrojnásobil počet respondentů

využívajících zcela společnou pokladnu (z 5 na 15 domácností) a to především proto, že na tento systém přešli ti, kdo používali nezávislé hospodaření – každý za své. Počet domácností využívajících po svatbě systém jednoho pokladníka ještě poklesl (ze 3 na 1 domácnost). Největší odlišnost obou výzkumů vidím právě v daleko častějším používání systému jediného pokladníka u našeho vzorku.

Co se týče dalších investic, úvěrů a pojištění, tak se výrazně liší domácnosti bez dětí a domácnosti s dětmi. Tento rozdíl závisí především na tom, v jakém je domácnost vývojovém stádiu. Mladá domácnost nejprve prochází adaptačním obdobím, kdy se oba partneři sžívají a rozdělují si role a kompetence. Druhá fáze nastává po narození dítěte, kdy se pozornost partnerů zaměřuje především na péči o něj a potýkají se se zvládáním rodičovských rolí. Ve třetí fázi se rodina usazuje, protože se více už nerozrůstá a všechny děti jsou většinou dosud doma. Žena se vrací do zaměstnání a oba rodiče se plně podílí na výchově dětí (Šulová, 1998). Nesezdaní partneři bez dětí většinou žijí v pronajatém bytě nebo i v bytě patřícím jednomu z partnerů, spoří si do budoucna nebo utrácejí. Úvěry využívají minimálně. Mladé rodiny po nebo ještě před narozením dětí řeší většinou otázku bydlení, takže si pořizují úvěr na bydlení a spoří minimálně. Mají většinou pouze jeden příjem a vysoké výdaje. Domácnosti s většími dětmi splácí stále hypotéku, ale domácnosti mají již zařízení. Jejich příjem se většinou navyšuje o druhý plat a z tohoto důvodu mohou začít opět spořit a investovat.

Spotřeba

Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi utrácejí hodně za věci, které se týkají dětí, za výživu a hygienické potřeby: Nakupujeme co a kdy je potřeba, nedokážu to odhadnout, mění se to podle toho, z čeho děti vyrostou, jak se mění jejich nároky – škola, koníčky jako jízda na koni, hudební nástroje.“ *nebo* „Maximum výdajů máme za potraviny, hygienické potřeby a odívání dětí.“ *nebo* „Utrácíme za běžný chod domácnosti (bydlení, jídlo, ošacení).“ *nebo* „Snažím se pečovat o hygienu svou i celé rodiny a o zdraví.“ *nebo* „Utrácíme za životní potřeby, baví - nebaví - bez toho to nejde. Beru to jako daň za život v civilizované společnosti.“ *nebo* „Nejvíce utrácíme za potraviny, pleny a léky pro děti. Vzhledem k nízkému věku dětí nepředstavují náklady na vzdělání a kulturu velkou sumu.“ *nebo* „Utrácíme nejvíce asi za jídlo a provoz domácnosti.“ *nebo* „Za jídlo a bydlení utratíme nejvíce. Oblečení pro děti dostáváme od sestry po synovci.“ *Některé domácnosti uvádí i náklady za dopravu. U*

těchto nákladů záleží především na místě bydliště: „Hodně utratíme i za benzín, protože hodně cestujeme.“ *nebo* „Za dopravu platíme málo, jen nutné náklady (především MHD) Auto používáme jen na delší rodinné cesty.“ *nebo* „Vlastníme tři auta, což zatěžuje rodinný rozpočet, ale na malé vesnici je to nutnost.“ *Další náklady souvisí s bydlením:* „Nejvíce utratíme při stavbě domu.“ *nebo* „Významnou položkou je poplatek za elektřinu a mobilní telefony.“ *nebo* „Dost nás stojí topení přes zimu a elektřina.“ *nebo* „Za bydlení dáváme poměrně hodně, ale vystačíme na pokrytí všech nákladů. Teď jsme kupovali nějaké věci související s narozením dcery a v souvislosti s tím nás čeká ještě nákup nějakých věcí do domácnosti.“ *Nad rámec běžných výdajů utrácí ještě za následující zboží:* „Utrácíme jak za nezbytné zboží, tak za to, co nás baví jako knihy, CD, dříve jsme hodně cestovali a chodili na koncerty, teď méně.“ *nebo* „Nad rámec ostatních běžných výdajů asi utratím za knihy.“ *Na kulturu již většinou nezbyvá čas:* „Žijeme spíše úsporně (skromně), za kulturu málo, trochu víc za dovolenou (sportovní), zdraví kryto pojištěním povinným. Vnímám to uspokojivě, přiměřeně, kladně.“ *nebo* „Kulturu, zejména divadlo, stíhám jen občas.“

Respondenti bez dětí nejvíce utrácí za věci do domácnosti, oblečení, restaurace, vzdělávání, cestování, sport a kulturu: „Nejvíce utrácíme za jídlo (restaurace), pak za věci do domácnosti. Pak nejvíce za vzdělání (školné), oblečení, hygienu, dopravu (často autem). Peníze jsou od toho, aby se utrácely.“ *nebo* „Jeden až dvakrát do měsíce kultura (cokoliv). Za sport: jedenkrát týdně squash, fotbal. Doprava: auto nemáme, náklady za vlak, bus a MHD.“ *nebo* „Utrácím hodně za nájem, za obědy a večere v restauraci spíše s partnerkou, za cestování: doprava do práce a výlety, méně za sport a kulturu, především kino, angličtinu. Náklady vnímám jako v rozumné míře vzhledem k vlastnímu bydlení.“ *nebo* „Skoro vůbec nenakupuji. Nejvíce utrácím za kavárny, kde ale pracuji, setkávám se s lidmi, je to vlastně mé pracovní, ale také emocionální prostředí, miluji ten prostor. Dále utrácím za kulturu, za knihy, koncerty. Volný čas trávím pěší turistikou, v kavárně nebo delšími pobyty

v zahraničí nebo na cestách po Čechách.“ *nebo* „Utrácím za volnočasové aktivity, za kulturu, dělám si řidičák. Hygieně a péči o zdraví věnuji velkou pozornost.“

Nakupují většinou ženy, protože se starají o domácnost, někdy pomáhá s nákupem partner, zvláště, je-li prodejní místo pro ženu obtížně dostupné. „Nakupuji někdy sama, větší nákupy děláme společně s manželem.“ *nebo* „Běžný nákup obstarává manžel, nechodíme do super a hypermarketů, upřednostňujeme menší obchody. Nákupy oblečení jsou mojí radostí, je to nárazová sezónní záležitost. Děti oblékám v secondhandu, dospělí v obchodě. Nešetříme na obuvi. Vzhledem k tomu, že jsme zemědělci, část potravin (brambory, maso, mléko a mléčné výrobky, zelenina) máme z vlastních zdrojů, ulehčuje to rozpočtu.“ *nebo* „Menší nákupy v týdnu obstarávám já, větší asi jedenkrát týdně celá rodina společně.“ (žena). *nebo* „Jedenkrát za dva týdny nebo za týden děláme spolu větší nákup, jinak nakupujeme denně, abychom doplnili, co chybí.“ *nebo* „Nakupuji v obchodech nebo na internetu, nevyužívám podomní prodej. Kupuji kvalitní zboží po posouzení nabídky, za přijatelnou cenu.“

Otázku, zda respondenty nákup baví nebo nebaví nelze u žen jednoznačně zodpovědět, většinou záleží na nakupovaných komoditách. U mužů je většinou postoj k nakupování negativní: „Rozhodně mě to nebaví.“ (muž) „Nakupování mě baví, nakupujeme oba, ale stojí nás to hodně času. Jedenkrát za týden děláme větší nákup, jinak nakupujeme denně čerstvé pečivo. Já nakupuji oblečení z katalogů, protože nemám čas chodit po buticích.“ (žena) *nebo* „Nebaví mě kupování potravin, baví mě nákup sportovních věcí a odívání, zejména s dcerou.“ (žena) *nebo* „Nakupování mě nebaví, nejvíce nakupuji benzin do motorky, oblečení považuji za nutné zlo, kupuji si ho z diet na služebních cestách.“ (muž) *nebo* „Nejvíc utrácíme za jídlo (restaurace), pak za věci do domácnosti - baví nás to.“ (žena)

Ukázalo se, že jak domácnosti s dětmi tak i domácnosti bez dětí nejvíce nákladů vydávají za jídlo a za chod domácnosti. Zásadní rozdíl je v tom, že domácnosti bez dětí

utrácejí mnohem více za oblečení pro sebe, restaurace, vzdělávání, cestování, sport a kulturu, zatímco domácnostem s dětmi na tyto aktivity nezbývá tolik prostředků, protože značnou část nákladů vydávají na děti. Dále se prokázalo, že nakupují spíše ženy, ale někdy jim v nakupování pomáhá i partner. Je to z toho důvodu, že muži se nákupům spíše vyhýbají a oproti ženám je nakupování nebaví.

Volný čas

Z odpovědí respondentů vyplývá, že domácnosti s dětmi tráví svůj volný čas především společně nebo s širší rodinou, s přáteli a aktivitami spojenými s udržováním domácnosti. Dále zmiňují sport, ale ne v takovém množství, jak by si představovali.: „*Volného času, pokud je, si užíváme společně podle okolností a okamžitých nápadů.*“ nebo „*V týdnu věnuji každý den hodinu maximálně dvě dětem, spím maximálně 6 hodin denně. Každý víkend jezdíme na chalupu. Dovolenou jsme posledních pět let trávili na chalupě, nyní se snad dostaneme i k moři.*“ nebo „*Volný čas trávím v kruhu rodinném, péčí o děti, návštěvami rodiny. Dále sportem (méně než by chtěl) a občas s přáteli (mohlo by víc, bohužel se tak neděje). Víkendy to samé a zajišťování bydlení (zařizování domu). Aktivita odpovídají dříve řečenému, když to jde sport, ale ne v objemu, jaký by si představoval.*“ nebo „*Mnoho času věnuji dětem a uklízení o víkendu. Čas od času večírky s přáteli a společná sportovní aktivita s přáteli.*“ nebo „*Díky smyslu našeho života máme volného času velmi málo, v sezóně téměř žádný, na dovolenou jezdíme v zimě, v létě nárazově, vždy 1-2 dny. Nikdy nepracujeme v neděli, to je čas odpočinku, setkávání se s přáteli a příbuznými, čas jenž má manžel vyhrazený pro děti, je vždy spojený s návštěvou kostela, nepracujeme ani o hlavních církevních svátcích. Večery (pozdní), když děti spí, máme s manželem pro sebe, povídáme si u kávy, čteme, televizi pouštíme výjimečně. Pokud mám chvilku volného času, věnuji ho koním, psovi, malování*

četbě. Potýkáme se oba s nedostatkem spánku a času na sex. Říkám, když se mi líbí pohodlí spojené s dostatkem peněz, nenaříkám na málo volného času.“ nebo *„Volného času je minimum. Ale když, tak s rodinou na výlet. Jednou za rok s kamarády na vyjížďku na motorce, trochu spánku. O víkendu pracuji v sobotu doma, v neděli jsem s rodinou.“* nebo *„Nejraději odpočívám pasivně, čtením, posloucháním hudby, někdy také pracuji na zahrádce. Rádi jezdíme i s dětmi k rodičům, teď nejvíce času trávíme na stavbě RD.“* nebo *„Teď nám zabírá hodně času dcera. Dříve hodně výlety po celé republice. Dva roky jsme strávili na Novém Zélandu. Chodíme na alternativní kulturní akce a setkáváme se s přáteli na víkendových setkáních.“*

Dalším důležitým faktem je, jak vyplývá i z předchozích odpovědí, že rodiny s dětmi uvádějí, že se potýkají s nedostatkem volného času, zvláště pak u žen na rodičovské dovolené: *„Spokojenost je střední, ale při zvážení celkové situace člověk chápe, že to tak musí být, i když by to mohlo být lepší.“* nebo *„Co je to volný čas? Odpočívám v noci protože to potřebuji. Víkendy trávím podle situace - úklid, návštěvy, výlety, práce na dokončování zařízení bytu. S trávením času jsem někdy spokojena, někdy nespokojena.“*

Domácnosti bez dětí mají naopak volného času více a tráví jej především různými kulturními aktivitami, sportem, zálibami, vzděláváním a cestováním: *„V týdnu mám málo času navečer, podívám se na zprávy v TV, večere, internet, film v TV, knížka, časopis, jedenkrát týdně sport. O víkendu, pokud zůstávám v Praze, tak jdu do kina, uklízím, nakupuji nebo odpočívám. Pokud jsem mimo Prahu navštěvujeme oboje rodiče na střídačku nebo trávíme čas s přáteli. Dovolenu trávíme zatím pouze v ČR, letos asi pojedeme k moři, předtím studium.“* nebo *„Nejraději trávím volný čas u vody, dále výlety do měst společně, turistiku po horách a motorku sám. Mezi mé koníčky patří četba a odpočinek na motorce. Víkendy trávíme u rodičů nebo děláme jednodenní i vícedenní výlety. Jsem spokojený, když mám dost volna pro sebe. Společně trávené volnočasové aktivity mi připadají nudné, protože jsou málo akční.“* nebo *„Nevím, co je v mém případě volný čas. U psaní to jde těžko oddělit. Když píšu, tak píšu, když ne, tak je volno. Jiné je to u externích spoluprací, ale tam si přizpůsobím režim práce a odpočinku. Pracuji i na „dovolených“ vlastně velmi rád pracuji na cestách.“* nebo *„Trávím čas na společných akcích s kamarády a kamarádkami. Hraji na saxofon a klavír, hodně čtu. V létě jezdím na kole a v zimě lyžuji, hraji rekreačně fotbal.“* U domácností bez dětí byla únava a nedostatek volného času zmíněn pouze v jednom případě a to z důvodu značného časového vytížení v zaměstnání: *„Volný čas trávím málo, není čas, často jen televize a usnout (spánkem, a to hodně), občas ricochet. Víkendy v práci. Nejčastěji spím. Jsem nespokojená, protože bych chtěla více sportovat, ale časově to nestíhám.“*

Ukázalo se, že u trávení volného času je mezi domácnostmi s dětmi a domácnostmi bez dětí velký rozdíl. Domácnosti s dětmi tráví svůj volný čas především společně nebo s širší rodinou, s přáteli a aktivitami spojenými s udržováním domácnosti. Většina z nich vnímá, že má volného času málo a že nestíhá dělat všechny aktivity, kterými by se chtěli zabývat, především sport. Domácnosti bez dětí naopak vnímají, že mají volného času málo, pouze ojediněle a tráví jej oproti domácnostem s dětmi daleko více různými kulturními aktivitami, sportem, zálibami, vzděláváním a cestováním.

Smysl života

Domácnosti s dětmi jsou daleko více fixováni na rodinu a děti, což je pro ně zároveň nejčastěji smyslem života. Na dalším místě je úspěch v práci a v daleko menší míře pak následuje spokojený život a realizace zálib: „Mým smyslem života je práce, která mě trochu baví a rodinný život.“ *nebo* „Chci dosáhnout celkovou spokojenost, která souvisí s nejbližšíma, aby i oni byli spokojení a šťastní, aby se to obešlo bez katastrof. Pracovní úspěchy jsou pro mě středně důležité, práce není to hlavní. V zásadě se daří. Moje motto je dosáhnout celkové spokojenosti, blaženosti (nejen hédonistická, ale dobrý pocit z práce, z rodiny, ze vztahů, dlouhodobá spokojenost bez neštěstí); úspěchy v práci, úspěchy v rodině, žádné maximalistické očekávání, stačí přiměřeně.“ *nebo* „Smyslem života je pro mě zabezpečení dětí. Jinak stručně řečeno ´přežít ve zdraví´.“ *nebo* „Žiji pro svou rodinu, chci vychovat kluky. Snad se mi to daří, ostatní ukáže čas.“ *nebo* „Žiji pro rodinu, chci být šťastná a spokojená, být úspěšná v práci, mít zájmy, koníčky, což se celkem daří.“ *nebo* „Žiji pro rodinu, děti a manželku. Chci postavit dům, vydělat na to a udržet si práci. Zatím se to přiměřeně daří. Motto nemám, snad jen: ´Nikdy není tak špatně, aby nemohlo být hůř´.“ *nebo* „Chci se dobře postarat o své děti, aby byly v životě oba šťastní a také bych ráda našla sama sebe (což je nyní můj mottem).“ *nebo* „Žijeme pro radost ze života, chceme se radovat a také něco dokázat, ale ta radost v průběhu života převažuje.“

Domácnosti bez dětí jsou daleko více zaměřeni na úspěch v práci, uspokojování potřeb a zálib, ale také na v budoucnost založenou rodinu: „Mým životním cílem je spokojený život v manželství s dětmi asi v Praze v domečku nebo v bytě. Zatím jsem spokojen, mám pocit, že

jdu dobrou cestou.“ nebo „Žiji , protože si myslím, že život je to největší dobrodružství, má se žít naplno, ale také žít pro druhé.“

nebo „Chci si udělat výšku, najít dobré zaměstnání, které mě bude uspokojovat (finančně i duševně). Smyslem života je zplození potomstva, tedy chci rodinu a děti, ale až později (nejdříve VŠ).“ nebo „Chci dobře vykonávat standardní užitečné povolání. Jsem proti zbytečnému rozpitvávání společenských jevů. Mým mottem je být vyrovnaný, tvořivý a neztrácet čas malichernostmi.“ Někteří teprve smysl hledají: „Momentálně studuji knihy, abych našel smysl lidského bytí, Chtěl bych se posunout dál a získat zkušenosti, které mám získat a pochopit je pro další vývoj.“

Z výsledků vyplývá, že mezi domácnostmi bez dětí a domácnostmi s dětmi není rozdíl ve smyslu jejich života. Jediné, v čem se liší je pořadí toho, pro co obě skupiny žijí. Zatímco u domácností s dětmi je na prvním místě rodina a děti, u domácností bez dětí je na prvním místě zaměstnání. Zajímavé je, že ačkoliv někteří z respondentů jsou věřící, ať už jsou členy nějaké církve či náboženské společnosti nebo mají svou vlastní osobní víru, toto se v jejich odpovědích nijak neprojevovalo. Takže na základě odpovědí je možné konstatovat, že věřící i nevěřící respondenti si jsou ve vnímání smyslu svého života velmi podobní.

3.3.5. Shrnutí

Na základě výsledků můžeme udělat závěr, že respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí hůře vnímají svou současnou situaci, ale přesto jsou spokojeni a vnímají svůj život optimisticky. Vnímání práce závisí na tom, nakolik se respondenti v práci realizují, jaký je pracovní kolektiv a jaká je za práci odměna. Dále závisí na pohlaví a počtu dětí. O domácnost a děti se starají především ženy, pro které je obtížné skloubit práci a domácnost. Pokud se jim to podaří, přináší jim to pocit úspěšnosti. Většina respondentů bez ohledu na to, zda mají nebo nemají děti, vnímá nároky jako vysoké nebo nadprůměrné, ale jsou s tím smířeni a snášejí je dobře, protože je berou jako nutnost. Vnímání nároků na výkon je závislé na tom, jak náročnou práci vykonávají a nakolik se dokáží s nároky vypořádat.

Při výběru partnera muži oproti ženám více preferují vzhled a určité rysy, ženy naopak společné hodnoty a zájmy. Forma nesezdaného soužití je aplikována spíše na zkoušku, pro zjištění, nakolik jsou partneři pro vzájemné soužití kompatibilní. Respondenti s dětmi mají v současné době dvě až tři děti. Pokud je dosud nemají, tak v budoucnu celkem dvě až tři děti

plánují. U domácností s dětmi se o domácnost a děti stará většinou žena a muž spíše vypomáhá podle toho, jak mu to umožňuje jeho zaměstnání. U domácností bez dětí se oba partneři o činnosti v domácnosti dělí nebo se při jejich vykonávání střídají. Mezi činnostmi, které vykonávají spíše muži, patří správa rodinných financí a technická údržba domácnosti, bytu či domu. Ženy se naopak více starají o děti, perou, žehlí a uklízí. Mezi činnostmi, které dělají oba partneři, patří nakupování, vaření, mytí nádobí a plánování volného času. Společné hospodaření s financemi využívají především dvoukariérové domácnosti s dětmi a domácnosti, kde vydělává pouze muž a žena je v domácnosti na rodičovské dovolené. Systém jednoho pokladníka využívají domácnosti s dětmi, kde vydělávají oba a manžel podniká a bezdětné domácnosti žijící v manželství. Domácnosti žijící v nesezdaném soužití využívají nezávislé hospodaření - každý za své nebo systém jediného pokladníka. Co se týče dalších investic, úvěrů a pojištění, tak se výrazně liší domácnosti bez dětí a domácnosti s dětmi. Velkou roli zde hraje v jakém je domácnost vývojovém stádiu. Domácnosti s dětmi i domácnosti bez dětí nejvíce nákladů vydávají za jídlo a domácnost. Zásadní rozdíl mezi nimi je v tom, že domácnosti bez dětí utrácejí mnohem více za oblečení, restaurace, vzdělávání, cestování, sport a kulturu, zatímco domácnostem s dětmi na tyto aktivity nezbyvá tolik prostředků, protože značnou část nákladů vydávají na děti. Nakupují spíše ženy někdy společně s partnerem. Muže oproti ženám nakupování nebaví.

V trávení volného času je mezi domácnostmi s dětmi a domácnostmi bez dětí velký rozdíl. Domácnosti s dětmi tráví svůj volný čas především společně nebo s širší rodinou, s přáteli a aktivitami spojenými s udržováním domácnosti. Domácnosti bez dětí jej tráví oproti domácnostem s dětmi daleko více různými kulturními aktivitami, sportem, zálibami, vzděláváním a cestováním. U domácností bez dětí a domácností s dětmi není rozdíl ve smyslu jejich života. Jediné, v čem se liší, je pořadí toho, pro co obě skupiny žijí. Zatímco u domácností s dětmi je na prvním místě rodina a děti, u domácností bez dětí je na prvním místě zaměstnání.

3.3.6. Diskuse

Největší nedostatek tohoto výzkumu vidím v tom, že byl tázán pouze jeden z partnerů v domácnosti a nikoliv oba, což může vést ke zkresleným odpovědím, které není možné ověřit. Kirchler (1997) upozorňuje, že společné rozhodnutí partnerů vychází z jednání mezi partnery, které může být jak kongruentní, tak konfliktní. Proto pro zachycení dynamiky rozhodování v domácnostech je třeba zkoumat ji v přirozeném prostředí a tomuto požadavku

vyhovují zejména deníkové postupy týkající se stanovených časových úseků a skutečností zaznamenávající interakční procesy mezi partnery.

Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum, výsledky nelze nijak zobecňovat. Většina výsledků koresponduje s oběma předchozími výzkumy. Fakt, že většina respondentů bez dětí plánuje v budoucnu mít dvě až tři děti je zapříčiněna nereprezentativním výběrem respondentů.

4. Shrnutí

Orientace jedinců ve výkonové společnosti je charakterizována jako tendence posuzovat všechny činnosti z hlediska úspěchu, jenž je vnímán jako dosažení co nejvyšších výdělků, za které si člověk bude moci pořídit nadstandardní bydlení, vůz, spotřební zboží a trávení volného času. Od toho se odvíjí i prestiž jedinců ve společnosti. (Velký sociologický slovník, 1996). Tento závěr prokázaly i výsledky mých výzkumů, kde bylo zkoumáno, jak respondenti vnímají osobní pohodu, práci, tlak na výkon, partnerství a rodičovství, chod domácnosti a způsob trávení volného času.

4.1. Osobní pohoda

Ve vnímání životní situace výsledky jednoznačně neprokázaly statisticky významný rozdíl mezi domácnostmi bez dětí a domácnostmi s dětmi. V prvním výzkumu výsledky sice naznačily, že více respondentů s dětmi než respondentů bez dětí vnímá svou životní situaci hůře, cítí se být chudšími, hůře se uplatňuje v životě, má obavy z budoucnosti, ale nebyly statisticky prokázány. Druhý výzkum do jisté míry potvrzuje předchozí závěry, protože více respondentů s dětmi (3,2%) oproti respondentům bez dětí (1,6%) označilo peníze a sociální jistoty jako prostředek k vyrovnání se s nároky výkonové společnosti. Rozdíl je však opět statisticky těžko průkazný, protože se pohybuje pod hranicí statistické chyby.

Dále druhý výzkum ukázal, že respondenti s dětmi využívají k vyrovnání se s nároky daleko více vztahy s druhými. Rodinu a její členy uváděli respondenti s dětmi dva a půl krát více než respondenti bez dětí. U přátel to bylo přibližně stejné, i když u respondentů s dětmi mírně převažovali. Kategorii zdraví kterou označilo 2,3% všech respondentů, 1,2% respondentů s dětmi a pouze 0,4% respondentů bez dětí. Kategorie sex, alkohol, káva a cigarety, kterou označilo 3,3% všech respondentů, naopak převažovala u respondentů bez dětí (4,8%) oproti respondentům s dětmi (2,4%). Tyto výsledky jsou však opět pod hranicí statistické chyby.

Třetí výzkum ukázal u obou skupin spokojenost se současnou životní situací. Jako rizikové se projevilo u žen s více dětmi to, že téměř všechny uvádějí, že mají obavy o zdraví manžela nebo svých dětí a cítí se unaveny. Muži s více dětmi jsou zase hodně vytížení v práci a snaží se najít si alespoň trochu času na rodinu. U respondentů bez dětí nebo s jedním dítětem není, co se týče pohlaví, větší rozdíl ve vnímání životní situace. Jsou spokojeni se svou finanční nezávislostí a dále se to odvíjí podle toho, zda se realizují v práci a jsou spokojeni se vztahem

s partnerem. Pokud se v práci nerealizují nebo nejsou spokojeni se vztahem nebo osobním životem, pak se to negativně odráží na jejich celkové spokojenosti.

4.2. Práce

První výzkum ukázal, že respondenti bez dětí se v práci realizují, orientují se spíše na to, aby dobře vykonávali zadané úkoly, stanovují si priority, dávají důraz na kvalitu a dodržování termínů. Respondenti s dětmi naopak berou spíše práci jako nutnost a orientují se na rozvoj svých schopností, jsou motivováni spíše zajímavostí práce. Mají rádi spíše pohodu a je jim nepříjemný tlak na kvalitu, dodržování termínů a obtížnější úkoly. Dále se ukázalo, že respondenti bez dětí jsou více orientováni na dosahování výsledků v rámci zaměstnání, kde výsledek ovlivňuje především souhra celého týmu a vedení týmu ze strany jeho vedoucího. Respondenti bez dětí si naopak zakládají především na svých individuálních schopnostech a tak oceňují hlavně individuální výkon. Tyto rozdíly však nebyly statisticky prokázány.

Druhý výzkum ukázal, že více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi označilo práci a zaměstnání jako způsob vyrovnání se s nároky výkonové společnosti. Dále se ukázalo, že téměř dvojnásobný počet respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi označil sebezdokonalování a sebevzdělávání jako způsob, jak se s nároky výkonové společnosti vyrovnat. To ovšem v jistém smyslu odporuje závěrům prvního výzkumu, kde se ukázalo, že respondenti bez dětí jsou více zaměřeni na dosažení kariéry v zaměstnání a respondenti s dětmi na zdokonalování svých schopností a seberealizaci v případě, že mají podporu své rodiny.

Třetí výzkum ukázal, že vnímání práce závisí na tom, nakolik se respondenti v práci realizují, jaký je pracovní kolektiv a jaká je za práci odměna. Dále vnímání práce závisí na pohlaví a počtu dětí. O domácnost a děti se starají především ženy, pro které je obtížné skloubit práci a domácnost. Pokud se jim to podaří, přináší jim to pocit úspěšnosti. Dále vyplývá, že ženy s dětmi raději pracují samostatně, aby si mohly svou práci samy organizovat, což koresponduje s výsledky prvního výzkumu. Specifickou skupinu tvoří ženy na rodičovské dovolené. Ty se cítí úspěšnými, protože se starají o děti a mají dobrý pocit z plodů jejich výchovy. Naopak jim vadí stereotypní rutina.

4.3. Výkon

První výzkum statisticky prokázal, že více respondentů s dětmi oproti respondentům bez dětí se cítí být celkově přetíženo. Druhý výzkum toto potvrdil, protože více respondentů s dětmi

než respondentů bez dětí využívá odpočinek a spánek, aby se vyrovnali nárokům dnešní společnosti. Výsledky ukázaly, že oproti jiným strategiím, jak se s nároky vyrovnat, nejvíce pomáhají vztahy s druhými lidmi, zejména rodina a přátelé, což potvrdilo téměř 43% všech respondentů. Mladí lidé se ve větší míře v porovnání s celou populací domnívají, že vyrovnat se s nároky jim pomáhají určité osobní vlastnosti, rysy či charakteristiky, přičemž respondenti s dětmi využívají těchto osobních vlastností více oproti respondentům bez dětí (15,2% oproti 11,2%). Dále se ukázalo, že téměř desetina (9,3%) všech respondentů uvedla, že neví, co konkrétně jim pomáhá se s nároky dnešní společnosti vyrovnat, z toho 8,0% respondentů bez dětí a 7,6% respondentů s dětmi. Třetí výzkum ukázal, že většina respondentů bez ohledu na to, zda mají nebo nemají děti, vnímá nároky jako vysoké nebo nadprůměrné, ale jsou s tím smířeni a snáší je dobře, protože je berou jako nutnost. Někdy však nároky na výkon zasahují do partnerského života či rodinného života. Vnímání nároků jako vysokých není závislé tolik na tom, zda respondenti mají či nemají děti, ale jak náročnou práci vykonávají a nakolik se dokáží s nároky vypořádat.

4.4. Partnerství a rodičovství

Partnerství a rodičovství bylo zkoumáno v rámci třetího výzkumu, který ovšem nebyl reprezentativní, takže výsledky nelze zobecnit. Prokázal se již známý poznatek, že muži oproti ženám při výběru partnera více preferují vzhled a určité rysy, ženy naopak společné hodnoty a zájmy zejména smysl pro rodinný život a výchovu dětí. Většina respondentů je s formou svého soužití spokojena. Též se ukázalo, že forma nesezdaného soužití je aplikována spíše na zkoušku, pro zjištění, nakolik jsou partneři pro vzájemné soužití kompatibilní, protože někteří respondenti žijící v partnerství později uzavřeli nebo se chystají uzavřít sňatek. Výzkum však ukázal určitou nespokojenost se vztahem mezi partnery bez ohledu na formu soužití, protože někteří respondenti uvedli, že by to v tomto smyslu mohlo být lepší. Ohledně rodičovství se odpovědi respondentů rozcházejí se současným trendem nízké porodnosti, protože z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi mají v současné době dvě až tři děti. Pokud mají jen jedno dítě, tak v budoucnu, podobně jako respondenti bez dětí, celkem dvě až tři děti plánují. Důvody, proč respondenti děti mají, jsou spojeny s určitou tradicí a posláním člověka děti zplodit podobně, jak to znají ze svých rodin a automatického přenášení této tradice z generace na generaci. Nejčastější přínos dítěte je spatřován právě jako zdroj emocí, dále jako opora proti osamocenosti ve stáří, udržení kontinuity života a upevnění mezilidských vztahů v rodině. Přesto, že děti někdy zlobí, rozšiřují škálu různých obav o ně a

přinášejí omezení svobody a volného času, jsou respondenty s dětmi i bez dětí vnímány značně pozitivně.

4.5. Chod domácnosti

Chod domácnosti byl zkoumán v rámci třetího výzkumu a zaměřil jsem se v něm především na rozdělení zodpovědností, hospodaření s financemi a spotřebu domácnosti. Ukázalo se, že u rozdělení zodpovědností záleží na tom, zda je žena v domácnosti a muž pracuje nebo zda vydělávají oba. Dále hraje roli, jak náročné na čas mají zaměstnání. Kromě toho záleží na tom, zda v domácnosti mají děti a jak jsou staré, protože u malých dětí péče o ně zabere značné množství času. Naopak větší děti mohou doma i pomáhat. U domácností s dětmi, kde pracují oba, to funguje tak, že muž pouze vydělává a žena pracuje a stará se o domácnost a o děti nebo se o práci v domácnosti a péči o děti partneři spolu dělí. Při rozdělování činností v domácnosti se jako zodpovědnosti ženy jeví především činnosti jako péče o děti, praní žehlení, uklízení a zbytek prací v domácnosti, které nezastane muž. Jako zodpovědnosti především muže se jeví činnosti jako správa rodinných financí, plánování volného času a technická údržba domácnosti, bytu či domu. V některých případech jsou to i vaření a pečení, především příprava večeře, mytí nádobí, nakupování, odvážení a vyzvedávání dětí. Specifickým případem jsou domácnosti, kde se starají o malé děti a žena je v domácnosti nebo na rodičovské dovolené. Zde celkovou péčí o děti a domácnost ve většině případů zajišťuje žena, muž vydělává a podle svých možností doma vypomáhá.

U hospodaření s financemi v rámci domácnosti se ukázalo, že kromě dvoukariérových párů s dětmi využívají zcela společnou pokladnu především domácnosti, kde vydělává pouze muž a žena je v domácnosti nebo na rodičovské dovolené. Domácnosti s dětmi, kde vydělávají oba a manžel podniká, používají systém jednoho pokladníka. Taktéž je tomu u bezdětné domácnosti žijící v manželství. Domácnosti žijící v nesezdaném soužití využívají nezávislé hospodaření - každý za své nebo systém jediného pokladníka. Co se týče investic, úvěrů a pojištění, tak se výrazně liší domácnosti bez dětí a domácnosti s dětmi. Tento rozdíl závisí především na tom, v jakém je domácnost vývojovém stádiu. Nesezdaní partneři bez dětí většinou žijí v pronajatém bytě nebo i v bytě patřícím jednomu z partnerů, spoří si do budoucna nebo utrácejí. Úvěry využívají minimálně. Mladé rodiny po nebo ještě před narozením dětí řeší většinou otázku bydlení, takže si pořizují úvěr na bydlení a spoří minimálně. Mají většinou pouze jeden příjem a vysoké výdaje. Domácnosti s většími dětmi

splácí stále hypotéku, ale domácnosti mají již zařízené. Jejich příjem se většinou navyšuje o druhý plat a z tohoto důvodu mohou začít opět spořit a investovat.

U spotřeby domácnosti se ukázalo, že jak domácnosti s dětmi tak i domácnosti bez dětí nejvíce nákladů vydávají za jídlo a chod domácnosti. Zásadní rozdíl je v tom, že domácnosti bez dětí utrácí mnohem více za oblečení pro sebe, restaurace, vzdělávání, cestování, sport a kulturu, zatímco domácnostem s dětmi na tyto aktivity nezbývá tolik prostředků, protože značnou část nákladů vydávají na děti. Dále se prokázalo, že nakupují spíše ženy, ale někdy jim v nakupování pomáhá i partner. Je to z toho důvodu, že muži se nákupům spíše vyhýbají a oproti ženám je nakupování nebaví.

První výzkum zkoumal postoj k penězům a výsledky prokázaly, že respondentům bez dětí i respondentům s dětmi vadí, když mají peněz málo, přičemž nejméně to vadí respondentům se dvěma dětmi. Dále respondenti, když mají peníze, spíše je utratí, přičemž nejvíce utrácí respondenti se třemi a více dětmi a nejméně respondenti s jedním dítětem. U respondentů se dvěma dětmi je podobná tendence jako u bezdětných. Mezi oběma skupinami se neprojevil statisticky významný rozdíl mezi skupinami v tom, že pracují pouze proto, že je to jediný způsob, jak získat peníze. Respondenti bez dětí o něco více s tímto výrokem souhlasí (rozdíl 3%). Dále z výsledků vyplývá společná tendence pro obě skupiny spíše peníze utrácet a spotřebovávat než šetřit, což odpovídá celkové náladě ve společnosti a vysoké zadluženosti domácností.

4.6. Volný čas

První výzkum ukázal, že ve všední den respondenti bez dětí tráví o 1,3 – 2,1 hodiny více času v zaměstnání a o 0,4 – 0,8 hodiny více času s přáteli bez rodiny. Naopak respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí tráví ve všední den o 0,6 - 1,1 hodiny více při údržbě domácnosti. O víkendu respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi tráví o 1,3 – 2 hodiny více času pouze s partnerem. Respondenti bez dětí a se dvěma dětmi tráví o víkendu o přibližně hodinu více času pouze s přáteli bez rodiny oproti respondentům s jedním a se třemi a více dětmi. Dále respondenti bez dětí a se dvěma dětmi tráví spánkem o víkendu o půl hodiny více oproti respondentům s jedním dítětem a o dvě hodiny více oproti respondentům se třemi a více dětmi. Mezi respondenty s dětmi a bez dětí se neprojevil statisticky významný rozdíl v času stráveném denně spánkem ve všední den (7,2 hodin), prací doma při údržbě domácnosti o víkendu (2,8 hodiny), zaměstnáním či výdělečnou činností o víkendu (1,5 hodiny), samostatným hobby ve všední den a o víkendu (1 resp. 1,5 hodiny), pouze s partnerem ve všední den (1,4 hodiny), zábavou bez rodiny ve všední den (0,8 hodiny), prací doma pro zaměstnavatele ve všední den a o víkendu (0,4 resp. 0,5 hodin). Pokud porovnáme výsledky u domácností s dětmi právě podle počtu dětí, jeví se jako optimální mít dvě děti a nejnevýhodnější mít tři a více dětí. Domácnosti se dvěma dětmi oproti domácnostem s jedním a třemi a více dětmi tráví ve všední den nejvíce času v zaměstnání. O víkendu tráví více času s přáteli bez rodiny a jejich doba spánku se dokonce vyrovná době spánku domácností bez dětí. Oproti domácnostem s jedním dítětem tráví stejný čas při údržbě domácnosti ve všední den, ale méně času o víkendu pouze s partnerem. Tato zjištění lze vysvětlit tím, že mít dvě děti není tak náročné na čas, jako mít pouze jedno či tři a více dětí. Pokud je starší dítě již větší, že je schopno se postarat o mladšího sourozence, a mladší se již osamostatnilo a nevyžaduje bezprostřední péči matky, zabaví se hraním spolu a nepotřebují tolik péče a pozornosti rodičů, jako je tomu v případě domácnosti s jedním dítětem. Zvládání chodu domácnosti je o něco obtížnější, ale užitek z toho, že se oba sourozenci spolu zabaví to podle mého názoru nepřeváží. Náklady na domácnost jsou o něco vyšší, ale snižují se tím že sourozenci po sobě různé věci dědí. U domácností se třemi a více dětmi se období, kdy se sourozenci spolu zabaví prodlužuje o čas, až se všechny nejmladší děti osamostatní, takže jsou schopny hrát si samy se staršími sourozenci bez pozornosti rodičů. Zvládání chodu domácnosti je také obtížnější a náklady jsou vyšší v porovnání s domácnostmi s jedním a dvěma dětmi.

Druhý výzkum ukázal, že jako nejrozumnější záliby a koníčky využívají jako strategii vyrovnání se s nároky dnešní společnosti více respondenti s dětmi (5,6%) oproti respondentům bez dětí (3,4%). U sportu je to zase naopak, protože ten využívají více respondenti bez dětí (8,0%) oproti respondentům s dětmi (7,2%). Kulturní aktivity mezi něž patří poslech hudby, četba knih, ale též sledování televize, poslech rozhlasu, návštěva divadla či kina využívají respondenti do 40 let využívají méně (5,2% resp. 5,6%) v porovnání s celou populací (7,4%). Přírodu označilo 4,0% respondentů s dětmi a pouze 2,4% respondentů bez dětí. Rozdíly jsou však opět pod hranicí statistické chyby.

Třetí výzkum ukázal, že domácnosti s dětmi tráví svůj volný čas především společně nebo s širší rodinou, s přáteli a aktivitami spojenými s udržováním domácnosti. Většina respondentů s dětmi vnímá, že má volného času málo, zvláště pak ženy na rodičovské dovolené, a že nestíhá dělat všechny aktivity, kterými by se chtěli zabývat, především sport. Domácnosti bez dětí naopak pouze ojediněle vnímají, že mají málo volného času. Tráví jej oproti domácnostem s dětmi daleko více různými kulturními aktivitami, sportem, zálibami, vzděláváním a cestováním.

Smysl života

Otázkou, jak vidí domácnosti svůj smysl života, se zabýval především třetí výzkum. Z výsledků vyplývá, že domácnosti bez dětí a domácnosti s dětmi se liší pouze v pořadí toho, pro co obě skupiny žijí. Zatímco u domácností s dětmi je na prvním místě rodina a děti, u domácností bez dětí je na prvním místě zaměstnání. Zajímavé je, že ačkoliv někteří z respondentů jsou věřící, ať už jsou členy nějaké církve či náboženské společnosti nebo mají svou vlastní osobní víru, toto se v jejich odpovědích ohledně smyslu života nijak neprojevalo. Podobně to dopadlo u druhého výzkumu, protože náboženství a víru v boha označilo jako prostředek k vyrovnání se s nároky výkonové společnosti pouze 1,2% respondentů bez dětí a 0,8% respondentů s dětmi.

Diskuse

Z výsledků všech tří výzkumů vyplývá, že pokles porodnosti a sestupující trend počtu dětí v domácnostech může být zapříčiněn zvýšenými nároky dnešní výkonové společnosti na domácnosti, především nároky v zaměstnání a nastaveném životním stylu, ale nebylo to staticky prokázáno. Národní zpráva o rodině (2004) sice uvádí, že jako materiálně výhodnější se jeví formy života bez dětí, ale postoje mladých lidí k faktu mít děti se jeví jinak. Z výsledků třetího výzkumu vyplývá, že respondenti s dětmi i bez dětí plánují mít v budoucnu

celkem dvě až tři děti. Výběr samozřejmě není reprezentativní, ale tento fakt koresponduje s výzkumem Hamplové (2000), který zjišťoval kolik dětí respondenti v budoucnu plánují mít. Ukázalo se, že plánovaná bezdětnost je na velmi nízké úrovni (každý třicátý muž a každá šedesátá žena), průměrný plánovaný počet dětí se pohyboval něco málo přes 2 děti a objevil se dost vysoký podíl respondentů plánujících 3 a více dětí (každý šestý muž a každá sedmá žena). Ideál dvou dětí, který stále prostupuje napříč českou populací vysoko převažoval (72% respondentů). Podle výzkumu Šalamounové (2006) chce mít dítě sedm respondentů z deseti, nejčastěji plánovaný počet jsou dvě děti. Pouze každý desátý bezdětný respondent do 30 let plánuje zůstat bezdětným. K podobným závěrům došel i australský reprezentativní výzkum z roku 2004, který zkoumal, podle čeho se mladí lidé rozhodují, zda mít děti (<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport11/summary.html>, staženo prosinec 2007). Nemít děti plánovalo pouze 7 až 8% procent mužů a žen.

Důvody, proč respondenti děti mají, jsou podle mého výzkumu spojeny s určitou tradicí a posláním člověka děti zplodit podobně, jak to znají ze svých rodin a automatického přenášení této tradice z generace na generaci. Z tohoto hlediska se ukazuje, že oproti rozhodování na základě racionální volby zde podle odpovědí respondentů hraje daleko větší roli volba zvyková. To koresponduje s tím, co uvádí Bourdieu (podle Mareše, 2003, str. 76): „V principu reprodukčních strategií nestojí žádný vědomý a racionální záměr, ale dispozice habitu, který má tendenci spontánně reprodukovat podmínky své vlastní produkce.“ Hypotéza, že podstatná část mladých lidí bere děti jako faktor snižující životní úroveň, se tedy nepotvrdila, protože děti jsou podle výsledku mého výzkumu brány jako smysl života a samozřejmost. Mít děti ve výkonové společnosti sice snižuje určitým způsobem životní šance a potažmo životní standard, ale mladé domácnosti o tom zpočátku neuvažují. Naopak rodina je brána jako zázemí, které výrazně pomáhá se s nároky výkonové společnosti vyrovnat. To znamená, že k rozhodnutí pro bezdětnost většinou mladé lidi vedou skutečnosti a podmínky, které jim postupně život přináší. To koresponduje s výsledky výzkumu Pikálkové (2003), že ženy s vysokoškolským vzděláním ve věku 18 – 29 let relativně často plánovaly mít tři děti, ale s přibývajícím věkem jejich podíl klesal a ve věkové skupině 30 – 44 let již chtěla mít tři děti méně než polovina z původního počtu. Naopak s rostoucím věkem stoupal podíl žen s vysokoškolským vzděláním, které chtěly mít jen jedno dítě. Souhlasím proto s Rabušicem (2006, str. 79), že „výsledný počet dětí v rodině je dán nikoliv jasným plánem a představou na počátku rodinné dráhy, nýbrž je výsledkem sekvenčního rozhodování, kdy partneři zvažují svou životní situaci po narození dítěte a teprve na tomto základě se rozhodují pro dítě další a pak ještě jedno atd.“ K podobným závěrům došel i

výzkum Kuchařové (2003), jenž upozorňuje na důležitost, jak pozitivně bude hodnocen dopad narození prvního dítěte na rodinu a podle toho se pak rozhodne, zda bude naplněn počet plánovaných dětí. Australský výzkum (<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport11/summary.html>, staženo prosinec 2007), ještě poukazuje na další faktory a uvádí, že ačkoliv mladí lidé děti plánují, závisí jestli je nakonec budou mít na splnění následujících dvou podmínek: zda si najdou stálého a kompatibilního partnera a budou mít zajištěný odpovídající pravidelný příjem. U nás ještě hraje velmi důležitou roli podmínka mít zajištěné odpovídající bydlení (Hamplová, 2000; Soukupová II, 2007).

To znamená, že se nepotvrdil předpoklad, že při rozhodování, zda mít děti, mají vliv zejména oblasti faktorů na makroúrovni, kterými jsou podpora ze strany státu a ekonomické podmínky. Ukázalo se, že daleko větší vliv mají oblasti na mikroúrovni, tedy kompatibilita partnerů a hodnoty, především vzory z rodiny.

5. Závěr

Jak vyplývá z úvodu, tématem mé disertační práce byly vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti. Abych mohl tak rozsáhlé téma nějak uchopit, zúžil jsem tuto širokou problematiku na zkoumání rozdílů mezi mladými domácnostmi s dětmi a mladými domácnostmi bez dětí, které by mohly mít vliv na jejich rozhodování, zda mít či nemít děti. Přestože jsem se pokusil všechny zkoumané aspekty popsat, jsem si vědom toho, že jsem mnohé vysvětlil pouze heslovitě a mnohé pominul.

Středem mého zájmu bylo popsání současné situace fungování domácnosti s ohledem na nároky, jež na ně klade dnešní výkonová společnost. Dále jsem se snažil podchytit některé rozdíly mezi domácnostmi bez dětí a s dětmi týkající se podmínek nastavených ze strany státu, které by mohly být vnímány jako nespravedlivé. Nakonec jsem se snažil popsat vybrané ekonomicko psychologické aspekty domácnosti, které jsem dále podrobně zkoumal. Výzkum těchto aspektů jsem zrealizoval na základě tří z metodologického hlediska různých, ale spolu souvisejících výzkumů, abych eliminoval či kontroloval co nejvíce intervenujících proměnných.

Při psaní disertační práce jsem měl možnost seznámit se s problematikou domácnosti a nahlédnout ji z ekonomicko psychologického hlediska. Dále jsem mohl proniknout do současných problémů rodin s dětmi a využít ji v psychologickém rodinném a výchovném poradenství, kterým se zabývám. Cenné je to pro mě především v tom, že pokles porodnosti je v současné době aktuální téma, které je teprve mapováno a hledá se, jak ho do budoucna alespoň zpomalit nebo nejlépe tento trend zcela obrátit.

Přínos disertační práce vidím v tom, že mé výzkumy ukázaly, že rodinné zázemí a podpora ze strany druhých lidí nejvíce pomáhá vyrovnat se s nároky současné výkonové společnosti. Pokud se mladí lidé rozhodnou mít děti, celkově výhodnější z hlediska časového zaneprázdnění vychází mít dvě děti oproti pouze jednomu dítěti, což byl v poslední době nejčastější trend.

Literatura

- Antonides, G. – van Ophem, J. A. C. : *Division of Labor and Financial Management of the Household*. 32. kongres IAREP, Ljubljana 9 –12. září 2007, 25 s.
- Ashby, K. – Burgoyne, C. : *Independently Together: An exploratory study of money management in cohabiting couples*. 30. kongres IAREP, Praha 21 –24. září 2005, 11 s.
- Bartáková, H. : *Postavení žen na trhu práce v České republice a v dalších zemích Evropské Unie*. In: Sirovátka, T. et al.: *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 203 - 231
- Beck, U. : *Riziková společnost. Sociologické nakladatelství, Praha 2004*
- Becker, G. S. : *A Treatise on the Family*. Cambridge, Massachusetts – London, England, Harvard University Press 1991
- Burgoyne, C. B. – Reibstein, J. – Edmunds, A. – Dolman, V.: *Money management systems in early marriage: Factors influencing change and stability*. In: *Journal of Economic Psychology* vol. 28, Elsevier 2007, str. 214 – 228
- Čapek, J. : *Jak zaměstnanci firem chápou svou identitu pod vlivem globalizace a vstupu do EU*. In: *Rozvoj české společnosti v Evropské Unii IV. Psychologie a pedagogika*. Matfyzpress, Praha 2004, str. 207 - 214
- Čapek, J. : *Prodejní techniky a taktiky při předváděcích akcích za účelem prodeje výrobků (Kvalitativní výzkum – zúčastněné pozorování)*. semestrální práce, Katedra psychologie FF UK, 1999
- Čapek, J. (I): *Nároky výkonové společnosti na člověka jako člena rodiny. Pražské sociálně vědní studie, Praha 2006*
- Čapek, J. (II): *Nároky výkonové společnosti na rodiče s dětmi*. In: Sborník z VI. česko – polské konference: *Člověk a proměny současného světa – možnosti a rizika*. Matfyzpress, Praha 2006, str. 179 - 190
- Čermáková, M. : *Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy*. In: Maříková, H. (ed.): *Proměny současné české rodiny*. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, s.83 - 99
- Dittrichová, J. – Papoušek, M. - Paul, K. a kol. : *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*. Grada Publishing, Praha 2004
- Frey, B. S. : *Inspiring Economics. Human Motivation in Political Economy*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2001
- Hamplová, D. : *Děti bez partnera nebo na psí knížku?* In: Hamplová, D. (ed.): *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 49 - 58
- Hamplová, D. : *Postoje k manželství a rodičovství*. In: Fialová, L. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, s 67 - 98
- Hamplová, D. : *Sňatečnost, nesezdaná soužití a veřejné mínění*. In: Kocourková, J. – Rabušic, L. : *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 12 - 19
- Hamplová, D. : *Vstup do manželství a vzdělání českých žen: generace 1952 – 1982*. In: Hamplová, D. – Rychtaříková, J. – Pikálková, S. : *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 11 – 40
- Hamplová, D. : *Životní spokojenost, štěstí a rodinný stav v 21 evropských zemích*. Sociologický časopis, 2006, Vol. 42, No. 1, str. 35 - 55
- Hartl, P. – Hartlová, H. : *Psychologický slovník*. Portál, Praha 2000

- Havlová, J. : Profesní dráha ve 20. století. Úvod do sociologie povolání. Karolinum, Praha 1996
- Hoelzl, E. - Rodler, Ch. - Meier, K. – Kirchler, E.: Influence debts in daily marital conflicts. In: Current psychological research in Austria. Akademische Druck Verlagsanstalt, Graz 2001, str. 215 - 218
- Hora, O. : Subjektivní vnímání příjmové situace rodin s dětmi v České republice. In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 259 - 274
- Chaloupková, J. : Dohromady nebo každý zvlášť? Hospodaření s příjmy manželských párů. In: Sociologický časopis, 2006, vol. 42, No 5, str. 971 - 986
- Chaloupková, J. : Vdát se nebo ne? Motivace vdaných a neprovdaných matek. In: Hamplová, D. (ed.): Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 59 - 78
- Chaloupková, J. – Soukupová, E. : Postoje k manželství, nesezdanému soužití a rodičovství mimo manželství. In: Hamplová, D. (ed.): Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 29 - 48
- Chromková Manea, B. E. – Mrázová, M. – Rabušic, L. : Teorie založené na lidských preferencích jako možný příspěvek k vysvětlení současného reprodukčního chování. In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 55 - 76
- Kast – Zahn, A. : Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize. Computer Press, Praha 2007
- Katrňák, T. : Předurčení k manuální práci: kulturní reprodukce dělníků. In: Děti, mládež a rodiny v období transformace. Barrister & Principal, Brno 2002, str. 25 – 52
- Katrňák, T. : Kdo jsou svobodné matky v české společnosti. In: Kocourková, J. – Rabušic, L.: Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 45 - 55
- Kebza, V. : Psychosociální determinanty zdraví. Academia, Praha 2005
- Kirchler, E. : Liebe. In: Handwörterbuch der Angewandten Psychologie. Deutscher Psychologen Verlag GmbH, Bonn 1993
- Kirchler, E.: Spouse's joint purchase decisions: Determinants of influence tactics for muddling through the process. In: Journal of Economic Psychology, vol. 14, Elsevier 1993, str. 405 - 438
- Kirchler, E. – Hofmann, E. : Economic Decisions in the Private Household. In: Handbook of Contemporary Behavioral Economics. M.E. Sharpe, Inc., New York, 2006, str. 517 - 540
- Kirchler, E. - Hölzl, E. - Meier, K. - Rodler, C.: Ekonomická psychologie: Přehled o subjektivní hodnotě peněz, psychologických aspektech rodinného rozpočtu, experimentální ekonomice a trhu práce, podnikání a daní . Psychologie v Ekonomické Praxi, 1997, vol. 3-4, str. 147-161.
- Kirchler, E. – Rodler, Ch. - Hoelzl, E. – Meier, K. : Conflict and decision-making in close relationships. Love, money and daily routines. In: Handbook of Economic Psychology. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 1988
- Kocourková, J. : Má populační politika v České republice perspektivu? In: Propopulační politika – ano či ne. Centrum pro ekonomiku a politiku č. 21/2002, s. 13 - 28
- Kratochvíl, S. : Manželská terapie. Portál, Praha 2000
- Kučera, M. Demografické chování mladých lidí v České republice, jeho sledování v průzkumech, hodnocení reálné situace a vnější vlivy. In: Fialová, L. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Sociologické nakladatelství, Praha 2000

- Kučera, M. : Propoulační politika je krok správným směrem. In: Propopulační politika – ano či ne. Centrum pro ekonomiku a politiku č. 21/2002, s. 29 - 36
- Kučera, M. : Představy o postavení sňatku a narození dětí v životní dráze mladých svobodných lidí. In: Fialová, L. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, s 45 - 66
- Kuchařová, V. : Některé obsahové změny postojů k manželství a rodičovství. In: Mareš, P. – Potočný, T. (eds.): Modernizace a česká rodina. Barrister & Principal, Brno 2003, s. 189 – 203
- Langmeier, J. Krejčířová, D. : Vývojová psychologie. Grada Publishing, Praha 1998
- Lea, S. E. G. – Tarpy, R. M., Webley, P. : Psychologie ekonomického chování. Grada Publishing, Praha 1994
- Leman, K. : Sourozenecké konstelace. Portál, Praha 2000
- Liberda, B. – Peczkowski, M. : Factors Determining Income Valuation by Households. 32. kongres IAREP, Ljubljana 9 –12. září 2007, str. 163 - 172
- Loužek, M. : Odolejme svádění socialistické propopulační politiky. In: Propopulační politika – ano či ne. Centrum pro ekonomiku a politiku č. 21/2002, s. 37 – 46
- Mareš, P.: Hodnota dítěte. In: Děti, mládež a rodiny v období transformace. Barrister & Principal, Brno 2002, str. 159 - 175
- Mareš, P. : Sňatkový trh – koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin. In: Mareš, P. – Potočný, T. (eds.): Modernizace a česká rodina. Barrister & Principal, Brno 2003, s. 75 – 95
- Mareš, P. : Zaměstnání, rodina a dítě v dynamice moderní společnosti. In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 19 - 54
- Maříková, H. : Dvoukariérová manželství. In: Maříková, H. (ed.): Proměny současné české rodiny. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, s. 101 - 139
- Matějček, Z. : Naděje není v kouzlech. Portál, Praha 1999
- Matějček, Z. – Dytrych, Z. : Krizové situace v rodině očima dítěte. Grada Publishing, Praha 2002
- Meier, K. - Kirchler, E. – Hubert, A. Ch.: Saving and investment decisions within private households: Spouse's dominance in decisions on various forms of investment. In: Journal of Economic Psychology, vol. 20, Elsevier 1999, str. 499 – 519
- Možný, I. : Proč tak snadno... Sociologické nakladatelství, Praha 1999
- Možný, I. : Rodina a společnost. Sociologické nakladatelství, Praha 2006
- Musil, J. : Sociologie soudobého města. Svoboda, Praha 1967
- Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech. MPSV ČR, 2005
- Národní zpráva o rodině. MPSV ČR, 2004
- Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému. MPSV ČR, 2003
- Novák, T. – Pokorná, A. : Peníze a manželství. Grada Publishing, Praha 2007
- Pahl, J. : His money, her money: Recent research on financial organization in marriage. Journal of Economic Psychology vol. 16, Elsevier 1995, str. 361–376.
- Pikálková, S. : Třetí dítě v rodině: plány a realita u žen s různým stupněm vzdělání. In: Hamplová, D. – Rychtaříková, J. – Pikálková, S. : České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 84 - 105
- Plaňava, I. : Manželství a rodiny. Struktura, dynamika, komunikace. Doplněk, Brno 2000
- Prekopová, J. : Jak být dobrým rodičem. Grada Publishing, Praha 2001

- Prekopová, J. : Malý tyran. Portál, Praha 1993
- Raijas, A. : The spouses' conceptions of the money management within the family. 32. kongres IAREP, Ljubljana 9 –12. září 2007, str. 184 – 190
- Rabušic, L. : Bude česká plodnost v budoucnu jedna z nejnižších v Evropě? In: Kocourková, J. – Rabušic, L.: Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 66 - 80
- Rabušic, L. : Kde ty všechny děti jsou? Sociologické nakladatelství. Praha 2001
- Rabušic, L. : Pronatalitní politika – spíše chiméra než spása. In: Propopulační politika – ano či ne. Centrum pro ekonomiku a politiku č. 21/2002, s. 47 - 62
- Rawls, J.: Teorie spravedlnosti. Victoria Publishing, Praha 1995
- Riegel, K.: Ekonomická psychologie. Grada Publishing, Praha 2007
- Riegel, K. Výkonová společnost a její alternativy. Postavení jedince. Pražské sociálně vědní studie, Praha 2006
- Riegel, K. – Vaněk, P. – Čapek, J. – Straka, J. : The Life Demands of The Achieving Society. IAREP/SABE kongres, Paris 5 – 8. července 2006, 7 s.
- Rychtaříková, J. : Být svobodnou matkou v České republice. In: Kocourková, J. – Rabušic, L.: Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 20 - 44
- Rychtaříková, J. : Diferenční plodnost v České republice podle rodinného stavu a vzdělání v kohortní perspektivě. In: Hamplová, D. – Rychtaříková, J. – Pikálková, S. : České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 41 - 83
- Satirová, V.: Kniha o rodině. Základní dílo psychologie vztahů. Práh, Praha 2006
- Sedláčková, M. : Rodina, důvěra a demokratická společnost. In: Hamplová – Šalamounová – Šamanová (eds): Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2006, str. 22 – 37
- Sirovátka, T. : Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky. In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 77 – 112.
- Slaměník, I. : Afiliace, atraktivita, láska. In: Výrost, J. – Slaměník, I. : Sociální psychologie. ISV, Praha 1997, s. 289 - 313
- Slaměník, I. : Prosociální chování. In: Výrost, J. – Slaměník, I. : Sociální psychologie. ISV, Praha 1997, s. 339 - 362
- Sobotková, I. : Psychologie rodiny. Portál, Praha 2007
- Sonnenberg, S.J. – Burgoyne, C.B. – Routh, D. : Income Disparity and Choice of Financial Organisation in the Household: Some experimental evidence. 30. kongres IAREP, Praha 21 – 24. září 2005, 11 s.
- Soukupová, E. (I) : Neprovdané matky v sociálním systému. In: Hamplová, D. (ed.): Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 79-97
- Soukupová, E. (II) : Rodiny na trhu práce. In: Hamplová, D. (ed.): Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 99 - 114
- Šalamounová, P. : Hodnota dítěte a natalitní plány v české společnosti. In: Kocourková, J. – Rabušic, L.: Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? Přírodovědecká fakulta UK, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 56 - 65
- Šlechtová, H. : Jak jsou hodnoceny rodinné politiky vyspělých zemí (sekundární analýza výzkumů a komentářů). In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 113 – 162

- Šlechtová, H. : Rodina dvou generací vrstevníků jako ideální typ: jeden z dílčích závěrů výzkumu týkajícího se významu dítěte v rodinách se třemi dětmi. In: Mareš, P. – Potočný, T. (eds.): Modernizace a česká rodina. Barrister & Principal, Brno 2003, s. 145 – 155
- Šmídová, I. : „Matkové“. In: Mareš, P. – Potočný, T. (eds.): Modernizace a česká rodina. Barrister & Principal, Brno 2003, s. 157 – 175
- Štikar, J. – Rymeš, M. – Riegel, K. – Hoskovec, J. : Základy psychologie práce a organizace. Karolinum, Praha 1996
- Šťastná, A. : Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí. In: Hamplová – Šalamounová – Šamanová (eds): Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2006, str. 175 - 192
- Šulová, L. : Člověk v rodině. In: Výrost, J. – Slaměník, I. : Aplikovaná sociální psychologie I. Portál, Praha 1998, s. 303 – 342
- Šulová, L. : Prostředí instituce či zázemí rodiny pro raný psychický vývoj dítěte. In: Sborník z VI. česko – polské konference: Člověk a proměny současného světa – možnosti a rizika. Matfyzpress, Praha 2006, str. 205 - 220
- Šulová, L. : Raný vývoj dítěte. Karolinum, Praha 2004
- Toffler, A. : Šok z budoucnosti. Vydavatelství a nakladatelství Práce, Praha 1992
- Valentová, M. : Postoje k opatřením týkajícím se rodiny a rovnováhy pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání). In: Sirovátka, T. et al.: Rodina, zaměstnání a sociální politika. Nakladatelství František Šalé – Albert, Boskovice 2006, s. 165 - 202
- Velký sociologický slovník. Akademia, Praha 1996
- Willi, J. : Psychologie lásky. Osobní rozvoj cestou partnerského vztahu. Portál, Praha 2006
- Vymětalová, S. : Partnerský vztah. In: Fialová, L. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Sociologické nakladatelství, Praha 2000, s. 99 - 133
- Weiss, P. – Zvěřina, J. : Sexuální chování v ČR – situace a trendy. Portál 2001
- Zeman, J. (I) : Koncept společnosti vědění a nové úkoly psychologické reflexe současné rodiny. In: Macek – Dalajka (ed.) Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech, FSS MU, Brno 2005, str. 177 – 181
- Zeman, J. (II) : Společenské determinanty angažovaného rodičovství. Příspěvek na mezinárodní konferenci „Rodina a rodičovství na prahu 21. století - Podoba a proměny rodiny, partnerství a rodičovství v současné společnosti jako výzva pro politickou praxi“, Praha, klášter Emauzy (Na Slovanech), 10. - 11. listopadu 2005
- Zeman, K. : Nemanželská plodnost – demografický přehled. In: Hamplová, D. (ed.): Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007, s. 17-27

Internetové zdroje

- http://www.lidovky.cz/ln_domov.asp?r=ln_domov&c=A060323_110820_ln_domov_znk, staženo 23.3. 2006
- <http://www.stratif.cz/?operation=display&id=92>, staženo listopad 2006
- <http://www.mpsv.cz/cs/2>, staženo prosinec 2007
- <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/resreport11/summary.html>, staženo prosinec 2007
- http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf, staženo leden 2008
- http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/148_socioweb%201-08%20cely%201.pdf, staženo leden 2008

PŘÍLOHY

Výzkum I. : Nároky výkonové společnosti na domácnosti s dětmi a bez dětí – podrobné výsledky

Sociodemografické charakteristiky

Výsledky neprokázaly statisticky významný rozdíl mezi kategorií bez dětí a s dětmi u věry, příjmu, regionu, podniku, velikosti podniku a velikosti místa bydliště.

Pohlaví		Počet vyživovaných dětí				
		žádné	jedno	dvě	tři a více	Celkem
Muži	Četnost	65	13	35	9	122
	Procent	53,3%	10,7%	28,7%	7,4%	100,0%
	Adj. res.	2,3	-3,9	,9	,1	
Ženy	Četnost	44	36	27	8	115
	Procent	38,3%	31,3%	23,5%	7,0%	100,0%
	Adj. res.	-2,3	3,9	-,9	-,1	
Celkem	Četnost	109	49	62	17	237
	Procent	46,0%	20,7%	26,2%	7,2%	100,0%

Výsledky prokázaly statisticky významný rozdíl u pohlaví na hladině významnosti 99% (Spearmanův koef. = 0,250). K bezdětnému soužití inklinují více mladí muži.

Věk		Počet vyživovaných dětí				
		žádné	Jedno	dvě	tři a více	Celkem
20 – 24 let	Četnost	38	8	17	4	67
	Procent	34,5%	16,0%	27,0%	23,5%	27,9%
	Adj. res.	2,1	-2,1	-,2	-,4	
25 – 29 let	Četnost	37	17	13	1	68
	Procent	33,6%	34,0%	20,6%	5,9%	28,3%
	Adj. res.	1,7	1,0	-1,6	-2,1	
30 – 34 let	Četnost	20	10	15	6	51
	Procent	18,2%	20,0%	23,8%	35,3%	21,3%
	Adj. res.	-1,1	-,2	,6	1,5	
35 – 39 let	Četnost	15	15	18	6	54
	Procent	13,6%	30,0%	28,6%	35,3%	22,5%
	Adj. res.	-3,0	1,4	1,3	1,3	
Celkem	Četnost	110	50	63	17	240
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Výsledky prokázaly statisticky významný rozdíl u věku na hladině významnosti 99% (Spearmanův koef. = 0,208). K bezdětnému soužití inklinují více mladší respondenti.

Vzdělání	Počet vyživovaných dětí
----------	-------------------------

		žádné	Jedno	dvě	tři a více	Celkem
Základní	Četnost	5	2	8	2	17
	Procent	29,4%	11,8%	47,1%	11,8%	100,0%
	Adj. res.	-1,4	-1,0	2,1	,8	
Střední bez maturity, vyučen(a)	Četnost	45	19	25	10	99
	Procent	45,5%	19,2%	25,3%	10,1%	100,0%
	Adj. res.	-,1	-,6	-,2	1,5	
Střední s maturitou	Četnost	44	22	27	5	98
	Procent	44,9%	22,4%	27,6%	5,1%	100,0%
	Adj. res.	-,3	,5	,5	-1,0	
Vysokoškolské	Četnost	16	7	2	0	25
	Procent	64,0%	28,0%	8,0%	,0%	100,0%
	Adj. res.	1,9	,9	-2,2	-1,5	
Celkem	Četnost	110	50	62	17	239
	Procent	46,0%	20,9%	25,9%	7,1%	100,0%

Statisticky významná závislost mezi vzděláním a počtem dětí nebyla sice prokázána, ale z tabulky vyplývá zajímavá tendence, že lidé s vysokoškolským vzděláním inklinují spíše k bezdětnosti a lidé se základním vzděláním zase k tomu, mít děti.

Rodinný stav		Počet vyživovaných dětí				
		žádné	jedno	dvě	tři a více	Celkem
Ženatý, vdaná	Četnost	8	28	37	10	83
	Procent	9,6%	33,7%	44,6%	12,0%	100,0%
	Adj. res.	-8,2	3,6	4,6	2,1	
Vdovec, vdova	Četnost	0	2	0	0	2
	Procent	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	Adj. res.	-1,3	2,8	-,9	-,4	
Rozvedený, rozvedená	Četnost	9	9	6	2	26
	Procent	34,6%	34,6%	23,1%	7,7%	100,0%
	Adj. res.	-1,2	1,9	-,4	,1	
Žiji s partnerem ve spol. Domácnosti	Četnost	27	1	1	0	29
	Procent	93,1%	3,4%	3,4%	,0%	100,0%
	Adj. res.	5,5	-2,4	-3,0	-1,6	
Žijící odděleně	Četnost	1	0	0	0	1
	Procent	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	Adj. res.	1,1	-,5	-,6	-,3	
Svobodný, svobodná	Četnost	63	9	19	5	96
	Procent	65,6%	9,4%	19,8%	5,2%	100,0%
	Adj. res.	5,1	-3,5	-2,0	-1,0	
Celkem	Četnost	108	49	63	17	237
	Procent	45,6%	20,7%	26,6%	7,2%	100,0%

Výsledky prokázaly statisticky významný rozdíl u rodinného stavu na hladině významnosti 99% (koef. kontingence = 0,542). K bezdětnému soužití inklinuje nejvíce ten, kdo žije odděleně (100%), žijící s partnerem ve společné domácnosti (93,1%), dále svobodný, svobodná (65,6%), rozvedený, rozvedená (34,6%) a nejméně ženatý, vdaná (9,6%).

Ekonomická aktivita		Počet vyživovaných dětí				
		žádné	jedno	dvě	tři a více	Celkem
Odborník, specialista, pracovník s VŠ	Četnost	11	3	3	0	17
	Procent	64,7%	17,6%	17,6%	,0%	100,0%
	Adj. res.	1,6	-,3	-,8	-1,2	
Střední management, majitel malé firmy	Četnost	33	5	7	1	46
	Procent	71,7%	10,9%	15,2%	2,2%	100,0%
	Adj. res.	3,9	-1,8	-1,9	-1,5	
Živnostník, OSVČ	Četnost	3	2	4	0	9
	Procent	33,3%	22,2%	44,4%	,0%	100,0%
	Adj. res.	-,8	,1	1,3	-,9	
Zaměstnanec s nutnou Kvalifikací	Četnost	40	27	21	8	96
	Procent	41,7%	28,1%	21,9%	8,3%	100,0%
	Adj. res.	-1,1	2,4	-1,3	,5	
Zaměstnanec bez nutné Kvalifikace	Četnost	13	4	7	4	28
	Procent	46,4%	14,3%	25,0%	14,3%	100,0%
	Adj. res.	,1	-,9	-,2	1,5	
Důchodce	Četnost	1	0	1	0	2
	Procent	50,0%	,0%	50,0%	,0%	100,0%
	Adj. res.	,1	-,7	,8	-,4	
V domácnosti	Četnost	0	4	10	2	16
	Procent	,0%	25,0%	62,5%	12,5%	100,0%
	Adj. res.	-3,8	,5	3,4	,8	
Studující	Četnost	6	3	8	2	19
	Procent	31,6%	15,8%	42,1%	10,5%	100,0%
	Adj. res.	-1,3	-,5	1,6	,6	
Nezaměstnaný	Četnost	1	0	1	0	2
	Procent	50,0%	,0%	50,0%	,0%	100,0%
	Adj. res.	,1	-,7	,8	-,4	
Celkem	Četnost	108	48	62	17	235
	Procent	46,0%	20,4%	26,4%	7,2%	100,0%

Výsledky prokázaly statisticky významný rozdíl u ekonomické aktivity na hladině významnosti 95% (koef. kontingence = 0,402). K bezdětnému soužití inklinují pracovníci středního managementu a majitelé malé firmy (71,7%) a dále odborníci, specialisté, pracovníci s VŠ (64,7%). Naopak k tomu, mít děti inklinují studující (68,4%), živnostníci, OSVČ (66,7%), zaměstnanci s nutnou kvalifikací (58,3) a zaměstnanci bez nutné kvalifikace (53,6%). U ostatních kategorií je pro malý počet respondentů obtížné udělat nějaký závěr.

Vnímání životní situace

Pokud si představíte svůj současný život jako závod na hladině moře, můžete říci:		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
plavu na špičce „závodního pole“	Četnost	6	7	13

	Procent	5,8%	5,7%	5,8%
	Adj. res.	,0	,0	
plavu snadno a bez problémů - plavu si, ani nevím jak	Četnost	41	39	80
	Procent	39,8%	32,0%	35,6%
	Adj. res.	1,2	-1,2	
plavu uprostřed závodního pole, ale stojí mě to hodně úsilí	Četnost	34	40	74
	Procent	33,0%	32,8%	32,9%
	Adj. res.	,0	,0	
jsem někde mezi posledními	Četnost	11	12	23
	Procent	10,7%	9,8%	10,2%
	Adj. res.	,2	-,2	
s problémy se držím na hladině	Četnost	6	15	21
	Procent	5,8%	12,3%	9,3%
	Adj. res.	-1,7	1,7	
mám pocit, že se topím	Četnost	0	8	8
	Procent	,0%	6,6%	3,6%
	Adj. res.	-2,6	2,6	
jsem ztracen, objektivně jdu ke dnu	Četnost	5	1	6
	Procent	4,9%	,8%	2,7%
	Adj. res.	1,9	-1,9	
Celkem	Četnost	103	122	225
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,239), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi si plave snadno a bez problémů – plavu si ani nevím jak (40% oproti 32%) a je ztraceno, objektivně jdou ke dnu (5% oproti 1%). Naopak více respondentů s dětmi oproti respondentům bez dětí se s problémy drží na hladině (12% oproti 6%) a má pocit, že se topí (6,6% oproti 0%). Pokud sečteme výsledky u posledních čtyř kategorií, které poukazují na problematické vnímání života, vychází, že hůře svou současnou situaci vnímají respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí (25,8 oproti 21,4%).

Co stav způsobilo	Bez dětí %		S dětmi %	
	Souhlasí	nesouhlasí	souhlasí	nesouhlasí
Schopnosti	72,2	27,8	71,9	28,1
Vzdělání	67,0	33,0	58,7	41,3
Zaměstnání	76,7	23,1	70,8	29,2
Rodina	59,2	40,8	68,6	31,4
Způsob trávení volného času	58,9	41,1	55,0	45,0
Obec, město, region	40,8	59,2	50,0	50,0
Úroveň hmotného zabezpečení	65,3	34,7	69,2	30,8
Víra	14,8	85,2	15,8	84,2
Společenské podmínky	69,5	30,5	66,4	33,6

Dále jsme se respondentů ptali, co přiklonění se k výše zmíněnému výroku způsobilo. Z výsledků vyplývá, že nejvíce jejich situaci způsobily jejich schopnosti a zaměstnání a nejméně víra. Přičemž respondentů s dětmi i bez dětí se neprojevil u obou možností výraznější rozdíl. Další pořadí příčin se u obou kategorií liší. Respondenti bez dětí se domnívají, že dále jejich současnou situaci způsobily společenské podmínky, vzdělání a úroveň hmotného zabezpečení, méně pak rodina a způsob trávení volného času a obec, město či region. Respondenti s dětmi se domnívají, že dále jejich současnou situaci způsobila úroveň hmotného zabezpečení, rodina a společenské podmínky, méně pak vzdělání, způsob trávení volného času a obec, město či region.

Pokud respondenty rozdělíme na ty, kteří svou současnou situaci cítí pozitivně (plavu na špičce „závodního pole“, plavu snadno a bez problémů - plavu si, ani nevím jak a plavu uprostřed závodního pole, ale stojí mě to hodně úsilí) a na ty, kteří svou situaci cítí negativně (jsem někde mezi posledními, s problémy se držím na hladině, mám pocit, že se topím a jsem ztracen, objektivně jdu ke dnu), dostaneme následující výsledky

<i>Co to způsobilo</i>	Pozitivní vnímání				Negativní vnímání			
	Bez dětí %		S dětmi %		Bez dětí %		S dětmi %	
	Souhlas	Nesouhlas	Souhlas	Nesouhlas	Souhlas	Nesouhlas	Souhlas	Nesouhlas
Schopnosti	82,9	17,1	90,7	9,3	34,8	65,2	29,6	70,4
Vzdělání	69,2	30,8	67,9	32,1	60,9	39,1	37,9	62,1
Zaměstnání	84,0	16,0	69,1	30,9	54,1	45,9	73,5	26,5
Rodina	67,7	32,3	81,4	18,6	30,4	69,6	40,0	60,0
Zp.trávení voln. času	63,7	36,3	62,3	37,7	40,9	59,1	37,9	62,1
Obec, město, region	39,5	60,5	55,2	54,8	45,5	54,5	61,1	38,9
Úroveň hm.zabezp.	59,3	40,7	64,7	35,3	83,3	16,7	80,0	20,0
Víra	16,7	83,3	16,7	83,3	8,7	91,3	13,9	86,1
Spol. podmínky	69,1	30,9	63,9	36,1	72,7	27,3	72,2	27,8

U těch, kteří cítí svoji současnou situaci pozitivně, z výsledků vyplývá, rozdílné pořadí u respondentů bez dětí a s dětmi příčin, které tuto situaci umožnily. Respondenti bez dětí se domnívají, že jejich současnou situaci umožnilo především zaměstnání a schopnosti, dále vzdělání, rodina a způsob trávení volného času, méně pak úroveň hmotného zabezpečení, obec, město a region a nejméně víra. Respondenti s dětmi se naopak domnívají, že jejich současnou situaci umožnily schopnosti a rodina, dále zaměstnání, vzdělání, úroveň hmotného zabezpečení a způsob trávení volného času, méně pak obec, město, region a nejméně víra.

U těch, kteří cítí svoji současnou situaci negativně, z výsledků vyplývá, rozdílné pořadí respondentů bez dětí a s dětmi u příčin, které tuto situaci způsobily. Respondenti bez dětí se domnívají, že jejich současnou situaci způsobily především úroveň hmotného zabezpečení a společenské podmínky, dále vzdělání a zaměstnání, méně pak obec, město, region, způsob trávení volného času, schopnosti a rodina, nejméně víra. Respondenti s dětmi se naopak domnívají, že jejich současnou situaci způsobily úroveň hmotného zabezpečení, zaměstnání a společenské podmínky, dále obec, město, region, méně pak rodina, vzdělání, způsob trávení volného času a schopnosti a nejméně víra.

V mém životě se mi bude dařit lépe, jestliže:	Počet voleb		Celkem
	Bez dětí	S dětmi	
Budu věnovat více pozornosti svému zdraví	25	24	49
získám a udržím si vlivné kontakty	40	31	71
Budu umět odpočívat a udržovat se fit	38	36	74

Budu dobrým odborníkem a budu se dále vzdělávat	50	48	98
získám a udržím si pevnou oporu ve své rodině	21	50	71
se mi podaří vybudovat a udržet si významné postavení v práci	40	40	80
Budu udržovat vztahy a časté kontakty se svými přáteli	31	29	60
Podaří se mi dosáhnout vysokého živ. standardu a udržet si jej	23	36	59
Budu mít dost času sám na sebe, na své osobní zájmy	22	26	48
Budu usilovně a vytrvale pracovat	17	19	36
Budu dodržovat zákony a poctivě platit daně	2	9	11
Budu něco dělat pro druhé	5	9	14

Respondenti měli vybrat tři nejdůležitější položky z odpovědí na otázku, za jakých okolností se jim bude dařit lépe. Pořadí podle četností výběru se u respondentů bez dětí a s dětmi liší. Nejvíce respondentů bez dětí odpovědělo, že se jim bude dařit lépe, když budou dobrým odborníkem a budou se vzdělávat, dále pak když se jim podaří vybudovat a udržet si významné postavení v práci, získají a udrží si vlivné kontakty, budou se udržovat fit a budou udržovat vztahy a časté kontakty se svými přáteli. Nejvíce respondentů s dětmi naopak odpovědělo, že se jim bude dařit lépe, když získají a udrží si pevnou oporu ve své rodině, budou dobrým odborníkem, dále pak když se budou se vzdělávat a podaří se jim vybudovat a udržet si významné postavení v práci, budou se udržovat fit, podaří se jim dosáhnout vysokého životního standardu a udržet si jej a získají a udrží si vlivné kontakty.

Jak se v životě uplatňujete		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Velmi špatně	Četnost	2	1	3
	Procent	1,8%	,8%	1,3%
	Adj. res.	,7	-,7	
Spíše špatně	Četnost	27	39	66
	Procent	24,8%	30,7%	28,0%
	Adj. res.	-1,0	1,0	
Spíše dobře	Četnost	64	73	137
	Procent	58,7%	57,5%	58,1%
	Adj. res.	,2	-,2	
Velmi dobře	Četnost	16	14	30
	Procent	14,7%	11,0%	12,7%
	Adj. res.	,8	-,8	
Celkem	Četnost	109	127	236
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se neprojevil výraznější rozdíl (koef. kontingence = 0,089) a ani nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že více respondentů s dětmi v porovnání s respondenty bez dětí míní, že se v životě uplatňuje špatně (31,5% oproti 26,6%). Podobně je tomu u respondentů kteří se cítí velmi dobře, kde převažují respondenti bez dětí (15%) nad respondenty s dětmi (11%).

S ohledem na vaše příjmy a majetek, vnímáte se vy sám(-a) v tuto chvíli v porovnání s českou společností		Počet vyživovaných dětí				
		Žádné	jedno	dvě	tři a více	Celkem
Hodně chudý	Četnost	6	1	1	2	10
	Procent	5,5%	2,0%	1,6%	11,8%	4,2%
	Adj. res.	,9	-,9	-1,2	1,6	
Spíše chudý	Četnost	25	16	24	6	71
	Procent	22,9%	32,7%	38,7%	35,3%	30,0%
	Adj. res.	-2,2	,5	1,8	,5	
Průměr	Četnost	64	28	33	8	133
	Procent	58,7%	57,1%	53,2%	47,1%	56,1%
	Adj. res.	,7	,2	-,5	-,8	
Spíše bohatý	Četnost	14	4	4	1	23
	Procent	12,8%	8,2%	6,5%	5,9%	9,7%
	Adj. res.	1,5	-,4	-1,0	-,6	
Celkem	Četnost	109	49	62	17	237
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Výsledky poukázaly mírnou závislost vnímání, jak bohatí se respondenti cítí, na počtu dětí, která ovšem nebyla statisticky prokázána. Z výsledků vyplývá, že čím více dětí mají, tím chudší se cítí být (Spearmanův koef. = - 0,135).

Mám obavy z budoucnosti		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	16	14	30
	Procent	15,4%	11,5%	13,3%
	Adj. res.	,9	-,9	
Spíše ne	Četnost	43	48	91
	Procent	41,3%	39,3%	40,3%
	Adj. res.	,3	-,3	
Spíše ano	Četnost	24	49	73
	Procent	23,1%	40,2%	32,3%
	Adj. res.	-2,7	2,7	
Rozhodně ano	Četnost	21	11	32
	Procent	20,2%	9,0%	14,2%
	Adj. res.	2,4	-2,4	
Celkem	Četnost	104	122	226
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,213), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů s dětmi oproti respondentům bez dětí má obavy z budoucnosti (49% oproti 43%).

Dnes jsem mnohem spokojenější než před rokem 1989		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	9	7	16
	Procent	10,2%	6,1%	7,9%
	Adj. res.	1,1	-1,1	
Spíše ne	Četnost	12	28	40

	Procent	13,6%	24,3%	19,7%
	Adj. res.	-1,9	1,9	
Spíše ano	Četnost	39	51	90
	Procent	44,3%	44,3%	44,3%
	Adj. res.	,0	,0	
Rozhodně ano	Četnost	28	29	57
	Procent	31,8%	25,2%	28,1%
	Adj. res.	1,0	-1,0	
Celkem	Četnost	88	115	203
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,151), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že dnes jsou mnohem spokojenější než před rokem 1989 (76% oproti 70%).

Naše společnost je dnes celkově výrazně lepší než před rokem 1989		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	3	8	11
	Procent	3,4%	7,0%	5,4%
	Adj. res.	-1,1	1,1	
Spíše ne	Četnost	25	37	62
	Procent	28,4%	32,5%	30,7%
	Adj. res.	-,6	,6	
Spíše ano	Četnost	44	52	96
	Procent	50,0%	45,6%	47,5%
	Adj. res.	,6	-,6	
Rozhodně ano	Četnost	16	17	33
	Procent	18,2%	14,9%	16,3%
	Adj. res.	,6	-,6	
Celkem	Četnost	88	114	202
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,098), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že naše

společnost je dnes celkově výrazně lepší než před rokem 1989 (68% oproti 60%).

Stát by měl zajistit přijatelnou životní úroveň pro každého		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	7	6	13
	Procent	6,5%	4,9%	5,7%
	Adj. res.	,5	-,5	
Spíše ne	Četnost	16	20	36
	Procent	14,8%	16,4%	15,7%
	Adj. res.	-,3	,3	
Spíše ano	Četnost	57	55	112
	Procent	52,8%	45,1%	48,7%
	Adj. res.	1,2	-1,2	
Rozhodně ano	Četnost	28	41	69
	Procent	25,9%	33,6%	30,0%
	Adj. res.	-1,3	1,3	
Celkem	Četnost	108	122	230
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,097), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů s dětmi oproti respondentům rozhodně souhlasí s výrokem, že stát by měl zajistit přijatelnou životní úroveň pro každého (34% oproti 26%).

Jsme na světě proto, abychom žili a užívali si		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	3	2	5
	Procent	2,8%	1,6%	2,2%
	Adj. res.	,6	-,6	
Spíše ne	Četnost	19	30	49
	Procent	17,6%	24,6%	21,3%
	Adj. res.	-1,3	1,3	
Spíše ano	Četnost	52	70	122
	Procent	48,1%	57,4%	53,0%
	Adj. res.	-1,4	1,4	
Rozhodně ano	Četnost	34	20	54
	Procent	31,5%	16,4%	23,5%
	Adj. res.	2,7	-2,7	
Celkem	Četnost	108	122	230
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,185), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez

dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že jsme na světě proto, abychom si užívali (80% oproti 74%).

Můj osobní život je pro mě důležitější než sebelepší práce		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	0	2	2
	Procent	,0%	1,6%	,9%
	Adj. res.	-1,3	1,3	
Spíše ne	Četnost	18	12	30
	Procent	16,7%	9,8%	13,0%
	Adj. res.	1,5	-1,5	
Spíše ano	Četnost	56	70	126
	Procent	51,9%	57,4%	54,8%
	Adj. res.	-,8	,8	
Rozhodně ano	Četnost	34	38	72
	Procent	31,5%	31,1%	31,3%
	Adj. res.	,1	-,1	
Celkem	Četnost	108	122	230
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,133), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů s dětmi oproti respondentům souhlasí s výrokem, že jejich osobní život je pro ně důležitější než sebelepší práce (88% oproti 83%).

Vnímání práce

Jak vnímáte svoji práci:		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
jako způsob, jak získat prostředky pro obživu svou a rodiny	Četnost	50	53	103
	Procent	49,5%	41,4%	45,0%
	Adj. res.	1,2	-1,2	
jako cestu k rozvoji a uplatnění mých schopností	Četnost	16	27	43
	Procent	15,8%	21,1%	18,8%
	Adj. res.	-1,0	1,0	
jako zábavu, která mě navíc dobře živí	Četnost	13	11	24
	Procent	12,9%	8,6%	10,5%
	Adj. res.	1,0	-1,0	
jako nutnost, kterou musím nějak přežít	Četnost	11	20	31
	Procent	10,9%	15,6%	13,5%
	Adj. res.	-1,0	1,0	
jako příležitost k dosažení úspěchu	Četnost	4	5	9
	Procent	4,0%	3,9%	3,9%
	Adj. res.	,0	,0	

jako příležitost k setkávání se zajímavými lidmi	Četnost	6	7	13
	Procent	5,9%	5,5%	5,7%
	Adj. res.	,2	-,2	
jako pomoc ostatním lidem	Četnost	1	5	6
	Procent	1,0%	3,9%	2,6%
	Adj. res.	-1,4	1,4	
Celkem	Četnost	101	128	229
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil malý rozdíl (koef. kontingence = 0,152), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi vnímá svou práci jako způsob, jak získat prostředky pro obživu svou a rodiny (49% oproti 41%) a jako zábavu, která je navíc dobře živí (13% oproti 9%). Naopak více respondentů s dětmi oproti respondentům bez dětí vnímá svou práci jako cestu k rozvoji a uplatnění jejich schopností (21% oproti 16%), jako nutnost, kterou musí nějak přežít (16% oproti 11%) a jako pomoc ostatním lidem (4% oproti 1%).

Jaký styl práce je Vám nejbližší		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Vymýšlení nových věcí, zlepšování postupů, hledání nových řešení, poznávání novinek, hledání souvislostí	Četnost	18	22	40
	Procent	16,4%	18,8%	17,6%
	Adj. res.	-,5	,5	
Praktické provádění konkrétních úkolů podle daných pravidel, detailní dokončování práce ve vysoké kvalitě	Četnost	56	50	106
	Procent	50,9%	42,7%	46,7%
	Adj. res.	1,2	-1,2	
Organizování a ovlivňování práce druhých lidí, koordinace úkolů, lidí a prostředků, úsilí o dosahování výsledků	Četnost	14	20	34
	Procent	12,7%	17,1%	15,0%
	Adj. res.	-,9	,9	
Prosazování myšlenek, kterým věřím, častá komunikace s lidmi získávání druhých pro to, aby nápad přijali	Četnost	15	19	34
	Procent	13,6%	16,2%	15,0%
	Adj. res.	-,5	,5	
Objevování nových příležitostí na trhu, uvádění existujících nápadů do života, usilování o komerční využití možností	Četnost	7	6	13
	Procent	6,4%	5,1%	5,7%
	Adj. res.	,4	-,4	
Celkem	Četnost	110	117	227
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil velmi malý rozdíl (koef. kontingence = 0,096), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že více respondentům bez dětí oproti respondentům s dětmi je bližší praktické provádění konkrétních úkolů podle daných pravidel, detailní dokončování práce ve vysoké kvalitě (51% oproti 43%). Naopak více respondentům s dětmi oproti respondentům bez dětí je bližší prosazování myšlenek, kterým věřím, častá komunikace s lidmi získávání druhých pro to, aby nápad přijali (17% oproti 13%).

Důležitost dodržování termínů - ve kterém ze stylů práce se vy sám(a) cítíte nejlépe	Počet vyživovaných dětí		
	Bez dětí	S dětmi	Celkem

Výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu	Četnost	31	21	52
	Procent	28,2%	17,1%	22,3%
	Adj. res.	2,0	-2,0	
Termíny je potřeba dodržovat jen u důležitých činností	Četnost	18	15	33
	Procent	16,4%	12,2%	14,2%
	Adj. res.	,9	-,9	
Na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se pohodlně stihly	Četnost	44	46	90
	Procent	40,0%	37,4%	38,6%
	Adj. res.	,4	-,4	
Vše se dělá na poslední chvíli a spěchá se	Četnost	6	10	16
	Procent	5,5%	8,1%	6,9%
	Adj. res.	-,8	,8	
Na termíny se netlačí, času dost	Četnost	11	31	42
	Procent	10,0%	25,2%	18,0%
	Adj. res.	-3,0	3,0	
Celkem	Četnost	110	123	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,222), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že oběma skupinám respondentů nejvíce vyhovuje, když se na práci vyhrazuje dostatek času, aby se pohodlně úkoly stihly splnit (37,4 resp 40%). V dalších preferencích se však obě skupiny liší. Respondentům s dětmi vyhovuje, když se na termíny netlačí a je dost času (25,2%). Respondentům bez dětí naopak vyhovuje, když výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu (28,2%).

Důležitost kvality výsledků práce - ve kterém ze stylů práce se vy sám(a) cítíte nejlépe		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě	Četnost	29	27	56
	Procent	27,1%	21,8%	24,2%
	Adj. res.	,9	-,9	
Vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností	Četnost	18	14	32
	Procent	16,8%	11,3%	13,9%
	Adj. res.	1,2	-1,2	
Na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se dodala vysoká kvalita	Četnost	50	61	111
	Procent	46,7%	49,2%	48,1%
	Adj. res.	-,4	,4	
Kvůli spěchu se kvalita často obětuje termínu	Četnost	3	9	12
	Procent	2,8%	7,3%	5,2%

	Adj. res.	-1,5	1,5	
Na kvalitu se netlačí	Četnost	7	13	20
	Procent	6,5%	10,5%	8,7%
	Adj. res.	-1,1	1,1	
Celkem	Četnost	107	124	231
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil malý rozdíl (koef. kontingence = 0,149), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že oběma skupinám respondentů nejvíce vyhovuje, když se na práci vyhrazuje dostatek času, aby se dodala vysoká kvalita (49% resp. 47%). V dalších preferencích se však obě skupiny liší. Respondenti s dětmi se oproti respondentům bez dětí cítí lépe, když kvůli spěchu se kvalita často obětuje termínu (7% oproti 3%) a na kvalitu se netlačí (10,5% oproti 6,5%). Naopak respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi se lépe cítí, když výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě (27% oproti 22%) a vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností (17% oproti 11%).

Jste ochoten(a) za větší finanční odměnu pracovat více než nyní		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	1	5	6
	Procent	,9%	4,1%	2,6%
	Adj. res.	-1,5	1,5	
Spíše ne	Četnost	16	20	36
	Procent	14,5%	16,3%	15,5%
	Adj. res.	-,4	,4	
Spíše ano	Četnost	44	65	109
	Procent	40,0%	52,8%	46,8%
	Adj. res.	-2,0	2,0	
Rozhodně ano	Četnost	49	33	82
	Procent	44,5%	26,8%	35,2%
	Adj. res.	2,8	-2,8	
Celkem	Četnost	110	123	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií ochoty se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,199), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že respondenti s dětmi jsou oproti respondentům bez dětí méně ochotni za větší finanční odměnu pracovat více než nyní.

Jaké úkoly nejraději plníte		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Velmi lehké	Četnost	5	4	9
	Procent	4,6%	3,2%	3,9%
	Adj. res.	,6	-,6	
Spíše lehké	Četnost	39	58	97
	Procent	36,1%	46,8%	41,8%
	Adj. res.	-1,6	1,6	

Spíše obtížné	Četnost	49	52	101
	Procent	45,4%	41,9%	43,5%
	Adj. res.	,5	-,5	
Velmi obtížné	Četnost	12	5	17
	Procent	11,1%	4,0%	7,3%
	Adj. res.	2,1	-2,1	
Žádné	Četnost	3	5	8
	Procent	2,8%	4,0%	3,4%
	Adj. res.	-,5	,5	
Celkem	Četnost	108	124	232
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,162), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že respondenti s dětmi nejraději plní spíše lehké úkoly, zatímco respondenti bez dětí nejraději plní spíše obtížnější úkoly.

Když mám před sebou náročný úkol		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Přijímám ho jako výzvu, jdu do toho s nadšením	Četnost	26	25	51
	Procent	23,6%	19,5%	21,4%
	Adj. res.	,8	-,8	
Jeho zvládnutí je otázka mé profesionální cti, pracuji na něm	Četnost	38	33	71
	Procent	34,5%	25,8%	29,8%
	Adj. res.	1,5	-1,5	
Je to otrava, ale hledím ho rychle splnit	Četnost	31	24	55
	Procent	28,2%	18,8%	23,1%
	Adj. res.	1,7	-1,7	
Obvykle mám obavy, jak ho zvládnou	Četnost	12	34	46
	Procent	10,9%	26,6%	19,3%
	Adj. res.	-3,0	3,0	
Bojím se ho, snažím se mu vyhnout	Četnost	3	6	9
	Procent	2,7%	4,7%	3,8%
	Adj. res.	-,8	,8	
Upadám do deprese	Četnost	0	6	6
	Procent	,0%	4,7%	2,5%
	Adj. res.	-2,3	2,3	
Celkem	Četnost	110	128	238
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil statisticky významný rozdíl (koef. kontingence = 0,262) na hladině významnosti 0,96%. Z tabulky vyplývá, že respondenti s dětmi, když mají před sebou náročný úkol, spíše obvykle mají obavy, jak ho zvládnou (26,6%) a jeho zvládnutí je otázkou jejich profesionální cti (25,8%). Respondenti bez dětí, když mají před sebou náročný úkol, jeho zvládnutí je otázkou jejich profesionální cti (34,5%) a je to otrava, ale hledí ho rychle splnit (28,2%).

Na kolik se cítí vytížen(a)		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Na 0 – 30%	Četnost	7	2	9
	Procent	6,5%	1,6%	3,8%
	Adj. Res.	2,0	-2,0	
Na 31 – 60%	Četnost	14	6	20
	Procent	13,1%	4,7%	8,5%
	Adj. Res.	2,3	-2,3	
Na 61 – 90%	Četnost	30	55	85
	Procent	28,0%	43,3%	36,3%
	Adj. Res.	-2,4	2,4	
Na 91 – 100%	Četnost	46	41	87
	Procent	43,0%	32,3%	37,2%
	Adj. Res.	1,7	-1,7	
Přetížen (nad 100%)	Četnost	10	23	33
	Procent	9,3%	18,1%	14,1%
	Adj. Res.	-1,9	1,9	
Celkem	Četnost	107	127	234
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil statisticky významný rozdíl (koef. kontingence = 0,261) na hladině významnosti 0,98%. Z tabulky vyplývá, že nejvíce respondentů s dětmi, se cítí být méně vytížen než nejvíce respondentů bez dětí. Naopak dvakrát více respondentů s dětmi se cítí být přetížen oproti respondentům bez dětí.

Vnímání výkonu

Co termín „výkon“ znamená v dnešní společnosti	Počet voleb		Celkem
	Bez dětí	S dětmi	
výkon jako množství dokončených úkolů za jednotku času	62	58	120
výkon jako úspěšně prožitý život	18	30	48
výkon jako úspěch na veřejnosti	31	40	71
výkon jako úspěšná spolupráce s jinými lidmi	17	31	48
výkon jako splnění uložených povinností	44	56	100
výkon jako úspěšné dosažení cíle	47	50	97
výkon jako nahromadění majetku, výdělek, zisk	48	35	83
množství pomoci druhým	0	1	1
žít jako člověk	1	0	1

Respondenti měli vybrat tři nejdůležitější položky z možností, co znamená termín „výkon“ v dnešní společnosti. Pořadí podle četností výběru se u respondentů bez dětí a s dětmi liší. Nejvíce respondentů bez dětí vidí výkon jako množství dokončených úkolů za jednotku času, dále jako nahromadění majetku, výdělek, zisk, jako úspěšné dosažení cíle a jako úspěch na veřejnosti. Nejvíce respondentů s dětmi naopak vidí výkon jako množství dokončených úkolů za jednotku času, dále jako splnění uložených povinností, jako úspěšné dosažení cíle, jako úspěch na veřejnosti a jako úspěšnou spolupráci s jinými lidmi.

Jak termín „výkon“ vnímáte vy sám(a)	Počet voleb		Celkem
	Bez dětí	S dětmi	
výkon jako množství dokončených úkolů za jednotku času	37	42	79
výkon jako úspěšně prožitý život	52	57	109
výkon jako úspěch na veřejnosti	22	19	41
výkon jako úspěšná spolupráce s jinými lidmi	45	42	87
výkon jako splnění uložených povinností	39	63	102
výkon jako úspěšné dosažení cíle	57	55	112
výkon jako nahromadění majetku, výdělek, zisk	14	23	37
množství pomoci druhým	2	0	2

Respondenti měli vybrat tři nejdůležitější položky z možností, jak termín „výkon“ vnímají. Pořadí podle četností výběru se u respondentů bez dětí a s dětmi liší. Nejvíce respondentů bez dětí vnímá výkon jako úspěšné dosažení cíle, dále jako úspěšně prožitý život, jako úspěšnou spolupráci s jinými lidmi a jako množství dokončených úkolů za jednotku času. Nejvíce respondentů s dětmi naopak vnímá výkon jako splnění uložených povinností, dále jako úspěšně prožitý život, jako úspěšné dosažení cíle, množství dokončených úkolů za jednotku času a jako úspěšnou spolupráci s jinými lidmi.

Ti, kdo vykonávají svou práci skutečně dobře, by měli vydělávat třeba i několikrát více než ti, kdo jsou jen průměrní, nebo na to kašlou		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	0	2	2
	Procent	,0%	1,6%	,9%
	Adj. res.	-1,3	1,3	
Spíše ne	Četnost	3	8	11
	Procent	2,7%	6,5%	4,7%
	Adj. res.	-1,4	1,4	
Spíše ano	Četnost	40	43	83
	Procent	36,4%	35,0%	35,6%
	Adj. res.	,2	-,2	
Rozhodně ano	Četnost	67	70	137
	Procent	60,9%	56,9%	58,8%
	Adj. res.	,6	-,6	
Celkem	Četnost	110	123	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,126), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že ti, kdo vykonávají svou práci skutečně dobře, by měli vydělávat třeba i několikrát více než ti, kdo jsou jen průměrní, nebo na to kašlou (97% oproti 92%).

Můj plat odpovídá úsilí, které ve své práci vynakládám		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	19	15	34
	Procent	17,9%	12,6%	15,1%
	Adj. res.	1,1	-1,1	
Spíše ne	Četnost	35	49	84
	Procent	33,0%	41,2%	37,3%
	Adj. res.	-1,3	1,3	
Spíše ano	Četnost	40	45	85
	Procent	37,7%	37,8%	37,8%
	Adj. res.	,0	,0	
Rozhodně ano	Četnost	12	10	22
	Procent	11,3%	8,4%	9,8%
	Adj. res.	,7	-,7	
Celkem	Četnost	106	119	225
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,106), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že jejich plat odpovídá úsilí, které ve své práci vynakládají (49% oproti 46%).

Pracuji jenom proto, že je to pro mne jediný způsob, jak získat peníze		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	8	8	16
	Procent	7,3%	6,5%	6,9%
	Adj. res.	,2	-,2	
Spíše ne	Četnost	26	34	60
	Procent	23,6%	27,6%	25,8%
	Adj. res.	-,7	,7	
Spíše ano	Četnost	41	43	84
	Procent	37,3%	35,0%	36,1%
	Adj. res.	,4	-,4	
Rozhodně ano	Četnost	35	38	73
	Procent	31,8%	30,9%	31,3%
	Adj. res.	,2	-,2	
Celkem	Četnost	110	123	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,047), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá velmi malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi pracuje jenom proto, že je to pro ně jediný způsob, jak získat peníze (69% oproti 66%).

Vnímání úspěchu

Na čem nejvíce závisí úspěch jednotlivce	Počet voleb		Celkem
	Bez dětí	S dětmi	
na jasně stanovených cílech	43	39	82
na prostředcích, které jsou k dispozici (peníze, technologie, znalosti, organizace)	66	60	126
na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí	54	65	119
na vnějším tlaku (okolnosti, vedoucí...)	19	32	51
na velikosti odměny	52	52	104
na vztazích s ostatními lidmi	38	42	80
na ideálech (dobro, spravedlnost, láska...)	4	11	15
na podporujícím rodinném zázemí	11	20	31
na zdravotním stavu a duševní pohodě	27	28	55
na drzosti, aroganci	0	1	1

Respondenti měli vybrat tři nejdůležitější položky z možností, na čem závisí úspěch jednotlivce. Pořadí podle četností výběru se u respondentů bez dětí a s dětmi liší. Podle respondentů bez dětí úspěch jednotlivce nejvíce závisí na prostředcích, které jsou k dispozici, dále na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí, na velikosti odměny, na jasně stanovených cílech a na vztazích s ostatními lidmi. Podle respondentů s dětmi úspěch jednotlivce nejvíce závisí na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí, dále na prostředcích, které jsou k dispozici, na velikosti odměny, na vztazích s ostatními lidmi, na jasně stanovených cílech a na vnějším tlaku.

Osobně považují peníze za měřítko úspěchu		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	6	8	14
	Procent	5,6%	6,3%	6,0%
	Adj. res.	-,2	,2	
Spíše ne	Četnost	21	28	49
	Procent	19,6%	22,2%	21,0%
	Adj. res.	-,5	,5	
Spíše ano	Četnost	53	60	113
	Procent	49,5%	47,6%	48,5%
	Adj. res.	,3	-,3	
Rozhodně ano	Četnost	27	30	57
	Procent	25,2%	23,8%	24,5%
	Adj. res.	,3	-,3	
Celkem	Četnost	107	126	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,038), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá velmi malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více

respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi považuje peníze za měřítko úspěchu (75% oproti 71%).

Jak vnímáte svou momentální pracovní úspěšnost		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Neúspěšný	Četnost	4	2	6
	Procent	3,8%	1,6%	2,6%
	Adj. res.	1,1	-1,1	
Spíše neúspěšný	Četnost	15	28	43
	Procent	14,4%	22,2%	18,7%
	Adj. res.	-1,5	1,5	
Spíše úspěšný	Četnost	59	72	131
	Procent	56,7%	57,1%	57,0%
	Adj. res.	-,1	,1	
Úspěšný	Četnost	26	24	50
	Procent	25,0%	19,0%	21,7%
	Adj. res.	1,1	-1,1	
Celkem	Četnost	104	126	230
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií úspěšnosti se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,129), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že respondenti s dětmi se vnímají oproti respondentům bez dětí jako méně úspěšní (76% oproti 82%).

Škoda, že nejsem o pár let mladší, měl bych více příležitostí k uplatnění		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	27	32	59
	Procent	26,0%	26,0%	26,0%
	Adj. res.	,0	,0	
Spíše ne	Četnost	44	42	86
	Procent	42,3%	34,1%	37,9%
	Adj. res.	1,3	-1,3	
Spíše ano	Četnost	25	38	63
	Procent	24,0%	30,9%	27,8%
	Adj. res.	-1,1	1,1	
Rozhodně ano	Četnost	8	11	19
	Procent	7,7%	8,9%	8,4%
	Adj. res.	-,3	,3	
Celkem	Četnost	104	123	227
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,095), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů

s dětmi oproti respondentům bez dětí souhlasí s výrokem, že je škoda že nejsou o pár let mladší, protože by měli více příležitostí k uplatnění (40% oproti 32%).

Týmová práce

Co vy sám(a) hodnotíte více		Počet vyživovaných dětí				
		Žádné	jedno	dvě	tři a více	Celkem
Individuální výkon	Četnost	50	26	36	10	122
	Procent	47,6%	54,2%	60,0%	62,5%	53,3%
	Adj. res.	-1,6	,1	1,2	,8	
Společný, týmový výkon	Četnost	55	22	24	6	107
	Procent	52,4%	45,8%	40,0%	37,5%	46,7%
	Adj. res.	1,6	-,1	-1,2	-,8	
Celkem	Četnost	105	48	60	16	229
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,114), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Respondenti bez dětí hodnotí více oproti respondentům s dětmi společný, týmový výkon (58% oproti 48%). Objevuje se též závislost, čím více dětí respondenti mají, tím více hodnotí individuální výkon.

Na kom nejčastěji závisí výkon týmu		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
na nejlepších členech	Četnost	17	28	45
	Procent	15,9%	22,2%	19,3%
	Adj. Res.	-1,2	1,2	
na nejslabších členech	Četnost	3	7	10
	Procent	2,8%	5,6%	4,3%
	Adj. Res.	-1,0	1,0	
na středně výkonných členech	Četnost	1	10	11
	Procent	,9%	7,9%	4,7%
	Adj. Res.	-2,5	2,5	
na vedoucím	Četnost	20	14	34
	Procent	18,7%	11,1%	14,6%
	Adj. Res.	1,6	-1,6	
na všech členech	Četnost	62	65	127
	Procent	57,9%	51,6%	54,5%
	Adj. Res.	1,0	-1,0	
jak kdy	Četnost	4	2	6
	Procent	3,7%	1,6%	2,6%
	Adj. Res.	1,0	-1,0	
Celkem	Četnost	107	126	233
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,221), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá, že obě skupiny respondentů se domnívají, že výkon

týmu nejčastěji závisí na všech členech (57,9% resp. 51,6%). V dalších názorech se však obě skupiny liší. Nejvíce respondentů s dětmi domnívá, že výkon týmu záleží na nejlepších členech (22,2%), zatímco nejvíce respondentů bez dětí se naopak domnívá, že výsledek týmu záleží na vedoucím (18,7%).

Postoj k penězům

Osobně považuji peníze za měřítko podaného výkonu		Počet vyživovaných dětí		
		Bez dětí	S dětmi	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	3	4	7
	Procent	2,8%	3,2%	3,0%
	Adj. res.	-,2	,2	
Spíše ne	Četnost	21	35	56
	Procent	19,4%	27,8%	23,9%
	Adj. res.	-1,5	1,5	
Spíše ano	Četnost	56	58	114
	Procent	51,9%	46,0%	48,7%
	Adj. res.	,9	-,9	
Rozhodně ano	Četnost	28	29	57
	Procent	25,9%	23,0%	24,4%
	Adj. res.	,5	-,5	
Celkem	Četnost	108	126	234
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,099), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi považuje peníze za měřítko podaného výkonu (78% oproti 69%).

Výroky		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Peníze: je to ocenění mé práce - uznání od ostatních je důležitější	Between Groups	9,125	3	3,042	1,842	,140
	Within Groups	384,742	233	1,651		
	Total	393,868	236			
Mám je rád(a) – nemám je rád(a)	Between Groups	5,367	3	1,789	2,176	,092
	Within Groups	191,543	233	,822		
	Total	196,910	236			
Potřebuji je – nepotřebuji je	Between Groups	4,628	3	1,543	,640	,590
	Within Groups	561,178	233	2,408		
	Total	565,805	236			
Stále o nich přemýšlím – vůbec O nich nepřemýšlím	Between Groups	3,575	3	1,192	,632	,595
	Within Groups	439,284	233	1,885		
	Total	442,859	236			
Vadí mi, když jich mám málo - nevadí mi, když jich mám málo	Between Groups	22,186	3	7,395	4,515	,004
	Within Groups	383,292	234	1,638		
	Total	405,478	237			

Jsou prostředkem k životu – jsou můj cíl	Between Groups Within Groups Total	30,278 605,202 635,480	3 233 236	10,093 2,597	3,886	,010
Nejprve složenky – nejprve zábava	Between Groups Within Groups Total	4,912 380,592 385,504	3 233 236	1,637 1,633	1,002	,392
Jsem až chorobně spořivý(á) - Jsem až chor. rozhazovačný(á)	Between Groups Within Groups Total	7,012 482,917 489,929	3 233 236	2,337 2,073	1,128	,339
Jak nějaké mám, hned je utratím - šetřím, hlídám ceny a krotím se	Between Groups Within Groups Total	33,490 596,385 629,875	3 233 236	11,163 2,560	4,361	,005

Výroky		N	Průměr	Směr. odchylka	St. chyba	95% interval spolehlivosti		Min	Max
						Dolní mez	Horní mez		
vadí mi, když jich mám málo - nevadí mi, když jich mám málo hladina význ. 96%	Bez dětí	109	1,68	,96	9,16E-02	1,50	1,86	1	5
	1 dítě	49	1,79	1,05	,15	1,49	2,10	1	6
	2 děti	62	2,38	1,75	,22	1,94	2,83	1	7
	3 a více	17	1,58	1,65	,40	,72	2,43	1	7
	Celkem	238	1,88	1,31	8,48E-02	1,71	2,05	1	7
jak nějaké mám, hned je utratím - šetřím, hlídám ceny a krotím se hladina význ. 95%	Bez dětí	109	3,03	1,57	,15	2,73	3,33	1	7
	1 dítě	49	3,47	1,74	,25	2,97	3,97	1	7
	2 děti	62	2,98	1,67	,21	2,56	3,41	1	6
	3 a více	17	1,84	,91	,22	1,37	2,31	1	3
	Celkem	237	3,02	1,63	,11	2,82	3,23	1	7

Výsledky statisticky prokázaly statisticky významný rozdíl na hladině 96% a 95% u dvou výroků. Respondentům vadí, když mají málo, přičemž nejméně to vadí respondentům s dvěma dětmi. Dále respondenti, když mají peníze, spíše je utratí, přičemž nejvíce utrácí respondenti s třemi a více dětmi a nejméně respondenti s jedním dítětem.

Mezi oběma skupinami se neprojevil statisticky význ. rozdíl v následujících dimenzích (1-7):

Peníze: je to ocenění mé práce – uznání od ostatních je důležitější: průměr = 2,1

Mám je rád(a) – nemám je rád(a): průměr = 1,6

Potřebuji je – nepotřebuji je: průměr = 3,3

Stále o nich přemýšlím – vůbec o nich nepřemýšlím: průměr = 2,2

Vadí mi, když jich mám málo – nevadí mi, když jich mám málo: průměr = 1,9

Jsou prostředkem k životu – jsou můj cíl: průměr = 2,9

Nejprve složenky – nejprve zábava: průměr = 4,3

Jsem až chorobně spořivý(á) - jsem až chor. rozhazovačný(á): průměr = 4,0

Jak nějaké mám, hned je utratím - šetřím, hlídám ceny a krotím se: průměr = 3,0

Volný čas

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
všední den, hodin – zaměstnáním (výdělečná činnost)	Between Groups Within Groups Total	131,638 2166,424 2298,062	3 234 237	43,879 9,258	4,740	,003
všední den, hodin - prací doma při údržbě domácnosti	Between Groups Within Groups Total	62,793 777,241 840,034	3 234 237	20,931 3,322	6,302	,000
všední den, hodin - s přáteli (bez rodiny)	Between Groups Within Groups Total	26,755 468,292 495,046	3 234 237	8,918 2,001	4,456	,005
víkend, hodin – pouze s partnerem	Between Groups Within Groups Total	163,386 1629,908 1793,293	3 234 237	54,462 6,965	7,819	,000
víkend, hodin - s přáteli (bez rodiny)	Between Groups Within Groups Total	53,336 875,634 928,970	3 234 237	17,779 3,742	4,751	,003
víkend, hodin – spánkem	Between Groups Within Groups Total	61,041 662,715 723,756	3 234 237	20,347 2,832	7,184	,000

Kolik průměrně hodin denně strávíte		N	Průměr	Směr. odchylka	St. chyba	95% interval spolehlivosti		Min	Max
						Dolní mez	Horní mez		
všední den, hodin – zaměstnáním (výdělečná činnost) <i>hladina význ. 97%</i>	Bez dětí	109	8,4627	2,4470	,2339	7,9991	8,9263	0	15
	1 dítě	49	7,0042	3,3737	,4812	6,0367	7,9716	0	16
	2 děti	62	7,1727	3,5450	,4484	6,2761	8,0692	0	13
	3 a více	17	6,4387	3,5114	,8541	4,6271	8,2502	0	10
	Celkem	238	7,6790	3,1138	,2018	7,2814	8,0767	0	16
všední den, hodin - prací doma při údržbě domácnosti <i>hladina význ. 99%</i>	Bez dětí	109	1,3039	1,5039	,1437	1,0190	1,5888	,0	10
	1 dítě	49	2,3846	1,7128	,2443	1,8934	2,8757	0	6
	2 děti	62	2,3572	2,2384	,2832	1,7911	2,9233	0	8
	3 a více	17	1,8889	2,2786	,5543	,7133	3,0644	0	8
	Celkem	238	1,8452	1,8826	,1220	1,6048	2,0856	0	10
všední den, hodin – s přáteli (bez rodiny) <i>hladina význ. 95%</i>	Bez dětí	109	1,3394	1,3794	,1318	1,0781	1,6008	0	6
	1 dítě	49	,5513	,7592	,1083	,3336	,7690	0	2
	2 děti	62	,8684	1,9034	,2408	,3870	1,3498	0	10
	3 a více	17	,5674	,8461	,2058	,1309	1,0039	0	2
	Celkem	238	,9982	1,4452	,0937	,8136	1,1827	0	10
víkend, hodin – pouze s partnerem <i>hladina význ. 99%</i>	Bez dětí	109	3,4652	2,9140	,2785	2,9132	4,0173	0	12
	1 dítě	49	2,2380	3,0786	,4391	1,3552	3,1208	0	12
	2 děti	62	1,6775	1,7180	,2173	1,2430	2,1119	0	8
	3 a více	17	1,4641	2,1130	,5140	,3739	2,5542	0	6
	Celkem	238	2,6003	2,7507	,1783	2,2491	2,9515	0	12
víkend, hodin – s přáteli (bez rodiny) <i>hladina význ. 97%</i>	Bez dětí	109	2,1645	2,0748	,1983	1,7714	2,5576	0	10
	1 dítě	49	1,0286	1,3060	,1863	,6541	1,4032	0	5
	2 děti	62	2,0213	2,2145	,2801	1,4612	2,5813	0	10
	3 a více	17	1,1750	1,2540	,3050	,5281	1,8220	0	4
	Celkem	238	1,8221	1,9798	,1283	1,5693	2,0749	0	10
víkend, hodin – spánkem	Bez dětí	109	8,1814	1,6537	,1581	7,8681	8,4947	0	12
	1 dítě	49	7,7491	1,3156	,1876	7,3718	8,1263	5	12

hladina význ. 99%	2 děti	62	8,1903	1,5521	,1963	7,7977	8,5828	5	12
	3 a více	17	6,2369	2,9095	,7077	4,7358	7,7379	0	10
	Celkem	238	7,9564	1,7475	,1133	7,7332	8,1795	0	12

Výsledky statisticky prokázaly statisticky významný rozdíl v denně průměrně strávené době na hladině 95% až 99% u následujících činností. Ve všední den respondenti bez dětí tráví o hodinu až dvě více času v zaměstnání a o půl až hodinu více času s přáteli bez rodiny. Naopak respondenti s dětmi tráví oproti respondentům bez dětí o půl až hodinu více při údržbě domácnosti. O víkendu respondenti bez dětí tráví o hodinu až hodinu a půl více času pouze s partnerem oproti respondentům s dětmi. Respondenti bez dětí a se dvěma dětmi tráví o hodinu více času pouze s přáteli bez rodiny oproti respondentům s jedním a se třemi a více dětmi. Naopak respondenti bez dětí s jedním a dvěma dětmi tráví oproti respondentům se třemi a více dětmi o hodinu a půl až dvě více času spánkem.

Mezi oběma skupinami se neprojevil statisticky významný rozdíl v následujících dimenzích:

všední den, hodin - prací doma pro zaměstnavatele: průměr = 0,4

všední den, hodin - hobby sám(a): průměr = 1,0

všední den, hodin - pouze s partnerem: průměr = 1,4

všední den, hodin - zábavou (bez rodiny) : průměr = 0,8

všední den, hodin - spánkem: průměr = 7,2

všední den, hodin - další aktivity: průměr = 1,0

víkend, hodin - zaměstnáním (výdělečná činnost) : průměr = 1,5

víkend, hodin - prací doma pro zaměstnavatele: průměr = 0,5

víkend, hodin - prací doma při údržbě domácnosti: průměr = 2,8

víkend, hodin - hobby sám(a) : průměr = 1,5

víkend, hodin - další aktivity: průměr = 1,0

Postoj ke členství ČR v EU

Členství České republiky v Evropské unii nám nepřinese nic nového		Počet vyživovaných dětí				
		Žádné	Jedno	dvě	tři a více	Celkem
Rozhodně ne	Četnost	14	5	6	4	29
	Procent	13,7%	11,4%	11,8%	23,5%	13,6%
	Adj. res.	,1	-,5	-,4	1,3	
Spíše ne	Četnost	32	20	21	10	83
	Procent	31,4%	45,5%	41,2%	58,8%	38,8%
	Adj. res.	-2,1	1,0	,4	1,8	
Spíše ano	Četnost	42	13	20	2	77
	Procent	41,2%	29,5%	39,2%	11,8%	36,0%
	Adj. res.	1,5	-1,0	,6	-2,2	
Rozhodně ano	Četnost	14	6	4	1	25
	Procent	13,7%	13,6%	7,8%	5,9%	11,7%
	Adj. res.	,9	,5	-1,0	-,8	

Celkem	Četnost	102	44	51	17	214
	Procent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Výsledky poukázaly mírnou závislost souhlasu s výrokem, že členství ČR v EU nám nepřinese nic nového, na počtu dětí. Z výsledků vyplývá, že čím více dětí respondenti mají tím méně s výrokem souhlasí (Spearmanův koef. = - 0,137).

U jednotlivých kategorií se projevil rozdíl (koef. kontingence = 0,147), který ovšem nebyl statisticky prokázán. Z tabulky vyplývá malý rozdíl mezi oběma skupinami. Více respondentů bez dětí oproti respondentům s dětmi souhlasí s výrokem, že členství České republiky v Evropské unii nám nepřinese nic nového (55% oproti 42%).

Výzkum II. : Strategie vyrovnávání se s nároky výkonové společnosti u domácností s dětmi a bez dětí – podrobné výsledky

1. Odpočinek, spánek

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Relaxace	23	4,6	Relaxace	14	5,6
Spánek	7	1,4	Spánek	4	1,6
Odpočinek	7	1,4	Odpočinek	4	1,6
Volnočasové aktivity	4	0,8	Volnočasové aktivity	2	0,8
Klid	5	1,0	Klid	4	1,6
Víkend	1	0,2	Dovolená	3	1,2
			Joga	1	0,4
Celkem	47	9,4	Celkem	32	12,8

Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi o trochu více odpočívají než respondenti bez dětí, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

2. Snění, útek od reality

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Světlejší budoucnost	4	0,8	Bude hůř	1	0,4
rok 1989	1	0,2	Odpoutání od reality	2	0,8
			Únik do vlastního světa	1	0,4
Celkem	5	1,0		4	1,6

Z výsledků vyplývá, že se obě skupiny neliší ve využívání snění a útěku od reality k tomu, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

3. Rodina, přátelé

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Rodina	70	14,0	Rodina	89	35,6
Přátelé	73	14,6	Přátelé	38	15,2
Přítel/kyně	18	3,6	Přítel/kyně	6	2,4
Partner/ka	16	3,2	Partner/ka	5	2,0
Blízcí, známí, okolí	5	1,0	Blízcí, známí, okolí	3	1,2
Rodiče	5	1,0	Rodiče	2	0,8
Manžel/ka	4	0,8	Manžel/ka	16	6,4
Dobré vztahy	3	0,6	Děti	23	9,2
Komunikace	2	0,4	Láska	1	0,4
Láska	1	0,2	Zázemí	1	0,4
Společnost	1	0,2	Spokojenost rodiny	1	0,4
Celkem	198	39,6	Celkem	185	74,0

Z výsledků vyplývá, že respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí i všem respondentům dvakrát více uvádějí rodinu, že jim pomáhá vyrovnat se s nároky dnešní společnosti.

4. Příroda

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Zvířata	4	0,8	Zvířata	1	0,4
Příroda	4	0,8	Příroda	7	2,8
Procházka	3	0,6	Procházka	2	0,8
Hvězdná obloha	1	0,2			
Celkem	12	2,4	Celkem	10	4,0

Z výsledků vyplývá, že respondenti bez dětí využívají oproti všem respondentům méně přírodu k tomu, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

5. TV, rozhlas, kultura

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Hudba	9	1,8	Hudba	3	1,2
Četba	6	1,2	Četba, knihy	6	2,4
Televize	3	0,6	Televize	2	0,8
Film	2	0,4	Media	2	0,8
Kulturní akce	2	0,4	Film	1	0,4
Media	1	0,2			
Dějiny	1	0,2			
Kino	1	0,2			
DVD	1	0,2			
Celkem	26	5,2	Celkem	14	5,6

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům o něco méně využívají TV, rozhlas a kulturu, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

6. Sport

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Sport	36	7,2	Sport	12	4,8

Posilovna	2	0,4	Cvičení	3	1,2
Fotbal	1	0,2	Turistika	1	0,4
Plavání	1	0,2	Horolezectví	1	0,4
			Cyklistika	1	0,4
Celkem	40	8,0	Celkem	18	7,2

Z výsledků vyplývá, že obě skupiny respondentů se při využívání sportu, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti, příliš neliší.

7. Záluby, koníčky

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Záluby	5	1,0	Záluby	6	2,4
Koníčky	7	1,4	Koníčky	5	2
Internet	3	0,6	Internet	2	0,8
PC	2	0,4	PC	1	0,4
Celkem	17	3,4	Celkem	14	5,6

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům méně využívají záluby a koníčky, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti, přičemž respondenti s dětmi oproti respondentům bez dětí jich využívají více.

8. Zdraví

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	Procent
Zdraví	2	0,4	Zdraví	3	1,2
Celkem	2	0,4	Celkem	3	1,2

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům dvakrát méně využívají péče o zdraví, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

9. Peníze, sociální jistoty

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Finance	5	1,0	Finance	8	3,2
Ohodnocení	3	0,6			
Celkem	8	1,6	Celkem	8	3,2

Z výsledků vyplývá, že respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi a všem respondentům méně využívají zabezpečení financí, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

10. Práce, zaměstnání

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Zaměstnání	11	2,2	Zaměstnání	8	3,2
Postavení	3	0,6	Postavení	1	0,4
Dobré pracovní vztahy	1	0,2	Dobré pracovní vztahy	2	0,8
Spokojenost v práci	1	0,2	Spokojenost v práci	1	0,4
Získávat zkušenost v zahraničí	1	0,2	Zajímavé zaměstnání	1	0,4
Mít rád zaměstnání	1	0,2	Vstřícný šéf	1	0,4
Vědět proč zaměstnání chci dělat	1	0,2	Seberealizace	1	0,4

Být hrdý na to, co dělám	1	0,2	Zázemí v práci	1	0,4
Seberealizace	1	0,2	Kolegové	1	0,4
Kvalifikace	1	0,2			
Vyniknout, být nejlepší ve svém oboru	1	0,2			
Poctivá práce	1	0,2			
Vymýšlet nové strategie	1	0,2			
Manuální práce	1	0,2			
Celkem	26	5,2	Celkem	17	6,8

Z výsledků vyplývá, že respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi a všem respondentům méně využívají práce, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

11. Sebezdokonalování, sebevzdělávání

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Studium, vzdělávání	15	3,0	Studium, vzdělávání se	2	0,8
Vzdělání	13	2,6	Vzdělání	2	0,8
Informace	4	0,8	Informace	2	0,8
Zdokonalení sebe sama	2	0,4	Pracovat na sobě	1	0,4
Všeobecný přehled	1	0,2	Poznávání	1	0,4
Jazyky	1	0,2	Jazyky	1	0,4
Jít s dobou (technologie)	1	0,2	Vědomosti	1	0,4
Výchova	1	0,2			
Neztratit krok	1	0,2			
Celkem	39	7,8		10	4,0

Z výsledků vyplývá, že respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi a všem respondentům dvakrát více využívají sebezdokonalování a sebevzdělávání, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

12. Sex, alkohol, cigarety

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Alkohol	8	1,6		3	1,2
Cigarety	8	1,6		2	0,8
sklenička se známými, přáteli	3	0,6		1	0,4
Sex	3	0,6			
lehké drogy	1	0,2			
Kafe	1	0,2			
Celkem	24	4,8		6	2,4

Z výsledků vyplývá, že respondenti bez dětí oproti respondentům s dětmi dvakrát více využívají sex, alkohol a cigarety, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

13. Osobní vlastnosti

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
přizpůsobit se	7	1,4	být vyrovnaný	1	0,4
být vyrovnaný	6	1,2	Být v pohodě	1	0,4
Humor	3	0,6	Být flegmatický	1	0,4

být v pohodě	3	0,6	Pracovitost	1	0,4
iniciativa	3	0,6	Ctižádost	1	0,4
Vůle	3	0,6	Vůle	3	1,2
cílevědomost	3	0,6	Cílevědomost	1	0,4
Aktivita	2	0,4	Aktivita	3	1,2
Nadhled	2	0,4	Tolerance	1	0,4
ctižádost	2	0,4	Zkušenosti	1	0,4
být flegmatický	2	0,4	Silné nervy	1	0,4
udržet tempo	1	0,2	skromnost	1	0,4
Povaha	1	0,2	Asertivita	1	0,4
vytrvalost	1	0,2	vytrvalost	1	0,4
optimismus	1	0,2	optimismus	3	1,2
zkušenosti	1	0,2	idealismus	1	0,4
změna stereotypu	1	0,2	Sebevědomí	4	1,6
pocit nadřazenosti	1	0,2	Rozum, inteligence	2	0,8
smířit se s tím	1	0,2	Povaha	1	0,4
trpělivost	1	0,2	Přizpůsobit se	1	0,4
zdravý rozum	1	0,2	Mít vlastní názor	2	0,8
mít nároky na sebe	1	0,2	Zodpovědnost	1	0,4
Ochota	1	0,2	Být sám sebou	1	0,4
Ambice	1	0,2	Píle	2	0,8
kreativita	1	0,2	spokojenost	1	0,4
Touha	1	0,2	Starat se o sebe	1	0,4
Dravost	1	0,2			
flexibilita	1	0,2			
spolehlivost	1	0,2			
starat se o sebe	1	0,2			
spokojenost	1	0,2			
Celkem	56	11,2	celkem	38	15,2

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům více využívají osobní vlastnosti, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

14. Náboženství, víra

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Víra	5	1,0	Víra	1	0,4
Bůh	1	0,2	Bůh	1	0,4
Celkem	6	1,2		2	0,8

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům dvakrát méně využívají náboženství a víru, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

15. Jiné

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Bydlení	3	0,6	Duševní kondice	1	0,4
Zábava	2	0,4	Styl života	1	0,4
Styl života	1	0,2	Nesledovat TV	1	0,4
Užívat si života	1	0,2	Kompromis	1	0,4
Štěstí	1	0,2	Svoboda	1	0,4

Svoboda	1	0,2	Hledání nových živ. cest	1	0,4
			Chata	1	0,4
Celkem	9	1,8	Celkem	7	2,8

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům více využívají kromě výše zmíněných i další faktory, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

16. Neřeší, nezabývá se, vystačí si sám(a)

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Nemám potíže vyrovnat se	4	0,8	Nepřipouští si to	1	0,4
Neřešit	3	0,6	Netrápí jej to	1	0,4
Nevšímat si toho	2	0,4	Nároky nepocítuje	2	0,8
Nebrat to příliš vážně	2	0,4	Vykašlat se na to	1	0,4
Nepřemýšlet o tom	1	0,2	Nepřemýšlet o tom	2	0,8
Soběstačnost	1	0,2	Soběstačnost	1	0,4
Celkem	13	2,6	Celkem	8	3,2

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům dvakrát méně často odpověděli, že vyrovnání se s nároky dnešní společnosti neřeší, nezabývají se tím, vystačí si sami.

17. Nic nepomáhá

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Nic	15	3,0	Nic	6	2,4
Nikdo	2	0,4			
Celkem	17	3,4	Celkem	6	2,4

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům méně často odpověděli, že jim nic nepomáhá, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti, přičemž nejméně často takto odpovídali respondenti s dětmi.

18. Neví, odmítl odpovědět

Bez dětí (N = 486)	četnost	procent	S dětmi (N = 250)	četnost	procent
Neví	40	8,0	Neví	19	7,6
Celkem	40	8,0	Celkem	19	7,6

Z výsledků vyplývá, že respondenti do 40 let oproti všem respondentům méně často nevědí či odmítli odpovědět, co jim pomáhá, aby se vyrovnali s nároky dnešní společnosti.

Výzkum III. : Mapování vybraných ekonomicko psychologických aspektů domácnosti – záznamy rozhovorů

Respondent: žena, žije v manželství, datum: 19.5.2007,

Vnímání současného života

- Nic moc, manžel je nemocný, dcera je nemocná, ale jinak vcelku spokojenost
- V současnosti jsem unavená

Práce

- Péče o správu vodních toků a zdrojů v okrese
- Baví mě práce v terénu a nebaví dohadování s jinými úřady
- Cítím se jako úspěšná, jelikož vedoucí si mé práce cení

Výkon

- Jak si to zorganizuji, tak si práci udělám
- Je to pohoda, když je třeba, tak se s kolegy vzájemně zastupujeme

Manželství – partnerství

- S manželem se známe od dětství, byl jiný než ostatní
- Spokojenost je jak kdy

Rodičovství

- Máme dvě děti 6 a 10 let, děti k manželství patří
- Dvě děti nám ke štěstí stačí, jsme s nimi spokojeni

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Oba pracujeme, manžel pracuje okolo baráku
- Dělíme se v péči o domácnost i o děti
- Děti pomáhají podle svých sil a chuti

Hospodaření s financemi

- Oba pracujeme
- Máme hypotéku na barák
- Obvyklé pojištění jako domácnosti, auta a manžel má životní pojištění

Spotřeba

- Nakupujeme co a kdy je potřeba, nedokážu to odhadnout, mění se to podle toho, z čeho děti vyrostou, jak se mění jejich nároky – škola, koníčky jako jízda na koni, hudební nástroje

Volný čas

- volného času, pokud je, si užíváme společně podle okolností a okamžitých nápadů

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 37	žena: 36
Povolání:	muž: Organizační práce	žena: úřednice
Zaměstnavatel:	muž: Soukromá firma	žena: státní správa
Příjem:	muž: 25.000	žena: 14.000
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: SŠ	žena: VŠ
Počet dětí (věk)	2 děti, 6 a 10 let	
Bydlení (jak a s kým):	vlastní dům	
Region:	Jihočeský	
Velikost místa bydliště:	100 obyvatel	
Víra:	bez vyznání	

Respondent: muž, žijící v nesezdaném soužití, datum: 21.5.2007

Vnímání současného života

- Jsem spokojený, můžu si dovolit v podstatě, co chci, co do denního standardu.
- Mám lepší finanční situaci než rodiče

Práce

- Jsem bankovní úředník a práce mě baví.
- Vadí, když je špatný kolektiv nebo vedoucí. Též vadí nuda, jinak i blbou práci lze přežít, když je co dělat

Výkon

- Plním snad všechny nároky, co šéf požaduje. Každopádně, kdybych je neplnil, tak by mi to řekl.
- Snáším vše dobře, jsem spokojen. Práci a domov zvládám odlišit. Nemíchám to a stíhám to díky pracovní morálce

Manželství – partnerství

- Partnerku jsem si vybral, protože se mi líbila. Pak jsme se lépe poznali a vyhovovali jsme si navzájem. Po roce a půl jsme se sestěhovali a rok a půl spolu žijeme ve společné domácnosti. Jednou se chci ale oženit

Rodičovství

- Děti zatím nemáme, ale plánujeme je. Já bych chtěl tři, partnerka maximálně dvě
- Děti chceme nejdříve tak za pět let, protože partnerka ještě studuje.
- Děti chceme, protože mít je, je přirozené

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Máme pronajatý byt a fungujeme na půl (50% na 50%) víceméně rozděleně.
- Vaříme a uklízíme na střídačku, žehlí více partnerka, pereme spolu

Hospodaření s financemi

- Oba máme mzdu. Finance máme každý své, společné výdaje za elektriku, plyn, nájem a nákupy dělíme
- Každý máme stavební spoření, úvěry nemáme, spíše šetříme
- Z pojištění mám životní pojištění
- S financemi jsem spokojen

Spotřeba

- Jedenkrát za dva týdny nebo za týden děláme spolu větší nákup, jinak nakupujeme denně, abychom doplnili, co chybí.
- Jeden až dvakrát do měsíce kultura (cokoliv)
- Za sport: jedenkrát týdně squash, fotbal
- Doprava: auto nemáme, náklady za vlak, bus a MHD

Volný čas

- V týdnu mám málo času navečer, podívám se na zprávy v TV, večere, internet, film v TV, knížka, časopis, jedenkrát týdně sport
- O víkendu, pokud zůstávám v Praze, tak jdu do kina, uklízím, nakupuji nebo odpočívám. Pokud jsem mimo Prahu navštěvujeme oboje rodiče na střídačku nebo trávíme čas s přáteli.
- Dovolenu trávíme zatím pouze v ČR, letos asi pojedeme k moři, předtím studium

Smysl života

- Mým životním cílem je spokojený život v manželství s dětmi asi v Praze v domečku nebo v bytě. Zatím jsem spokojen, mám pocit, že jdu dobrou cestou

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 20 - 30	žena:
Povolání:	muž: bankovní úředník	žena:
Zaměstnavatel:	muž: banka	žena:
Příjem:	muž: 20.000	žena:
Stav:	muž: svobodný	žena: svobodná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: SŠ, studující VŠ
Počet dětí (věk)	0	
Bydlení (jak a s kým):	pronajatý byt	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	asi ne	

Respondent: žena, žijící v manželství, datum: 23.5.2007

Vnímání současného života

- V porovnání s celorepublikovým průměrem v pořádku. Jsem spokojená, naučila jsem se brát věci tak, jak jsou
- Kritériem spokojenosti je pro mě zdraví, od té doby, co mám děti

Práce

- Pracuji v bance jako depozitář investičních fondů, kontrolní funkce ze zákona vůči investičním společnostem
- Je to samostatná práce a baví mě to
- Cítím, že jsem úspěšná, cítím intelektuální rozvoj, jsem ráda, že jsem opět v práci po mateřské

Výkon

- Nároky na výkon jsou odpovídající, nejsou přehnané.
- Skloubení práce a rodiny je horší, čas na práci v domácnosti mám až po 21. hodině, když děti spí. Každý víkend jezdíme na chalupu

Manželství – partnerství

- Partnera jsem si vybrala, protože měl zájem o rodinný život, byl na první pohled sympatický
- Žijeme v manželství a v podstatě jsem spokojena

Rodičovství

- Máme dvě dcery: 4 a 6 let
- Děti jsem vždy chtěla, byl to můj prvořadý zájem, zůstala jsem s nimi 5 let doma
- Další děti už z časových důvodů nechceme

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Manžel vyzvedá děti ze školky a připravuje večeři, občas hlídá děti, provádí technickou údržbu a stará se o rodinné finance
- Já dělám domácí práce a zbylý čas věnuji dětem
- Děti si sami uklízí pokojíček, chtějí pomáhat v kuchyni, ale ještě jsou dost malé, takže jim to nedovoluji

Hospodaření s financemi

- Oba máme mzdu
- Každý máme stavební spoření, investice do nemovitostí, které pronajímáme
- Máme hypotéku se a velké dluhy, které splácíme, takže spíše šetříme
- Z pojištění máme životní pojištění v rámci hypotéky
- Se situací jsem spokojena, ale ještě jeden a půl roku budeme více finančně zatíženi, nemůžeme úplně rozhazovat

Spotřeba

- Nakupování mě baví, nakupujeme oba, ale stojí nás to hodně času. Jedenkrát za týden děláme větší nákup, jinak nakupujeme denně čerstvé pečivo. Maximum výdajů máme za potraviny, hygienické potřeby a odívání dětí. Já nakupuji oblečení z katalogů, protože nemám čas chodit po butikích. Hodně utratíme i za benzín, protože hodně cestujeme

Volný čas

- V týdnu věnuji každý den hodinu maximálně dvě dětem, spím maximálně 6 hodin denně
- Každý víkend jezdíme na chalupu.
- Dovolenou jsme posledních pět let trávili na chalupě, nyní se snad dostaneme i k moři

Smysl života

- Mým smyslem života je práce, která mě trochu baví a rodinný život

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž:	žena: 30 – 40 let
Povolání:	muž: podnikatel	žena: bankovní úřednice
Zaměstnavatel:	muž:	žena: banka
Příjem:	muž:	žena: 25.000
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: VŠ
Počet dětí (věk):	dvě (4 a 6 let)	
Bydlení (jak a s kým):	vlastní byt 3 + 1	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	ne	

Respondent: muž, žijící v manželství, datum: 24.5.2007

Vnímání současného života

- Jsem spokojený, mám vše, co jsem chtěl, mám svobodu rozhodovat se o svém čase
- Materiální stránka je lepší než v minulosti, jsem spokojený v manželství
- Partnerka je také spokojená, máme pouze drobné rozpory v detailech
- Budoucnost vnímám optimisticky, protože se dokážu o sebe a o rodinu postarat
- Partnerka má těžkosti v práci a tak má určité obavy do budoucna, jak to dopadne

Práce

- Technický konzultant, baví ho cestování služebně do zahraničí a poznávání cizích krajů
- Práce má jasně definovaný smysl, výsledek je viditelný
- Nebaví mě veřejná prezentace výsledků práce a práce do šuplíku, více mě baví to dělat, než to prezentovat
- Cítím se být úspěšný, nešel jsem po kariéře a přesto mám dobrou prestižní pozici
- Úspěšný je ten, kdo si splnil cíle a sny a unesl to

Výkon

- Nároky na výkon jsou průměrné, v určitých obdobích jsou výkyvy, kdy je velký nápor a pak dlouho nic
- Už jsem si na to zvykl, je to podobné jako na VŠ, vyhovuje mi práce pod stresem, dokáži se dokopat k výkonu
- Skloubení práce a rodiny se mi daří, protože špičky nejsou tak časté, občas musí odmítnout služební cestu, která je delší měsíc a víc, protože by to partnerka hůře nesla, což ho mrzí

Manželství – partnerství

- Partnerku jsem si vybíral především podle vzhledu a povahových vlastností. Dalším důležitým faktorem byla stálost či věrnost, pravdomluvnost. Neméně důležité bylo i souznění – podobné názory na život: aby chtěla mít rodinu, klidný život bez rozbrojů a stresů
- Nejprve jsme spolu žili v partnerství. Partnerka si po ukončení školy vybrala nastěhování se ke mně namísto bydlení u rodičů
- Po třech letech společného soužití jsme chtěli mít spolu rodinu, a tak jsme se vzali. Manželství je více závazné, každý si nemůže jít svou cestou, pro pořízení dětí je to nutná věc. Manželství s dětmi má i daňové zvýhodnění.
- Po vstupu do manželství se oproti partnerství nic moc nezměnilo, pouze máme teď společný účet

Rodičovství

- Zatím děti nemáme, ale plánujeme mít asi dvě.
- Chceme mít děti, protože mít děti je v každém zakódované, děti jsou pokračovatelé rodu
- Mít děti bylo iniciativou manželky, už od chození spolu o dětech uvažovali
- Chtěl bych děti mít až si koupíme dům, asi za rok a půl
- Omezení, které narození dětí přinese, vidím v omezení v čase, v penězích a pracovních možnostech
- Přínos dětí vidím naopak v předávání zkušeností, radosti ze života, něco po mně zůstane

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- V současnosti pracujeme oba, o domácnost se staráme společně, úklid děláme napůl – já nádoby, občas vaření, manželka praní a žehlení prádla a údržba čistoty
- Po narození dětí bude manželka s nimi 3 roky
- Volný čas plánuji já tak, že navrhuji varianty a v polovině případů uspěji

Hospodaření s financemi

- zdroje: dva platy ze zaměstnání, malé dividendové příjmy
- Správu financí mám na starosti já, peníze chodí na společný účet, manželka má k němu kartu. Ženy nerozumí investování a většinou rozhazují, žena by neměla utratit více než vydělá a já to chci mít pod kontrolou. Já kartou platím výjimečně, v případě velkého nákupu nebo v případě nouze.
- investice: dům, akcie, stavební spoření je nevýhodné, penzijní připojištění mám pouze proto, že na něj přispívá zaměstnavatel, jinak to považuji za vyhazování peněz, fondům nedůvěřuje
- úvěry: chci pouze hypotéku, úvěry si neberu, protože mám peněz dost a na lichvu nepřispívám, kreditní kartu nemám, protože bych se musel hlídat, abych neutrácel, leasing nechci, protože klienti jsou nuceni do předražených oprav originálními součástkami v nedůvěryhodných autorizovaných servisech
- Pojištění nechci, vždy se pojišťuji na nutné minimum

Spotřeba

- Nakupuji v obchodech nebo na internetu, nevyužívám podomní prodej. Kupuji kvalitní zboží po posouzení nabídky, za přijatelnou cenu
- Nakupování mě nebaví, nejvíce nakupuji benzin do motorky, oblečení považuji za nutné zlo kupuji si ho z diet na služebních cestách, dále utrácím hodně za nájem, za obědy a večeře v restauraci spíše s partnerkou, za cestování: doprava do práce a výlety, méně za sport a kulturu, především kino, angličtinu
- Náklady vnímám jako v rozumné míře vzhledem k vlastnímu bydlení

Volný čas

- Nejraději trávím volný čas u vody, dále výlety do měst společně, turistiku po horách a motorku sám
- Mezi mé koníčky patří četba a odpočinek na motorce
- Víkendy trávíme u rodičů nebo děláme jednodenní i vícedenní výlety
- Jsem spokojený, když mám dost volna pro sebe. Společně trávené volnočasové aktivity mi připadají nudné, protože jsou málo akční

Smysl života

- Momentálně studuji knihy, abych našel smysl lidského bytí, Chtěl bych se posunout dál a získat zkušenosti, které mám získat a pochopit je pro další vývoj

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 36	žena: 23
Povolání:	muž: technik, konzultant	žena: reklama PR
Zaměstnavatel:	muž: soukromá firma	žena: soukromá firma
Příjem:	muž: tři průměrné platy	žena:
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: SŠ
Počet dětí (věk):	0	
Bydlení (jak a s kým):	vlastní byt	
Region:	Praha	

Velikost místa bydliště: město nad milion obyvatel
Víra: věřící, ale není členem církve

Respondent: muž, žijící v manželství, datum: 28.5.2007

Vnímání současného života

- Nějak jo, díky rodině a dětem, uspokojení z práce (i se všemi těžkostmi).
- Děti spokojenost, partner jakž takž, obavy ano, spíš větší než menší – o rodinu, o zdraví, o život
- Spokojenost z určitých věcí (cestování do zahraničí, spokojenost v přírodě, sám), ale střídá se to z horšíma

Práce

- lékař, VŠ učitel, náplň léčení, ale i učení
- naplňuje celková profese, léčení, učení, pomáhání lidem, peněží odměna lze, ale není úměrná práci (velké pracovní vypětí)
- nemusel bych konfrontace s padouchama a prospěchářema a lidma, kteří vysávají a preferují sebe a své nohshledy, nutit se do věcí, co člověka nebaví (vědecká práce)
- úspěšný docela jo, z hlediska vnitřního pocitu i uznání okolí, i vědomí toho, že člověk dělá pozitivní věc, obecně uznávanou

Výkon

- nároky nakládané velké, nechci říkat maximální
- někdy snáším špatně, výkon podáván velký, ale z hlediska rodinného a soukromého života to není optimální
- skloubení práce a rodiny – někdy hůř, i když dle mě docela slušně a úspěšně (v mezích možností), i když s velkým vypětím, souvisí to s vnímáním okolí, tj. není to dostatečné (subjektivně to jde, odezva z okolí negativní), v porovnání s ostatníma dobře

Manželství – partnerství

- podle zevnějšku, podle postavení a vzdělání a zařazení do sociální skupiny, doporučení od druhých
- manželství
- to samé podle čeho si vybíral a protože chtěl už žít v nějakém svazku
- spokojen jak kdy, mohlo by to být horší, mohlo by to být lepší, k větší spokojenosti by toho nemuselo být mnoho, ale není

Rodičovství

- 2, 1 a 4 roky
- rozhodovali podle citu, chtěli mít, bez nich je to špatný
- neplánují další, bylo by to složitější, náročnější, i finančně, partnerka by to hůř zvládala, narušovalo by to víc život, byl by neklidnější a složitější, i z kulturních tradic (dvě je asi průměr)
- spokojení jo, celkově, trochu nespokojení že zlobí
- berou trochu volnosti, volného času a nevázanosti, strach o ně, neustály, strach o sebe, kdyby se něco stalo, že budou děti nezaopatřené,

- dávají maximum, radost, lásku, cit, zachování rodu (pocit že se to přenáší dál, kopie nebo spíš otisk sebe)

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- funguje dobře
- otec živitel a současně vychovatel, v časových možnostech starost o rodinu, celkovou agendu, o domácnost, výchova dětí, i úklid kuchyně, i o zábavu a volný čas (organizátor aktivit)
- matka dříve ekonomická a pracovní, teď starost o rodinu, výchova dětí a starost o děti

Hospodaření s financemi

- finance společně (spravuje manžel, ale rozhoduje s manželkou)
- zdroje: plat ze zaměstnání a mateřská dovolená, trochu výnosy z majetku
- investují do spoření, stavební spoření, teď do bydlení (dům)
- hypotéka na dům, jinak nic
- pojištění jenom bytu a auta, jinak nic
- úroky spoření malé, ale jinak celkově spokojen
- spoření kvůli akumulaci, kvůli využití (teď dům)

Spotřeba

- Utrácení za běžný chod domácnosti (bydlení, jídlo, ošacení), spíše úsporně (skromně), za kulturu málo, trochu víc za dovolenou (sportovní), zdraví kryto pojištěním povinným, doprava málo, jen nutné náklady (především MHD, auto jen na delší rodinné cesty), nejvíc stavění domu
- vnímání uspokojivě, přiměřeně, kladně

Volný čas

- volný čas v kruhu rodinném, péče o děti, návštěvy rodiny, sport (méně než by chtěl), občas s přáteli (mohlo by víc, bohužel se neděje)
- víkendy to samé + zajišťování bydlení (zařizování domu)
- aktivity odpovídající dříve řečenému, když to jde sport, ale ne v objemu, jaký by si představoval
- spokojenost střední, ale při zvážení celkové situace člověk chápe, že to tak musí být, i když by to mohlo být lepší

Smysl života

- dosáhnout celkovou spokojenost, která souvisí s nejbližšíma, aby i oni byli spokojení a šťastní, aby se to obešlo bez katastrof
- pracovní úspěchy (středně důležité, práce není to hlavní)
- v zásadě daří
- motto: dosáhnout celkové spokojenosti, blaženosti (nejen hédonistická, ale dobrý pocit z práce, z rodiny, ze vztahů, dlouhodobá spokojenost bez neštěstí); úspěchy v práci, úspěchy v rodině, žádné maximalistické očekávání, stačí přiměřeně

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 40	žena: 36
Povolání:	muž: lékař	žena: právnička
Zaměstnavatel:	muž: nemocnice	žena: stát
Příjem:	muž: cca 25.000	žena: cca 6.000 (mateřská dov.)
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: VŠ
Počet dětí (věk)	2 děti, 1 rok a 4 roky	
Bydlení (jak a s kým):	v činžáku, společná domácnost manželů s dětmi	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	křesťanská (středně), partner bez vyznání	

Respondent: muž, žijící sám (single), datum: 28.5.2007

Vnímání současného života

- Žiji si velmi dobře, v posledních letech se mi vyplnilo mnoho věcí, o kterých jsem snil, setkávám se se spoustou zajímavých lidí, daří se mi má práce
- Nejsem však spokojen se svým osobním životem

Práce

- Jsem na volné noze jako literát, takže pracuji doma. Náplň práce je velmi různorodá jestli se dá mluvit o nějaké struktuře. Píši, rediguji, připravuji (s kolegy) číslo literárního časopisu, připravuji literární akce, chodím a čtu na literárních akcích a oslovuji nové autory, případně zahajuji výstavy
- Jinak ještě živím externími spolupracemi. Tato kombinace mi vyhovuje

Výkon

- Nároky v mých pracích jsou střídavé
- Jinak si určuji nároky vlastní, jsou to spíše nároky psychické a emocionální, ale to k tomu patří, takže to vnímám velmi dobře
- Zatím nemusím kloubit práci a rodinu, bohužel. Na to mít rodinu se těším, stejně tak na „nároky“, které rodinný život klade

Manželství – partnerství

- Partnerky si vždy vybírám velmi intuitivně.
- K výběru přistupuji velmi emocionálně.
- Podstatné je pro mě porozumění v zásadních životních postojích ke světu a v podobných hodnotách a ve vzájemné úctě a respektu

Rodičovství

- Nemám děti, ale přál bych si je mít dvě děti, nejlépe dcery

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Vždy je to na domluvě obou dvou, na momentální situaci. Hlavně o tom moc nepřemýšlet a dělat, co je potřeba. Vše se dělá pro druhého a pro dítě, proto je to emocionální záležitost

Hospodaření s financemi

- Neumím hospodařit s penězi, ale léta už se snažím se to naučit. Vždy chci mít rezervu, abych nebyl na někom závislý. Co nemám rád, je půjčování si peněz, především půjčování si peněz na splátky. Mám na to, na co momentálně mám
- Peníze nejsou v mém životě důležité, jsou pro to, abych nebyl na nikom závislý a měl na to, na co mít chci, ale jinak víc o nich nepřemýšlím

Spotřeba

- Skoro vůbec nenakupuji
- Nejvíce utrácím za kavárny, kde ale pracuji, setkávám se s lidmi, je to vlastně mé pracovní, ale také emocionální prostředí, miluji ten prostor
- Dále utrácím za kulturu, za knihy, koncerty
- Volný čas trávím pěší turistikou, v kavárně nebo delšími pobyty v zahraničí nebo na cestách po Čechách

Volný čas

- Nevím, co je v mém případě volný čas. U psaní to jde těžko oddělit. Když píšu, tak píšu, když ne, tak je volno. Jiné je to u externích spoluprací, ale tam si přizpůsobím režim práce a odpočinku. Pracuji i na „dovolených“ vlastně velmi rád pracuji na cestách

Smysl života

- Žiji , protože si myslím, že život je to největší dobrodružství, má se žít naplno, ale také žít pro druhé

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 34	žena:
Povolání:	muž: literát na volné noze	žena:
Zaměstnavatel:	OSVČ	žena:
Příjem:	muž: cca 15.000	žena:
Stav:	muž: svobodný	žena:
Vzdělání:	muž: VŠ	žena:
Počet dětí (věk) :	0	
Bydlení (jak a s kým):	vlastní byt	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	mám blízko k volnomyšlenkářské víře (independent faith)	

Respondent: žena, žijící v manželství, datum: 29.5.2007

Vnímání současného života

- Žiji celkem v životní pohodě, mám obavy ozdraví manžela a dětí
- Nerada brzy vstávám, nebaví mě zachovávaní pravidelných denních rutin

Práce

- Pracuji ve zdravotnictví, vedu oddělení, jež má osm lidí, nebaví mě odborná a výzkumná práce a řešení konfliktů mezi spolupracovníky
- Těší mě zájem druhých o mou práci, cítím se celkem úspěšná vzhledem k tomu, že jsem zvládla náročnou práci při každodenní péči o rodinu

Výkon

- Nároky na můj výkon převyšují průměr, ale snáším je dobře, daří se mi dobře skloubit práci a rodinu

Manželství – partnerství

- Partnera jsem si vybírala podle společných zájmů, žiji v manželství a jsem s ním spokojená

Rodičovství

- Mám dvě děti, 11 a 17 let,
- Děti jsme chtěli mít co nejdříve, první jsme měli ještě před získáním společného bytu
- S dětmi jsem spokojená, akorát mi berou volný čas, ale nechápu to jako ztrátu
- Děti mi dávají obohacení života a pohled, jak se na svět dívá mladší generace

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Manžel vydělává a kryje větší část nákladů
- Já musím zajistit většinu domácích prací a oprav
- Děti mi pomáhají, ale ne příliš spontánně, někdy je musím přitlačit výhrůžkou

Hospodaření s financemi

- Manžel spravuje finance
- zdroje: moje mzda a příjmy z podnikání manžela
- Máme stavební spoření, platíme si penzijní připojištění
- Z úvěrů splácíme hypotéku
- Máme životní pojištění, pojištění majetku a automobilu. S pojištěním jsem spokojena, dává mi pocit jistoty

Spotřeba

- Nebaví mě kupování potravin, baví mě nákup sportovních věcí a odívání, zejména s dcerou
- Kulturu, zejména divadlo, stíhám jen občas
- Snažím se pečovat o hygienu svou i celé rodiny a o zdraví

Volný čas

- Mnoho času věnuji dětem a uklízení o víkendu

- Čas od času večírky s přáteli a společná sportovní aktivita s přáteli

Smysl života

- Smyslem života je pro mě zabezpečení dětí
- Jinak stručně řečeno „přežít ve zdraví“

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž:	žena: 40
Povolání:	muž: podnikatel	žena: lékařka
Příjem:	muž:	žena: 25.000
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž:	žena: VŠ
Počet dětí (věk)	2 děti, 11 a 17 let	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	věří v humanistickou morálku	

Respondent žena, žijící v manželství, datum: 29.5.2007

Vnímání současného života

- Mám se skvěle, chystáme se na dovolenou, manžel je fajn
- Obavy z nemoci máme snad už za sebou

Práce

- Starám se o děti a náramně mě to baví

Výkon

- Jsou na mne kladeny nároky jako na matku s malými dětmi a manželku
- Snáším to v pohodě, pracuji „jenom“ v domácnosti

Manželství – partnerství

- Potkali jsme se ve škole, moc se mi líbil
- jsme manželé

Rodičovství

- Máme dvě děti, 4 a 1 rok, prostě jsme je oba chtěli
- Další děti neplánujeme
- S dětmi jsme moc spokojeni, dávají nám všechno

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- manžel pracuje, já se starám o domácnost a o děti podle toho, jak rostou

Hospodaření s financemi

- Příjem je složen z manželovy práce
- Splácíme úvěry na rekonstrukci bytu

- Máme pojištění domácnosti, životní, auta, protože je to nutnost

Spotřeba

- Nakupuji někdy sama, větší nákupy děláme společně s manželem
- Utrácíme za životní potřeby, baví - nebaví - bez toho to nejde
- Beru to jako daň za život v civilizované společnosti

Volný čas

- Co je to volný čas? Odpočívám v noci protože to potřebuji
- Víkendy trávím podle situace - úklid, návštěvy, výlety, práce na dokončování zařízení bytu
- S trávením času jsem někdy spokojena, někdy nespokojena

Smysl života

- Žiji pro svou rodinu, chci vychovat kluky
- Snad se mi to daří, ostatní ukáže čas

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 33	žena: 33
Povolání:	muž: advokát	žena: v domácnosti
Zaměstnavatel:	muž: AK	žena: v domácnosti
Příjem:	muž: 35000	žena: 0,-
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: VŠ
Počet dětí (věk) - 2		
Bydlení (jak a s kým) - sami		
Region - Praha		
Velikost místa bydliště - milion lidí		
Víra - ano		

Respondent: muž, žijící v nesezdaném partnerství, datum: 30.5.2007

Vnímání současného života

- Žijeme si velmi dobře, po návratu ze zahraničí, kde jsme byli jeden rok, jsme si našli práce, které nás baví. Nedávno se nám narodila dcera, takže jsme moc spokojeni

Práce

- Já pracuji jako recruitment manager v poradenské agentuře, zabývám se vyhledáváním lidí a nacházením pro ně pracovních pozic
- Práce mě baví, dělám v kolektivu s bývalými spolužáky, takže si všichni dobře rozumíme
- Partnerka je v současnosti na mateřské dovolené

Výkon

- Zvládám práci poměrně dobře, většinou je více práce v odpoledních hodinách a pak večer. Někdy zůstávám v práci i 14 hodin, ale je to potřeba, agentura se teprve rozjíždí

Manželství – partnerství

- Partnerku jsem si vybral podle podobných zájmů a pohledu na svět. Bylo to dlouhé, než jsme se dali dohromady, ale je to přesně ten vztah, který jsme si oba přáli
- V září plánujeme svatbu

Rodičovství

- Máme dvouměsíční dceru, plánujeme další tak do 2 až 3 let.
- Z miminka jsme nadšeni

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Já vydělávám a partnerka dělá hodně práce v domácnosti
- Já se jí snažím ve všem pomáhat
- Volný čas jsme si vždycky organizovali společně, každý z nás přišel s nějakým nápadem jak a co, a to neměníme

Hospodaření s financemi

- Správa financí je společná, jen se vždy na začátku měsíce domluvíme, kam pojedeme a co koupíme, ale pak i příležitostně
- Zdroje příjmu jsou vázané na úspěch v práci, takže některý měsíc, když dodám více klientů pro více firem, je peněz více. Některý měsíc, když se tolik nedaří, je jich méně, ale vždy to stačí na to, co chceme.
- Nemáme třeba vlastní bydlení, zatím bydlíme v dlouhodobém pronájmu. Do budoucna si chceme postavit nějaký dům a asi si na to někde půjčit
- Mám životní pojištění

Spotřeba

- Utrácíme jak za nezbytné zboží, tak za to, co nás baví jako knihy, CD, dříve jsme hodně cestovali a chodili na koncerty, teď méně.
- Za bydlení dáváme poměrně hodně, ale vystačíme na pokrytí všech nákladů
- Teď jsme kupovali nějaké věci související s narozením dcery a v souvislosti s tím nás čeká ještě nákup nějakých věcí do domácnosti

Volný čas

- Teď nám zabírá hodně času dcera
- Dříve hodně výlety po celé republice. Dva roky jsme strávili na Novém Zélandu
- Chodíme na alternativní kulturní akce a setkáváme se s přáteli na víkendových setkáních

Smysl života

- Žijeme pro radost ze života, chceme se radovat a také něco dokázat, ale ta radost v průběhu života převažuje

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 28	žena: 26
Povolání:	muž: recruitment manager	žena: rodičovská dovolená
Zaměstnavatel:	muž: soukromá firma	žena: soukromá firma
Příjem:	muž: 20 - 40.000,-	žena: rodičovský příspěvek
Stav:	muž: svobodný	žena: svobodná
Vzdělání:	muž: VŠ	žena: VŠ
Počet dětí (věk):	1 – 2 měsíce	
Bydlení (jak a s kým) :	sami	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	nevěřící	

Respondent: žena, žijící v nesezdaném partnerství, datum: 4.6.2007

Vnímání současného života

- Mohlo by to být i horší. V podstatě spokojená, nic mi nechybí – mám práci, školu, má byt, kde bydlet, co jíst.
- Děti nemám, obavy z toho, zda se dostanu na vysokou školu.

Práce

- Dělán v sázkové kanceláři, za přepážkou, přijímání tiketů, vedení jednoduchého účetnictví, vypisování tabulí, uklízení.
- Baví že tam komunikuji s lidmi, že s někým občas pokecám (pravidelní návštěvníci)
- Nemusela bych účtovat (vypisování výdajových a příjmových dokladů, otrava), mohlo by chodit víc lidí (často nuda), změnila bych pracovní dobu (12 hodin)
- Úspěšná??? Jak úspěšná. Dělán práci zodpovědně a to je asi tak všechno, možnost profesního růstu není.

Výkon

- Nároky poměrně vysoké (obvolávání úřadů, řemeslníků, umývačů oken), dávání do pořádku účetnictví, pokladny apod. časté volání někam a pro něco
- Snáším celkem dobře, mezitím bývá dost času
- Skloubení práce a partnerství jde těžko, většinou se míváme

Manželství – partnerství

- Žiji s partnerem. Vybrala jsem si ho, protože byl sympatický, imponoval mi (tehdy), podle toho jak se ke mě choval
- Ale tak jako jo, jsem spokojena.

Rodičovství

- Nemáme žádné děti ani je neplánujeme, partner by děti chtěl, ale já ne

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- přítel nakupuje, občas vynese koš, většinou vaří a peče, zbytek já (uklízení, vysávání...)
- pracujeme oba, správa financí z větší části přítel, volný čas trávíme podle toho, jak se dohodneme

Hospodaření s financemi

- příjem ze mzdy, přítel částečně fondy a akcie
- stavební spoření oba
- pojištění jenom auta a domácnosti (a zákonné sociální a VZP)
- spokojena, nevím, co na tom změnit (časem penzijní pojištění, tak od 25)

Spotřeba

- nejvíc utrácíme za jídlo (restaurace), pak za věci do domácnosti - baví nás to
- pak nejvíc za vzdělání (školné), oblečení, hygiena, doprava (často autem)
- peníze jsou od toho, aby se utrácely

Volný čas

- Volný čas trávím málo, není čas, často jen televize a usnout (spánkem, a to hodně), občas ricochet
- Víkendy v práci
- Nejčastěji spím
- Nespokojená, protože bych chtěla více sportovat, ale časově to nestíhám.

Smysl života

- Chci si udělat výšku, najít dobré zaměstnání, které mě bude uspokojovat (finančně i duševně)
- Smyslem života je zplození potomstva, tedy chci rodinu a děti, ale až později (nejdříve VŠ)
- Motto nemám

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 35	žena: 20
Povolání:	muž: soukromý podnikatel, student	žena: pokladní, studentka
Zaměstnavatel:	muž: soukromý podnikatel	žena: sázková kancelář, studující
Příjem:	muž: cca 40.000,-	žena: cca 10.000,-
Stav:	muž: svobodný	žena: svobodná
Vzdělání:	muž: SŠ (studující VŠ)	žena: SŠ
Počet dětí (věk):	0	
Bydlení (jak a s kým) :	v činžáku, společná domácnost	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	oba bez vyznání	

Respondent muž, žijící v nesezdaném partnerství, datum: 7.6.2007

Vnímání současného života

- Žiji uvolněně a do jisté míry bezstarostně, děti zatím nemám, nepřikládám životním problémům velkou váhu, jsem optimista

Práce

- Nejvíce času mi zabere studium, vcelku mě baví, avšak dávám přednost oblastem, které mě zajímají
- Pracuji příležitostně abych si přivydělal, podporují mě rodiče
- Úspěšný se zatím necítím, snad někdy v budoucnu

Výkon

- Nároky na výkon nejsou velké, mám mnoho vedlejších aktivit a někdy se mi je nedaří skloubit mezi sebou a zároveň se studiem

Manželství – partnerství

- Žiji s partnerkou zatím jen rok
- Vodítkem při výběru partnerky byla krása a inteligence.
- Pro dobré partnerství je důležité všechno

Rodičovství

- Děti zatím nemáme, jednou bych chtěl mít tři, ale až po dokončení studia a získání solidního místa.

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Já se podílím na nákupu, luxování a mytí oken
- Pro založení rodiny vytváříme zatím budoucí potenciál

Hospodaření s financemi

- Můj příjem se skládá z příležitostných výdělků a podpory od rodičů
- Vzhledem k současnému stavu každý vedeme své finance
- Na krytí společných výloh, zatím malých, se podílíme oba stejným dílem
- Nechceme zbytečně šetřit ani vydávat, „když se s penězi nemanipuluje, tak se neztratí.“

Spotřeba

- Utrácím za volnočasové aktivity, za kulturu, dělám si řidičák
- Hygieně a péči o zdraví věnuji velkou pozornost.

Volný čas

- Trávím čas na společných akcích s kamarády a kamarádkami
- Hraji na saxofon a klavír, hodně čtu

- V létě jezdím na kole a v zimě lyžuji, hraji rekreačně fotbal

Smysl života

- Chci dobře vykonávat standardní užitečné povolání
- Jsem proti zbytečnému rozpitvávání společenských jevů
- Mým mottem je být vyrovnaný, tvořivý a neztrácet čas malichernostmi

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 21	žena: 20
Povolání:	muž: student	žena: studentka
Stav:	muž: svobodný	žena: svobodná
Vzdělání:	muž: SŠ (studující VŠ)	žena: SŠ (studující VŠ)
Počet dětí (věk):	0	
Bydlení (jak a s kým):	vypůjčený byt, společná domácnost	
Region:	Praha	
Velikost místa bydliště:	město nad milion obyvatel	
Víra:	blízký je mu buddhismus	

Respondent žena, žijící v manželství, datum: 25.6.2007

Vnímání současného života

- Mám šťastné a pohodové období života. Mám spokojené manželství, děti, neřešíme bytové, finanční ani jiné problémy. Občasné „bouřky“ jsou většinou způsobené stresem z nevyspání a „24“ hodinové péče o děti, ale umíme je dobře a rychle zažehnat tím, že se domluvíme, omluvíme, zasmějeme

Práce

- Jsem na mateřské dovolené, připadám si úspěšná a plnohodnotná, když se daří vychovávat a něco naučit děti, nekřičet na ně, trpělivě vysvětlovat
- Nemusela bych každodenní stereotyp a „maratón“, málokdy se mi podaří sehnat hlídání a jít se odreagovat

Výkon

- Protože máme zemědělskou farmu, kromě mateřské dovolené musím zastat funkci vyplňovatele různých hlášení a agendy s tím spojené, což je časově velmi náročné a ve spojení s výcvikem koní, který se též snažím provádět, mám pocit, že jedu na maximální výkon.
- Vždy se snažím pracovat tak, abych nešidila děti a aby netrpěly mou nervozitou, že nestíhám

Manželství – partnerství

- Partnera jsem si nevybírala, jednoho dne jsme se potkali v práci, povídali si a zjistili, že tak to chceme napořád. Imponoval mi smysl pro rodinu, úžasný vztah k dětem a v neposlední řadě víra.

- Žijeme v manželství, jsem spokojená, v našem vztahu se nic nezměnilo, řekla bych, že se prohloubil

Rodičovství

- Máme tři děti: 4, 2 a 1 rok. Už před svatbou jsme mluvili o třech dětech. Chtěli jsme je co nejdříve, vzhledem k našemu věku (35 a 50 let)
- Další neplánujeme, také vzhledem k věku. Víc dětí je větší starost, ale i radost. Berou čas, finance a energii, dávají obrovské uspokojení, radost, pocit štěstí, naplnění, smysl života

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Vzhledem k tomu, že jsem na mateřské dovolené, chod domácnosti (vaření, běžný úklid, prádlo, výchova dětí) mám na starost já
- Manžel mi pomáhá s mytím nádobí a uspáváním dětí, pokud je večer doma
- Vydělávání peněz je na něm. Běžné nákupy obstarává také manžel.
- Volný čas trávíme společně s ohledem na věk dětí, popřípadě si manžel bere děti, abych se mohla věnovat svým zájmům. Toto rozdělení rolí nám vyhovuje. Do zaměstnání zatím nastupovat nebudu

Hospodaření s financemi

- Máme dva účty, tři platební karty a vybíráme si, jak kdo potřebujeme. Rovněž hotovost doma je společná a bereme si dle potřeby. Funguje to, nemáme problém. Řekneme si, vzal jsem si, vybral jsem si tolik a tolik
- Manžel má příjem z podnikání v mechanizaci živočišné výroby (montáž stájí a dojíren) a ze zemědělské farmy. Já mám mateřskou a přídavky.
- Já mám stavební spoření, včetně dětí, penzijní připojištění
- Všichni máme životní pojištění, dále máme pojištěný majetek a koně
- S finanční situací jsem spokojená, s různými pojištěními spíše ne, kromě pojištění majetku

Spotřeba

- Běžný nákup obstarává manžel, nejvíce utrácíme za potraviny, pleny a léky pro děti. Nechodíme do super a hypermarketů, upřednostňujeme menší obchody. Vlastníme tři auta, což zatěžuje rodinný rozpočet, ale na malé vesnici je to nutnost
- Nákupy oblečení jsou mojí radostí, je to nárazová sezónní záležitost. Děti oblékám v secondhandu, dospělí v obchodě. Nešetříme na obuvi. Vzhledem k nízkému věku dětí nepředstavují náklady na vzdělání a kulturu velkou sumu. Část finančních prostředků dáváme na charitu
- Vzhledem k tomu, že jsme zemědělci, část potravin (brambory, maso, mléko a mléčné výrobky, zelenina) máme z vlastních zdrojů, ulehčuje to rozpočtu
- Významnou položkou je poplatek za elektřinu a mobilní telefony. Nemáme však přesný a pevný rozpočet, domácnost se prolíná s podnikáním, přesné částky neumím říci

Volný čas

- Díky smyslu našeho života máme volného času velmi málo, v sezóně téměř žádný, na dovolenou jezdíme v zimě, v létě nárazově, vždy 1-2 dny.
- Nikdy nepracujeme v neděli, to je čas odpočinku, setkávání se s přáteli a příbuznými, čas jenž má manžel vyhrazený pro děti, je vždy spojený s návštěvou kostela, nepracujeme ani o hlavních církevních svátcích
- Večery (pozdní), když děti spí, máme s manželem pro sebe, povídáme si u kávy, čteme, televizi pouštíme výjimečně
- Pokud mám chvíli volného času, věnuji ho koním, psovi, malování četbě
- Potýkáme se oba s nedostatkem spánku a času na sex
- Říkám, když se mi líbí pohodlí spojené s dostatkem peněz, nenařkám na málo volného času

Smysl života

- Žiji pro rodinu, chci být šťastná a spokojená, být úspěšná v práci, mít zájmy, koníčky, což se celkem daří

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 50	žena: 35
Povolání:	muž: soukromý zemědělec	žena: mateřská dovolená
Zaměstnavatel:	muž: OSVČ	žena: mateřská dovolená
Příjem:	80.000	žena: rodičovský příspěvek
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: SŠ	žena: SŠ
Počet dětí (věk):	tři (2, 4 a 1 rok)	
Bydlení (jak a s kým) :	rodinný dům	
Region:	Střední Čechy	
Velikost místa bydliště:	vesnice 40 obyvatel	
Víra:	římská katolická - praktikující	

Respondent muž, žijící v manželství, datum: 3.7.2007

Vnímání současného života

- Já osobně hekticky kvůli práci, začínající stavbě apod. Ale jako rodina si držíme společné, nepracovní neděle, aby se člověk nezbláznil a abychom se neodcizili

Práce

- Jsem OSVČ, mám autodopravu do 3,5 tuny. Baví mě ježdění samotné, nebaví mě starost o práci, papírování, otravní zákazníci, kteří volají a chtějí všechno hned odvézt. Cítím se být pro mě dost úspěšný, protože užívám rodinu a něco zbude

Výkon

- Nároky jsou na nás nárazové, minulé čtyři měsíce jsem jezdil kolem 20 hodin denně. Snášel jsem to relativně dobře, vadí mi na tom, že opravdu není doma na

nic čas, ani na spaní. Rodina šla stranou, visela na manželce. Máme ty společné neděle, ty si vzít nedám

Manželství – partnerství

- Partnerku jsem si nevybíral mezi několika ženami, potkali jsme se, rozuměli jsme si. Po sedmi letech jsme se vzali.
- Nelíbí se mi myšlenka na zadní vrátka, nežení se, abych mohl bez problémů odejít
- Celkově jsem spokojen

Rodičovství

- Máme dvě děti, holku a kluka: 7 a 5 let, na začátku srpna čekáme třetí
- Žena vždy přišla s návrhem, že by jsme mohli mít a že by chtěla miminko. Já vždy souhlasil
- Spokojen jsem, i když někdy jde člověku hlava kolem apod. Berou osobní volno a sobecké zájmy, dávají náplň života a radost. Je to nejhezčí, co mohou dva lidé udělat, pokud se o ně řádně starají, vychovávají je s láskou a neberou je jako přítěž

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Dá se říci, že jsme klasická rodina. Maminka s dětmi doma, stará se o domácnost, o výchovu dětí píše úkoly apod.
- Otec rodinu zabezpečí finančně, podporuje maminku a pomáhá jí, když je doma. Udrží technicky domácnost

Hospodaření s financemi

- Příjem máme jen mojí činností. Investovali jsme postupně něco do domácnosti, pak ojeté auto, dodávku na podnikání a teď snad do stavby domku
- Mám životní pojištění - nic moc výnos. Pojištěnou mám jen dodávku, protože je denně v provozu a živí nás

Spotřeba

- Utrácíme nejvíce asi za jídlo a provoz domácnosti. Rozhodně mě to nebaví
- Pak platím nutnosti jako povinné ručení na auta, pojistku na auto. Dost nás stojí topení přes zimu a elektřina. Jiné výdaje jsou minimální

Volný čas

- Volného času je minimum. Ale když, tak s rodinou na výlet
- Jednou za rok s kamarády na vyjížďku na motorce, trochu spánku
- O víkendu pracuji v sobotu doma, v neděli jsem s rodinou
- Volného času bych snes podstatně víc

Smysl života

- Pro rodinu, děti a manželku. Chci postavit dům, vydělat na to a udržet si práci. Zatím se to přiměřeně daří. Motto nemám, snad jen: „Nikdy není tak špatně, aby nemohlo být hůř“

Charakteristiky domácnosti

Věk:	muž: 31	žena: 30
Povolání:	muž: autodopravce	žena: kuchař, číšník–v domácnosti
Zaměstnavatel:	muž: OSVČ	žena: mateřská dovolená
Příjem:	muž: 30.000	žena: rodičovský příspěvek
Stav:	muž: ženatý	žena: vdaná
Vzdělání:	muž: SŠ	žena: SŠ
Počet dětí (věk):	2 (7 a 5 let)	
Bydlení (jak a s kým) :	u strýce v podkroví domu	
Region:	Střední Čechy	
Velikost místa bydliště:	vesnice 69 obyvatel	
Víra:	římský katolík	

Respondent žena, žijící v manželství, datum: 4.7.2007

Vnímání současného života

- Mám trochu obavu z budoucnosti, protože jsem začala stavět domek a to s sebou přinášelo hodně stresu a nejistot do budoucna. Má to určitě vliv na vztahy v naší rodině

Práce

- Pracuji jako poštovní doručovatelka. Neřekla bych, že mě má práce nějak naplňuje, ale jsem ráda mezi lidmi a necítím se svázaná velkou odpovědností. Mám v práci pocit relativní svobody

Výkon

- Fyzicky mě práce dost vyčerpává, takže doma nefunguje tak, jak by bylo záhodno

Manželství – partnerství

- Partnera jsem si vybrala, protože jsem do něj byla zamilovaná, přitahoval mě
- Jsem s ním spokojená

Rodičovství

- Máme dva syny: 10 a 5 let
- Mít děti bylo přání nás obou a rozhodovali jsme se víceméně spontánně. Jsou smyslem mého života a velká radost

Rozdělení rolí - odpovědností v rodině, domácnosti

- Řekla bych, že domácí záležitosti jsou spíše na mě, ale starší syn mi pomáhá (v rámci svých možností)

Hospodaření s financemi

- Ve věci financí v naší rodině rozhodujeme společně a naše fondy jsou společné
- Naše příjmy jsou pouze mzdy
- Investujeme do stavby domku (spoření)
- Rádi bychom si vzali nějaký rozumný úvěr, který bude v našich silách splácet
- Máme oba životní pojištění

Spotřeba

- Menší nákupy v týdnu obstarávám já, větší asi jedenkrát týdně celá rodina společně
- Za jídlo a bydlení utratíme nejvíce. Nad rámec ostatních běžných výdajů asi utratím za knihy
- Oblečení pro děti dostáváme od sestry po synovci

Volný čas

- Nejraději odpočívám pasivně, čtením, posloucháním hudby, někdy také pracuji na zahrádce
- Rádi jezdíme i s dětmi k rodičům, teď nejvíce času trávíme na stavbě RD

Smysl života

- Chci se dobře postarat o své děti, aby byly v životě oba šťastní a také bych ráda našla sama sebe (což je nyní můj mottem)

Charakteristiky domácnosti

Věk: muž: 36
 Povolání: muž: prodavač
 Zaměstnavatel: Rybářské potřeby
 Příjem: muž: 15.000
 Stav: muž: ženatý
 Vzdělání: muž: SŠ
 Počet dětí (věk): 2 (10 a 5 let)
 Bydlení (jak a s kým): Vlastní byt
 Region: Střední Čechy
 Velikost místa bydliště: 40.000 obyvatel
 Víra: římský katolík, muž nevěřící

žena: 34
 žena: doručovatelka
 žena: Pošta
 žena: 10.000
 žena: vdaná
 žena: SŠ

Dotazník 2006 („screening“)

Ot.1

Pokud si představíte svůj současný život jako závod na hladině moře, můžete říci:

(Jedna odpověď)

plavu na špičce „závodního pole“	1
plavu snadno a bez problémů (plavu si, ani nevím jak)	2
plavu uprostřed závodního pole, ale stojí mě to hodně úsilí	3
jsem někde mezi posledními	4
s problémy se držím na hladině	5
mám pocit, že se topím	6
jsem ztracen, objektivně jdu ke dnu	7
neumím si to představit	9

⇒ Ot.3

Ot.2

Pokud v Ot.1 odpověděl **a. až c.**, ptejte se

„Umožňuje vám to ...

pokud odpověděl **d. až g.**, ptejte se

„Je to způsobeno ...

(variantu „neví“ nenabízejte)

- a. vaše schopnosti / vašimi schopnostmi
- b. vaše vzdělání / vaším vzděláním
- c. vaše zaměstnání / vaším zaměstnáním
- vaše rodina / vaší rodinou
- způsob trávení volného času / způsobem trávení volného času
- vaše město, obec, region?
- úroveň / úrovní vašeho hmotného zabezpečení?
- vaše víra (pokud jste věřící)? / vaší vírou
- společenské podmínky / společenskými podmínkami

Určitě ne	Spíše ne	Spíše ano	Určitě ano	Neví
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9

Ot.3

Jak vnímáte svou práci?

(vybrat jednu variantu odpovědi, která nejvíce odpovídá)

d. jako způsob, jak získat prostředky pro obživu svou a rodiny	1
e. jako cestu k rozvoji a uplatnění mých schopností	2
f. jako zábavu, která mě navíc dobře živí	3

- g. jako nutnost, kterou musím nějak přežít
- h. jako příležitost k dosažení úspěchu
- i. jako příležitost k setkávání se zajímavými lidmi
- j. jako pomoc ostatním lidem
- k. jako něco jiného:.....
- l. neví

4
5
6
7
8
9

Ot.4

Jaký styl práce je Vám nejbližší?

(vybrat jednu variantu odpovědi, která nejvíce odpovídá, variantu „neví“ nenabízejte)

- m. Vymýšlení nových věcí, zlepšování postupů, hledání nových řešení, prozkoumávání neznámých oblastí, poznávání novinek, hledání souvislostí
- Praktické provádění konkrétních úkolů podle daných pravidel, práce podle pokynů, detailní dokončování práce ve vysoké kvalitě
- Organizování a ovlivňování práce druhých lidí, rozhodování o postupech, koordinace úkolů, lidí a prostředků, úsilí o dosahování výsledků
- Prosazování myšlenek, kterým věřím, častá komunikace s lidmi, získávání druhých pro to, aby myšlenku, nápad, výrobek přijali
- Objevování nových příležitostí na trhu, uvádění existujících myšlenek a nápadů do života, usilování o komerční využití možností, které jsou všude kolem
- Neví

1
2
3
4
5
9

Ot.5

Za jak náročné po psychické stránce považujete své zaměstnání?

(variantu „neví“ nenabízejte)

Zcela nenáročné	Spíše nenáročné	Spíše náročné	Mimořádně náročné	Neví
1	2	3	4	9

Každému člověku vyhovuje nějaké pracovní tempo. Někdo si práci potřebuje rozložit, jiný podává nejlepší výsledky pod tlakem.

Ot.6a

Vyberte prosím, který z uvedených stylů práce nejvíce odpovídá prostředí, v němž se pohybujete, firmě, v níž pracujete.

Ot.6b

Vyberte prosím, ve kterém z uvedených stylů práce se Vy sám(a) cítíte nejlépe?

Pro každou z obou otázek jen jedna odpověď. Variantu „neví“ nenabízejte

- n. Výsledek každé práce musí být odevzdán v termínu
- Termíny je potřeba dodržovat jen u důležitých činností
- Na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se pohodlně stihly termíny
- Vše se dělá na poslední chvíli a spěchá se
- Na termíny se netlačí, času dost

Ot.6a	Ot.6b
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5

nic z toho, neví

9	9
---	---

Každý člověk, stejně jako firma či úřad jinak hodnotí důležitost kvality výsledků práce.

Ot.6c

Vyberte prosím, který z uvedených stylů práce nejvíce odpovídá prostředí, v němž se pohybujete, firmě, v níž pracujete.

Ot.6d

Vyberte prosím, ve kterém z uvedených stylů práce se Vy sám(a) cítíte nejlépe?

Pro každou z obou otázek jen jedna odpověď. Variantu „neví“ nenabízejte.

	Ot.6c	Ot.6d
o. Výsledek každé práce musí být odevzdán ve špičkové kvalitě	1	1
Vysoká kvalita je potřeba jen u důležitých činností	2	2
Na práci se vyhrazuje dostatek času, aby se dodala vysoká kvalita	3	3
Kvůli spěchu se kvalita často obětuje termínu	4	4
Na kvalitu se netlačí	5	5
nic z toho, neví	9	9

Ot.7

V mém životě se mi bude dařit lépe, jestliže ...

Vybrat tři nejdůležitější položky, zakroužkujte

- p. budu věnovat více pozornosti svému zdraví
- získám a udržím si vlivné kontakty
- budu umět odpočívat a udržovat se fit
- budu dobrým odborníkem a budu se dále vzdělávat
- získám a udržím si pevnou oporu ve své rodině
- se mi podaří vybudovat a udržet si významné postavení v práci
- budu udržovat vztahy a časté kontakty se svými přáteli
- se mi podaří dosáhnout vysokého životního standardu a udržet si jej
- budu mít dost času sám na sebe, na své osobní zájmy
- budu usilovně a vytrvale pracovat
- budu dodržovat zákony a poctivě platit daně
- budu něco dělat pro druhé
- něco jiného

01
02
03
04
05
06
07
08
09
10
11
12
19

Ot.8

Jste ochoten(a) za větší finanční odměnu pracovat více než nyní?

(Jedna odpověď. Variantu „neví“ nenabízejte.)

	Rozhodně ne	Spíše ne	Spíše ano	Rozhodně ano	Neví
	1	2	3	4	9

Ot.9

Když se zamyslíte nad svým momentálním vytížením, a to nejen pracovním, ale i rodinou, zálibami a dalšími aktivitami, na kolik procent se cítíte být vytížen(a)?

(údaj v procentech, může být i více než 100%, když neví, запиšte 999)

--	--	--

Ot.10

Jaké úkoly nejraději plníte?

velmi lehké	lehké	spíše obtížné	velmi náročné	žádné	Neví
1	2	3	4	5	9

Ot.11

Vyberte prosím výrok, který vám nejlépe odpovídá:

Když mám před sebou náročný úkol:

(Jedna odpověď, variantu „neví“ nenabízejte)

- q. přijímám ho jako výzvu, jdu do toho s nadšením
jeho zvládnutí je otázka mé profesionální cti, pracuji na něm jako na jakémkoli jiném
je to otrava, ale hledím ho rychle splnit
obvykle mám obavy, jak ho zvládnou
bojím se ho, snažím se mu vyhnout
upadám do deprese
neví

1
2
3
4
5
6
9

Ot.12

Vyberte prosím výrok, který vám nejlépe odpovídá:

(Jedna odpověď)

- r. Něco mě nutí stále „něčeho dosahovat“
s. Občas mám chuť sám sobě něco dokázat
t. Občas mám chuť dokázat něco svému okolí
u. Občas mám chuť se na všechno vykašlat
Vyloženě nechci stále někomu předvádět svou dokonalost

1
2
3
4
5

Ot.13

Uved'te,

(variantu „neví“ nenabízejte)

- v. jak se v životě uplatňujete vy sám (sama)
jak vidí vaše uplatnění vaši přátelé, kolegové

	velmi špatně	spíše špatně	spíše dobře	velmi dobře	Neví
	1	2	3	4	9
	1	2	3	4	9

jak se podle vás uplatňují vaši kolegové,
přátelé

1	2	3	4	9
---	---	---	---	---

Ot.14

Co to znamená v dnešní společnosti „výkon“?

(vyberte tři nejvýstižnější pojmy, variantu „neví“ nenabízejte)

Ot.15

Jak slovo „výkon“ vnímáte Vy sám/sama?

(vyberte tři nejvýstižnější pojmy, variantu „neví“ nenabízejte)

1. výkon jako množství dokončených úkolů za jednotku času
2. výkon jako úspěšně prožitý život
3. výkon jako úspěch na veřejnosti
4. výkon jako úspěšná spolupráce s jinými lidmi
5. výkon jako splnění uložených povinností
6. výkon jako úspěšné dosažení cíle
7. výkon jako nahromadění majetku, výdělek, zisk
8. výkon jako něco jiného:.....
9. *neví*

Ot.14	Ot.15
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9

Ot.16

Na čem nejvíce závisí úspěch člověka v práci (jednotlivce)?

(vybrat 3 názory, variantu „neví“ nenabízejte)

- w. na jasně stanovených cílech
- x. na prostředcích, které jsou k dispozici (peníze, technologie, znalosti, organizace)
- y. na vnitřní motivaci a vynaloženém úsilí
- z. na vnějším tlaku (okolnosti, vedoucí...)
- aa. na velikosti odměny
- bb. na vztazích s ostatními lidmi
- cc. na ideálech (dobro, spravedlnost, láska...)
- dd. na podporujícím rodinném zázemí
- ee. na zdravotním stavu a duševní pohodě
- ff. na něčem jiném:.....
- gg. *neví*

01
02
03
04
05
06
07
08
09
10
19

Ot.17

Jak vnímáte svou momentální pracovní úspěšnost?

(Označte na škále, variantu „neví“ nenabízejte)

Neúspěšný	Spíše neúspěšný	Spíše úspěšný	Úspěšný	Neví
1	2	3	4	9

Ot.18a

Co se dnes hodnotí více?

Ot.18b

Co vy sám/sama hodnotíte více?

(jedna odpověď na každou z otázek, variantu „neví“ nenabízejte)

	Ot.18a	Ot.18b
hh. individuální výkon	1	1
ii. společný, týmový výkon	2	2
jj. <i>neví</i>	9	9

Ot.19

Představte si situaci vašeho pracovního (studijního) kolektivu – týmu.

Na kom podle vás nejčastěji závisí výkon tohoto týmu?

(vyberte jednu odpověď, varianty „na někom, něčem jiném“, „jak kdy“ a „neví“ nenabízejte)

kk. na nejlepších členech	1
na nejslabších členech	2
na středně výkonných členech	3
na vedoucím	4
na všech členech	5
na někom, něčem jiném.....	7
<i>jak kdy</i>	8
<i>neví</i>	9

Ot.20

Co pro vás v současné době znamenají peníze?

Na každém řádku vyberte hodnotu, která je nejbližší vašemu postoji k penězům

mám je rád(a)	1	2	3	4	5	6	7	nemám je rád(a)
potřebuji je	1	2	3	4	5	6	7	nepotřebuji je
stále o nich přemýšlím	1	2	3	4	5	6	7	vůbec o nich nepřemýšlím
vadí mi, když jich mám málo	1	2	3	4	5	6	7	nevadí mi, když jich mám málo
jsou prostředkem k životu	1	2	3	4	5	6	7	jsou můj cíl
nejprve složenky	1	2	3	4	5	6	7	nejprve zábava a volný čas
jsem až chorobně spořivý(-á)	1	2	3	4	5	6	7	jsem až chorobně rozhazovačný
jak nějaké mám, hned je utratím	1	2	3	4	5	6	7	šetřím, hlídám ceny a krotím se
je to ocenění mé práce	1	2	3	4	5	6	7	víc mi záleží na uznání těch, kterých si vážím

Ot.21

S ohledem na vaše příjmy a majetek, vnímáte vy sám(-a) sebe v tuto chvíli v porovnání s českou společností jako

hodně chudý	spíše chudý	průměr	spíše bohatý	hodně bohatý
-------------	-------------	--------	--------------	--------------

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Ot.22

Uvedte částku (v Kč), kterou byste potřeboval(a) měsíčně pro svou osobní potřebu, abyste se cítil(a) dostatečně finančně nezávislým/nezávislou. Nezávislostí se rozumí stav, kdy nemusíte hlídat své výdaje.

--	--	--	--	--	--	--	--

Ot.23

Nakolik souhlasíte s následujícími výroky?

(variantu „neví“ nenabízejte)

II. Osobně považuji peníze za měřítko podaného výkonu

Dnešní společnost považuje peníze za měřítko podaného výkonu

Osobně považuji peníze za měřítko úspěchu

Dnešní společnost obecně považuje peníze za měřítko úspěchu

rozhod- ně ne	spíše ne	spíše ano	rozhod- ně ano	Neví
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9

Ot.24

Kolik hodin v průměru trávíte následujícími činnostmi?

(údaje v celých hodinách; pozor, den má 24 hodin!)

mm. zaměstnáním (výdělečná činnost)

prací doma pro zaměstnavatele

prací doma při údržbě domácnosti

hobby sám(a)

pouze s partnerem

pouze s dětmi / svobodní: s rodiči

s partnerem a dětmi (při rekreační činnosti)

zábavou (bez rodiny)

s přáteli (bez rodiny)

spánkem

další aktivity

všední
den

víkend

Ot.25

Nakolik souhlasíte s následujícími výroky?

(variantu „neví“ nenabízejte)

nn. Ti, kdo vykonávají svou práci skutečně dobře, by měli vydělávat třeba i několikrát více než ti, kdo jsou jen průměrní, nebo na to kašlou

rozhod- ně ne	spíše ne	spíše ano	rozhod- ně ano	Neví
1	2	3	4	9

Dnes jsem mnohem spokojenější než před rokem 1989

Každý člověk je zodpovědný za svůj život, je strůjcem svého štěstí

Dobré vztahy se spolupracovníky jsou pro mne důležitější než úspěch v práci

Pracuji jenom proto, že je to pro mne jediný způsob, jak získat peníze

Mám obavy z budoucnosti

Naše společnost je dnes celkově výrazně lepší než před rokem 1989

Stát by měl zajistit přijatelnou životní úroveň pro každého

Jsme na světě proto, abychom žili a užívali si

Můj osobní život je pro mne důležitější než sebelepší práce

Můj plat odpovídá úsilí, které ve své práci vynakládám

Globalizace je velký problém a nepřinese nám nic dobrého

Škoda, že nejsem o pár let mladší, měl bych více příležitostí k uplatnění

1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9
1	2	3	4	9

Dotazník – identifikační část

Pohlaví respondenta

Muž	1
Žena	2

Věk

--	--

Nejvyšší dosažené vzdělání

Základní	1
Vyučen	2
SŠ	3
VŠ	4
<i>Neví, neodpověď</i>	9

Rodinný stav

Ženatý, vdaná	1
Vdovec, vdova	2

Rozvedený, rozvedená	3
Žiji s partnerem ve společné domácnosti	4
Žijící odděleně	5
Svobodný/á	6

Jste věřící?

Ano a jsem členem církve, náboženské společnosti	1
Ano, ale nejsem členem církve, náboženské společnosti	2
Ne	3
<i>Neodpověď</i>	9

Domácnost

Bydlím u rodičů	1
Mám vlastní domácnost	2

Osoby v domácnosti

počet členů domácnosti	
z toho ekonomicky aktivních	

Děti

počet dětí ve společné domácnosti	
z toho závislých (vyživovaných) dětí	

Věk nejmladšího dítěte

--	--

Čistý měsíční příjem Vaší rodiny / domácnosti

Do 5.000 Kč	1
5.001 – 10.000 Kč	2
10.001 – 15.000 Kč	3
15.001 – 20.000 Kč	4
20.001 – 30.000 Kč	5
30.001 – 40.000 Kč	6
40.001 – 50.000 Kč	7
50.001 Kč a více	8
Odmítl(a) odpovědět	9

Ekonomická aktivita

Vrcholový management, majitel větší firmy (30 a více zam.), ředitel	1
Odborník, specialista, pracovníci s VŠ vzděláním (lékaři, právníci, inženýři apod.)	2
Střední management, majitel malé firmy (do 29 zam.), úředník a ostatní	3
Živnostník, OSVČ	4
Zaměstnanec s nutnou kvalifikací (kadeřnice, soustružník apod.)	5
Zaměstnanec bez nutné kvalifikace (pomocný dělník, hlídač)	6
Důchodce	7
V domácnosti	8
Studující	9
Nezaměstnaný	10

Pouze pro pracující, zaměstnané (odpovědi 1, 2, 3, 5, 6)

Podnik

Státní správa	1
Státní sektor (školství, zdravotnictví, ...)	2
Výhradně domácí kapitál	3
Výhradně zahraniční kapitál	4
Smíšený kapitál	5
Nezisková organizace	6

Velikost podniku

do 25 zaměstnanců	1
26 až 100 zaměstnanců	2
101 až 250 zaměstnanců	3
251 až 500 zaměstnanců	4
501 až 1000 zaměstnanců	5
nad 1000 zaměstnanců	6

Region

Praha	1
Středočeský	2
Jihočeský (Budějovický)	3
Plzeňský	4
Karlovarský	5
Ústecký	6
Liberecký	7
Královehradecký	8
Pardubický	9

Vysočina (Jihlavský)	10
Jihomoravský (Brněnský)	11
Olomoucký	12
Zlínský	13
Moravskoslezský (Ostravský)	14

Velikost místa bydliště

Vesnice s méně než 1 000 obyvateli	1
Obec s 1 001 až 2 000 obyvateli	2
Větší obec (2 001 až 5 000 obyvatel)	3
Malé město (5 001 až 10 000 obyvatel)	4
Větší město (10 001 až 50 000 obyvatel)	5
Velké město (50 001 až 100 000 obyvatel)	6
Město nad 100 000 obyvatel nikoliv však Praha	7
Praha	8